

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیهما السلام

www. **Ghaemiyeh** .com
www. **Ghaemiyeh** .org
www. **Ghaemiyeh** .net
www. **Ghaemiyeh** .ir

کفایه مجاهدیه

کفایه منصوری

مجموعه کتب کفایه مجاهدیه و کفایه منصوری
از سید محمد باقر خراسانی

انتشارات کنگره از روی نسخه چاپی مؤسسه کنگره

به کوشش

زهرا امیراحمد اوقالی خراسانی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

کفایه منصوری

نویسنده:

منصور بن محمد کاتب مهدی موسوی

ناشر چاپی:

نسخه خطی

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۱۲	کفایه منصوری
۱۲	مشخصات کتاب
۱۲	[کفایه منصوری (کفایه مجاهدیه)]
۱۲	[مقدمه]
۱۴	[فهرست اجمالی مطالب کتاب]
۱۶	[فن اول در بیان دو قسم نظری و عملی طب]
۱۶	اشاره
۱۶	[قسم اول در طب نظری (مشمول بر ۱ مقدمه و ۴ مقاله)]
۱۶	اشاره
۱۶	مقدمه:
۱۷	[مقاله اول در اسباب مادی صحت]
۱۷	اشاره
۱۷	[باب اول در ارکان]
۱۸	[باب دوم: در ارواح]
۱۸	[باب سوم: در اخلاط]
۱۹	[باب چهارم: در اعضا (شامل مقدمه و ۲ فصل)]
۲۰	اشاره
۲۰	[مقدمه]
۲۰	[فصل اول: در اعضا مفرده و اقسام آن]
۲۲	[فصل دوم: در اعضاء مرکبه]
۲۶	[مقاله دوم: در اسباب صوری صحت]
۲۶	اشاره

۲۶	[باب اول در مزاج]
۲۷	[باب دوم در قوی و افعال]
۲۸	[مقاله سوم در اسباب فاعلی صحت]
۲۸	اشاره
۲۹	[مقدمه در بیان اسبابی که به عرف اطبا متداول گویند]
۲۹	[باب اول در بیان اسباب ضروری]
۲۹	اشاره
۲۹	[فصل اول در هوا]
۳۱	[فصل دوم در حرکات نفسانی]
۳۲	[فصل سوم: در حرکت و سکون بدنی]
۳۲	[فصل چهارم در خواب و بیداری]
۳۲	[فصل پنجم در مأكول و مشروب]
۳۴	[فصل ششم در احتباس و استفراغ]
۳۵	[باب دوم در اسباب غیر ضروری: مشتمل بر دو فصل]
۳۵	اشاره
۳۵	[فصل اول در اسباب ملحقه بسته ضروری]
۳۶	[فصل دوم در تعداد و اسباب عوارض بدنی]
۳۷	[مقاله چهارم در احوال و اغراض و علامات و این مقاله مشتمل بر دو باب است]
۳۷	اشاره
۳۷	[باب اول در احوال و اغراض]
۳۹	[باب دوم در علامات و دلائل]
۳۹	اشاره
۳۹	[مقدمه]
۳۹	[فصل اول در علامات مزاج]

۴۰ [فصل دوم در علامات امتلا]
۴۰ [فصل سوم در نبض]
۴۲ [فصل چهارم در نبض: انسان و اجناس و فصول و اعراض]
۴۲ [فصل پنجم: در قاروره]
۴۴ [فصل ششم: در براز]
۴۵ [فصل هفتم در بحران]
۴۶ [فصل هشتم: در علامات ریه و محموده در امراض]
۴۷ [قسم دوم در طب عملی (مشمتمل بر ۵ مقاله)]
۴۷ اشاره
۴۷ [مقاله اول در حفظ صحت و علاج کلی]
۴۷ اشاره
۴۷ [باب اول: در حفظ صحت و این باب مشتمل بر ده فصل است]
۴۸ اشاره
۴۸ [فصل اول: در تدبیر حبالی و مولود]
۴۹ [فصل دوم در تدبیر فصول]
۵۰ [فصل سوم در تدبیر مأكول و مشروب]
۵۳ [فصل چهارم: در تدبیر خواب و بیداری]
۵۳ [فصل پنجم: در تدبیر استفراغ و احتباس]
۵۳ [فصل ششم: در تدبیر جماع]
۵۴ [فصل هفتم: در تدبیر حمام]
۵۵ [فصل هشتم در تدبیر حرکت و سکون]
۵۵ [فصل نهم: در تدبیر مشائخ]
۵۶ [فصل دهم در تدبیر مسافر]
۵۶ [باب دوم: در معالجات کلی]

۵۶ اشاره
۵۸ [فصل اول در معالجات سوء المزاج]
۵۸ [فصل دوم در تدبیر مسهل و حقنه و قی]
۵۹ [فصل سوم در فصد و حجامت و ارسال علق]
۶۲ [مقاله دوم در امراضی که اعضاء را حادث شود از سر تا قدم و علاج آن]
۶۲ اشاره
۶۳ [باب اول: در امراض سر و دماغ]
۷۵ [باب دوم در امراض چشم]
۷۹ [باب سوم در امراض گوش]
۸۱ [باب چهارم: در امراض انف شم]
۸۲ [باب پنجم در امراض دهان و لب و زبان]
۸۵ [باب ششم در امراض اسنان و لثه]
۸۷ [باب هفتم: در امراض حلق]
۹۰ [باب هشتم: در امراض صدر و آلات تنفس]
۹۳ [باب نهم در امراض قلب و ثدی]
۹۵ [باب دهم در امراض معده]
۱۰۲ [باب یازدهم در امراض کبد]
۱۰۷ [باب دوازدهم در امراض طحال]
۱۱۰ [باب سیزدهم در امراض امعاء]
۱۱۳ [باب چهاردهم در انواع اسهال]
۱۱۵ [باب پانزدهم در امراض کلیه و مثانه]
۱۲۱ [باب شانزدهم در امراض اعضاء تناسل]
۱۲۵ [باب هفدهم در امراض رحم]
۱۳۱ [باب هیجدهم در امراض مقعد]

- ۱۳۳ [باب نوزدهم در امراض پشت]
- ۱۳۴ [باب بیستم: در امراض اوجاع نقرس و مفاصل]
- ۱۳۷ [مقاله سوم در حمیات]
- ۱۳۷ اشاره
- ۱۳۷ [باب اول در حمی یوم]
- ۱۳۸ [باب دوم در حمی دق]
- ۱۴۰ [باب سوم در حمیات عفنیه]
- ۱۴۷ [مقاله چهارم: در امراضی که بدن را حادث شود مشتمل بر هفت باب]
- ۱۴۷ اشاره
- ۱۴۷ [باب اول: در اورام]
- ۱۵۰ [باب دوم در بثور]
- ۱۵۳ [باب سوم در جراحات و قروح]
- ۱۵۵ [باب چهارم: در کسر و خلع و خرق و مانند آن]
- ۱۵۶ [باب پنجم در جذام و امراض جلد]
- ۱۵۹ [باب ششم: در امراض که تعلق به مو دارد]
- ۱۶۰ [باب هفتم: آنچه تعلق به زینت دارد]
- ۱۶۲ [مقاله پنجم در ذکر حیوانات زهر دار و دفع ضرر آن مشتمل بر چهار باب]
- ۱۶۲ اشاره
- ۱۶۲ [باب اول: در زهر و علاج انواع زهرها لادغه و مشرور]
- ۱۶۶ [باب دوم در گزیدن حشرات]
- ۱۶۹ [باب سوم در گزیدن آدمی و چهارپایان]
- ۱۷۰ [باب چهارم در دفع هوام و طیر و حشرات و بهائم]
- ۱۷۱ [فن دوم در ادویه و اغذیه و اشربه]
- ۱۷۱ اشاره

- ۱۷۱ [مقاله اول در ذکر بعضی از ادویه مفرده و اغذیه مشتمل بر هفت باب]
- ۱۷۱ اشاره
- ۱۷۱ [باب اول در طبائع ادویه و تأثیر آن]
- ۱۷۴ [باب دوم در حبوب]
- ۱۷۴ [باب سوم در لحوم و البان]
- ۱۷۵ [باب چهارم در فواکه و شیرینی]
- ۱۷۷ [باب پنجم در بقول]
- ۱۷۸ [باب ششم در توایل]
- ۱۷۸ [باب هفتم در ریاحین و طیوب]
- ۱۷۹ [مقاله دوم در ادویه مرکبه و کیفیت ترکیب و آن مشتمل است بر بیست باب]
- ۱۷۹ اشاره
- ۱۷۹ [باب اول در بیان و ترکیب کیفیت ادویه]
- ۱۸۱ [باب دوم در تریاق‌ها]
- ۱۸۳ [باب سوم: در مفرحات]
- ۱۸۴ [باب چهارم در معاجین و اطریقات] [۲]
- ۱۸۷ [باب پنجم در اشربه و لعوقات و مریبات و ربوبات و سکنجبینات]
- ۱۹۱ [باب ششم: در جوارشات]
- ۱۹۴ [باب هفتم: در سفوفات]
- ۱۹۵ [باب هشتم در قرص‌های مسهله و غیره]
- ۱۹۶ [باب نهم: در حب‌های مسهله و غیره]
- ۱۹۸ [باب دهم: در ایاره‌جات]
- ۱۹۹ [باب یازدهم مطبوخات و نقوعات و غیره]
- ۲۰۰ [باب دوازدهم: در حقن‌ها]
- ۲۰۱ [باب سیزدهم: در شیاف‌ها و فرزجه‌ها]

- ۲۰۲ [باب چهاردهم: در روغن‌ها]
- ۲۰۴ [باب پانزدهم در سعوطات و عطوسات و غراغر و سنونات]
- ۲۰۵ [باب شانزدهم در اطلیه و ضمادات و نطولات]
- ۲۰۷ [باب هفدهم در ادویه عین]
- ۲۱۰ [باب هیجدهم در مراهم و ذرورات]
- ۲۱۱ [باب نوزدهم: در حولات و مسمنات]
- ۲۱۲ [باب بیستم در متفرقات]
- ۲۱۴ [رساله چوب چینی]
- ۲۱۵ درباره مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

کفایه منصوره

مشخصات کتاب

شماره کتابشناسی ملی : ف/۴۹۱۵/۲

سرشناسه : منصور بن محمد

عنوان و نام پدیدآور : کفایه منصوره [نسخه خطی] منصور بن محمد؛ کاتب مهدی موسوی

وضعیت استنساخ : ق ۱۳۰۴

آغاز، انجام، انجامه : آغاز نسخه " : بسمله. فهرست این کتاب مبنی بر دو فن است فن اول در قسم طب یعنی نظری " ...

انجام نسخه " : اوست قادر بهرچه خواهد خواست هر چه خواهد کند که حکم او راست. تمت الكتاب ... مهدی موسوی "

: معرفی کتاب: رساله‌ای است در طب دارای دو فن: فن اول در طب نظری دارای چهار مقاله، فن دوم در طب عملی دارای پنج مقاله

و هر مقاله دارای چند باب می‌باشد

مشخصات ظاهری : ۱۵ - ۱۴ سطر، اندازه سطور ۱۳۵X۷۰؛ ۱۴۰X۷۵، قطع ۱۱۰X۱۸۰

یادداشت مشخصات ظاهری : نوع کاغذ: فرنگی نخودی

خط: شکسته نستعلیق

تزیینات جلد: تیماج قهوه‌ای، مقوایی، مجدول، اندرون جلد آستر کاغذی

منابع اثر، نمایه ها، چکیده ها : منابع دیده شده: ذریعه (۹۸: ۱۸) ف مرعشی (۲۴۳: ۷)

عنوانهای دیگر : کفایه مجاهدیه

موضوع : موضوع: پزشکی - متون قدیمی تا قرن ۱۴

شناسه افزوده : موسوی، مهدی، قرن ۱۳ق، کاتب

شماره بازیابی : ۴۸۵۱-۷/ج ۸۱۵

[کفایه منصوره (کفایه مجاهدیه)]

[مقدمه]

بسم الله الرحمن الرحيم

شکر و سپاس مر خالقی که در خلقت انسان دقائق را حکم او بی پایان است و حمد بی عدد و ثنای بی قیاس مر پادشاهی را که نعم و احسان او در حق ایشان بیرون از حد بیان است گواه بر کمال قدرت او طبائع اصول و امزجه صور و ارکان است و دلیل بر رحمت و رافت او احوال امزجه بدان است قادری که از کمال خاصیت قوی و ارواح در اعضاء جاری گردانید و صحت مرض را به اسباب مقرر و مقدر داشت و از فضل بی متناهی خود به تدبیر حفظ صحت ارشاد فرمود و خلعت کریمانه صور کم فاحسن صورکم بر قامت زیبای انسان انداخت و سماط و رَزَقَكُم مِنَ الطَّيِّبَاتِ جهت نزول ایشان مرتب ساخت و ذَلِكُمُ اللَّهُ رَبُّكُمْ فَتَبَارَكَ اللَّهُ رَبُّ الْعَالَمِينَ و تحفه لحيات و صلوات مرواتی را که منهاج او

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲

اسباب قانون نجات و اشارت او ذخیره اعراض کلیات است و ارکان خمسه او چون سته ضروری زبده غنی و منی است و چون سبعة

طبیعی جامع مغنی و حاوی شفا است اعنی سید کوئین و خواجه قاب قوسین مقصود لولاک لما خلقت الافلاک نگین خاتم و ما ارسلناک الا رحمة للعالمین مکرم مجتبی محمد مصطفی علیه من الصلوه افضلها و من التحيات اکملها و بر آل و اصحاب و اتباع او باد که رهروان جاده یقین و راهنمایان شارع متین اند رضوان الله عليهم اجمعین اما بعد بر نظر اسحات بصیرت و بصر ارباب سیرت پوشیده نماند که عرض اصلی و مقصود کلی از انشاء اجرای علوم و ابداع اجسام سفلی آفرینش آدمی است که در صدف وجود زبده موجودات و قادر علیم و عالم حکیم تقدست اسماؤه او را به شرف خلعت و لقد کرمننا بنی آدم نواخته و به ترکیب امزجه مختلفه و کیفیات مضاده آراسته و او را به عدل و سیاست و طاعت و عبادت امر فرموده و ما خلقت الجن و الانس الیعبدون و حصول این کمال و صدور این افعال بی وجود است

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳

صحت بدن که مبداء قابل و موضوع کامل است منصور نمی شود پس بر هر شخص لازم است که به محافظت صحت حاصله و استرداد زائله آن کوشد از سعادت در این و کمال منزلین محروم نماند و چون انسان بنا بر اختلاف فصول و ازمان و تغییر و تبدل ماکول و مشروب فی کل الاوان بر یک حال نمی ماند و به سبب انحراف مزاج از امور دنیوی و اخروی باز می ماند لا جرم آفریده گار تبارک و تعالی در ضمن هر مصنوعی چندین هزار حکمت تعبیه فرموده دو در هر ادویه فوائد نامحصوره

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴

درج کرده بر هر دردی را دوائی آفریده و به استعمال آن امر فرموده چنانچه در اخبار وارد است که موسی علیه السلام در حالت مرض الفتات به دوا المنی فرمود به او ندا کردند که ای موسی می خواهی که ابطلال حکمت ما کنی و غرائب اسرار ما از خلق پوشیده داری بعد از آن موسی علیه السلام امت خود را به معرفت ادویه دلالت فرمود و بدان امر کرد و نیز از حضرت سالت صلوه الله علیه و آله نقل است که فرمود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵

العلم علمان علم الابدان و علم الادیان و علم ابدان را که اعلام رتبه و اسناما درجه است مقدم داشته زیرا که علم ادیان و اشتغال بدان موقوف است بر صحت بدن و آن موقوف است بر علم ابدان بنابراین مقدمه حکمای دهر و علمای عصر در ترتیب و تنقیح این علم سعی نموده اند و در بیان ادویه مفرد و مرکبه نظر شافی و تامل کافی کرده اند چون اضعف عباد الله و اعجز الناس منصور بن محمد بن یوسف بن احمد بن الیاس

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶

فقیه الناس احسن الله عواقب درایه و غفر له و لوالدیه بدین علم و مطالعه کتب این قسم استعمال و اشتغال نموده و به حکم خذوا العلم من افواه الرجال در فوائد و غرر فرائد از السنه استادان این فن می ربود و متوجه شد با قصور فکر و خمول ذکر و توزع خاطر و تفرقه باطن و ظاهر تا مختصری جامع که در هر باب اشاراتی رفته باشد و منتجی نافع که مفید خاص و عام و مطلوب طوائف انام گردد تألیف کند بعد از استخاره من الله العلیم در آن شروع نموده آن را در قید کتابت کشیده و به کفایه مجاهدیه موسوم گردانیدم دیباچه آن را مزین کرد به القاب همایون

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷

حضرت اسکندر رثانی واضح اساس جهانبانی حامی قوانین مالک و ملت ماحی قواعد ظلم و بدعت.

ابیات:

آن که از دور فلک اکنون غرض بر فرمان اوست آیت اقبال و نصرت دائما در شان اوست

عقل کل طفل دبیرستان ابجد خوان اوست جام جم عکسی ز فیض خاطر رخشان اوست

گوی دولت از قضا اندر خم چوگان اوست

السلطان الاعظم الاعدل الاكرم افتخار سلاطين العرب و العجم المبعوث في عالم الملكوت بغوثا لامم المويه من السماء المنصور على الاعداء واعى بلاد الشرق و الغرب و إلى ممالك العزل النصب ظل الله تعالى في الارض مالک ازمنه البسط و القبض مجاهدة السلطنة و الدين سلطان زين العابدين.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸

نظم: ستاره حبیب به هیبت و زحل سهیل مکان و شهاب رمح و سهاناک و هلات کمان، بزرک همت و قدر و بلند افسر و تخت، خجسته رایت و رای و گزیده نام نشان، لا- زال فی عرصه الممالک مرفوع اللواء خلد الله ملکه و سلطانه مظفر علی الاعداء که خورشید را فتنش بر مشارق و مغارب عالم درخشان است و سایه همای همتش بر جنوب و شمال جهان تابان و کوس دولتش بر کنگره قصر سعادت شش جهت و هفت اقلیم نواخته وصیت معدلت و آوازه موهبتش در اطراف و اکناف ربع مسکون انداخته و جناب سلطنت مآیش با شواغل جهانداری و دواعی کامگاری پیوسته اوقات شریف بترتیب اصحاب فضل و تقویت ارباب عقل و اعلام معالم دین و احیای قوانین سید المرسلین و تمهید قواعد دین و تشیید مبانی یقین و افاضت سجال نوال و اشاعت آیات

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۹

مصروف گردانیده لا جرم السنه ادانی و اقاصی و ناقصه مطیع و عاصی به ثنای فالج این جاه و دعای صالح این در گاه جاری گشته و امداد فتح و نصرت و اعاد بت و دولت لحظظه فلخلطه از حضرت صمدیت فائض شده بنده نیز دست در فتراک سعادت زده این بضاعت مزجات را و سیله ترقیات ساخته متوجه بارگاه کیوان رفعت شده تا نظر کیمیا خاصیت حضرت سلطنت پناه که صراف بازار خبرت و نقاد ارباب فطنت است شرف گشته به شرف قبول متمکن گردد و مأمول از کمال عاطف اصحاب منش آن که چون بر سهو و ذلل و نسیان و خلل این مقالت بی عمارت اطلاع افتد اشارت رود تا بر قسم اصلاح مزین فرموده بر این کمینه مواخذه نفرمایند و ذیل اغماض بر مزال اقدام اقلام ارزانی فرمایند فانی للخطایا معترف و بالتقصیر مقروعیون الکرام عن المعائب محفوظه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۰

مغموضه و السنتم عن المعاصی محفوظه و الله و لی التوفیق و منه الهدایه و التحقیق و صلی الله علی محمد و آله الطیبین و اصحابه الطاهرین

[فهرست اجمالی مطالب کتاب]

فهرست این کتاب مبنی بر دو فن است فن اول در دو قسم طب یعنی نظری و عملی قسم اول مشتمل بر مقدمه و چهار مقاله.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۱

مقاله اول: در اسباب بادی صحت مشتمل بر چهار باب.

باب اول: در ارکان، باب دوم: در ارواح، باب سوم: در اخلاط، باب چهارم: در اعضاء، مقاله دوم: در اسباب صوری صحت مشتمل بر دو باب اول: در مزاج، باب دوم: در قوی، مقاله سوم: در اسباب فاعلی صحت مشتمل بر دو باب، باب اول: در اسباب سته ضروری مشتمل بر شش فصل، فصل اول: در هوا، فصل دوم: در حرکات نفسانی، فصل سوم: در حرکت و سکون بدنی، فصل چهارم: در خواب و بیداری، فصل پنجم: در ماکول و مشروب، فصل ششم: در احتباس و استفراغ، باب دوم: در اسباب غیر ضروری مشتمل بر دو فصل اول: در اسباب ملحقه بسته ضروری، فصل دوم: در اسباب جزئی، مقاله چهارم: در احوال و اعراض و علامات مشتمل بر دو باب، باب اول: در احوال و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۲

اعراض، باب دوم: در علامات مشتمل بر هشت فصل، فصل اول: در علامات مزاج، فصل دوم: علامات امتلا، فصل سوم، در نبض فصل چهار: در نبض و اسنان و اجناس، فصل پنجم: در قاروره، فصل ششم:

در براز فصل هفتم: در بحران، فصل ششم: در علامات محمودیه و ردیه قسم دوم در طب عملی مشتمل بر پنج مقاله، مقاله اول: در حفظ صحت و معالجات کلی مشتمل بر دو باب، باب اول: در حفظ صحت مشتمل بر ده فصل، فصل اول: در تدابیر مولود و مجالی، فصل دوم: در همه بیر فضول، فصل سوم: در تدبیر مأول: و مشروب، فصل چهارم: تدبیر نوم و یقظه فصل پنجم: در تدبیر استفراغ و احتباس، فصل ششم: در تدبیر جماع، فصل هفتم: در تدبیر حمام، فصل هشتم: در تدبیر حرکت و سکون، فصل نهم: در تدبیر مشائخ، فصل دهم: در تدبیر مسافر، باب دوم:

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۳

در معالجات کلی مشتمل بر سه فصل، فصل اول: در معالجات سوء المزاج، فصل دوم: در تدبیر مسهل و قی و حقنه، فصل سوم: در فصد و حجامت، مقاله دوم: در امراض چشم، باب سوم: در امراض گوش، باب چهارم: در امراض بینی، باب پنجم: در امراض دهان و لب و زبان، باب ششم: در امراض لثه و دندان، باب هفتم: در امراض حلق، باب هشتم: از امراض ریه و سینه و آلات نفس، باب نهم: در امراض قلب و ثدی، باب دهم: در امراض معده، باب یازدهم: در امراض جگر، باب دو از دهم:

در امراض طحال، باب سیزدهم: در امراض امعاء، باب چهاردهم، در انواع اسهال، باب پانزدهم: در امراض کلیه و مثانه، باب شانزدهم: در امراض انثین و قضیب، باب هفدهم: در امراض رحم، باب هیجدهم: در امراض مقعد، باب نوزدهم: در امراض پشت، باب بیستم: در امراض اوجاع و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۴

نقرس و دوالی و داء الفیل و عرق النساء و مفاصل، قماله سوم: در حمیات مشتمل بر سه باب، باب اول: در حمی یومی، باب دوم: در حمی دق، باب سوم: در حمیات عفینه، مقاله چهارم: در امراض که بر ظاهر بدن حادث شود و معالجات و مشتمل بر هفت باب، باب اول: در اورام باب دوم: در بثور، باب سوم: در جراحات و قورح و آبله باب چهارم: در کسر و خلع و مانند آن، باب پنجم: در جذام و امراض جلد، باب ششم:

در امراض که بمو تعلق دارد، باب هفتم: در آنچه تعلق به زینت دارد، مقاله پنجم در ذکر و حیوانات زهر دار و دفع ضرر آن مشتمل بر چهار باب، باب اول: در زهر آن و علاج شارب آن، باب دوم: در گزیدن حشرات و تدبیر آن، باب سوم: در گزیدن آدمی و چهارپایان، باب چهارم: در دفع هوام و طیور و حشرات و این آخر فن اول است و الله

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۵

اعلم، فن دوم: در ذکر ادویه مفرده و مرکبه مشتمل بر دو مقاله، مقاله اول:

در ذکر بعضی ادویه مفرده مشتمل بر هفت باب، باب اول: در طبائع و تأثیرات ادویه، باب دوم: در حبوب، باب سوم: در لحوم و البان، باب چهارم: در فواکه، باب پنجم: در بقولات، باب ششم: در توابل، باب هفتم: در ریاحین و طیوب، مقاله دوم: در ادویه مرکبه مشتمل بر بیست باب، باب اول: در کیفیت ترکیب ادویه و بیان قوه او و امتحان تریاق، باب دوم: در تریاقها، باب سوم: در مفرحات و بیان قوت هر یک، باب چهارم: در معاجین، باب پنجم: در اشربه و مربیات و لعوقات ربوبات، باب ششم: در جوارشات، باب هفتم: در سفوفات، باب هشتم: در امراض مسهله و غیره، باب نهم: در حب‌های مسهله و غیره، باب دهم:

در ایارجات، باب یازدهم: در مطبوخات و نفوختات، باب دو از دهم: در

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۶

حقنهها، باب سیزدهم: در شیافت و فرزجات، باب چهاردهم: در ادهان، باب پانزدهم: در سعوطات و سنونات و غراغر، باب شانزدهم:

در اطلیه و ضمادات، باب هفدهم: در ادویه یمین، باب هیجدهم: در مراهم و ذرورات، باب نوزدهم: در حلاوات و مسمنات، باب بیستم: در متفرقات.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۷

[فن اول در بیان دو قسم نظری و عملی طب]

اشاره

فن اول: در قسمی طب یعنی نظری این و عملی چون قبل از شروع درشنی لابدست از معرفت و شعور به آن شی بوجهی از وجوه اشارتی به تعریف این علم می‌رود و پس بدان که علمی است که به دو احوال بدن انسان معلوم کنند از جهت صحت و مرض یعنی علم به استقامت خراج و احوال بدن انسان و تغیر آن حاصل شود تا به این علم حفظ صحت کنند و در حال حصول و استرداد آن در حال زوال و این علم منقسم به دو قسم است از برای آن که اگر مفید اعتقاد است به اموری چند که مجرد است از بیان کیفیت عمل آن را نظری گویند چنانچه عمل به ارکان که چهار است و امزجه که نه است و اگر مفید اعتقاد است به اموی چند به با بیان کیفیت عمل آن را عملی گویند چنانکه تصرف در اورام مثلا به اعتبار زمان و وقت از جهت ردع و تحلیل چنانچه گفته شود پس این عمل منقسم به دو

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۸

قسم می‌شود نظری و عملی و چون معرفت موضوع هر علمی بعد از اعمل ماهیت او سبب زیادتی شعور است بدان علم و موجب امتیاز مسائل این علم می‌شود از غیر آن و علما را عادت بدان جاری شده است که بعد از بیان ماهیت موضوع را بیان می‌کنند تا از جهت شعور به آن حاصل شود پس از این جهت موضوع هر یک از این دو قسم اینجا مذکور می‌شود و معلوم شده که موضوع هر علمی آن است که بحث کنند از عوارض ذاتی او در آن علم پس هر چیزی که بحث او کنند از این جهت که منسوب به صحت است حفظ؟؟؟ او ما یتوقف الصحه علیه آن چیز موضوع این علم باشد پس بدان که موضوعات قسم نظری این علم بدان انسان است از جهت صحت و مرض و احوال و دلائل از برای آن که طیب مبحث از عوارض ذاتی این امور می‌کند از آن جهت که

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۹

منسوب‌اند به صحتی که غایت مطلوب این علم است و موضوعات قسم عملی تصرف است در اسباب سته ضروری و تدبیر آن و اعمال به دو علاج به ادویه و هر یک از این به حسب احتیاج طیب به دان گفته شود ان شاء الله تعالی و چون اصل عمل علم است و عمل بی علم کلا عمل است

[قسم اول در طب نظری (مشمول بر ۱ مقدمه و ۴ مقاله)]

اشاره

شروع کنیم در قسم نظری طب متوکلا علی الحکیم العلیم قسم نظری مشتمل بر مقدمه و چهار مقاله.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۰

مقدمه:

چون مقصود و بالذات از این علم محافظت صحت حاصله و استرداد زائله است معرف شی بعد از علم به آن شی بود علم به اسباب او و معرف در بیان احوال بدن گفته خواهد شد و چون معرفت اسباب هر شی موجب تحقیق وجود آن شی باشد حال اسباب او بیان کرده شود اما بعد از معرفت سبب مطلق چه معرفت عام مقدم بود بر معرفت خاص پس بدان که سبب در عرف عام آن چیز را گویند که بدان توسل کنند برای حصول امری دیگر و در عرف خاص که اصطلاح حکما است ما یتوقف علیه الشیء بود و اعم از آن که توقف برای ماهیت بود یا از برای وجود این سبب بر چهار قسم است زیرا که مسبب در سبب داخل بود یا خارج اگر داخل بود بالقوه آن را سبب مادی گویند چون چوب نسبت با سریر و اگر داخل بود بالفعل آن را سبب صوری گویند چون صورت سریر مربع

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۱

باشد یا مسدس و اگر خارج از مسبب باشد اگر موجودات آن را سبب فاعلی گویند چون؟؟؟ و اگر ایجاد از برای آن است آن را غالی گویند چون جلوس بر سر پر چون جلوس بر سریر چون این معنی در ذهن مقرر گشت بدان که اسباب مادی صحت اسبابی است که صحت در آن مقرر می‌شود این مقرر بود یا بسیط اگر بسیط است ارکان باشد و اگر مرکب است یا غلیظ بود و آن اعضا است یا لطیف و آن ارواح است و یا متوسط و آن اخلاط است و اسباب صوری صحت اعتدال فراج است و قی که بعد از او حادث شود و التیام اعضا که عبارت از عدم تفرق اتصال و سوء ترکیب و اسباب فاعلی صحت اسبابی است که بر وجه مشاکل است و اعتدال دارد گردد حافظ و موجب صحت بود و الا موجب مرض و این امور اگر در جمیع میزان محتاج الیه بود و جمیع افراد بدان محتاج باشند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۲

آن را سته ضروری گویند و اگر بعضی از افراد به آن محتاج باشند جنسیه گویند و اگر در بعضی زمان جمیع افراد به آن محتاج‌اند اسنان و اگر بعضی افراد در بعضی زمان به آن محتاج باشند صناعات و عادات خوانند و اگر محتاج الیه نباشد واردات خارجی و اسباب غائی صحت سلامتی افعال است که از قوی حاصل شود یعنی سلیم و صحیح صادر گردد و وقوع آن از هر عضوی بر وجه اعتدال بود و سبب غائی در ذهن مقدم بود و در وجود موخر

[مقاله اول در اسباب مادی صحت]

اشاره

مقاله اول در اسباب مادی صحت چون این اسباب چهار است این مقاله منقسم می‌شود بر چهار باب

[باب اول در ارکان]

باب اول در ارکان: و آن را اصول و عناصر واسطه قسات گویند و آن اجسامی چند بسیط است که اجزای اولی بدن انسان و غیر آن از مرکبات شود و آن چهار است زیرا که یا متوجه مرکز است یا متوجه محیط و بر تقدیرین یا طالب غایت بود و یا طالب جهت آنچه طالب غایت محیط بود آتش است و طبع او گرم و خشک و محل

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۳

وی بالای دیگر ارکان بود و چنانچه محذب کره آتش مماس مقعر فلک قمر باشد و فائده او در مرکبات انضاج و تلطف و کسر برودت عنصرین باردین و تفریق مختلفات و جمع متمائلات بود و آنچه متوجه جهت محیط است نه غایت آن هواست و طبع او گرم و تر بود و فائده او در مرکبات تخفیف و تخلخل و محل او زیر کره آتش و آنچه متوجه جهت مرکز آب است و طبع او سرد و تر است و فائده او در مرکبات سهولت قبول اشکال و ترک آن است و محل آن زیر کره هواست و آنچه طالب غایت مرکز بود خاک و طبع سرد و خشک است و فائده او در مرکبات حفظ اشکال و بیات و استمساک بود،

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۴

[باب دوم: در ارواح]

باب دوم: در ارواح در عرف اطباء روح جسمی است لطیف بخاری که از لطافت اخلاط در دل به حسب امتزاجی مخصوص متکون شود و به واسطه شرائین به أعضاء منتشر گردد و اعضا را به دو حیوه و استعداد و قبل حسن و حرکت و تغذیه و تولید حاصل شود آن را روح حیوانی گویند و قوت حیوانی به دو قائم بود و از این روح چون بعضی به دماغ رسد کیفیت دیگر پذیرد به واسطه محل او را امتزاجی دیگر حاصل شود آن را روح نفسانی گویند و وقت نفسانی بدو قائم بود و مر او به این روح نه نفس ناطقه است چنانچه در کتب الهی مر او به روح نفس است و این روح مفید حس و حرکت باشد چون بعضی دیگر به کبد رسد او را کیفیتی دیگر حاصل شود این را روح طبیعی گویند و قوت طبیعی بدو قائم بود و از تغذیه و تمه و تولید حاصل گردد و پس به حقیقت و به قول

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵

معلم اول و محققا حکما یک روح است که در هر محلی و مظری از او اثری و صورتی پیدا شود و به حسب ظاهر و قول اطبا این است که هر یک به استقلال روحی اند و الله تعالی اعلم.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۶

[باب سوم: در اخلاط]

باب سوم: در اخلاط بدان که غذا که وارد بدن می شود تا آن وقت که جزو تمام اعضا می گردد و داور چهار استحالته لاحق می شود و هر یکی از آن هضمی گویند و در هر یکی خلاصه و فضله از یکدیگر متمیز می شود و خلاصه جهت تغذیه محفوظ می ماند و فضله به طریق اسهل مندفع شود و هضم اول از آن زمانی است که دهن او را مضغ می کند تا در معده قرار گیرد مشابه با کشک شخین شود آن را کیلوس می گویند لطیف آن به طریق ماساریقا که عروق چند شعری است میان کبد و معده به کبد می رود و کثیف آن به طریق امعاء دفع شود و آن را براز گویند و هضم دوم در کبد است و آن را کیموس گویند و آن عبارت از استحالته و کیموس به اخلاط خلاصه او با ورود فضله که مائیت است به طریق کلیه و مثانه مندفع گردد و آن را بول گویند هضم سوم در عروق است و آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۷

عبارت است از استحالته اخلاط به اعضا به حسب مزاج فقط هضم چهارم در اعضا است و آن عبارت است از استحالته رطوبت به ماده که مشابه اعضا شود به اعتبار هیئت و به حسب مزاج فقط هضم چهارم در اعضا است و آن عبارت است از استحالته رطوبت به ماده که مشابه اعضا شود به اعتبار هیئت و

صورت هر دو جزو مغتذی می‌شود و بالفعل و هر یک از اعضا در قوام تام رسد و فضله این هضم هر دو به مثل عروق و وسخ مندفع گردد پس عملة هضم دوم ایجاد رطوبت اولی است که عبارت از اخلاط اربع است و عمل هضم سوم ایجاد رطوبت ثانیه است از ماده معمول خود و این رطوبت یا فضول باشد یا غیر فضول آنچه فضول باشد بدن را به آن احتیاج نیفتد و اگر اخراج نکنند متعفن می‌شود و آن داخل اخلاط غیر طبیعی باشد و آنچه غیر فضول است چهار ضعف است یکی آن که در عروق صغار و دقاق

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۸

موجد است جهت سقاییت اعضا اگر مجاور آن باشد در حال احتیاج دوم آنکه مستحیل شود و به جوهر هر عضو به حسب مزاج سوم آن که به منزله طل در اعضا منتشر است چهارم آن که التیام و التصاق اعضا بواسطه آن است اکنون بدان که خلط جسمی رطب سیال است که کیلوس اول بدن مستحیل شود و آن چهار است زیرا که آنچه نضج تمام یافته است آنچه از وطافی بود صفرا است و آنچه راسب شود سودا است و آنچه متوسط شود خون و آنچه نضج تمام یافته نباشد بلغم و هر یک از این اخلاط چهار طبیعی و غیر طبیعی بود اما خون طبیعی رنگ او سرخ و طعم او شیرین و طبع او گرم و تر بود و تغذیه تمام بدن بدو باشد تنها یا با قسطی از اخلاط دیگر و غیر طبیعی از او یا به نفس خود فاسد شده باشد به سبب و از وی و بر تقدیرین به صفراویه یا سواویه یا بلغمیه مائل بود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۹

اما بلغم طبیعی رنگ او سفید و طعم او مائل به شیرینی و طبع او سرد و تر بود فائده او آن است که در جمیع بدن موجود و در وقت فقدان غذا مستحیل به خون گردد و غذای بدن شود و از آن جهت او را مضرغه نیست و با خون در جمیع عروق جاری است فائده دیگر آن که ترطیب مفاصل کند و دیگر آن که با خون ممتزج گشته غذای دماغ شود و بلغم غیر طبیعی به اعتبار قوام پنج است زیرا که اگر متفق القوام بود پس یا رقیق بود و آن را مائی گویند و یا غلیظ بود و این غلیظ اگر ورود رطوبتی مانده باشد زجاجی گویند و اگر رطوبت به تحلیل رفته حصبی گویند و اگر مختلف القوام باشد اگر اختلاف او محسوس بود مخاطی بود و اگر غیر محسوس بود خام و غیر طبیعی لون او احمر ناصع و طبع او گرم و خشک است و او در کبد به دو قسم است یکی با خون به عروق رود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰

جهت ترقیق دم تا نفوذ کند درم نافذ ضیقه تقطیع اخلاط لزج و دفع بلغم غلیظ کند غذا بعضی اعضا شود مثل ریه و قسمی دیگر به مرار و ریزد جهت غسل امعا و تنبیه بر دفع براز و صفرا غیر طبیعی آنچه در نفس خون فاسد شده باشد اگر در جگر بود مراره دموی گویند اگر در معده محترق شده باشد کرائی گویند و کرائی چون محترق شود زنگاری گویند و آن به منزله سم باشد و آنچه به سبب داروی متغیر شده باشد اگر واردی خون باشد آن را مره حمرا گویند اما سودا طبیعی و روی خون طبیعی بود طعم او بعفوصت و حموضه نائل باشد و طبع او سرد و خشک او در جگر به دو قسم شود و قسمی با خون به عروق رود جهت تمکین تغلیظ دم و غذا بعضی اعضا مثل عظام باشد و قسمی به طحال رود و جهت تنبیه و دغدغه غذا به معده ریزد و غیر طبیعی از هر خلطی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۱

که باشد و محرق سودا اگر چه سودا طبیعی بود ادرار ماویه و قره سودا کند.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۲

اشاره

باب چهارم: در اعضا مشتمل بر مقدمه و دو فصل

[مقدمه]

مقدمه در تعریف اعضا و تقسیم او بر سیل جمال بدان که اعضا عبارت است از اجسامی چند غلیظ که از امتزاج اخلاط حاصل شود و ارسطو بر آن است که اول عضوی که متکون می‌شود و دل است و بعضی گفته‌اند که دماغ و بعضی گفته که جگر و بعضی دیگر بر آنند که چون ماده که منی است به مقعر رحم رسد در و غلیانی پیدا شود و چهار نقطه در او پدید آید یکی در محل دل و یکی در محل جگر و یکی در محل دماغ قرار گیرد و یکی بر همه محتوی گردد اما تقسیم اعضا بر دو وجه کرده‌اند یکی آن که عضو ما معطی معطی مسطلق بود چون دل بمذهب بعضی یا قابل مطلق همچون لحم یا معطی و قابل همچون کبد و یا نه معطی و نه قابل مطلق همچون لحم یا معطی و قابل همچون کبد و یا نه معطی و نه قابل همچون عظام و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۳

وجهی دیگر آنکه اعضا یارئین بود یا خادم یارئین یا مروس یا نه یارئین بود نه مرأس و نه خادم یارئین به حسب بقاء شخص سه ست دل و دماغ و جگر به حسب نوع همین سه بانثین که به مردان مخصوص است زیرا که اگر مبداء قولی است که محتاج الیه است در بقاء شخص یا نوع چون دل و دماغ و کبد و انثین آن را رئیس گویند و اگر ممددد متمم فعل عضو است آن را خادم رئیس گویند و این خادم یا مهی بود چون ریه قلب را و معده کبد را و ماساریقا آلات غذا را و شبکه دماغ و آلات تنفس را و ادعیه منی انثین را و یا مودی بود چون شرائین قلب را و آورده کبد را و اعصاب دماغ را و احلیل انثین را و اگر نه مبداء قوت و نه ممد او بود اگر قابل فعل رئیس بود آن را راس گویند چون لحم و اگر قابل نباشد رئیس و نه مروس و نه خادم چون لحم غیر حصاص و عظام و جمیع

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۴

اعضا یا بسیط بود و آن را اعضا متشابه الاجزا گویند یا مرکب بود آن را اعضا الی خوانند و بیان هر یک در فصلی گفته شود.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۵

[فصل اول: در اعضا مفرده و اقسام آن]

فصل اول: در اعضا مفرده و اقسام آن دهاست اول اعظم و آن اساس بدن و دعامة حرکات بود و اقسام آن بر سیل اجمال باد کرده و شد و اما جمیع مخلوق است از هفت عظم چهار به منزله دیواراند و یکی به منزله سطح که آن را قاعده دماغ گویند و دو به منزله سقف که آن را قحف خوانند و فک اعلی مرکب است از چهارده عظم که عظام حنک و جفنه و چشم و گوش است و مفاصل آن را و روز گویند و الف از دو عظم مرکب است و در میان الف غضروفی است که او را به دو قسم می‌کند و فک اسفل از دو عظم دور فکین سی و دو دندان مرکوز است از فوق و دوشنبه و دو رباعی جهت قطع اشیاء و دو ناب جهت کسر و از هر جانبی پنج ضرس جهت طحن و در اسفل مثل این بود و عنق مرکب است از هفت عظم که آن را فقرات عنق گویند و بعد از آن دو از ده فقرات ظهر و بست

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۶

و چهار ضلع که از طرفین در آن مرکوز است و بعد از آن فقرات قطن و آن پنج فقره است و بعد او سه فقرات عجز و بعد از آن سه فقره اعصص است ترقوه و عظم است و بعد از آن سینه هفت عظم که آن را عظام قص گویند دور آخر آن محاذی فم معده عظمی

غضروفی است که آن را عظم خنجری گویند و عانه دو عظم است از طرفین به هم متصل و آن را چهار جزو است جز قدام را عظم العانه گویند و جزو خلف را عظم الورك و جزو طرف وحشی را خاصره گویند و حرفقه و جز اسفل انسی را حق الفخذ اما دست مرکب است از کتف و عضد که متصل بدو است و بعد از او ساعد که مولف است از دو عظم که او را زند اعلی زند اسفل گویند و بعد از او هشت عظم است که در دو صف نهاده‌اند که آن را رنخ گویند و بعد از چهار عظم است که آن را مشط گویند و هیچ کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۷

اصبع هر یکی را سه عظم و پای مرکب از عظم فخذ که بزرگترین عظام است و در حق و رک مرکب از دو عظم است مولف از دو عظم که آن را قصبه کبری گویند و عظم رکه که آن را رصفه خوانند و قدم مرکب است از کعب و عقب و عظم نردی و اخصص که آن را زورقی گویند و چهار منع و پنج مشط و پنج اصبع هر یکی سه عظم است الا ابهام که دو عظم است و صدر در قائله نظم، عدد عظم خواهی که بدانی بیقین+ می‌بردن آید از آنجا که بروی می‌آید+ عدد استخوان به وجه صحیح+ از حرم صید کن بدان تشریح+ دوم از اعضاء مفرد غضروفی است و آن جسمی است شبیه به عظم اما از او نرم و سست تر است و فائده او منع اصطکاک عظمی بعضی بود و تدریج ترکیب اعضاء صلیبه بالنیه و قائم مقام عظام است در عضوی که عظم در او مفقود باشد سوم عصب است و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۸

این جسمیت بیض لین در انعطاف و صلب در انفصال و فائده او بالذات افاضت حس و حرکت بود و بالعرض تشدید و توثیق اعضا و عصب دو نوع است نوعی از دماغ رسته است و آن هفت زوج است که حواس ظاهر و باطن و حس و حرکت اعلی اعضا بدن حاصل شود چهار عضل است و آن عضوی است مالف از لیفات عصب و در شظایا و رباط با هم تنسج گشته و فرج و خلل آن محشو بلحم و غشا بر او محیط شده و فائده او تحریک اعضا است به واسطه تشنج و استرخا و عضل اگر چه مرکب است اما او را از اعضاء مفرده گفته‌اند پنجم و تر است و آن جسمی است که مشابه جوهر عصب است و به اطراف عصب و اعضا متصل است جهت تحریک اعضا ششم رباط است و آن جسمی است شبیه به عصب اما بی حس است و فائده او ربط کردن عظمی به عظمی یا به عضوی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۹

دیگر بود او را عصب نیز گویند هفتم شریان است و آن عروق متحرک بود و مخلوق از لیف و عصب بود از بطن ایسر قلب رسته و در حرکت انبساط و انقباض تابع او است و فائده او ایصال روح حیوانی است به جمیع شرائین دو طبقه است الا شریان وریدی که یک طبقه است و به ریه می‌رود هشتم، ورید است و آن عرق ساکنه است که از معده به جگر رسته و روح طبعی به جمیع بدن می‌رساند و تغذیه تمینیه از آن حاصل می‌شود و مجموع آورده یک طبقه بود الا ورید شریانی که دو طبقه است و به ریه می‌رسد و نهم غشا است و آن جسمی است عصبانی از لیفات منتسج گشته جهت حفظ شکل و هیئت اعضاء و تشدید و توثیق و اشتراک آن با دیگر اعضاء و افاضت حس در اعضا عدیم الحس مثل کبد و طحال و این نه قسم از منی متکون شوند و چون منفصل گردند الیتام

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۰

نپذیرد مگر بعضی از آن در زمان طفولیت و آنچه از غیر این بود مثل لحم و شحم از خون تسکون می‌شوند چون منفصل را گردند الیتام پذیرند و هم لحم است و آن عضوی است که ازوم طبیعی متولد شود و فرج و خلل اعضا را مملو و محشو گرداند و عاقد او حرارت بود بعضی بدین اقسام شحم و سمین و شعر و ظفر ضم کرده‌اند و از مفرده شمرده‌اند و در آن نظر است زیرا که شحم و سمین داخل لحم‌اند و شعر و ظفر از زوائد فضلات‌اند و جلد مرکب نه مفرد و بیان هر یک گفته شود اما شحم جسمی است ایض که از ماده آبی دم در اعضاء مثل ترب و امعاء متولد شود و بواسطه برودت محل منجمد گردد و عاقد او برودت است و سمین مشابه

لحم و از دم و سم متولد شود و او مرکب است از لحم و شحم و شعر جسمی است ایضاً که از ماده آبی دم در اعضاء عصبانی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۱

مثل ترب و امعا متولد شود و بواسطه برودت محل منجمد گردد و عاقد او برودت است و سمین مشابه لحم و از دم و سم متولد شود و او مرکب است از لحم و شحم و شعر جسمی است که از بخار دخانی متولد شود و طبیعت به حسب فضل آن را دفع کند به طریق مسام و بعضی از شعر زینت را بود همچون حاجت و در بعضی زینت و دقایه را همچون موی سر و مژه و ظفر جسمی است غضروفی عدیم الحس که متصل است به سلامیات آن مله و نافنده آن از حک و لفظ و مانند آن مخفی نیست و جلد عضوی است منتسج از لیفات و شظایای عصب و خلل آن بلحم محشو شده همچون غشا بود در جمیع بدن و نافنده آن حفظ شکل و هیات و افاده حس و ادراک محسوسات بود.

[فصل دوم: در اعضاء مرکبه]

فصل دوم: در اعضاء مرکبه و او را اعضاء آبی از آن جهت گویند که بعضی آلات حیات و تنفس

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲

بعضی آلات حلق و بعضی آلات غذا و بعضی آلات شعور و بعضی آلات تناسل اند اما اعضاء حیات تنفس و ریه و حجاب است قلب اشرف اعضا و رئیس مطلق و محل روح حیوانی بود و او مایلف است از لحم صلب و اصناف لمیفات و غشاء غلیظ بر آن محتوی که آن را غلاف قلب گویند و شکل او صنوبری است و قاعده او از بالا و آن غضروفی است بر باطات و وثیقه مربوط و محل دل میان سینه است و مائل به طرف چپ و او را دو بطن است بطن ایمن محاذی کبد است و در خون بیشتر از روح است و از کبد و ریدی بدان متصل است جهت رسانیدن خون لطیف و بطن ایسر بزرگتر است و درد روح بیشتر از خون بود و آن را اشغاف قلب گویند و از او دو شریان طالع شده است یکی شریان و ریدی که به ریه می‌رود جهت جذب نسیم از دو رسانیدن دم لطیف به او و دیگر شریان

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۳

بزرگ است که اصل جمیع شرائین بود و آن را به ابهر و رطی گویند و میان او بطن منفذی هست همچون قمعی برای تلطیف و می که از بطن ایمن به بطن السیر می‌رود و آن را دهلیز خوانند از طرفین قلب به قاعده او را موضع و خول دم خوانند و از موضع و خول ریم دو زائده است که آن را ذنی القلب خوانند در حالت انقباض مسترخ می‌شوند و در حالت انبساط کشیده شوند و این هر دو جدم دم و نسیم می‌کنند و به قلب می‌رسانند حجاب عضوی است مرکب از جوهر لحم و غشا و عصب حساس و متحرک و ممد ریه است در انقباض و انبساط و حاجز است میان آلات غذا و آلات تنفس و ریه مخلوق است از لجم و ردی نحیف و از شعب شریان و ریدی و شعب و رید شریانی و شعب قصبه ریه و غشا؟؟؟ الحس بر مجموع کشیده گرد قلب بر آمده و فائده او ترویج قلب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۴

است به واسطه جذب نسیم و احوال آن با کیفیتی مناسب مزاج قلب و دفع بخار دخانی و او مبدأ حیات است آلات حلق اما حلق عبارت است از جمیع مجرمین که آن مری و قصبه ریه است او ذکر مری در اعضای غذا کرده شود و قصبه ریه عضوی است زمزاری شکل مایلف از غضاریف و غشاء بر آن کشیده و او را قدام مری نهاده است و فائده آن تنفس است که عبارت از جذب نسیم و دفع بخار بود و بالای او حنجره است و آن عضو غضروفی است که آلت اتمام است حصر نفس بود و او مرکب است از سه غضروف یکی از طرف قدام که آن را دورقی و ترسی نیز گویند و دیگر از طرف خلت که مائل مری باشد و این دو کوچک تراند یکی را نام نیست و یکی را مکبی گویند برای آنکه در حالت بلغ غذا بر آن می‌افتد تا چیزی در قصبه ریه نرود انفتاح و انغلاق

حنجره بدو حاصل می‌شود در

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۵

جوف حنجره جسمی است شبیه به لسان مزمار که انضمام و انفتاح پذیرد و صوت بدان حاصل شود لهات عضوی است لحمی صنوبری شکل از بالای حنجره آویخته و فائده او تصفیه هوا بود از دخان و غبار ممد صوت باشد و لوزتین دو غضواند از لحم عصبانی شبیه به غده که اصل زبان رساند و فائده آن منع هوا است از آن که دفعه نفوذ کند اما آلات شعور و ماغ و چشم و گوش و بینی دماغ عضو رئیس و محل روح نفسانی بود و او مرکب از مخ و آورده و شرائی و قضای رقیق که ملاقی نفس او است و غضای صلب که همچون بطالنه این غشا است و مماس قحف است و شکل دماغ مثلثی مخروط بود قاعده و مقدم رأس است و الین از مایخ است زیرا که منبت اعصاب حس است و راس او موخر دماغ است و او صلب بود زیرا که محل اعصاب حرکت است و دماغ از جهت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۶

عرض که از طرف پیشانی بود تا پس هر سه قسم می‌شود و آن را بطون دماغ گویند و اوصع بطون بطن مقدم است و در زیر بطن اوسط تجویفی است که آن را معصره گویند فضلات دماغی آنجا جمع می‌شود و بجنگ فرود می‌آید و غشائی که مماس جوهر دماغ است مانند تزارید و غصون بر هم افتاده و از آن صورتی همچو کرمی پیدا شده بواسطه حرکت انبساط و انقباض شرائین آن نیز متحرک است نخاع مشابه جوهر دماغ است و خلیفه او است و او را سه غشا است و او همچو دنباله دماغ بود که در فقرات منحدر شده بعضی رسیده چشم از اعضا شریفه است و مرکب است از سه رطوبت و هفت طبقه و در او اعصاب و شرائین و آورده متفرق شده قطعه کرد آفریدگار تعالی به لطف خویش +/ چشمت به هفت پرده سه آب منقسم +/ و مشیمه و شبکه زجاجی و پس جلید +/ پس

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۷

عنکبوت و بیض و عنب قرن ملتحم +/ طبقه اول را که مماس هوا بود ملتحمه گویند و جوهر آن لحم و سم است و متصل به عضلات متحرکه و طبقه دوم را قرنیه گویند و او بعد از ملتحمه است و طبقه سوم را که بعد از قرینه است عنبیه گویند و لون آن مختلف در بعضی اشخاص سیاه و در بعضی اشهل و در بعضی ازرق بود و بعد از این طبقه رطوبت بیضیه است و آن رطوبتی سفید و شفاف و طبقه چهارم بعد از دست آن را عنکبوتیه گویند و آن غشاء رقیق است مانند نسج عنکبوت و بعد از وی رطوبت جلیدی بود و آن جسمی است مانند جلدی شفاف و طرف ظاهر او همین است جهت انطباق مریات و طرف باطن او مخروط است تا در ثقبه عصبه مجوفه که حس الابصار بدان بود مرکوز گردد و بعد از آن رطوبت زجاجی است که شبیه به آبگینه گذاخته باشد و طبقه پنجم را

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۸

شبکیه گویند و او بعد از رطوبت زجاجی بوده و طبقه ششم را مشیمه گویند او همچو غشائی است که بر جمیع محتوی شده است و طبقه هفتم را صلبه گویند و آن غشای غلیظ است. که ملاقی عظم عین بود و به حقیق ابصار به رطوبت جلیدی حاصل می‌شد و باقی آلات و معدات او یند چه رطوبت بیضی حافظ او است تا بواسطه و اشعه دفعه در درجلیدی منطبق نگردد که موجب اضرار او شود و زجاجی معد او است و طبقات از قدام و خلف همچو وقایت او فتبارک الله احسن الخالقین گوش عضوی غضروفی است و هوای متموج درو مجتمع می‌گردد و در ثقبه عظم حنجری نفوذ می‌کند و چون مصادم عصبه می‌شود که در صماخ مفروش است وقت سامعه در او است ادراک اصوات حاصل می‌گردد و؟؟؟ بدن که منخرین چون به بالای بینی رسند به

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۹

دو تجویف منقسم می‌شوند قسمی به اقصای فم منتهی شود جهت تنفس استنشاق هوا و قسمی بعظامی که شبیه به مصفات آرایش

منتهی گردد جهت دفع فضلات دماغ و تأویه روائح کند بدان دو عصبه که شبیه به دو سر پستان‌اند و ادراک روائح بدیشان حاصل شود اما اعضاء آلات غذا اول مجری دهن است که فائده آن ظاهر است و بدان جهت سحق و طحن در آن موجود زبان مؤلف از لحم ایض و شرائین و اروده و اعصاب است و در اصل او قطع لحم غددی است جهت انسکاب لعاب با لمطعوم مختلط گردد و زبان در اشاعت و از در ادو ثقلب ممضوغ ممد فم است و حس ذوق و تکلم به او حاصل شود لب مخلوق است از عصب و لحم و عضل و شریان دو ریده و فائده او ستر دهن است و حفظ ممضوغ و حبس لعاب و اعانت تکلم مری مرکب است از لحم و غشاء و دو طبقه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۰

است متصل به نهایت فم و بدایت معده و چون برابر عظم حنجری رسد فرا اختر گردد و آن را فم معده گویند و حس او بغایت بود معده دو طبقه است داخل آن عصبانی جهت حس و خارج آن لحمانی جهت مدد هضم و تکون حرارت و از فم معده به تدریج فراخ تر شود تا نهایت او که نزدیک نافع است و به شکل کدو می‌باشد و غذا در او مستحیل بکلیوس شود امعا مخلوق است از اغشیه و اورده و شرائین و لیفات عصبانی و امعاشش قسم است اول آن را اثنا عشری گویند متصل به قعر معده و بواب نیز گویند زیرا که در وقت هضم منغلق بود چون هضم تام شود و مفتوح گردد دوم را صائم گویند و آن بعد از بواب است عروق ماساریقا از او نیز جذب لطیف کند و صفرا از مره به او نصب شود و سوم را دقاق گویند او بعد از صایم بود و در ولیفات بسیار باشد و این هر سه را امعاء

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۱

دقاق گویند چهارم را اعور گویند و او همچون کیسی است که مدخل مخرج آن یکی است پنجم را قولون گویند و ششم را امعاء مستقیم گویند و او آخر همه است به مقعد متصل است ثرب از شعب عصب و اورده و شرائین منتسج بود و رطوبتی وهم بر آن مترشح شده و به سبب برودت محل منجمد گشته و از جمیع جوانب همچو پرده حاصل شود و گرد معده بر آید برای تکون حرارت معاوت هضم جگر عضوی رئیس است و جوهر آن لحمانی بود بی حس و غشاء ذو الحس مجلل شده محل او طرف ایمن است و محدب و بر باطات قویه به اطلاع مربوط است و مقعر او مماس طرف ایمن قعر معده است و آن را بیخ زائد است به منزله پنج اصبع بر معده محتوی است از مقعر کبد عروقی رسته است که آن را باب گویند و بعضی در نفس کبد منشعب شده است و بعضی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲

بیرون آمده جهت جذب غذا و آن را ماساریقا گویند از معده بعضی از امعا تألطف غذا جذب کند و در شعب داخله جمیع گرداند تا نضج یابد و اخلاط از هم متمیز شود از محدب کبد عروقی رسته که آن را اجوف گویند از شعب او در نفس کبد متفرق شده جهت جذب دم و آنچه از او خارج شده است اصل آورده است و به دو قسم می‌شود قسمی صاعد شود یا خالی بدن منشعب گردد و قسمی هابط گردد و باسفل بدن متفرق شود مراره عضوی عصبانی است همچو کیسه و فم به قعر معده متصل جهت انصباب صفرا به او طحال عضوی لحمانی بر شکل زبان و محل او جاب السیر است محدب او مماس اضلاع و مقعر آن مماس قعر معده عروق و شرائین در او منتشر شده است و او را دو مجر است یکی متصل به کبد جهت جذب سودا از دو یکی متصل به قعر معده جهت انصباب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۳

سودا به او موجب اشتها گردد و کلیه عضوی است مالف از لحم غلیظ و عرق و شرائین و غشاء غلیظ حساس بر آن محتوی شده و او مانند نیمه دایره است و کلیه دو بر باط قویه بسطرفین صلب مربوط است و کلیه بینی بلندتر از یسری بود و فائده ایشان آن است که فضله کبد به ایشان ریزد و مویتی که در آن باشد جهت غذا خود جذب کند و باقی به مثانه ریزد مثانه کیسی است بلوطی شکل

مایل از لیفات دوطبقه است و بول در مجمع می‌گردد و به قبل خندفع گردد و او را عنقی است که هبول به دل طریق دفع شود اما عضاء تناسل انثیین و قضیب و رحم است انثیین مرکب است از فم سفید غددی و در و منافذ بسیار است و آورده و شرائین و اعصاب گرد آن بر آمده و لیفات بسیار در آن پیدا شده و غشاء بر او کشیده و منی از فوهات این عروق به انثیین این می‌ریزد و در او جمع کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۴

می‌شود و نضح می‌یابد و بواسطه بیاض جوهر انثیین سفید می‌گردد و همچنان که در پستان دم طمث شیر می‌شود و منی از فضله هضم رابع متولد می‌شود و به انثیین نسا صغیر و پهن باشد و در طرفین فرج پنهان بود فضیب مرکب از اعصاب و شرائین و آورده و خلل آن بلحم محشو شده است و در او مجری بول و منی و مذی است و او از عظم عانه رسته است و اصل او رباطی مجفف بود و نعوذ و آن است که تجاویف او به ریخ ممتلی شود و شرائین او به روح و آورده او بدم و حسک حشفه و بغایت بود تا انسان از مجامعت متلذذ شود و موجب بقاء نوع بود و فائده قضیب ایصال ماده زرع است بمستقر خویش رحم عضو است مایل از لیفات عصبانی و دو طبقه است و او همچون قضیبی مقلوب است و موضع او درای مثانه و قدم امعا مستقیم بود و فوهات عروق بدو متصل شده است

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۵

جهت دفع فله طمثی و تغذیه جنین و او را مجری هست محاذی فم فرح برای خروج طمث و جنین از او و وصول منی بدو و در فم رحم غشائی است رقیق که ازاله بکارت از آن کنند و رحم در حالت علوق منضم می‌شود و در حالت ولادت فراخ می‌گردد و فضله طمثی در حال آبستن غذا جنین می‌شود و در حالت رضاع متسحیل به شیر می‌گردد در رحم قرار گیرند و از جمیع سوء المزاج خالی باشد و رحم صحیح و نقی بود و از او ارادت خارجی و اسباب مادی هیچ مانعی نباشد تا از قوه عاقله که در منی مرد است و از قوه منعده که در منی زن است در آن امتزاجی پیدا شود و چهار نقطه مانند حباب در او پیدا بود یکی در محل دل و یکی در محل دماغ و یکی در محل جگر و یکی بر همه محتوی شود و حافظ حرارت غریزی و ذاتی اعضا بود و فوهات عروق بدو متصل شود تا از

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۶

آن مجری غذا به جگر طفل رساند و این را حالت ادلی گویند و به هفته تمام شود و بعد از آن ظهور نقطه‌های سرخ در آن پیدا شود و منافذ عروق پدید آید و بسره جنین خون طمث جاری گردد و این را حالت ثانیه گویند به چهار روز تمام شود و بعد از آن علقه شود و آن را حالت ثالثه گویند و شبش روز تمام شود و بعد از آن مضغه گردد و بعضی اعضا از هم متمیز شود و قسطی صالح از دم حیوانی و طمثی بدو مترشح گردد و مستعد آن شود که از؟؟؟ الصور تعالی و تقدس روح حیوانی بدو فائض شود و آن را حالت رابعه گویند به دو از ده روز تمام شود و بعد از آن مزاج ذکوری و انائی شاهر شود و اعضای اصلی تمام شود و آن را حالت خامسه گویند به سه روز تمام شود و بعد از آن اعضا تمام خلقت شود و عروق و مجاری و مفاصل نظهور بیوندند و این را حالت سادسه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۷

گویند در پنج روز تمام شود و این حالت مذکوره به مدت اقصر و در اماث به مدت اطول چنانچه گویند خلقت پسر بسی تا چهل روز تمام شود و اناث به چهل روز یا پنجاه روزه بعد از آن نمو یابد تا مدت شش ماه که اقل مدت حمل است و جنین در ضعف ایام تمامی خلقت متحرک شود و در سه ضعف ایام حرکت بوجود آید غال آن باشد که بماند و اگر به چهل روز تمام شود به هشتاد روز حرکت کند و به دویست و چهل روز که مدت هشت ماه باشد بر آید و نماند و دلیل گفته‌اند که مولود در ماه هفتم در اضطراب آید و حرکت کند اگر صحیح المزاج و قوی الحال باشد خرق اغشیه کند و برون آی اگر ضعیف بود قوت خرق و خروج

ندارد و از آن حرکت مسالم گردد مهلت یاد تا به ماه نهم خستگی او زائل نشود و زیاده شود و هوای خارج نسبت به او غریب بود و پس هلاک شود اگر در

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۸

چهل روز تام شود در ماه نهم بوجود آید و باقی ماند و اکثر چنین واقع می شود و الله اعلم.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۹

[مقاله دوم: در اسباب صوری صحت]

اشاره

مقاله دوم: در اسباب صوری صحت و آن دو باب است.

[باب اول در مزاج]

باب اول در مزاج: و آن کیفیتی است ملموسه که از امتزاج ارکان حادث شود بواسطه فعل و انفعال که میان صورت و مواد مضاده ارکان واقع شود بحیثی که صولت و حدت و سورت هر یک از یکدیگر منکسر شود و کیفیتی متوسط حاصل شود که آن را مزاج گویند و آن کیفیت یا در حالت وسط افتاده باشد چنانکه هیچ طرف از کیفیات مائل نباشد آن را معتدل حقیقی گویند زیرا که حقیقت اعتدال امن باشد و معتدل بالفرض گویند برای آن که وجود او در خارج محال است و یا آنکه مائل باشد به کیفیتی از کیفیات و این قسم خالی نیست که به یک طرف مائل بود یا بد و طرف و آنچه به یک طرف مائل بود چهار قسم است احرا ما ینبغی یا ابرد یا ایس یا ارطب یا ارب یا ارب و طرف مائل بود و این نیز چهار

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۰

قسم است احرا ایس احرا ارطب ابرد ایس ابرد ارطب و این هشت قسم را غیر معتدل گویند زیرا که خارج از اعتدال حقیقی اند و این کیفیت ملموسه که به این سه قسم آمده است به حسب اعتدال و عدم اعتدال به اعتبار قسمت قلبی است که مبحوث عنه الطبا است و پیش ایشان معتبر است آن است که بر هر مرکبی از اردکان قسطی از این کیفیت که نسبت به این مرکب اولی ولیق بود متوفر و متحصل گردد و از عدل در قسمت و سبت و این اعتدال نه از تعادل و تکافو مشتق است همچنان که در قسمت عقلی بلکه از عدل در قسمت مشتق است و این اعتدال با هشت اعتبار عارض شود زیرا که اعتدال به حسب نوع بود مثل اعتدال انسان یا به حسب صنف بود مثل رد میو ترکی و هندی یا به حسب شخص از هر صنف که باشد یا به حسب عضو همچون اعتدال جلد و هر یک از این به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۱

قیاس یا داخل بود یا خارج پس به اعتبار شمانیه متصور شود اما علما را اختلاف است که اعدل اصناف کدام اند شیخ الرئیس بر آن است که سکان خط استوا اعدل اصنافند زیرا که شب و روز آنجا یکسان است و سورت کیفیت هر یک از آن به یکدیگر می شود و پس اعدل بقاع بود و نیز محاذی معدل النهاراند و امام رازی بر آن است که سکان اقلیم رابع عدلند برای آن که وسط اقالیم است و توالد و تناسل آنجا بیشتر است و اعتدال به حسب شخص اعدل شخصی بود از اعدل صنفی به حسب عضو چنانچه گفته می شود

تنه فی امزجه الاعضا بدانکه گرم ترین چیزی در بدن روح است پس قلب پس منی پس خون پس کبد پس لحم پس طال پس کلیه پس شرائین پس آورده پس جلد و او رطب آن بلغم است پس دوم پس سمین پس شحم پس دماغ پس نخاع پس مذی پس کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲

اثین پس ریه پس کبد پس طحال پس کلیه پس عنصل پس جلد و ایس آن شعر پس عصب پس حس پس جلد و این ترتیب جالینوس نهاده است پس بر این تقدیر جلد اعدل اعضا باشد و اعدل از او جلد کف و اعدل از او جلد سیابه و اعدل از او جلد انمله سیابه و الله اعلم.

[باب دوم در قوی و افعال]

باب دوم در قوی و افعال: قوت در عرف اطبا مبدأ جسمانی فعل است و صدور او اگر باشعور است قوت نفسانی است و اگر بی شعور است یا مختص به حیوان باشد و یا مختص به حویان نباشد و آن قوت طبیعی بود که در نباتات نیز موجود است اما قوت حیوانی از دل منبعث می شود و مرکب او روح حیوانی است و به واسطه شرائین به جمیع بدن می رسد و این قوتی است که قلب و شرائین را تحریک به انبساط و انقباض می کند تا ترویج قلب بجزب نسیم و دفع دخان حاصل شود و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۳

بدین اعتبارش فاعله گویند و چون از عوارض نفسانی متأثر شود آن را منفعله گویند و قوت نفسانی از دماغ منبعث می شود و بواسطه اعصاب در جمیع بدن منتشر می گردد و افاضت حس و حرکت کند به اذن باری تعالی غر اسمه و این قوت به دو قسم است مدرکه و محرکه اما مدرکه به دو قسم می شود اول مدرکه ظاهری و آن را حوس ظاهره گویند و این پنج است اول قوه باصره و آن قوتی است که موجود است در تقاطع صلیبی که آن دو عصب واقع شده است که از مقدم دماغ به عینین می آیند و ادراک اشکال و الوان به او حاصل می شود و حکمت در این آن است که تا محل ادراک عینین یکی باشد و مدرک ایشان یکی و این قوت به واسطه روح لطیف که در عصبه مجوفه است به رطوبت جلیدی می رسد تا ادراک الوان و اشکال کند دوم قوت شامه است و آن قوتی است که

به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۴

واسطه روح جاری می گردد و عصبه که شبیه به حلمتی الثدی است از مقدم دماغ رسته است تا ادراک الحه مشمومات کند سوم قوت ذائقه است و آن قوتی است که به واسطه عصبه که در زبان مفروش است و بمعونت لعاب ادراک طعوم می کند چهار قوت سامعه است و آن است و آن قوتی است که در عصبه که در صماخ مفروش است موجود است تا به واسطه وصول هوا ادراک اصوات لند پنجم قوت الاسم است و آن قوتی است که موجود است در لیفات و شطایا و اعصاب که در جمیع بدن منتشر است تا بدن بواسطه او بملاقات اجسام از کیفیات آن متأثر می شود و قسم دوم مدرکه به امور باطنی است و آن را حواس باطنه گویند و آن هم پنج قوت اول حس مشترک و آن قوتی است که هر چه به حواس ظاهر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۵

مدرک می شود مودی به او می گردد و از این جهت حس مشترک گویند و محل او مقدم بطن اول دماغ است دوم خیال است و او را خزانه حس مشترک گویند زیرا که هر چه در یابد به او سپارد و محل او موخر این بطن است سوم متخیله است و او را متصرفه گویند به اعتبار آن که تصرف کند در صور محسوسه که در خیال موجود است و این تصرف به ترکیب بود همچو تصور انسان دو سر و به تفصیل بود همچو تصور انسان بی سر و متفکره نیز گویند چون مطاوع عقل باشد و محل او اول بطن اوسط است چهارم متوهمه

است و آن قوتی است که ادراک معانی جزئیة کند که بمحسوسات متعلق است مثل صداقت و عداوت و محل او هم بطن اوسط دماغ است پنجم حافظه است و آن قوتی بود که معانی متوهمه یا متفکره آن را ادراک کرده باشد نگاه دارد و او را متذکره نیز گویند به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۶

اعتبار آن که چیزی‌های فراموش شده را به یاد آورد و او خزانه متخیله و مو متوهمه است و محل او بطن موخر و دماغ است اما محرکه بر دو قسم است باعثه و فاعله و باعثه بر دو قسم است شهوانی و غضبی و شهوانی آن است که باعث به تحریک جهت جذب نافع و غضبی آن است که باعث شود به تحریک جهت دفع مضرتی و این منفعت و مضرت اعم از آن است که فی الواقع به حسب ظن بود و فاعله قوتی است که در عصب نفوذ کند تا به واسطه او عضل تشنج و مسترخشی شود و به قبض و بسط آن اعضا متحرک گردد و فاعله مطیع و تابع باعثه باشد و قوت طبیعی در جگر است و مرکب او روح طبیعی است و آن مخدومه باشد برای بقای نوع یا شخص یا خادمه باشد اما مخدومه که او متصرف است از برای بقاء شخص غذایی و نامیه است و غذایی قوتی است که در غذا تصرف کند تا او

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۷

را مشابه جوهر بدن گرداند و متصل و ملتصق به اعضاء کند و نامیه قوتی است که آنچه غذایی آن را حاصل کرده باشد در اقطار بدن بر وضع و تناسب طبیعی صرف می‌کند تا به کمال مقداری و غایت نمائی که نوع مزاج او مقتضی به آن است برسد و مخدومه که متصرف است برای بقاء نوع هم دو نوع است مولده و مصوره مولده آن است که از خون صالح و رطوبت ثانیه تحصیل منی کند و او را مستعد قبول صورت انسان کند و مصوره آن است که به اذن خالق تعالی عز اسمہ اعضا را شکل مصور گرداند و تجاویف و مفاصل آن پیدا کند اما خادمه چهار است اول جاذبه است و آن قوتی است که در اعضاء موجود است تا آنچه مناسب باشد جذب کند دوم ماسکه است و آن قوتی است که آن جذب را نگاه دارد و تا با ضمه در او عمل کند سوم هاضمه است و آن قوتی است که آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸

مجدوب را مستحیل گرداند و مهیاء آن سازد که غذایی آن را تصرف کند چهارم دافعه است و آن قوتی است که آنچه تغذیه بدن فضله باشد و صلاحیت غذا نداشته باشد منافع گرداند و کیفیات اربعه خوادم این چهاراند اما حرارت بالذات همه را خام است زیرا که این افعال حرکات است و آن ببحرارت نبود اما برودت بالعرض خادم ماسه است جهت استمساک و خادم دافعه نیز باشد جهت منع تحیل ریحی که ممد دفع بود و بیوست بالعرض خادم ماسکه است جهت قبض و خادم جاذبه و دافعه نیز باشد جهت تقویت روح که حاصل قوت است و رطوبت بالعرض خادم هاضمه است جهت تسئیل فضلات و جاذبه و ماسکه و هاضمه و دافعه خوادم غذایی و نامیه خاومان مولده آمد و العالم هو الله تعالی.

[مقاله سوم در اسباب فاعلی صحت]

اشاره

مقاله سوم در اسباب فاعلی صحت: و آن مشتمل است بر مقدمه و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۹

[مقدمه در بیان اسبابی که به عرف اطبا متداول گویند]

اما مقدمه در بیان اسبابی که به عرف اطبا متداول گویند و منقسم است به سه قسم بدان که اطبا گویند که سبب آن است که اول او موجود شوئد پس از او حالتی از احوال بدن حادث گردد و بر سیل و جوب او را مغیره گویند یا او موجودش و پس از او حالتی از احوال موجوده لازم آید و آن را حافظه گویند پس بدان که هر حالتی از احوال بدن را سه سبب است بادی و سابق و واصل برای آن که سبب یا بدنی بود مثل خلطی که موجب حالتی گردد یا غیر بدنی همچو حرارت آفتاب و برودت هوا و آن را خارجی گویند یا همچو غضب و فرح و آن را نفسانی گویند و سبب غیر بدنی را بادی گویند و سبب بدنی اگر بیواسطه سبب حالتی شود آن را واصل گویند همچو عفونت که سبب حمی شود و بدان که فعل و تأثیر و سبب بالذات بود همچو تبرید آب سرد به استعمال آن و بالعرض

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۰

بود همچو تسخین آب سرد به حقن حرارت هر سببی از اسباب خالی نیست که تفضی و تباعد از او ممکن باشد یا نه اگر ممکن نیست ضروری و اگر ممکن است غیر ضروری و این قسم یا مضاد طبیعت بود همچو غرق و قتل و تفرق اتصال یا مضاد نبود همچون تضجی به آفتاب و استحمام پس شروع کنم در باب اسباب ضروری.

[باب اول در بیان اسباب ضروری]**اشاره**

باب اول در بیان اسباب ضروری: و او را از آن سبب اسباب ضروری گویند که مادام که انسان در حیات باشد از آن لا بد بوده و اسباب عامه نیز گویند برای آن که احتیاج به آن عمومی دارد در حالت صحت و مرض و این اسباب شش‌اند زیرا که اگر وارد نفس می‌شود اعراض نفسانی است و اگر وارد ارواح می‌شود هوا است و اگر وارد اعضا می‌گردد اگر این عوارض بالذاتی است مأكول و مشروب و اگر بالعرض است استفراغ

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱

و احتباس است و اگر وارد ارواح و عضو هر دو می‌گردد اگر بی شعور باشد خوب و بیداری و اگر با شعور باشد حرکت و سکون بدنی و مجموع در شش فصل گفته شود.

[فصل اول در هوا]

فصل اول در هوا بدان که هوای که محیط است یا بدان محتاج الیه است از جهت ترویج و تعدیل روح باستنشاق آن و دفع فضلات دخانی از او و چه هوا چون به اندرون می‌رود موجب تقویت و ترویج روح می‌شود به سبب حرارت روح می‌سوزد و دخان می‌گردد و پس بیرون می‌آید و بهترین هو آن است که صافی بود و با بخار رده نیامیخته باشد و از مواضع اجامی و خنق و مقابر از مبادل رده مثل پیاز و گندنا و جرجیر و کرب و معادن رده مثل کبریت و زرنیخ و از اشجار مفسده مثل انجیر و جوز و بید انجیر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۲

دور بود و در میان سفوف و جدران محبوس نباشد مگر وقتی که هوا را فساد عام پیدا شود و موجب وبا گردد و نعوذ بالله که در آن وقت هوای محبوس بهتر از هوای گشاده بود و تغییراتی که هوا را حادث شود طبیعی بود و یا غیر طبیعی و غیر طبیعی یا نه مضاد طبیعی بود یا مضاد اما تغییرات طبیعی آن است که به واسطه فصول و انتقالات آن لاحق شود و پیش منجمان هر فصلی عبارت از سیر آفتاب است و در ربعی از فلک چنانچه از اول حمل تا آخر جواز ربیع بود و از اول سرطان تا آخر سنبله صیف و از اول میزان تا آخر قوس خریف و از اول جدی تا آخر حوت شتا اما پیش اطبا ربیع آن زمان است که هوا معتدل بود در حرارت و برودت و در اشجار شگوفه و نشو و نما ظاهر و خریف زمانی است که در مقابل ربیع بود و تغییر اشجار و اثمار و سقوط اوراق ظاهر شود و شتا آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳

زمان است که سرما غالب شود و صیف آن زمان است که گرما غلبه کند که شاید که فصول طیبیان با فصول منجمان موافق بود یا شاید که تقدم و تأخر کند اما هوای ربیع چون به طبیعت خود باشد اعدل فصول بود و اقرب زمان به اعتدال حقیقی و مناسب مزاج روح و موجب کثرت خون برود و اخلاطی که در بدن بود به واسطه سرما و زمستان بته باشد در ربیع حرکت آید و بهترین ربیع آن است که معتدل بود و باران به اعتدال آید اما هوای تابستان چون به طبیعت خود باشد گرم و خشک بود و جب تحلیل روح و اخلاط گردد و اگر حرارت به افراط نباشد موجب کثرت خون و حمزه وجه شدت اشتها شود و اگر مفرط بود موجب صفرتلون و کثرت صفرا و امراض صفراوی بود و بهترین صیف آن است که هوای صافی بود و ابر و بخار و باران نباشد و اگر ما در غایت شدت نبود اما هوای

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۴

خریف چون به طبیعت خود بود سرد و خشک باشد و او را بدترین فصول نهاده از آن جهت که در مقابل ربیع افتاده است و او موجب تزاید اخلاط و نخافت بدن و کثرت سودا و امراض سوداوی و حمیات غفیفه بود و بهترین خریف آن است که باران بسیار آید و بامداد و شبانگاه بغایت سرد نباشد و پیشین گاه بغایت گرم نبوئد اما هوای زمستان چون به طبیعت خود بود سرد و تر بود و خوب تکاثف و عدم تحلل بود و اگر برودت بر رطوبت غالب بود موجب کثرت اشتها و تقویت قوی و سلامت افعال بود و امراض بارده نیز حادث شوند و اگر رطوبت بر برودت غالب بود موجب اسهال و استرخاء اعصاب و نزلات و زیادتی بلغم و امراض رطوبی شود و بهترین زمستان آن است که باران بسیار آید و باد جنوب کمتر اما تغییرات غیر طبیعی که مضاد طبیعی نبود و لاحق

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵

هوا شود به واسطه امور سماوی بود یا ارضی که بدان سبب فصول بر طبیعت خود نماند چنانکه مثل ربیع به هوای شتا گذرد و یا صیف به طریق ربیع و بالعکس اما امور سماوی مثل اتصالات و اقترانات کواکب و کثرت دراری فوق الارض و انکثاف هوا و عدم آن بود و امور ارضی شش است اول آن که به واسطه عرض بلد بود اگر بلد قریب بود بمجازات احد المنقلین یعنی نقطه صیفی و شتوی در جنوب و شمال آن بلد در غایت سخونت بود و اگر از این محاذات دور بود اگر به خط استوار قریب بود معتدل باشد و الا بارد بود دوم آنکه به واسطه مجاورت جیلان بود و این به دو وجه باشد یکی آن که جبل به موجب زیادتی و توافیر اشعه باشد و موجب کثرت سخونت و بالعکس این واقع شود و موجب برودت گردد دوم آن که جبال موجب هبوب ریخی از ریاح یا مانع یکی از آن شود و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۶

موجبات آن گفته می‌شود پس تغییر به حسب جبال در هوا حادث شود بالعرض چهارم آن که به واسطه مجاورت دریا بود و آن بالذات ترطیب کند اما گر شمالی بود تبرید کند و اگر جنوبی بود تسخیم و اگر شرقی بود ترتیب فقط و اگر مغربی بود تلغیظ پنج

آن که به واسطه جوب ریاح بود و ریاح مشهوره چهار است شمالی و آن بارد یابس است و موجب تقویت قوی و هضم اشتها بود و اصلاح هواء فاسد کند الاعصاب و اعضاء عصبانی را مضر بود و جنوب و آن حار رطب است و موجب انفتاح مسام و ثوران اخلاط و ارخاء قوت و ثقل حواس و صداع و حمیات بود و بهترین او آن باشد که در روز آید و صبا معتدل است در غایت لطافت و موجب حفظ صحت و تقویت بدن و تعدل مزاج بود بهترین او آ باشد که اول روز آید و بور نسبت باد صبا رطب بود و اغلظ و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۷

بهترین او آن است که آخر روز آید پس هر مسکنی که هبوب یکی از آن ریاح در او اکثر باشد هوای آن موضع به حسب طبیعت آن ریاح متغیر شود و ششم آن که به واسطه تربت بود هوای بلد صخری سرد و خشک بود و از عفونت دور باشد و هوای بلد سنجی و رملی گرم و خشک بود و طینی به رطوبت مائل بود و صحیح و سلیم باشد و نزی عفن باشد و تغیر هوای موضع به حسب قرب معاون نیز بود و آن به حسب طبیعت آن معدن بود بیابد دانست که بهترین اوضاع بلد اعتدال است در ارتفاع و انخفاض و بهترین مهاب مهب شمال و صبا بود و خانه باید که مهب او از این دو ریاح گشاده بود و مهب جنوب و دبور بسته باشد و ایندر موضع باشد که اعدل بقاع بود و الا- تحمیل که به عکس این به اعتدال قرب بود اما تغیرات غیر طبیعی که مضاد طبیعت بود بر دو قسم است یکی آن که

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۸

تغییر و فساد و در جوهر هوا پدید آید و آن وقتی باشد که هوا بر بساطت خود نماند به سبب اجزای مائی و بخاری و دخانی که به مجاورت بطائح ردیه و خناق و مقابر مجیف قتلی با هوا ممتزج گردد و هوا را متعفن گرداند و موجب وبا گردد بیشتر و خریف و آخر تابستان حادث گردد و فساد به او و به دو مرتبه است یکی آن که موجب تغیر مزاج و فساد آن شود به واسطه آن که هوای وبا رطوبت را متعفن سازد و فساد آن بجمیع بدن رساند و مرتبه دوم آن که به موجب هلاک حیوانات و فساد نباتات شود زیرا که چون فساد هوا در نباتات و حیوانات اثر کند هر آینه انسان و دیگر حیوانات از آنها غذا می‌سازند و هر غذا که از آن ماده حاصل شود سبب فساد و تغیر مزاج گردد و چون این صورت متمادی شود موجب هلاک-ک گردد و قسم دوم آن که تغیر در کیفیت هوا پدید آید به حیثیتی که

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۹

موجب فساد زرع و نسل باشد و این تغیر یا موافق مزاج فصل باشد چنانکه گرمای تابستان در موضعی معین بحدی زیده شود که فساد هوا کند و یا مخالف مزاج فصل بود چون زمهریر که در تابستان پیدا شود نه موجب فساد هوا گردد.

[فصل دوم در حرکات نفسانی]

فصل دوم در حرکات نفسانی: که آن را اعراض نفسانی گویند و آن موجب تحریک روح بود و این حرکات یا به جهت خارج بود یا به جهت داخل اگر به جهت خارج بود حرکت کند چون غضب و اگر به تدریج بود لذت و فرح و اگر به جهت داخل بود اگر دفعتا بود خوف و فزع و اگر به تدریج بود حزن و غم و اگر از هر دو جهت بود اگر اول اول بداخل حرکت کند پس به خارج خجالت بود و اگر به عکس این بود هم و فرق میان غم و هم آن است که همدر مکروهی گویند که هنوز حادث نشده

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۰

باشد و غم در مکروهی گویند که واقع شده باشد و این عوارض تابع سوء مزاج بود و سوء مزاج نیز تابع این عوارض باشد و تصورات نفسانی نیز موجب تأثیر و انفعال می‌گردد چنانکه گفته‌اند در حالت مجامعت صورتی که در خیال مجامع آید نطفه بر آن صورت منشل شود و از تصور حموضات و مشاهده آن کندی دندان پیدا می‌شود.

[فصل سوم: در حرکت و سکون بدنی]

فصل سوم: در حرکت و سکون بدنی اما حرکت چون در وقت خود باشد موجب تحلیل فضلات و بقایای غذا و خفت بدن و انتفاح مسمام و جودت هضم و اشتها و انتعاش حرارت غریزی بود و سکون موجب ضد آن بود و از جمله حرکات ریاضت است و آن حرکت ارادی بود که انسان را مضطر گرداند به تنفس عظیم متواتر و بعضی از آن شامل جمیع بدن باشد مثل پیاده رفتن و در کشتی نشستن و کشتی گرفتن و بعضی

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۸۱

خاص است بعضوی مثل قرأت بلند اعضا صدر را و آواز بلند گوش را و نظر در اشیاء دقیق چشم را و اعتدال در جمیع موجب صحت بدن و افراد در آن مضر بود و تدبیر آن در حفظ صحت گفته شود.

[فصل چهارم در خواب و بیداری]

فصل چهارم در خواب و بیداری: خواب مشابه سکون است و؟؟؟

حرارت غریزی متوجه باطن شود و جمع گردد و جهت منسج و هضم چیزی که آن را استعداد آن باشد هضم شود و او تقویت قوت طبیعی کند و تخلص بدن از فضلات و توت نفسانی سست و مکدر گرداند به سبب تصاعد بخارات و افراط در او موجب تبرید بدن و تولید نفس و تهیج وجه و ضعف اعضا عصابی بود و استهزاء بیر دو رنگ روی تباه کند و از خواب روز بیشتر این افعال صادر می‌شود و بیداری مشابه حرکت سست و موجب اضداد و خواب و افراط در او موجب اختلاط و خفت عقل و

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۸۲

صداع و خفقان و احتراق و نقصان هضم بود از آن امراض سوداوی تولد کند.

[فصل پنجم در مأكول و مشروب]

فصل پنجم در مأكول و مشروب: و آن دو قسم است اول در مأكول بدانکه هر چیزی که وارد بدن می‌گردد و در میان او و حرارت بدن فعل و انفعال پیدا می‌شود و آن از شش قسم بیرون نیست یا غذای مطلق دوائی یا دوائی مطلق یا دوائی معتدل یا دوائی همی یا سم مطلق اما غذای مطلق آن است که از بدن شود و بدن را متغیر نگرداند به تغییری که خارج از طبع بود و مشابه بدن شود و غذای دوائی آن است که از بدن متغیر شود و او را متغیر گرداند به کیفیت احسن و مشابه او شود و غذائیت او بر دوائیت غالب بود اما گر دوائیت غالب بود دوائی غذائی نیز گویند و دوائی مطلق آن است که از بدن متغیر نشود و بدن را مغیر کند و مشابه او شود دو دوائی کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۸۳

معتدل آن است که از بدن متغیر شود و بدن را متغیر نکند و مشابه او نشود و دوائی همی آن است که از بدن متغیر نشود و او را متغیر نگه دارد و فساد بدن کند و سم مطلق آن است که از بدن متغیر نشود و او را متغیر کند و فساد بدن کند حار باشد به تحلیل روح و اگر بارد بود با جماد موجب هلاک شود مأكول را بر وجهی دیگر تقسیم کرده‌اند که اگر اثر آنچه وارد بدن شود به کیفیت فقط بود آن را دوا گویند اگر به ماده فقط بود غذا اگر به صورت فقط بود ذوالخاصیه و آن ذوالخاصیه اگر مرکبی موافق طبیعت بود تریاق و اگر مفردی موافق بود فادزهر خوانند و اگر مخالف طبیعت بود سم و اگر اثر آن به کیفیت و ماده بود دوائی غذائی و اثر به کیفیت چو صورت بود دوائی ذوالخاصیه گویند و بدان که غذا منقسم می‌شود به لطیف و کثیف و معتدل و هر یک از این به کثیر غذا و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۴

قلیل غذا و معتدل و از این مجموع لجنن الکیموس و وردی الکیموس و معتدل پس مجموع بیست و هفت قسم بود حاصل از ضرب سه در نه قسم دوم در مشروب و در او دو بحث است اول در آب بدانکه چون غذا وارد بدن گشت ناچار او را مبدرقی و مرفقی باید تا صلاحیت قبول هضم و نضج در او پدید آید و در مجاری نفوذ تواند کرد و آن چیزی که از او از این فائده حاصل شود آب باشد و آن را فوائد دیگر هست مثل محافظت رطوبت اصلی و نضارت و صفاء لون بدن و ترطیب و تبرید اعضاء و تطیفیه حرارت و منع عفونت و آب غذا نشود و افراد او موجب ضعف اعصاب و قوی و شهوت شود و بهترین آبها آب چشمه است که به گل خالص یا بر سنگ جاری گردد و منع آن دور بود و از بلندی منحدر شود و نیز زود سرد و گرم شود و زود کدر و صافی گردد و باد شمال و باد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۵

صبا به آن و زود آفتاب به آن تابد و هر چه در و بجوشانند زود مهرا شود و موجب ثقل معده نشود و یک بار که بیاشامد تشنگی بنشانند و مجموع این صفات در آب نیل موجود است و آب باران لطیف است خصوصاً که در تابستان از ابرو و رعد بارد اما از جهت کثرت رطوبت و لطافت زود متعفن شود و اصلاح آن به طبخ است و آب کار نیز ثقیل بود و آب چاه از آن اثقل و مضر بود و آب نزی و اجامی مضر بود و آب معدنی اگر چه صیدی بود تقویت احشا کند و شبی منع سیلان و نفث دم کند و نوشادری مطلق مجلی بود و فضلی و ذهبی تقویت معده و دل و احشا کند و بورقی و ملخی هزال و قشف آرد و کبریتی ملین طبع و تنقیه جدا کند و آب گرم و مرخی و مفسد معده و غاسل او بود و قولنج او بگشاید و طبع نرم کند و آب سرد مقوی معده و منیه شهوت و مسکن عطش بود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۶

و آب برف و یخ اعضاء عصبانی را مضر بوئد بحث دوم در شراب اگر چه کلام مجید بر منع و تحریم به آن نازل گشته است و مبارشت آن از جمله کبائر است و اخبار و احادیث در خبائث او وارد شده اما چون طیب در معالجات وقتها به آن محتاج می شود خصوص که در شرع شریف نیز به شرطی مخصوص رخصت فرموده‌اند و اکثر خلائق در آن شروع نمایند و به دلیل و منافع للناس طالب منفعت آند و او را مضرات بسیارند بنا بر این مقدمه در انواع او به حسب زمان و طعم و لون و رائحه و قوام شروع می رود اما به حسب زمان بدان که از ابتداء ظهور سکر در او تا شش ماه حکم نو دارد و تا تمامی سال متوسط گویند و بعد از آن سال حکم کهنه دارد و شراب نو غذا بسیار دهد و فربه کند و مناسب محرور و اوقات حاره باشد اما کبد را زیان وارد و اسهال و نفخ از او تولد کند و کهنه زود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۷

نفوذ کند و تلطیف و تقطیع اخلاط کند و امراض بارده و بلغمی را مفید بود و حواس را تقویت کند و متوسط در جمیع احکام متوسط بود و اما به اعتبار لوین بهترین لون شراب احمر ناصع است پس یاقوتی و آنچه زرد بود حاکم غذا باشد و زود نفوذ کند خمار آور و نیکو غذا دهد و ترطیب کند و اسود بدترین نوع بود اما به اعتبار طعم شراب شیرین مقوی و مقطع بلغم بود و دیر گذرد و شش و جگر و سپرز را مضر بود و شراب تلخ حار باشد و زود نفوذ کند و احشاء را مضر بود و شراب قابض تقویت معده و احشاء کند و تفه آلات سینه را مفید بود و حامض دیر مستی کند و دماغ را مضر بود اما به اعتبار رائحه شراب حاد طیب الرائحه تقویت و تنشط بیشتر کند و معده را تقویت کند و حار غیر طیب الرائحه مصدع باشد و عدیم الرائحه دیر مستی کند و مستلق بغایت بد باشد و موجب فسادها

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۸

بود اما به اعتبار قوام شراب غلیظ کدر دبر گذرد و سده آورد و رقیق و صافی از هر نوع که باشد نیک بود و سکر و خمار آن زود زائل شود بخلاف غلیظ اما نبید زبیبی جگر و معده را مفید بود لیکن قبض و نفخ و صفرا پدید آید و شابی گرم و تر و مسمن باشد و عسلی حار و قمتع بود و زود نفوذ کند و او را به آورد و وجع مفاصل را مفید بود اما صداع و تب آورد و خرمائی مفسد و مغلظ اخلاط بود و ریاح و سدا از آن تولد کند اما تسمن بدن ند و آنچه از حبوب مثل ذرت و اکم سازند به حسب مزاج و طبیعت آن مختلف بود و در آن منفعتی نباشد و موجب مضرتها شود اما اسکار کند اما منفعت شراب قرشی گوید که در هیچ مفردی و مرکبی این منفعت نمی‌تواند بود که در اوست و این منفعت یا نفسانی بود یا بدنی اما منفعت که نفسانی است سرور و نشاط و موجب ازالت افکار فاسد و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۹

ترغیب شجاعت و سخاوت و منع وحشت و دفع سوءظن و سوء خلق وجودت ذهن و ذکا و صفائی خاطر بود و آنچه بدنی بود تحسین لون و براق و اشراق آن و انتعاش حرارت غریزی و تفتیح مسام و مجازی تقویت هضم و تکثیر و تلطیف دم و ترقیق و تصفیه اخلاط و استحالت بلغم به خون و کسر غائله سودا و معاونت طبیعت درد دفع فضلات مثل قی و اسهال و عرق و ادرار اما مضرت او آن است که از آلت عقل می‌کند که اشرف مخلوقات و انفع مکنونات سست و تیز انسان از دیگر حیوانات از اوست و قوی را ضعیف می‌کند و منع او را کات نفسانی و بدنی و سقوط شهوت طعام و جماع و از ارخاء اعصاب و مفاصل و حدوث غفلت و بهت و نسیان و رعشه و فالج و تغییر کلام و صورت و شکل و ثقل حواص و غیر از آن تولد کند.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۹۰

[فصل ششم در احتباس و استفراغ]

فصل ششم در احتباس و استفراغ: بدان که اعتدال در استفراغ و احتباس موجب حفظ صحت است و استفراغ مفرط موجب تبرید و تجفیف و ضعف دل بود و احتباس مفرط موجب سده و عفونت و تولد حمیات و سقط شهوت طعام بود و بدن و حواس را ثقیل کند و چون از استفراغ معتاده جماع و حمام است در آن شروع می‌رود اما جماع فعلی است که بر صحت و قوه جمیع افعال و قوی موقوف است زیرا که مبدأ او قوت متخیله و با عثه شهوانی است و متحرکه تمدید عضلات می‌کند و قوت حیوانی که ارسال حرارت در ریخ بدن عضو می‌کند و قوت طبیعی که تولید ماده منی و احالت آن و دفع آن می‌کند و انثیان خود مخصوص به این فعل است بنابراین باید که در این اعضا نوعی از امراض نباشد و جمیع افعال که به هر یک متعلق است بر نهج طبیعی بی آفت صادر شود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۹۱

چه هر آفتی از این موجب ضعف این قوت بود و جماع چون به حسب اعتدال و احسن اوضاع و اشکال استعمال کنند موجب انتعاش حرارت غریزی و تفریح و تقویت اشتها و دفع وسواس و امراض سوداوی و رطوبی بود دفع امتلا و ثقل بدن و کلال ح. اس کند و ترک آن موجب حدوث اضداد این شود و افراط در آن موجب ضعف قوی بو ذبول بدن امراض هارده شود و اعضای عصبانی را مضر بود اما حمام فعلی آن تسخین است بواسطه هوا و ترطیب کند بواسطه آب و استعمال حمام و انفعائل بدانز آن به حسب بیوت و امکان سه مرتبه دارد و بیت اول او مبرد و مرطب بود و بیت دوم مسخن و مرطب بود و بیت سوم مسخن و مجفف بود استعمال حمام اگر به اعتدال بود موجب نضح فضلات و دفع آن به تفتیح مسام و تغذیه بدن و انتعاش حرارت غریزی و شهوت غذا و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۹۲

تلین جلد و دفع کلال و خفت بدن بود و ترک آن موجب اضداد این بود و افراط در استحمام موجب تحلیل و ضعف قوی و عدم

شهوة جماع و انصباب هوا و به اعضاء ضعیفه گردد و استحمام به آب سرد موجب تبرید و ترطیب و نشاط و قوت اعضا و قوی و حرارت غریزی بود و مناسب جوانان و محروری مزاج باشد.

[باب دوم در اسباب غیر ضروری: مشتمل بر دو فصل]

اشاره

باب دوم در اسباب غیر ضروری: مشتمل بر دو فصل

[فصل اول در اسباب ملحقه بسته ضروری]

فصل اول در اسباب ملحقه بسته ضروری و آن پنج است استان و اجناس و عادات و ارادات خارجی اسنان از آن جمله است که او را تأثیر در احوال بدن بیشتر است چنانچه بعضی از اشخاص در سنی ضعیف و مریض باشند و چون انتقال کنند به سنی دیر قوی و صحیح گردند و بالعکس چنانکه محرومی مزاج در سن شباب ضعیف بود و در سن کهولت قوی گردد و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۹۳

سرد مزاج بعکس این بود و درجات سن چهار است اول سن نمو آن را سن حدائت گویند ابتداء آن سن طفولیت است آن زمانی است که مولود را استعداد حرکت نباشد بعد از آن سن صبی و آن بعد از نهوض بود و قبل از سخت شدن اعضا بود بعد از آن سن نزرع و بعد از آن سن غلامیه و آن را رباق گویند و این قریب به بلوغ باشد و بعد از آن سن فتی تا قریب به سی سال که مبداء سن شباب است دوم سن قووف و آن را سن شباب گویند و بعد از انقضاء نمو باشد تا قریب چهل سال و حرارت و رطوبت در صبی و شباب بر رأی افلاطون و جالینوس در کمیت تساوی باشد اما در صبی بواسطه کثرت رطوبت شدید نباشد و در شباب بیست قلت و رطوبت شدیده و حاره باشد چنانچه هیزم خشک و تر را علی حده مشتعل گردانی در نارین متفاوت در کیفیت متساوین در کمیت یابی سوم سن کهولت بود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۹۴

و آن از انقضاء سن و قوت تا قریب شصت سال بود در این سن حرارت در نقصان و بیوست در تزاید بود و چهارم سن شیخوخت و آن از انقضای سن کهولت تا آخر عمر بود و در آن سن بیوست غالب برود و برودت به سبب رطوبت غریبه و این مجموع که گفته شد به حسب اغلب باشد اما به حسب موضع و بلدان متفاوت گردد و چنانچه گویند در حبشه و زنگبار اسنان تا سی و چهل سال منقضی می شود امام اجناس مزاج ذکور به حرارت و بیوس مائل بود و مزاج اناث به برودت و رطوبت مائل باشد و این نیز به اعتبار اغلب بود نه آن که گلو احد از ذکر و نسبت با گلو احد از اناث چنین بود اما صناعات هر قسمی از آن موجب امری شود مثل آن که صنعتی که مجاور و مباشر آب بود همچون قصارت موجب ترطیب شود و صنعتی که مجاور آتش بود همچو حدادی موجب بیوست گردد و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۹۵

همچو گاری و طیانی اما عادات از آن جمله است که ترک او مغیر مزاج بود و مراعات او حافظ صحت و استقامت مزاج بود اما عادت مذمومه مثل آن که کسی عادت به چیزی کرده باشد که موجب هوا فاسده خواهد بود و اگر به کلی از آن دفعتا باز آید موجب ضرر و تغییر مزاج شود پس به تدریج از آن باز آید و از این جهت گفته‌اند العاده طبیعه خامسه اما واردات خارجی مثل ضمادات و اطلیه و کمادات و مشومات که هم حافظ صحت و هم مغیر مزاج باشد و تغییری که از مشومات حاصل می شود از

دیگران نمی‌شود آنچه طیبه است بواسطه مناسبت با روح و سرعت نفوذ مقوی و حافظ صحت بود و آنچه کربیه بود بالعکس و از آن جمله نضجی به آفتاب است که موجب تحلیل رطوباً تو استسقا بود و صداع بارد را مفید افتد و همچنین اندفان در رمل گرم امراض رطوبی را

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۹۶

نافع بود و استنفاع در زیت تشنج و اعیا را مفید است و مثل رش آب بر روی که انعاش قوت و ازاله کرب و نهیب می‌شود خصوص که با گلاب بود

[فصل دوم در تعداد و اسباب عوارض بدنی]

فصل دوم در تعداد و اسباب عوارض بدنی بدان که اسباب حرارت حرکات نفسانی بود همچون فکر یا بدنی همچون ریاضت و حرکت و ملاقات مسخنت از اغذیه و اویه خواه به حسب داخل بود خواه به حسب خارج و تکاثف مسام و عفونت اخلاط و اسباب برودت حرکت و سکون مفرطین بود و استعمال مبردات داخلی و خارجی و فجاجت اخلاط و افراد در استعمال مسخنان و افراط در تقلیل و تکثیر غذا و اسباب رطوبت استعمال مرطبات بود و کثرت اکل بی جودت هضم و سکون و نوم و استعمال محللات و مجففات و اسباب ییوست استعمال محللات مفرط و مجففات بود به حسب داخل و خارج و اسباب ملاست

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۹۷

از داخل مثل تنال مرطبات و مولدات اخلاط رتبه لژجه بود و از خارج و اسباب موم روغن و اطلبه مملسه و هو نرم و اسباب خشونت ملاقات محللات و مجففات به افراط و قابضات خارجی و داخلی و اسباب استفراغ قوت دافعه و ضعف ماسکه در وقت ماده توجه طبیعت بدان طرف بود و اسباب احتباس قوت ماسکه و ضعف دافعه و غلظ و لزوجت ماده بود و توجه طبیعت به طرف دیگر و اسباب فساد شکل قصور قوت مصوره با رداءت منی بود در اصل خلقت یا رداءت تقمیط یا سرعت حرکت طفل نه در وقت خویش یا شربه یا سقطه و مثل آن و اسباب سد حدوث چیزی غلیظ بود در مجاری از خلط و ثفل یا التجام منفذ یا انطباق مجری به واسطه ضاغطی با بیش مجری و اسباب اتساع مجری ضعف ماسکه باشد یا شدت حرکت دافعه یا ادویه مفتحه یا مرخیه و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۹۸

اسباب زیادتی مقدار و عدد در اول خلقت نقصان ماده یا ضعف مصوره بود و بعد از خلقت سببی از اسباب خارجی مثل قطع و تال و اسباب فساد وضع به مقارنت عضوی به عضوی یا تشنج یا التحام دلادی بود و بمباعدت عضوی از عضوی تشنج یا استرخاء یا اثر قرح باشد یا ولادی بود و اسباب تفرق اتصال از داخل ماده اکال یا محرق یا لذاع بود یا امتلائی یا خلطی یا ریچی ممد بود یا شدت دافعه نه بر مجری طبیعی یا حرکتی عقیفه یا انفجار ورمی بود از خارج مثل قطع سیف و کشیدن ریسمان سوختن به آتش بود اسباب قرحه جراحی بود که تنقیح گردد یا ورمی که منفجر شود یا نبره که متاکل شود اسباب بورم از اخلاط است یا از ماده ریچی یا مائی و قت عضو دافع و ضعف عضو قابل یا اتساع مجاری یا وجعی شدید بود و اسباب خلع شاید که بدنی بود مثل قیله که از رطوبتی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۹۹

مرضیه پیدا شود یا امری خارج باشد مثل ضربه و سقطه اسباب وجع که عبارت از احساس و ادراک منافی بود من حیث هو مناف یا سوء المزاج مختلف بود یا تفرق اتصال و چون اوجاع مختلف و متعدد است اسباب آن نیز متعدد و مختلف بود و اوجاع مشهوره پانزده است او لحکاک و سبب آن خلطی حریف یا مالح بود دوم خشن و سبب آن خلط باریچی بود که ممد عصب یا عضل باشد از جهت طول پنج ضاعظ و سبب آن ماده ریچی بود که جای بر عضو تنگ کند شش مفسخ و سبب آن ماده ریچی بود که میان عضل و غشاء او حادث شود هفتم مکسر و سبب آن ماده ریج بود که که میان عظم و غشاء او حاصل شود هشتم رخو و سبب آن

ماده بود که ممد و لحم و عضل باشد نهم ثاقب و سبب آن ماده غلیظ یا ریخی بود که میان طبقات اعضا واقع شود و هم مسلی و سبب آن همین

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۰۰

ثاقب آن است که ماده ثاقب را نفوذی بود چنانچه محسوس شود که عضی را سوراخ می کند و ماده مسی در آن موضع محتبس بود یازدهم خدری است و سبب آن خلطی بارد بود به انسداد منافذ روح نفسانی دو از دهم ضربانی و سبب آن ورمی بود حار در عضوی حساس سیزدهم اعیاء و سبب آن یا تعب بود آن را اعیال بعثی گویند یا خلطی ممده بود آن را اعیائی عددی گویند یا غلطی لاذع و آن را اعیائی قروچی گویند یا به سبب ریخ باشد آن را اعیاء ریخی گویند چهاردهم لاذع و سبب آن خلط حار بود پانزدهم ثقیل و سبب آن ماده بود که در عضوی غیر حساس که از غشا متعلق است یا غشا گرد او ور آمده به واسطه انجذاب غشاء حساس ثقل کند یا به سبب ورمی بود که از غشا متعلق است یا غشا متعلق است واقع شود و حس عضوی را باطل کند همچون سرطان نعوذ

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۰۱

بالله و اسباب سکون وجع قطع سبب موجب بود بمجملات و مستفرغات یا مخدرات و خواب هم از مسکنات وجع بود و به حقیقت مسکن وجع قطع سبب بود و اسباب تخمه و امتلا از هر دو بیرون نیست یا امری خارجی بود مثل استعمال مرطبات یا توفیر رطوبت فصلی و موانع تحلیل یا امری داخلی بود مثل ضعف هاضمه یا دافعه با شدت ماسکه یا ضیق مجاری و اسباب ضعف انواع است زیرا که این سبب یا وارد جرم عضو می شود یا وارد روح یا وارد قوت اگر وارد عضو شود سوء المزاج و سوء ترکیب و تفرق اتصال بود و اگر وارد روح می شود سوء المزاج بود و تحلیل به کثرت استفراغ و اگر وارد قوت شود مانع به کثرت صدور فعل از آن قوت بود و اگر اعتبار اسباب بعید کنند فساد هوا و ما یوکل و ما یشرب نیز از اسباب ضعف بود و اسباب حرکات غیر طبیعی یا بیس

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۰۲

مضعف همچو رعشه یابسه یا یبوستی متشنج بود همچون فوق یابس یا فضولی مودی تبرید همچو نافض و یا دموی بلدغ، همچو قشعریره یا ریخی که طلب خروج بود همچو اختلاج.

[مقاله چهارم در احوال و اغراض و علامات و این مقاله مشتمل بر دو باب است]

اشاره

مقاله چهارم در احوال و اغراض و علامات و این مقاله مشتمل بر دو باب است.

[باب اول در احوال و اغراض]

باب اول در احوال و اغراض: بدانکه احوال بدن انسان به مذاهب جالینوس سه حالت است صحت و مرض و حالت ثالثه اما صحت هیتی طبیعی بود که با وجود آن جمیع افعال از بدن انسان بسلامت صادر شود و مرض هیتی غیر طبیعی بود که واسطه آن وجب آفت افعال بود و حالت ثالثه هیتی بود که نه حد صحت و نه حد مرض بر او صادر شود زیرا که ثالثه حالتی است که افعال مطلق سلیم نیست و مطلق غیر سلیم هم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۰۳

نیست چون شیخ و طفل و ناقه و سکران یا حست و مرض هر دو مجتمع اندر وقتی و احد به نسبت شخصی در دو عضو همچون حال اعور یا مجتمع شود در شخصی اما در دو جنس همچو صحت مزاج و مرض ترکیب یا صحت خلقت و مرض مقدار مجتمع شوند اما در دو وقت همچو شخصی که در تابستان یا در سن شباب صحیح بود و در زمستان یا در سن طفولیت مریض و بعکس این اما احوال پیش شیخ رئیس صحت و مرض است و در میان ایشان واسطه نیست و بر تقدیر ثبوت واسطه در حدی که او گفته است خللی نیست اما عرض هیتی بود غیر طبیعی که بواسطه هممرض موجب آفتی شود او تابع مرض باشد و شاید که عرض بنفش خود مرض باشد همچون صداع که عرض حمی بود و بنفش خوند مرض باشد و باشد که عرض به سبب مرض شود همچون وجع

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۰۴

قولنج که سبب غشی شود و باشد که چیزی هم سبب و هم مرضا باشد چون حمی و سعال که عرض ذا الجنب باشد و چون مستحکم شود بنفسه مرضی باشد و سبب الصداع عرق می شود بواسطه اقتضاء حرکت عنیفه و چون حمی وقیه که عرض قرحه ریه است سبب ضعف معده شود بنفس خود مرضی باشد و بدان که مرض یا مفرد یا مرکب و مفرد جنس سه است جنس اول امراض سوء المزاج باشد و آن هشت قسم باشد که خارج بود از اعتدال و این سوء المزاج سازج بود یا مای جنس دوم امراض ترکیب است و آن چهار قسم است امراض خلقت و مقدار و عدد و وضع اما امراض خلقت چهار است اول مرض شکل و آن است که شکل عضو از مجری طبعی متغیر شود و به حیثیتی که مضر باشد مثل اعوجاج مستقیم و استقامت معوج دوم امراض مجاری به آن که فراخ

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۰۵

شود مثل اتساع عصبه مجوفه یا تنگ گردد مثل خناق که تنگ شدن منافذ نفس است یا منسد گردد مثل انسداد عرق کبد و غیره سوم امراض تجاویف به آن که بزرگ شود همچو کیس انشین یا کوچک گردد همچو صغر معده یا جالی شود همچو خلو تجاویف قلب در فرح مهلك و یا ممتلی و منسد شود همچون صرع و سکنه چهار امراض صفائح است همچون ملاست معده و خشونت قصبه ریح اما مرض مقدار به زیادتی عضوی خاص بود همچون عظم لسان و داء الفیل و زیادتی عام بود همچون سمن مفرط یا نقصان خاص بود همچون ضمور لسان و یا عام بود همچون هزال مفرط اما مرض عدد به زیادتی عدد طبیعی بود همچون اصبع زائده یا غیر طبیعی همچون سلع یا نقصان بود همچون قطع اصبع یا نقصان در اول خلقت اما مرض وضع

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۰۶

همچون زوال عضوی بود از موضع خود به خلغ و غیر خلغ جنس سوم از امراض مفرده تفرق اتصال است و اسم مرض به حسب موضع مختلف بود اگر تفرق اتصال در جلد باشد خدش و سحج گویند و اگر در لحم باشد جراحت گویند اگر متفادم و متقیح شده باشد قرحه گویند اگر در عظم واقع شده باشد کسر گویند اگر به عرض بود صدع گویند و کسر اگر به طول بود و تفرق در غضروف اگر به عرض فسخ گویند اگر به طول بود نفت و در عصب شق و شدخ گویند و در عروق تبروشق خوانند اما مرض مرکب آن است که از اجتماع امراض حادث شود همچون سل که از حمی دق و قرحه ریه مرکب است و تسمید بعضی امراض یا به حسب مشابتهت بود همچون صرع و بدان که مرض اصلی باشد و به شرکت باشد آنچه اولاً حادث شود اصلی بود و آنچه به سکون اول ساکن گردد به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۰۷

شرکت بود و این که به شرکت یا بواسطه مجاورت باشد یا به واسطه آن که از عضوی مؤوف طریقی به او بود یا آنکه میان در عضو خادم و محذوم بود چون عصب و دماغ یا مبدأ فعل او بود چون عصب و دماغ یا مبدأ فعل او بود چون حجاب و ریه یا محاذی عضو مؤوف بود چون دماغ معده را یا منصب مواد عضو بود چون بغل قلب و پس گوش دماغ را و اربیع کبد را بدانکه که خارج

بود از اعتدال و این سوء المزاج سازج بود یا مادی حبس دو انتها و الخطاط ابتداء مرض زمان ابتدا گویند و مادام که در تزیاید بود زمان تزیاید و چون واقف باشد که نه زائد شود و نه کم زمان انتها گویند و چون نقصان یابد زمان الخطاط.

[باب دوم در علامات و دلائل]

اشاره

باب دوم در علامات و دلائل: مشتمل بر مقدمه و هشت فصل

[مقدمه]

مقدمه: بدان که علامات آن است که بدان استدلال کنند به احوال بدن که

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۰۸

از عضوی صادر می‌شود و این علامات و امارات یا دلائل بر نقص مرض کند همچون سرعت و اختلاف نبض که دلالت بر حمی کند با دلالت بر محل مرض کند همچون نبض منشاری که دلیل ورم حجاب بود و یا دلالت بر سبب مرض کند همچون علامات یا دلالت بر نفس مرض کند همچون سرعت و اختلاف نبض که دلالت بر حمی کند با دلالت بر محل مرض منشاری که دلیل ورم حجاب بود و یا دلالت بر سبب مرض کند همچون علامت امتلا- یا علامات لازم مرض بود چون تب حار و ضیق النفس و وجع ناحس در بر سار یا دلیل امراض ظاهری بود چون لون و ملمس یا دلیل امراض باطنی بود و این نوع مشکل تر بود و دلیل آفتی بود در مبداء افعال که قوی است و آفت قوی دلیل آفتی آن عضو بو که مظهر او است چنانچه دلالت افعال ارادی و حسی بر حال دماغ و دلالت نبض

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۰۹

بر احوال قلب و دلالت بول بر کبد و براز بر معده و امعا دوم موضع مرض چنانچه وجع در طرف الین که دلیل ورم کبد بود و طرف السیر که ورم طحال بود سوم شکل مرض همچو دلالت ورم هلالی شکل بر آن که ورم بر محدب کبد است چهارم استفراغ همچو بول و براز که در جای خود یا گرده آید چون استدلال به انواع در هشت فصل یاد کرده می‌شود ان شاء الله تعالی.

[فصل اول در علامات مزاج]

فصل اول در علامات مزاج: بدان که علامات و امارات مزاج بود و میل آن به کیفیتی از کیفیات اربعه دلیل آن کیفیتی از کیفیات اربعه دلیل آن کیفیت باشد دوم سمن است و بیوست و از شحم دلیل حرارت و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۱۰

بیوست سوم لون است بیاض لون دلیل برودت بود و حمرت بر اعتدال و صهوبت و بیاض بر برودت پنج؟؟؟ اعضا است سعت عروق و سینه عظم و تمامی خلقت دلیل بر حرارت بود و ضد آن دلیل برودت ششم کیفیت انفعالات سرعت انفعالات کیفیتی را از کیفیات دلیل بر غلبه آن کیفیت بود هفتم افعال طبیعی است از افعال آنچه کامل بود دلیل اعتدال بود و آنچه مشوش و سریع بود دلیل حرارت بود و بطی دلیل برودت باشد هشتم نوم و یقظه است و کثرت نوم دلیل رطوبت بود و قلت آن حرارت و کثرت بیداری دلیل بیوست نهم افعال نفسانی است طیش و جرات وحدت ذهن و کثرت کلام و سرعت انفعال دلیل حرارت بود و جبن و بلادت و فرط حیا و وقار و بطوء انفعال دلیل برودت بود و هم فضول مندفعه است شدت رائحه و صبغ آن دلیل حرارت بود و ضد آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۱۱
برودت و کثرت آن دلالت بر رطوبت کند و قلت آن بر یبوست.

[فصل دوم در علامات امتلا]

فصل دوم در علامات امتلا- زیادتی کمیت اخلاط رديه یا اخلاط صالحه بود و علامات امتلا مجملا ثقل اعضاء و کسل و ضعف اشتها و انتفاخ عروق و امتلاء نبض و انصبغ و غلظ قاروره و کلال بصر بود اما مفصلا علامات غلبه دوم ثقل سر و تمطی و تناوب و نعاس و کدورت و بلادیت حواس و حاوت دهن و حمرت لون و زبان و ظهور بثور و رفتن خون از مواضع سهله مثل بینی و بین دندان و تخیل چیزهای سرخ بود و علامت غلبه بلغم بیاض لون و سستی و نرمی و برودت اعضا و کثرت بزاق و قلت عطش و ضعف هضم و جشاء ترش و کثرت خواب و بلادیت حواس و تخیل آب و سرما و چیزهای سفید بود و علامت غلبه صفرا صفره لون و چشم و تلخی دهن و خشونت زبان و خشکچی منخرین و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۱۲

دهن و تشنگی و ضعف اشتها و غثیان و قی صفرا و قشعریره و تخیل شعله و چیزهای زرد بود علامت غلبه سودا تیرگی و خشکی بدن و غلظ و سودا خون و شهوت کاذب و کثرت افکار و وسوسه و خوف و تخیل دود و تیرگی و چیزهای سیاه بود.

[فصل سوم در نبض]

فصل سوم در نبض: و آن حرکتی است از اوعیه روح که عبارت از قلب و شرائین باشد و هر نبضه مرکب است از انبساطی و سکونی و انقباض و سکون و قبض و بسط او به حسب جذب نسیم و دفع و خال است و اجناس نبض نه است جنس اول: ماخوذ است از مقدار انبساط و اقسام بسیط او نه است اول طویل است و او آن است که در حال حرکت اجزاء او اکثر در طول محسوس شود و سبب آن شدت حاجت ترویج بود و کثافت لحم و صلابت جلد دوم قصیر و او در مقابل طویل بود سوم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۱۳

معتدل در قیصر و طویل بود چهارم عریض و او آن است که اکثر اجزاء او در عرض محسوس شود و سبب آن خلو عروق و رطوبت آلت باشد پنج ضیق است و او در مقابل عریض بود ششم معتدل در عریض و ضیق هفتم شایق و او آن است که از اجزاء او در عمق محسوس شود و سبب آن شدت حاجت و مطاوعت آلت بود و هشتم منخفص است و او در مقابل شایق بود نهم معتدل در شهوق و انخفاض و از ازدواج این نه بست و هفت قسم حاصل شود اما آنچه مشهور است و اسمی دارد شش است اول عظیم آن نبضی طویل و عریض و عمیق بود دوم صغیر آن در مقابل عظیم بود سوم معتدل در عظیم و صغیر باشد چهارم غلیظ و او آن است که در عض و شهوق زائد بود پنجم دقیق او در مقابل غلیظ باشد ششم معتدل در غلیظ و دقیق بود جنس دوم ماخوذ است از زمان حرکت و این

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۱۴

سه قسم است اول سریع و او آن است که زمان حرکت او بغایت کوتاه بود و سبب آن شدت حاجت باشد دوم بطی او مقابل سریع بود سوم معتدل در سرعت و بطو جنس سوم: مأوذ است از زمان سکون و آن هم سه قسم بود اول متواتر و او آن است که زمان سکون او کوتاه بود و سبب آن شدت حاجت و ضعف قوت بود دوم متفاوت و آن در مقام متواتر است سوم معتدل در تواتر و تفاوت جنس چهارم: مأخذ است از قوام و آن در مقابل متواتر است سوم معتدل در تواتر که انگشت به اعتماد تمام حرکت انبساط او فرو نشاند و سبب آن یبوست جرم رگ باشد دوم لین و او در مقابل سلب است سوم معتدل در صلابت و لین جنس پنجم: مأخذ

است از ملمس آلت و آن سه قسم است اول حار و سبب آن اسباب مسخنه بود دوم بارد و او در مقابل حار بود سوم معتدل در حرارت و برودت جنس

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۱۵

ششم مأخوذ است از امتلاء و خلو و آن سه قسم است اول ممثلی و او جنان باشد که از اندرون عروق چیزی زائد از حد اعتدال محسوس شود سبب آن امتلاء بود دمخالی و او در مقابل ممثلی بود سوم معتدل در خلو و امتلا جنس هفتم مأخوذ است از کیفیت قرع و آن سه قسم است اول قوی و او آن است که انبساط بخت بر انگشت کوبید و سبب آن قوت مزاج بود از غذا و شرب و فرح معتدل دوم ضعیف و او در مقابل قوی بود سوم معتدل در قوت و ضعف جنس هشتم: مأخوذ است از استوا و اختلاف آن دو قسم است اول مستوی است او عبارت از آن باشد که در جمیع نبضات یعنی قرعات متساوی بود دوم مختلف او در مقابل مستوی بود و این مختلف بر دو قسم است منتظم و غیر منتظم مختلف منتظم آن است که اختلاف او را نظامی باشد ینی در چند دور که کند بر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۱۶

آن یک اختلاف باشد و مختلف غیر منتظم آن است که اختلاف او را هیچ نظامی نباشد بلکه در هر دو را و اختلافی ظاهر شود. جنس نهم: مأخوذ است از حال وزن آن جید الوزن آن است که بر مجرای طبیعی بود یعنی وزن آن نبض مناسب مزاج سن صاحب نبض بود ردی الوزن سه قسم است اول متغیر الوزن و آن نبضی باشد که از وزنی که لائق سن صاحب نبض بود تجاوز کرده باشد چنانکه وزن نبض صبی مثلاً همچون وزن در نبض شباب بود دوم مبائن الوزن و آن نبضی بود که از وزنی که لائق سن صاحب او بود قاصره باشد چنانکه وزن نبض شباب مثلاً همچو نبض وزن صبی باشد سوم خرج الوزن و آن نبضی که وزن او مشابه هیچ وزنی از اوزان نباشد و باید دانست که در حرکات نبض طبیعی موسیقاری موجود است زیرا که همچنان که تألیف نغمات بادوار ایقاع و تقدیر ازمنه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۱۷

که میان نقرات متخلخل می‌گردد و تمامی می‌شود نسبت ازمنه نبض نیز در سرعت و تواتر نسبتی ایقاعی است اگر این نسبت متفق بود چنانکه در ازمنه آن هیچ اختلافی نباشد آن را منتظم گویند و الا غیر منتظم و از انواع نبض که او را نامی نهاده‌اند و مشهوره اول غزالی است و آن نبضی بود که مختلف بود در سرعت و بطور چنانچه اول بطی باشد پس ثانی به سرعت زائل بود و به تدریج هر سه بار سریع‌تر بود نسبت به حرکت غزال دوم موجی و آن نبضی بود باشد مختلف در عظم و صغر و شهوق و عرض و امتلاء به طریق موجب آب محسوس شود سوم دودی و آن نبضی بود همچو موجی اما در اعراض و امتلا نباشد و ضعیف‌تر بود چهارم نملی بوده و او ضعیف‌تر از دودی بود پنجم منشاری و آن نبضی بود که مختلف باشد در عظم و صغر و صلایت و لین و شهوق و انخفاض

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۱۸

چنانکه بعضی از اجزاء او شاهرگ بود و بعضی منخفص ششم ذنب الفار و او آن است که نبض متحرک شود به تدریج ضعیف و صغیر می‌شود و باز به درجه اول عود کند و بدین و تیره ضعیف شود هفتم ممثلی و او همچو ذنب الفار است الا آنکه عود به درجه اول به تدریج بود چنانکه به تدریج ضعیف شده ذنب الفار دفعتاً عود کند هشتم:

ذو الفتره و او آن است که در زمانی که توقع سکون باشد متحرک گردد نهم واقع در وسط و او آن است که در زمانی توقع حرکت باشد سکون گردد و دهم مرتعش و او آن است که حرکت همچون رعشه بود یازدهم ملتوی و او آن است که همچو ریسمانی پیچیده محسوس شود و از دهم مطرقی ذو القرعتین نیز گویند و او آن است که دو قرع کند چنانچه حرکت انقباضی او محسوس نشود و شبیه به حرکت مطرقة و سیزدهم مرتعد و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۱۹
 او آن است که همچو حرکت رعد محسوس شود و این مجموع دلالت بر سوء حال مریض کند.

[فصل چهارم در نبض: انسان و اجناس و فصول و اعراض]

فصل چهارم در نبض: انسان و اجناس و فصول و اعراض اما نبض به اعتبار اجناس نبض کور اعظم و اقوی بود از نبض اماث اما نبض حبالی عظیم و سریع و متواتر بود به اعتبار انسان نبض صبیان بلین مائل بود و نبض شیان مائل به عظم و قوت و وزم لائق به هر دو آن است که در صبیان زمان انقباض از انبساط متساوی باشد و در شبان زمان انقباض از انبساط اندکی زنده و نبض کهول به صغر و بطور مائل بود و وزن لائق به ایشان آن است که زمان انقباض از انبساط کمتر بود با اندک نبض مشائخ صغیر و بطی و متفاوت و نبض به اعتبار بلدان مناسب فصول بود اما به اعتبار نوم و یقظه در ابتداء خواب نبض صغیر و متفاوت بود و در بیداری اگر بطیخ

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۲۰

خود بیدار شود سریع و عظیم بود و اگر فجاء به سببی خارجی بیدار شود نبض سریع متواتر بود و اگر به حد تعب رسد نبض در عظم و قوت ناقص شود و در سرعت و توار زائد اگر به افراط بود و نبض دودی و نملی شود اما به اعتبار استحمام اگر به آب گرم بود و به اعتدال باشد و به حد تحلیل نرسد نبض سریع و قوی گردد و اگر به تحلیل رسد صغیر است و متفاوت و اگر تحلیل به افراط بود سریع و متواتر باشد و استحمام و شراب نبض را در قوت زائد کند و در سرعت و تواتر ناقص و اگر به افراط بود ضعیف و بطی و صغیر و متفاوت بود اما به اعتبار عوارض نفسانی در حالت غضب نبض عظیم و سریع و متواتر شود و در خوف و خجالت عظیم و بطی و متفاوت بود و در سرور و غم صغیر و بطی و ضعیف و متفاوت بود و در فزع مرتعش و غیر منتظم بود اما نبض در اوجاع در ابتدای وجع

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۲۱

عظیم و سریع باشد و اگر متمادی شود صغیر و متواتر شود پس دودی و نملی بود اما نبض در ورم اگر ورم حار بود نبض منشاری و صلب و مرتعد بود و در انتها در سرعت و تواتر افزایش و در ورم بارد نبض بی و متفاوت بود در ورم لبن موجی و در ورم صلب منشاری بود و الله اعلم بجمع الامور.

[فصل پنجم: در قاروره]

فصل پنجم: در قاروره و آن را تفسره نیز گویند و استدلال بدان به اعتبار استقرا هفت جنس بود جنس اول لوف است و طبقات آن پنج باشد اول صفرت است و مراتب آن شش است اول تبنی و او دلالت بر قصور نضج کند دوم اترجی و او دلیل حسن حال نضج باشد و سبب اشقر و او دلیل حرارت بود چهارم نارنجی و او دلالت بر شدت حرارت کند پنج ناری و او زائد از نارنجی بود ششم زعفرانی و او دلیل حرارت مفرط باشد جنس دوم حمرت است و مراتب او چهار است اول اصهب و او

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۲۲

دلیل غلبه دم باشد و وردی و حمرت او زائد از اسهب بود سوم احمر قانی بود چهارم احمر اقم و او در حمرت به کمال بود و مجموع دلیل غلبه خون باشد.

جنس سوم: خضرت و مراتب او پنج است اول فستقی و آن دلیل برودت بود دوم آسمانجونی و آن دلیل بر او دانی سخت یا شربت زهر باشد سوم نیلجی و آن دلیل برودت به افراط و این هر دو در صبیان و مشائخ دلیل تشنیج و فارغ بود چهارم کرائی و آن دلیل

احتراق اخلاط بود. پنجم: زنگاری و او دلالت کند بر احتراق شدید و دلیل ملاک بود.

جنس چهارم: اسود است و مراتب او چهار کرائی و آن دلیل احتراق اخلاط بود پنجم زنگاری و او دلالت کند بر احتراق شدید و دلیل هلاک بود. جنس چهارم: آسود است و مراتب او چهار بود اول اسودی که مأخوذ از زعفرانی باشد یعنی زعفرانی که بسیار می‌زند و او دلالت کند بر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۲۳

یرقان و تکائف صفرا دوم اسودی که از احمر اقم به سیاهی زند و دلیل غلبه خون و احتراق آن باشد سوم اسودی که از خضر حاصل شود و آن دلیل سودا صرف باشد چهارم اسودی که از بیاض ماخوذ باشد و آن دلالت بر احتراق بلغم کند و بول اسود فی الجمله دلیل حرقت مواد با قوت حرارت غریزی بود و بغایت بد باشد خصوص در مشائخ و نساء و ابتدا حمیات اما اگر از تناول چیزی سیاه مثل آب کامه و آش یا مویز بود آن را اعتبار نباشد جنس پنجم: بیاض و آن دو قسم است اول رقیق شفاف است و آن دلیل برودت بود و نومیدی از نضج دوم ایض حقیقی و آن اصناف است اگر مخاطی بود دلیل غلبه بلغم باشد و اگر به آن دمومتی باشد یا چون شیر بود دلیل ذوبان بشد و این اخروق باشد و نقاعی با مده و دلیل قروح آلات بول باشد و قفاعی بی مده دلیل حصات یا مواد خام

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۲۴

بود در صاصی بی رسوب بغایت بد باشد و اگر مشابه منی بود دلیل بحران امراض بلغمی بود و آنچه مشابه ماست و شیر بود در امراض حاده دلیل هلاک بود از الوان بول یکی آن است که مشابه غساله لحم باشد و آن دلیل ضعف کبد با غلبه دم باشد و دیگر آن است که مشابه لون زیت باشد و آن دلیل بد بود خصوص که متن باشد جنس دوم: از دلایل قوام بول باشد و آن سه قسم است اول رقیق و آن دلالت کند بر برودت و عدم نضج و ضعف کلیه و آلت بول ورم غلیظ و آن دلیل کثرت اخلاط و عدم نضج بود و باشد که دلیل نضج مواد غلیظ یا انفجار اورام یا انفتاح سده باشد و غلظ بول و اگر به تدریج کم شود نیک باشد و اگر متمادی گردد خصوص در حمیات حاده باشد سوم معتدل در غلظ و رقت و آن دلیل نضج تمام و حسن حال بود جنس سوم رائحه بول و آن شش قسم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۲۵

است اول عدیم الرائحه و آن دلیل برودت مزاج و نقصان حرارت غریزی بود دوم متن و آن دلیل قروح مجاری بول به اخلاط غفنه سوم حامض الرائحه و آن در مرض حاده دلیل موت حرارت غریزی بود یا دلالت بر حدوث حرارت غریبه که از مواد بارده حادث شده باشد چهار حلو الرائحه و آن دلیل غلبه دم باشد پنجم حریف الرائحه و آن دلیل فساد صفرا بود ششم زهیم الرائحه و آن زهمت باک باشد و آن دلیل فساد رطوبات بود جنس چهارم زبد قاروده است و ماده زبد رطوبتی لزجه بود و فاعل آن ریخی بود که در جوهر بول بود و سواد و شقرت زبد دلیل یرقان بود و کبر آن دلیل لزوجت اخلاط و ثکرت و آن دلیل ریخ و رطوبت بود و جنس پنجم: قلت و کثرت بول است و آن اگر کمتر از آن باشد که می‌باید نسبت با مشروب دلیل مقدمه استسقا یا اسهال یا تحلیل

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۲۶

مفرط بود و اگر بیشتر از آن باشد که می‌باشد دلیل استفراغ رطوبات زائده بود و یا ذوبان اعضا.

جنس ششم: صفا و کدورت است و آن غیر رقت و غلظت بود بول کدر دلالت کند بر اشتغال طبیعت به نضج اخلاط یا بر سقوط قوت و صافی دلالت بر عدم نضج کند. جنس هفتم: رسوب است و رسوب جوهری باشد که از مائته غلیظتر بود و از او متمیز شود خواه مترسب شود خواه معلق بایستد و استدلال بدو از چند وجه کنند اول جوهر او و آن یا طبیعی بود یا غیر طبیعی اما طبیعی سفید باشد یا زرد متصل الاجزا و متخلل و بی متن و راسب بود و ون تحریک کنند زود منبسط شود و متفرق گردد و زود راسب نشود

دلالت کند بر هضم طبیعی و نضج تمام اما غیر طبیعی یازده قسم است و هر یکی را اسی است اول خراطی و آن همچون صفائح بود کبار باشد یا صغار باشد اما کبار آنچه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۲۷

سرخ بود از قروح کلیه باشد و اگر با تب بود دلیل خراشیده شدن اعضاء بول بود و اگر کمد بود یا شبیه به فلوس ماهی بد بود آنچه سفید باشد دلیل قروح و جرب مثانه بود اما صغار اگر سفید بود نخالی گویند دلیل جرب مثانه بود و اگر سرخ بود کرسنی گویند از کبد یا از کلیه آید یا دم محترق بود دوم و شیشی و سویقی نیز گویند و از نخالی خردتر بود اگر سفید باشد دلیل ذوبان یا جرب مثانه بود و گر سرخ یا سیاه باشد دلیل احتراق خون بود سوم لجمی و آن شبیه به جوهر گوشت باشد و سبب آن سبب گرسنگی بود چهارم دسمی و او همچون چربی باشد دلالت کند بر ذوبان شحم یاسمین پنج مذی و آن دلیل افنجار ورمی یا قره بود ششم مخاطی و آن دلیل از خلط خامی بود هفتم شعری و آن همچون تارهای موی باشد و آن از اخلاط خام و انعقاد رطوبت و حرارت غریبه باشد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۲۸

هشتم نقطه‌های خمیر آن از ضعف معده است یا امعا یا از تناول لبنیات نهم رملی و آن دلیل حصتات و رملی بود اگر سرخ بود در کلیه و اگر سفید یا زرد باشد در مثانه هم رمادی و او همچو خاکستر نماد و دلالت بر احتراق بلغم کند یا مده که بطول لبث منعقد شده باشد اگر با مایته ممتزج باشد دلیل ضعف کبد باشد یازدهم علقی شبیه به خون بسته باشد اگر با مایته ممتزج باشد دلیل ضعف کبد و الاقروح مجاری بود دوم استدلال در مکان رسوب و آن سه قسم است اول غمام و او آن است که طافی بود و بر سر آمده باشد دلالت کند بر قلت نضج و کثرت ریح دوم معلق و او آن است که طافی بود و بر سر آمده باشد دلالت کند بر قلت نضج و کثرت ریح دوم معلق و او آن است که در وسط باشد دلیل توسط حال نضج باشد. سوم راسبت اگر طبیعی بود نیک باشد و اگر غیر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۲۹

طبیعی بود بد باشد زیرا که دلالت بر استحاکام سبب کند سوم استدلال از وضح رسوب بود ملاست و استوار رسوب محمود دلیل نیکو بود رسوب مذموم بعکس این بود و تشتت و پراکندگی آن از ضعف هضم و کثرت ریاح بود چهارم استدلال از هستت شدت مخالطت و ممازجت آن با بول دلالت بر آن کند که از کبد و حوالی آن باشد و اگر متمیز بود و ممتزج نباشد دلالت کند از مثانه و مایلی او است پنج استدلال از زمان رسوب اگر به سرعت ظهور رسوب باشد دلیل هضم نیک باشد و اگر دیر بود بعکس این باشد و باید دانست که بول زنان سفید و غلیظتر از بول مردان و بول زنان آبستن صافی بود و در وسط آن چیزی همچو پنبه منقوش ظاهر بود و بول ایشان در ابتدای حمل مائل برقت بود و در انتها مائل بجمرت و بول نساء مائل به سودا باشد و بول صبیان سفید غلیظ و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۳۰

بول شبان مائل بناری و معتدل القوام بود و بول کهور به بیاض مائل بود و بول مشائخ سفید و رقیق باشد.

[فصل ششم: در براز]

فصل ششم: در براز و استدلال بدن از چند وجه کنند اول از کمیت آن اگر زائد بود از فضله اطعام دلیل کثرت اخلاط یا ذوبان اعضاء بود اگر کمتر از آن باشد سبب ضعف دافعه بود یا احتباس که در معاء قولون یا اعور حادث شده باشد دوم از قوام آن اگر رقیق بود و لزج دلالت بر اخلاط لزجه کند و در تب حار دلیل ذوبان باشد و اگر رقیق غیر لزج باشد دلالت بر سده یا ضعف مجاری یا سوء هضم یا تناول مرطبات کند اما غلیظ اگر با رطوبت نیامیخته باشد از تحلل حرارت یابس اغذیه یا طول مکث بود و اگر بر

رطوبت مخلوط باشد دلیل بر کثرت رطوبت و قلت مرء بود سوم استدلال از لون بدان که لون براز از طبیعی آن است که ناری

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۳۱

بود و شدت آن دلالت بر غلبه صفرا کند و نقصان او دلیل ضعف هضم باشد و بیاض آن دلیل غلبه بلغم و سده مجاری مراره و بیم یرقان بود و اگر بوی ریم از آن آید دلیل انفجار قرح بود و حضرت آن از مرار زنجاری یا کرائی باشد و باقی دیگران الوان براز همچو الوان بول بود چهار استدلال از هیئات آن هیئت طبیعی او آن است که جلی بود پس اگر منفخ بود همچو زمل گاو دلیل کثرت ریح بود پنج استدلال از وقت آن اگر پیش از وقت تقاضا کند و در خروج سریع باشد دلیل کثرت صفرا بود یا ضعف ماسکه اگر تأخیر کند بطی الخروج باشد از ضعف یا دافعه یا بر او امعاء یا تناول قابض بود ششم استدلال از رائحه اگر نتن آن زائد باشد از آنچه معتاد است از عفونت اخلاط یا ذوبان اعضای بود و باقی همچو اعتبار روائح بول بود هفتم استدلال از زید آن به دلالت بر غلیان

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۳۲

یا کثرت ریح کند و براز طبیعی آن است که مشابه الاجزا بود و معتدل باشد در رقت و غلظت و از قراقر خالی بود و متن و عدیم الرائحه باشد و سهل الرخوج بود و غیر لاذع.

[فصل هفتم در بحران]

فصل هفتم در بحران: بدان که بحران عبارت است از تغییر عظیم که دفعه واقع شود از مقاومت طبیعت با مرض و تشبیه کرده‌اند طبیعت را به سلطان و مضر با دشمن باغی و بدن را به مملکت و روز بحران را به روز قتال پس اگر در این روز سلطان که طبیعت است و شمن را که مرض است بشکند و بر او غالب آید و از مملکت بر آند آن را بحران تام جید گویند و این برحان موجب صحت بود بزودی و اگر سلطان غالب شود لیکن نه چنانکه دشمن را به کلی دور کند بلکه محتاج باشد به مقاومت دیگر آن را بران ناقص جید گویند و دلیل طول مرض باشد و اگر دشمن غالب بود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۳۳

نعوذ بالله و سلطان را بشکند و مملکت بدست فرو گیرد آن را بحران تام ردی گویند بغایت بد باشد و اگر دشمن غالب شود اما محتاج باشد که یکبار دیگر مقاومت کند تا مملکت را تمام مسخر رگداند آن را بحران ناقص ردی گویند و بدانکه انتهای مرض یا به بحران باشد یا به تحلیل ماده به تدریج بی وقوع بحران یا به انتقال ماده از عضوی به عضوی و این را بحران انتقالی گویند پس اگر ماده محمود آن است که بعد از نضح تام در روز باخوری واقع شود و بحران بد رفع ماده باشد نه به انتقال و در عقب آن خفت و راحت واقع شود بحران مذموم بعکس این باشد و همچنان که در روز جنگ و مصاف از طرفین تبیهه اسباب جدال مشغول می‌باشند و امور هائله مثل صیاح و عجاج و خوف تحیر می‌باشد در روز بحران نیز امور هائله مثل اضطراب و سوء حال مریض واقع شود و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۳۴

بحران که به دفع ماده باشد به قی یا اسهال یا رعاف یا ادرار یا عرق دفع ماده کند و هر یکی را از این علامتی است که دلالت کند بر آن که طبیعت به کدام جهت دفع ماده کند اما علامات قی عنیق النفس و غثیان و تلخی دهن و اختلاج لب و وجع معده و ثقل آن تاریکی چشم بود و علامات اسهال ثقل بدن و قراقر و درد پشت و عدم علامات قی بود و علامات رعاف صمم و طنین گوش و اشتعال سرد سخری روی و خارش بینی بود علامات ادرار ثقل مثانه و غلظ و کثرت بول و علامات عرق نبض موجی و ندامت و انتفاخ بشره بود و بحرانی که به عرف و ادرار واقع شود ماده رفیق دفع کند از این جهت بحران که بدان باشد اکثر اوقات ناقص بود

و بحرانی که در ابتداء مرض واقع شود مهلك باشد و در وقت ترائد ناقص بود و بر بحرانی که در ابتداء مرض واقع شود مهلك باشد و وقت ترائد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۳۵

ناقص بود و در انتها تام باشد و در انحطاط بحران نباشد و در رزوهای بحران طریقه آن است که مریض را به هیچ وجه تحریک نکنند و روزهای بحران را که ایام باحوری می گویند اول آن چهارم روز مرض است و باشد که در امراض حاده تقدم کند و در سوم واقع شود و بحران جید در روز چهارم مذر باشد به بحران هفتم در وی منذر باشد به بحران ششم و اگر در ششم بحران واقع شود بد باشد و اگر در پنجم بحران واقع شود نیک باشد و روز هفتم بحران است و این روز بحران جید قوی واقع شود و روز نهم منذر است به برحان یازدهم و اگر روز دهم بحران واقع شود بد باشد و در هشتم نادر برحان واقع و اگر شود بد باشد روز یازدهم روز بحران است و منذر است به بحران چهاردهم و در دو از دهم بحران بد باشد و در سیزدهم همچو روز هشتم بود روز چهاردهم روز بحران

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۳۶

است و در این روز بحران قوی و جید بسلامت بوده و بحران در پانزدهم بد باشد و روز هفدهم روز بحران است و منذر است به بحران بسم و اگر به سیزدهم و نوزدهم به حسب نادر بحران واقع شود بد باشد و روز بیستم و بیست و یکم روز بحران است اما بیسم اقوی باشد روز بیست و چهارم روز بحران است و در این روز بحران قوی واقع شود و روز بیست و هفتم روز بحران است و بعد از آن سی و یکم و سی و چهارم و هر بحرانی که بعد از آن واقع شود آن را قوتی نباشد روز سی و هفتم روز بحران است و بعد از روز جهلم و بقول بقراط بعد از چهل روز بحران نباش اما به قول بعضی در شصتم و هشتادم و صدم و بیستم نیز واقع شود.

[فصل هشتم: در علامات ریه و محموده در امراض]

فصل هشتم: در علامات ریه و محموده در امراض بدان که علامات محموده در امراض ثبات قوت و سحنه و اشتها و سلامت عقل و ذهن و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۳۷

خلق و انتفاع به معالجات و در حمیات ظهور به ثرات بر لب و بینی و بحران جید در روز بحران و خواب شب و اول روز و خفت و راحت بعد از خواب و تنفس طبیعی مجموع علامات نیک باشد و علامات ریده خلاف این بود و چشم و در گو افتادن و گشاده ماندن دهان و تنفس پیایی وحدت سر بینی و سرد شدن گوش و تیره شدن چشم و دائما در نظر یک جای داشتن و بسیار انگشت در بینی کردن و پیچیده شدن لب و به پشت باز افتاده در وی از مردم گردانیدن و دست در جامع دیوار مالیدن چنانکه کسی چیزی طلب و سکوت به گفتار و بسیار گفتن و کم گوئی و اضطراب و غیر روزهای بحران هر لحظه بر جستن و نشستن و از مرگ ترسیدن و یرقان پیش از هفتم و رعاف مفرط بی ظهور خفت و عطسه در اول مرض همه علامات بد بود و در حمیات حاده بر هم سودن دندان و برودت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۳۸

اطراف با حرارت تب و سبات و ضعف نبض و وجع احشا و حدوث رعشه و سواد زبان و بشور عدسی سیاه یا بنفسجی و رعاف سپاه اندک و بول سفید و سیاه مجموع علامات بدست و تن بینی و حدوث خناق در غیر ایام بحران و طلب جای تاریک و سود و خضرت و تیگری لون و هذین گفتن با سکون و وقار و سیاه و تیره شدن ناخن و کشیده شدن پوست پیشانی و سرد شدن بینی و گوش و بول رقیق ابیض در سر سام و اختلاط عقلی و برودت ظاهر با حرقت باطن و کشاده ماندن چشم مجموع دلیل مرگ بود و

بسیار بو که نزدیک مرگ و جمع ساکن شود بغتته بی سببی ظاهر و آن به جهت باشد که طبیعت از حیات نومید گردد و ترک تصرف کند و آن نیز دلیل مرگ باشد و علامات نکس ساکن شدن تب بود بی وقوع بحران و ضعف و عدم اشتها و غثیان و حبس نفس و فساد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۳۹

هضم و خواب بسیار و تهیج روی و پشت چشم و صیغ بول علامات طول مرض استمرار اعراض و کثرت اختلاج و احتلام در اول مرض بود و الله اعم خاتمه فی الانذار بالحوادث و الانتقال من عله الی اخری اما انذار بحوادث چنان باشد کسی را که تغییری حادث شود و در عادت طبیعی مثل شهوت طعام و جماع و براز و بول عرق و در عادت غیر طبیعی مثل قی و رعاف و سیلان دم بواسیر و طمث و منذر به مرض باشد و خفقان اثم منذر باشد به مرگ مفاجات و کابوس و دوار به صرع و سکنه و اختلاج بسیار به تشنج و حذر شدن اعضا به فالج و احتیاج وجه به قوت و ثقل و کلال بدن با کثرت عرق به سکنه و فالج و حمرت روی چشم و سیلان دم و نفرت از روشنی منذر باشد به سرطام و غم و حزن و بی سبب و کثرت فکر ماء بد منذر بود به مالیخولیا و سرخی روی با

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۴۰

کبوت و غلظ منذر باشد بجذام و تهیج روی و چشم و انتشار و ثقل و تمدد در طرف راست منذر باشد بعلل کبد و ثقل کمرگاه و خاصره به علل کلیه و سقوط اشتها و قی و نفخ و وجع اطراف بقولنج و حکه المقعد بی سبب گرم‌های خرد باشد منذر بود به بواسیر و حدوث قوباء بسیار به برص اسود و به قایض منذر باشد به برص و سیلان طمث در زمان حمل به اسقاط و سخت شدن و برآمدن عروق ساق بدوالی داء الفیل و کثرت زکام و نزله بذات الریه وسل و عرق و بول و متن بحمیات عفنه و حرقت بول بقروح مثانه اما انتقال از علتی به علت دیگر چنان شود که اگر حمیات حاده صمم حادث شود و همچنین رمد به اسهال صفراوی زائل گردد و اسهال صفراوی نیز بصمم زائل شود و استسقا به اسهال بلغمی و مائی و تشنج رطب بجمی و نبودن به بواسیر و سعال به ورم خصیتین و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۴۱

فواق امتلائی بعطاس زائل گردد و همچنین دواء الثعلب و درد گرده و دیگر اعضا به دوائی و داء الفیل زائل شود.

[قسم دوم در طب عملی (مشمول بر ۵ مقاله)]

اشاره

قسم دوم: در طب عملی شامل بر پنج مقاله

[مقاله اول در حفظ صحت و علاج کلی]

اشاره

مقاله اول در حفظ صحت و علاج کلی مشتمل بر دو باب.

[باب اول: در حفظ صحت و این باب مشتمل بر ده فصل است]

اشاره

باب اول: در حفظ صحت و این باب مشتمل بر دو فصل است.

[فصل اول: در تدبیر جبالی و مولود]

فصل اول: در تدبیر جبالی و مولد بدان که هرگاه علامت آبهستن ظاهر شود باید که از فصد و حجامت و قی و اسهال و فزع و اصوات هائله و ریاضت و تعب و از بوهای نیز احتراز کند تا چهار ماه که بگذرد و بعد از آن اگر چیزی از اینها به سبب اضطرار واقع شود مضر نباشد و چون به ماه هفتم رسد همان احتراز مرعی دارند و به سکنجبین و گلنگین تلطیف غذا اسقاط شهوت گل بکنند اما مولود باید که در خانه معتدل بود بزاید و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۴۲

چون جدا شود نافع او را از بالای چهار انگشت قطع کنند و خرفه به روغنی بیالایند و بر آن نهند و مولود را به آب گرم و نمک بشویند چنانکه آب به دهن و بینی او رسد و اگر به آب سماق و شادانه و حلبه و قسط باشد بهتر بود بعد از آن به آب فاطر عذب بشویند و انگشتی عسل در دهن او نهند و در قماط پیچیده هر عضوی به جای خود بنهند و برفق بندند و در خانه تاریک پرورش دهند و هر روز برفق او را تحریک کنند و چند روز به آب فاطر بشویند اما رضاع بدانکه شیر مادر نسبت به اطفال مناسب تر می‌افتد اما اگر مادر صحیح المزاج نباشد و لیکن تا چهل روز شیر مادر ندهند بلکه کسی دیگر شیر دهد تا چهل روز بگذرد و اگر خواهند که دایه بگیرند اختیار مرضعه کنند که خوش شکل و نیکو خلق که به قوت بود و سال او میان بیست و پنج و سی و پنج بود و معتدل

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۴۳

المزاج و بزرگ پستان و بسیار شیر بود و شیر او معتدل القوام باشد و شیر پسر بهتر از دختر است چنانکه گفته شد چهل روز از وضع حمل او گذشته باشد و غذاهای معتدل و لطیف تناول کند و در بامداد پستان را اندکی بدوشد در دهن طفل نهد و از حرکت مفرط و ریاضت اجتناب کند و به او مجامعت نکنند و اگر شیر غلیظ بود ملطفات تناول کند مثل سکنجبین ساده یا بزوری و صعتر و نانخواه و ریاضت معتفد مفید بود و اگر شیر رقیق بود اغذیه غلیظ مثل هریسه و ثرید تناول کنند و اگر شیر بسیار بود چنانچه مودی به فاسد شود تقلیل غذا کند و تضمید پستان به زیره و عدس و سرکه نمایند و اگر امری خارجی عارض شود شیر به طفل ندهند تا اثر آن عارض زائل شود و مدت رضاع دو سال است چون نزدیک فطام باشد آب بدهند و به تدریج معتاد به طعام گردانند و شیر و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۴۴

برنج نان در شیر و عسل آغشته بدهند و چون اثر بر آمدن ثنایا او ظاهر شود روغن بابونه و عسل در لثه او بمالند و پیه مرغ و مغز خرگوش در گردن و بن دندان او بمالند و اگر انگشت بسیار خاید دهن او را به عسل و نمک بشویند و قطع بیخ مهک بدت او دهند و در وقت سخن گفت بن زبان او را می‌مالند و در امراض که او را عارض شود معالجه طفل و مرضعه هر دو باید کردن و مرضی که اطفال را بسیار عارض می‌شود ذکر می‌کند اما در استطلاق شکم او را به کمون و انیسون و ورق گل و سرکه گرم کرده طلا کنند چنانچه از آن متذی نشود و زرده تخم مرغ نیم برشت بدهند و پست جو تر مفید است و اگر متمادی شود دانگی پنیرمایه بزغاله به آب سرد بدهند و در احتباس شیافی از عسل و پودینه و سرگین موش استعمال کنند و روغن زیت در شکم بمالند و در سوء تنفس بن گوش به

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۴۵

روغن زیت چرب کنند و آبگرم بدهند تا بیاشامد و در زکام سر طفل را گرم دارند و اندک عسل بدهند و سعی کنند تا قی کند یا

آن که انگشت یا پر مرغ چرب کرده به گلو او فرو برند چنانچه اذیتی به او نرسد و در سعال صمغ عربی و کتیرا یا روغن بنفشه بدهند و در وجع گوش حضض و صعتر و مرزنجوش و روغن بجوشانند و روغن بجوشانند و در گوش بچکانند و اگر از گوش رطوبتی بیرون آید پاره صفو به عسل و شب یمانی و زعفران آلوده در گوش جهت و در قی کردن بسیار شراب سیب و اندکی پوست بیرون پسته بدهند و معده را به حابسات طلا کنند و در پیچیدن شکم آب گرم بدهند تا بیاشامد و بر شکم و روغن زیت در شکم بمالند و در قلاع که عبارت از بثراتی بود که در دهن حادث شود و از آن هر چه سیاه باشد قتال بود باید که دهن را به ماء العسل بشویند و بنفشه و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۴۶

گشنیز بسایند و بر آن افشانند و سماق و گلنار و پوست انار نیز مفید بود و اگر عطسه متواتر کند علامات ورم دماغ یا حوالی آن ظاهر بود علاج آن باید کرد اگر علامت ورم نباشد بادروج بسایند و در بینی او دمنند و اگر از قطع ناف در آن موضع ورم حادث شود شنکال و علك البطم در روغن بجوشانند و اندکی در حلق او چکانند و در ناف نیز بمالند و شراب خشخاش بدهند یا لعوق کنند و در فواق حوز هندی و شکر بدهند و در ورم حلق تلین به شیاف کنند و رب توت و شراب بنفشه بدهند، و در خرخره خواب بزرگ بکوبند و با عسل بدهند و در ریخ ام الصبیان که عبارت از هیبتی است به صرع صعتر و جنیدستر و کمون و عود صلیب بسایند و بدهند و در خروج مقعد جفت بلوط و گل سرخ و مورد و گلنار و پوست انار و شب یمانی بجوشانند و در آن آب نشانند به آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۴۷

آب بر کوی یا پارچه به آن تر کرده بر آن جای نهند یا آب ورق بارتنگ بر معقد بمالند و در تخری که از سرما بود کمود و سپندان با روغن گاو بدهند و آجری گرم کنند و نمند بر سر آن اندازند و بر آن نشانند یا زرده تخم مرغ پخته بر سر نمند نهند و بر آن نشانند چنانچه آن زرده به مقعد او رسد و در تولد کرم‌های خرد در نواحی مقعد رأس و عروق و شکر بدهند و شیاف و مغز خسته زردآلوی تلخ و اشته و شفتالو با برگ آن استعمال نمایند و در کرم دراز که در در شکم پیدا شود و افسنتین و درمنه زهره گاو و شحم حنظل بر شکم طلا کنند و چون طفلی را از شیر بازگیرند که ابتداء به اطعمه لطیف لین کنند تا قوت بگیرند و به حمام نبرند و از خوف و غضب و اخلاق و بی‌خوابی نگهدارند چون وقت دویدن و بازی کردن پدید آید ربا کنند با به لغت مشغول شود چه آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۴۸

ریاضت اشیان است و چون شش ساله شود به مودت سپارند و در آسایش و ادن به تدریج کمی کنند و به ریاضت می‌افزاید نه به حدی که از کار و شغل نیز ملول شود و خیر الامور رعایت کنند تا به اخلاق حمیده بالیده شود.

[فصل دوم در تدبیر فصول]

فصل دوم در تدبیر فصول: در فصل ربیع موادی که در زمستان بسته باشد در حرکت آید و منبسط گردد و تدبیر آن است که آن را کم کنند به تقلیل و تلطیف غذا و استفراغ آن به قی یا فسد یا اسهال کنند به حسب عادات و غلبه خلط و از مجففات و مسخنات شدید و کثرت حرکات و استحمام و از کثرت اکل لجوم حلاوی و شراب احتراز باید کرد و اشربه بر مثل شراب حماض و لیمو و صندل و ریاس و سکنجبین اقتصار کنند و از اغذیه زرشک و سماق و انار و امثال آن مناسب باشد و در فصل

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۴۹

تابستان به آسایش و رفاهیت مشغول باید بود و در مهب شمال قریب به آن روان که از بخار و دخان دور باشد مسکن سازند و از

حرکات عنیفه و خواب روز و کثرت مجامعت و اکل و شرب شراب صرف و مسخنات اجتناب نمایند و لجامی که بغایت گرم نباشد روند و از اغذیه و اشربه و فواکه آنچه مبرد و مرطب باشد خورند و از جامه‌های کتان پوشند و استفراغ به قی کنند و در فصل خریف از سرما بامداد و از گرماء میانه روز خود را نگاه دارند و از خواب روز مجامعت و کثرت اکل و شرب شراب و اکل فواکه و استحمام به آب سرد اجتناب باید کرد و اگر بدن ممتلی باشد در ابتدای خریف استفراغ به قی شاید کرد و در وسط آن استفراغ به مهمل و در فصل زمستان خود را پوشیده باید داشت و حرکات و ریاضت و کثرت اغذیه و لحوم و شراب در این فصل مفید بود کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۵۰

و قی استحمام و استعمال مسخنات باید کرد و اکثر جامه موئینه و پشمینه باید پوشید اما در وبا نعوذ بالله منها که هوا از مجرای طبیعی بگردد تدبیر آن است که تقلیل اخلاط و رطوبت کنند به تقلیل غذا و استعمال مجففات و اصلاح هوای مسکن کنند بریاحین مطیب مثل سیب و ترنج و به و مشمومات مثل سندل و کافور و عنبره و مشک و بخورات مثل عود و عنبر و قسط و سندروس و قرنفل و لادن و اشنه و سعد و اذخر و ابهل و پوست انار و مورد و آبنوس و زعفران و باید که خانه را به سرکه و گلاب و سرکه با انگوزه جوشانیده مرشوش دارند و گوشت و غذا و شراب کمتر خورند و از قی و فصد و حجامت و ریاضت و استحما احتراز نمایند و در موضع مکشوفه ساکن نشوند و قطع توهم بخود راه ندهند و از اشربه شراب حماض و لیمو و ریاس و صندل تناول کنند و کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۵۱

اغذیا اقتصار بحموضات کنند و آب سرد بسیار بخورند و گل ارمنی با شراب و در بعضی آورده‌اند که مفید بود و تریاق فاروق و مژودیطوس پیش از غلبه و یا مفید بود و صبر و مرو زعفران بکوبند و با عسل قرص سازند بامداد از آن یک درهم بخورند.

[فصل سوم در تدبیر مأكول و مشروب]

فصل سوم در تدبیر مأكول و مشروب: در دو بحث است اول در مأكول حافظ صحت را لازم است که از اغذیه به گندم گوشت و شراب حلو در ریحانی و غیره اقتصار نمایند زیرا که بهترین غذا آن است که از او خون نیک حاصل شود و لذیذ بود چون نان گندم آفت نارسیده و گوشت گوسفند یک ساله و از میوه آنچه قریب به غذا باشد انگور است و انجیر و رطب و امزجه ماکولات در فن دوم گفته خواهد شد ان شاء الله تعالی و بهترین وقت غذا آن زمان باشد که اشتها صادق بود و بعد از کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۵۲

ریاضت باشد و بی اشتها چیزی نباید خورد و اشتها و هائجه را دفع نباید کرد و از ادخال و تطویل زمان اکل اجتناب باید نمود و اندک اشتها باقی ماند ترک طعام کنند و موافق ترین غذا آن است که عند الطبع لذیذ باشد و جمع میان الوان اطعمه هنکند که موجب تحیر طبیعت شود و به یک غذا نیز عادت نباید کرد و عادت لجموضات ضعیف و نحافت آرد و اعصاب را مضر بود و غذاء تفه موجب کسالت باشد و اشتها برد و شیرینی و چربی اشتها باطل کنند و بدن را گرم گرداند و غذا مالح هزال و خشونت آورد و چشم را مضر بود و دفع مضرت حلو و وسم بحامض کنند و بالعکس و از آن تفه بمالح و حریف و بالعکس و عادت به احتماء و دائم مزاج را ضعیف کند و در زمستان غذا باید خورد که به حرارت مائل بود بالفعل حار باشد و در تابستان باید که بالفعل بارد بود و در ریه و خریف

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۵۳

غذاء معتدل مناسب بود و مناسب مزاج صفراوی اغذیه مرطوبه بارده مثل قلیه کدو و کشک جو حموضات غیر یابسه مثل تمر هندی و نارنج و غوره باشد و دموی مزاج را سردی که قاطع رطوبات بود مناسب تر بود همچو جفراوات ترش و مثل حموضات و بلغمی مزاج را مسخن و ملطف مثل گوشت کنجشک و کبک و تیهو با دارچینی و زیره و سوداوی مزاج را مرطبی معتدل در حرارت مثل

مرق گوشت بره و زرده ناتوانند نخورند خصوص ک بسیار بود و عقب ذا خواب جهت هضم مفید بود حرکت خفیفه جهت انحدار مطلوب است اما حرکت عنیفه نباید کرد و شراب و شربتی بر سر غذا هضم نشده مضر بود و بیم سده بود و در عقب غذا که بر مائیه غالب بود ریاضت مناسب اشد و غذا غلیظ بر لطیف مقدم باید داشت و ساحل معده ناری از اغذیه لطیف نباید خورد و صاحب سکون

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۵۴

و دعت و معده ضعیف را گوشت و اغذیه غلیظ کمتر باید خورد و به خلاف مرتاض که او را اغذیه غلیظ کثیر غذا مناسب بود و کسی را که بعد از غذا احساس حرارت کند غذا بدفعات اند اندک باید خورد و مطلقا از تخمه احتراز باید نمود و اگر امتلا محسوس شود و غذا هنوز در معده باشد قی باید کرد و الا- تلین طبیعت ضروری بود و مبرودین را گوارش کمون و شهریاران و محرورین را اطرینفل و گلکند موافق بود و اگر هیچ از این تدبیرات نکند خواب باید کرد و شبانه روزی امساک بای نمود و بعد از آن استحمام و اصلاح اغذیه حار به سکنجین کنند و اصلاح بارده به عسل دفع مضره اشیاء غلیظه مثل هریسه و پاچه و فالوده و نان فطیر به اشیاء ملطفه باید کرد مثل آبکامه و کبر به سرکه و برگ ترب و پیاز به سرکه و همچین دفع مضره هر چیزی بدان چیز که در مزاج ضد او بود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۵۵

و جمع میان لبنیات و حموضات و ماهی تازه و لبنیات نباید کرد و ماست و تخم مرغ نخورند و پست و برنج به سرکه و انار بر سر هریسه و انگور بر شیر برنج و کله و سرکه با برنج نباید خورد و کبوتر بچه با سیر و پیاز و عسل با خربزه و شیر با شراب و باقله و ماست که در ظرف مسین و از کبابی که بر چوب خروع کرده باشن دو بریانی که پوستیده باشند احتراز نمایند و از رسومات و حموضا که در ظروف مسین باشند اجتناب نمایند خصوص که در آن پخته باشند بحث دوم در مشروب اما آب بعد از آن خورند که غذا شروع در هضم کند و در همیان غذا آب بخوند و بعضی گفته اند که هر گاه که غذا آب بطلبد بیاید خورد و خصوص که در میان غذا آب خوردن عادت کرده باشند و آب نباشته نباید خورد و امام مخمور و جوان و محروری مزاج را از آن منع نباید کرد اما

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۵۶

در عقب استحمام و ریاضت و جماع و اکل فواکه خصوص خربزه و در اثناء خواب مطلق آب نخورند خصوص که آب سرد اگر صبر نتواند کرد اندکی مص کند و مطاوعت عطش کاذب نباید کرد و جمیع میان آب روان و آب چاه مضر بود و اصلاح آفاسد به طبخ کنند یا با خاک پاک بیامیزند پس صافی کند و آب غلیظ و کدر را اصلاح به شیر یا شراب کنند و آب شور را به سکنجین و آب زاجی را بچیزهای نرم و آب تلخ را به چیزهای چرب و شیرین و تریاق همه آبهای مخالف پیاز است خصوص که بر سرکه پرورده باشند اما شراب را قراشی در موجز گفته که بهترین شراب آن است که طعم و بوی آن خوش بود و صافی و معتدل القوام و اگر اندکی از آن در ظرفی کنند و چند روز بنهند فاسد نشود و باید تا چهارده سال و بقول افلاطون تا هیجده سال نرسد در شراب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۵۷

شروع نمایند و مشائخ سوداوی مزاج را شراب احمر یا اصفر غیر ممزوج مناسب باشد و محروری مزاج و جوان را ایض یا اصفر ممزوج به آب یا گلاب ممزوج کرده باشند با مرقق اما به دو ساعت پیش از شراب ممزوج باید کرد و کهول را صرف باید خورد و در زمستان و بلاد بارده بیشتر محتمل باشد و در تابستان و بلاد حراه به عکس و در بهار صرف و اندک باید خورد و در خریف کهنه و ممزوج و شراب آن گاه خورند که غذا هضم شده باشد و بعد از غذا ردی الکیموس نخورند و غذای که مناسب آن است زرشک و سماق و انار و آب گوشت و امثال آن به حسب مزاج بود و در میان غذا و عقب آن پیش از شروع در هضم نباید خورد و

اگر برای اعانت هضم بر آن معتاد باشد اندکی شاید خورد و مادام که سرور و نشاط در تزايد باشد و ذهن سلیم و عقل به کمال خد باشد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۵۸

از کثرت شراب خوفی نبود و حد انتفاع او این بود که بگذارن که طافح نشود و چون خواب غلبه کند و غثیان پیدا شود و دماغ و بدن ثقیل گردد و ذهن مشوش شود و حرکت سست گردد و قی باید کردن و ترک شراب و بخواب مشغول شدن و بر سر شراب اندکی قی نباید کرد و تشریب به کاسهای کوچک مناسب تر بود و بیایی نخورند و به یک دفعه خوردن مضر باشد مگر کسی که بدان معتاد بود و کسی خواهد که شراب بسیار تناول کند او را غذا اندک باید خورد و در غذای او باید که چیزی از مدرات باشد و از چیزهای شیرین احتراز باید کرد و کسی که خواهد که زود مست شود عود زعفر و جوزبوا داشته و شربا کند اما تنقل در شراب حکما از آن منع کرده‌اند لیکن اگر بدان معتاد و محتاج باشد محروری مزاج را سبب و به و امرود و انار و زعرور و حماض و ربوبات حامضه و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۵۹

قرص لیمو و سکنجبین و از بقول کاهو و خیار و کاسنی مناسب بود و گر مزاج را به فواکه و مرطبات تنقل باید کردن و در میان شراب غذا خورد و تشریب در مجلس فراخ و روغن و در بستانها و در کنا رجویا خورند با صدقا و احبا و کسانی که از ایشان تنفری نباشد بنشینند و آداب صحبت آن است که تزئین بدن کنند با آنکه اندام را از وسخ پاک کنند و جامه‌های لطیف پاک پوشند و ناخن بچینند و اصلاح ریش کنند و بوی خوش بکار دارند و در مجلس چیزی که موجب تنفر باشد مثل قی و نفث و بینی پاک کردن احتراز نمایند و اگر غثیان شود از مجلس دور شوند و چون قی کنند باز به مجلس معاودت نمایند و کلمات لطیف و حکایت ظریف کنند و از حکایتی و منحنی که موجب غم و حزن باشد احتراز کنند اگر مجلس بهم بر آید از او متفرق شوند و اگر جماعت مست شوند و یکی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۶۰

هنوز مست نشده باشد خود را مست نماید و در مجلس عزامیر و ریاحین طیبه حاضر باید کرد و مطرف باید که خوش شکل و خوش طبع و خوش آواز باشد و خلوق و الوف و متمیز بود و در مستی افراط نباید نمود و در مستی مجامعت نکنند که موجب ضعف اعصاب بود اما بر شراب اندک و در خمار مجامعت مفید بود و به قول حکماء در ماهی دو نوبت یا سه نوبت بیش تشریب نباید کرد اقل مقدار آن رطلی باشد و بدان که سرعت سکر از دماغ یا قلت اکل بود و یا حرارت مزاج یا تقدح بیایی یا تناول مبخرات و یا مجففات مثل زعفران و جوزبوا و قرنفل و بطوء سکر از عکس اینها بود و تناول دسومات و حلوی اسل چرب کرده به کبر و گشنیز و سداب و زیره و دوغ و آب سرد با سرکه از آن جمله هست که دیر مستی آرد گویند اگر کسی پیش از شراب پنجاه عدد بادام تلخ

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۶۱

بخورد مست نشود و اگر صندل و تخم کاسنی و تخم کاهو و گل سرخ و تخم ترب هر یک سه درهم و کافور دانگی بکوبند و حب سازند به مقدار نخودی و پیش از تشریب یکی از آن بخورند دیر مست شوند و شراب با عرق گاوزبان تفریح زیادت کند و با گلاب آمیخته مقوی عده باشد و با عرق بید و کاسنی محروری را با چگر گرم را مناسب اما خمار عبارت از ارتفاع بخارات شراب بودند ماغ چنانچه موجب صداع شود و جمیع افعال نفسانی مضطرب گردد و خفقان و غثیان پیدا شود و سبب آن بقیه شراب باشد که منهضم و منحدر نشده باشد خمار از امتلا و کثرت فضول بود و از ضعف هاضمه و دافعه و کثرت شرب شراب‌های مختلف نیز بود و بهترین علاج خمار آن است که معده را از بقیتی که باشد به قی پاک کنند یا تلین طبیعت کنند و مشومات بارده و مقویه

بویند و آب برف و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۶۲

یخ در خمار مفید بود و استحمام و دلک و ریاضت نیز مفید بود و بعد از تنقیه معده از بقایای شراب و از اشربه شراب زرشک و ریاس و به و انار و سکنجبین مناسب بود و از اغذیه حموضات و اسفیدباجات رقیق و گویند اگر دو سه کاسه و ریاس و به و سیب و انار و سکنجبین مناسب بود و از اغذیه حموضات و اسفیدباجات.

تداویت منهباد: مجنون بنی عامر در حق لیلی این بیت گفته شعر تداویت من لیل بلیلی من الهوای + / کما تیداوی شارب الخمر بالخمیر + و این را از بهترین معالجات خمار نهاده‌اند و اگر کسی خواهد که از مستی به هوش آید دلک اطراف و پاشویه کند و آب برف بیاشامد و بر روی زند و سرکه و گلاب و صندل و کافور بویند و آب بصل و غوره و دوغ و سکنجبین و انار ترش و امثال آن برف مناسب بود و آب گشنیز و بید و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۶۳

خیار و کدو و عرق طلع و شاه چینی بر پیشانی و سر مالیدن مفید بود و آنچه رانحه شراب کم کند گشنیز و رایانه و عود هندی و دارچینی و قرفه و کبابه و راسن و حب المسک بو و مضمضه به سرکه و آب غوره هم مفید بود.

[فصل چهارم: در تدبیر خواب و بیداری]

فصل چهارم: در تدبیر خواب و بیداری و بهترین خواب آن است که مغرق بود و متصل و معتدل المقدار و گفته‌اند که کمتر از شش؟؟؟ نباشد و وقت خواب آن زمان باشد که غذا در هضم شروع کند و شاید که برای عانت هضم خواب کنند پس اول به طرف راست خسپند تا غذا در قعر معده قرار گیرد و در هضم شروع کند پس به طرف چپ گردد تا کبد به جملتها بر معده مشتمل گردد و به واسطه تسخین او هضم کامل شود و بعد از هضم باز به طرف راست باید خفت تا نحدار غذا به کبد اسهل باشد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۶۴

و پیش از خفتن دفع فضلات غذا باید کرد و بر شکم خفتن ممد هضم باشد و بر پشت باز خفتن موجب ضررها شود مثل نزله و سل و درد پشت و کابوس و صرع و خواب بر خلو معده مضر باشد و ضعیف گرداند و آواز از آب و آواز آسیا که نزدیک نباشد و حکایت کردن و کتاب خواندن آرد.

[فصل پنجم: در تدبیر استفراغ و احتباس]

فصل پنجم: در تدبیر استفراغ و احتباس: بدانکه استفراغ طبیعی آن است که هر روز دو نوبت طبیعت مجیب گردد و تا فضله رئیلی و نهاری منافع گردد پس اگر در طبیعت حبس واقع شود به مثل اسفیدباج‌های چرب یا اسفاناخ و حلیم گندم و حسود امثال آن طبع را نرم باید کرد و از اقبضات احتراز باید کرد و اگر احتیاج افتد به شیافات و حقن‌های نرم مدد دهند خصوص مشائخ را که قوی ایشان ضعیف باشد محتاج به مدد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۶۵

بود و اگر طبیعت زیاده از معتاد مجیب شود و به سبب امتلا از اخلاط یا غذا یا تناول اغذیه مختلفه بود سعی باید کرد که زاید نشود مثل سماق و زرشک و قیله سیب بخورند و حبس کنند و خیر الامور رعایت کنند و باقی علاج اسهال و حبس طبیعت در باب خود گفته شود ان شاء الله تعالی.

[فصل ششم: در تدبیر جماع]

فصل ششم: در تدبیر جماع: بهترین وقت جماع آن گاه است که غذا هضم شده باشد و در وقتی بود که معتدل بود و بدن ممتلی نبود و جماع در خلو معده مضر از آن بود که در امتلاء معده باشد باید که آنگاه شروع کنند که شهوت و شوق به حد کما باشد نه آنکه به تکلف و تصور و تخیل خود را بدان دارند و مجامعت به اعجائز و کرایه الاقاو کسی که از تنفر باشد و با حائض و صغیره نباید کرد و افراط جماع نباید نمود که موجب امراض عصب و ضعف بصر و در عقب خوب و غضب و فرح و کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۶۶

غم مفرطین و اسهال و فصد و حجامت نباید کرد و کسی را که یابس مزاج باشد یا قلب یا معده یا احشا یا چشم یا اعصاب او ضعیف بود مجامعت نباید کرد یا کمتر باید کرد و جماع محبوب موجب مسرت بود و ضعف نیارد و وجود استفراغ منی و بهترین اشکال جماع آن است که زن به زیر مرد در آید و بدترین هیات آن به عکس این بود زیرا که منی تمام متسفرغ نشود و شاید که منی زن در احلیل مرد فرو رود و موجب تعفن و ورم قضیب گردد و پهلو خفته هم نشاید و بر پای استاده ضعف آورد و باید دانست که مدار این فعل بر حرارت باشد که فاعل مست و رطوبت که منفعل است پس اگر هر دو نقصان یابند تدارک آن مشکل بود و اگر یکی باقی بود و یکی ناقص تدبیر آن آسان‌تر باشد و آنچه بواسطه پیری باشد تدبیر آن نتوان کند پس مراعات حرارت و رطوبت به طریق اعتدال

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۶۷

موجب تقویت این امر بادش و شادی که ضعف این فعل از ترک استعمال و نسیان بود چنانچه در فطام یا تحیلات فاسده و اورام بود چنانکه تصور احتشام و جلاوت قدر آن کس که با او جماع کند در نفس متأثر گردد و یا وهم کند که او را بسته‌اند و فرط محبت و تعشق نیز موجب این فعل شود و تدبیر آن دفع تحیلات شود و مطالعه کتبی که در قسم جماع نوشته‌اند و حکایتی که تعلق بدان دارد اسماع کلام نسا و نظر در تسافت حیوانات موجب به هیجان این قوت بود چون معالجه این قسم در باب خودش خواهد آمد بدین قدر اکتفا کرده شد.

[فصل هفتم: در تدبیر حمام]

فصل هفتم: در تدبیر حمام: بهترین حمام آن است که هوای آن بلند باشد و مکان او فراخ و آب او خوش و بنای آن قدیم و به سرگین گرم نکرده باشند و معتدل بود و وقت استحمام آن گاه باشد که غذا هضم شده

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۶۸

باشد و به تدریج در اندرون حمام باید رفت و یعنی در خانه اول زمانی توقف کنند که پس در خانه دوم پس در خانه سم روند و آب بر زمین بریزند و بنشینند و اگر مرطوبی مزاج باشد اول آب بر بدن بریزد و پس بنشینند و استعمال آب بیشتر از هوا کند و به تدریج از حمام بیرون باید آمد و رعایت بیشتر باید کرد تا هوای اثر نکند و کسی که اورام یا تفرق اتصال حمی عفنه بود که نضح نیافته بود به حمام نباید رفت و در عقب حمام غذا خوردن فریه گرداند و در عقب غذا استحمام همچنین بود اما با آن خوف سده باشد و بر خلو معده به حمام رفتن هزال و جفاف آورد و مرطوبی مزاج را همچنین مناسب بود و کسی را که استعمال ریاضت کمتر کند استحمام معرق باید کرد اما اغتسال با آب سر و جوان محرومی مزاج را در تابستان مناسب بود و صبی و شیخ را و کسی را که

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۶۹

صاحب اسهال باشد یا نزله با آب سرد و نشستن مضر بود اغتسال به آب گرم تحلیل فضلات کند و امراض جلد را زائل کند و رعشه و فالج و تشبیه رطب را مفید بود و عرق النساء و مفاصل اوجاع و رک را نافع بود.

[فصل هشتم در تدبیر حرکت و سکون]

فصل هشتم در تدبیر حرکت و سکون: بدان که بعد از استقرار غذا در معده حرکت مناسب بود تا ممد باشد و در هضم و انحدار و وقت ریاضت آن زمان باشد که فضله بدنی از بول و براز و دفع شده باشد و غذا هضم گشته و هنوز وقت آن غذا نیامده باشد و وقتی که هوا معتدل بود استعمال باید کرد و ریاضت بر امتلا مضر بود و تا حرمت لون و نشاط در حرکت باقی باشد و سیلان عرق پدید نیامده باشد ریاضت مفید بود و چون تغییر در لون و کلال در حرمت پدید آید ترک کنند و بر خلو معده و بعد از جماع مضر بود و ابدان ضعیفه را ریاضت نباید کرد و اعضای مؤوف

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۷۰

را همچنین ریاضت نباید و مثل کسی که او را دوالی بود ریاضت باید کرد که پای را در آن حرکت نباید داد و علی هذا و ریاضت بعضی بغایت صعب و شدید بود و مناسب ابدان قویه باشد مثل گرفتن و اسب دوانیدن و پیاده رفتن و شناوری کردن و تیر انداختن و دولاب بر گرفتن و گوی زدن و نیزه بازی و شمشیر بازی کردن و بعضی لطیف و نرم باشد و مناسب ناقهان و ابدان ضعیفه بود همچون سوار شدن و آهسته رفتن و در زورق نشستن و این ریاضت به نسبت ما جمیع اعضا بود و آنچه به عضوی خاص بود همچون افکار که ریاضت دماغ است و استماع اصوات حاده و الحان لذیذه که ریاضت گوش بود و نظر در اشیاء دقق ریاضت چشم بود و ریاضت آلات کلام و تنفس بقرائت بود به آواز ثقیل حاده و ابتدا به ثقیل باید کرد و به تدریج عاده بحار رسانیدن و دلک نیز

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۷۱

نوعی از ریاضت است و او را تأثیر تمام است و دلک سخت بدن را قوی گرداند و دلک نرم خستگی زائل کند و دلک بیار هزال آور دو دلک بچیزهای نرم یا دست نرم حبس خون کند و پیش از ریاضت و بعد از آن دلک عضیم مناسب بود و بعد از دلک اعضا را باید کشید و دلک اعضا را باید کرد و با ساقل قطع باید کرد و بعکس این نشاید و چون غذا لطیف خورده باشد ریاضت اندک خفیف باید کرد و اگر غذا بسیار غلیظ باشد ریاضت نیز قوی باید کرد و در تابستان استعمال او کمتر باید کرد و در زمستان به عکس و صبیان را ریاضت لطیفه قلیله مناسب بود و شبان را ریاضت قویه غیر طویله و کهول مشائخ را لطیفه و معتدله مفید بود.

[فصل نهم: در تدبیر مشائخ]

فصل نهم: در تدبیر مشائخ: بدان که در سن شیخوخت برودت و بیوست غالب می‌شود تدبیر ایشان بمنضجات و مرطبات کنند دل و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۷۲

ریاضت و استحمام معتدل مناسب ایشان بود و تقلیل غذا اگر چه به دفعات خورند و اجتناب از اغذیه سوداوی و بلغمی کنند و استعمال طیبها مثل عنبر و لادن و غالیه و تدهین به روغن نرگس و یاسمین و زنبق مناسب باشد و از اغذیه آب گوشت چرب و حسو و حلیم گندم و شیر و عسل خورند و از میوها انجیر و مویز و رطب و از شراب کهنه متوسط و غیر ممزوج و از بقول کرفس و گندنا و سیر و پیاز باید که طبیعت ایشان محتبس نباشد و الا تلین کند به آب کرب و به لبلاب و شیر خشک و دانه کشک جو و مرق و مرغ با کرب و سلق و اگر دو ورم علك البطم با شکر بخورند بع نرم کند و انجیر خشک بخورند طبع نرم کند و انجیر خشک در ماء العسل جوشانیده بخورند همچنین بود و اگر احتیاج افتد حقن‌های مسهل نرم بکار برند و ایشان را فصد مضر بود مگر آن که بدان

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۷۳

محتاج شوند و در زمستان تناول اطریفل کبیر و نوشدارو و ماده الحیوه و قرص مصطکی عود و عنبر و امثال آن کنند.

[فصل دهم در تدبیر مسافر]

فصل دهم در تدبیر مسافر: کسی که به سفر خواهد رفت باید که اگر بدن ممتلی بود تنقیه آن کند از فضلات و به تدریج در ریاضت افزایش و بجوع عطش و سر و پیاده رفتن و امثال آن که در سفر به آن احتیاج افتد عادت کند که در سفر برفق باید سیر کرد و از اطعمه که تشنگی آرد احتراز نماید و دفع تشنگی با تخم توزک کند و یا به سرکه و آب آمیخته و اگر در گرما سفر کند سر را از آفتاب پوشیده دارد و روغن بنفشه بر سر بمالند و سینه را به لعاب بالنکو و تخم توزک طلا کنند و اگر خواهد که رنگ روی متغیر نشود و لعاب نگو بر روی مالند و تخم توزک و شراب حماض و لیمو سکنجبین خورند و در موضعی که سموم باشد دهن را به

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۷۴

بندن دو پیاز با دوغ باید خورد و پیاز با خود داشتن مفید بود و اگر کسی را سموم بزند اطراف را به آب سرد بشویند یا در آب سرد نشیند و روغن گل و آب بید و کدو بر سر مالند و اطعمه بارده خورند و تا صبر باشد آب نخورند و چون تحمل نماند اندک مضمضه کنند و توزک و کاهو و خیار بخورند و اگر تب نباشد شیر و دوغ مناسب بود و اگر در سرما سفر کنند خود را پوشیده دارند و از سرما احترا کنند و بینی و دهن را پوشیده دارند و با مدادان طعامی که در آن شیر باشد بخورند پس سوار شوند و به آتش عادت کنند اگر سرما یابند زود پیش آتش نروند بلکه به تدریج نزدیک آتش روند و شیر و جوز بخورند و شراب نیز مفید بود و اگر سرما سخت رسیده باشد یک درهم حلتیت با رطلی شراب بخورند و اطراف را به روغن زیت و یاسمین و سوسن و به آن چرب کنند و پای در آب شلغم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۷۵

نهند و یا در آبی که در او انجیر و بابونه و شبت پخته باشند و آن را آتش دور نشیند و بعضی گویند دست و پای در آب سرد باید نهاد و اگر رنگ بگرداند رگ بزنند و علاج آن در باب خود گفته می‌شود و مضرت آب‌های مختلف به طبخ و تقطیر زائل شود و پیاز به سرکه یا غیر مخلل و سیر کاهو جهت مضرت آب مختلف به غایت مفید بود و آب شور را به سکنجبین اصلاح کنند و آب به شی را به چیزهای نرم و آب غلیظ و تیره را به سرکه و اگر ممکن باشد آب بلد خود مصاحب دارند با آب‌های مختلف بیامیزند یا گل مملکت خود نگاه دارند و با آب می‌آمیزند و صافی می‌کنند بغایت نیک باشد و کسی که در کشتی نشیند اگر او را غثیان حادث شود و قی دفع نکند و قی کردن مفید بود اما اگر قی به حد افراط رسد مثل سیب و به و انار شیرین و شراب اینها بلع کنند و سرکه و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۷۶

عدس خورند و تخم کرفس و افسنتین نیز از دافعات قی بود و سوراخ بینی را با سفیداج مالیدن مفید بود.

[باب دوم: در معالجات کلی]**اشاره**

باب دوم: در معالجات کلی مشتمل بر سه فصل: بدان که بر سه نوع است تدبیر غذا و علاج به دوا و عمل بید اما تدبیر آن است که در اسباب؟؟؟ ضروری تصرف کنند بر وجهی که مطابق صحت باشد و احکام آن از جهت کیفیت همچو حکم ادویه باشد زیرا که تأثیر اسباب ضروری در بدن از تسخین و تبرید و غیر آن همچو تأثیر ادویه باشد غذا را از آن جمله است که او را حکمی چند

خاص است مثل آن که در بحران و در وقت نوبت تب از آن منع کرده‌اند تا طبیعت بود به واسطه شغل هضم غذا از دفع مرض باز نایستد و وقتی که بدن محتاج غذا باشد و شهوت و هضم ضعیف بود تقلیل در کمیت و تکثیر در کیفیت آن کنند یعنی غذا کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۷۷

کمیت در باشد به مقدار اندک و تغذیه بسیار تا به واسطه کثرت غذا توقیت و تغذیت حاصل شود و به قلت مقدار آن با ضمه عاجز نایید و وقتی که اشتها قوی باشد و هاضمه به قوت بود لیکن بدن از اخلاط ممتلی باشد تقلیل کنند در کیفیت غذا و تکثیر در کمیت آن یعنی غذائی که در کیفیت کم باشد و از آن غذای بسیار حاصل نشود تا موجب زیادتی اخلاط نشود و در کمیت بسیار بود تا معده و قوای بدن مشغول شوند و وقتی که اشتها نباشد و معده ضعیف و اخلاط بیارابشد تقلیل در کیفیت و کمیت غذا کنند و بیاید دانست که غذا اگر چه ممد قوت است مرض را نیز مدد و دهد و پس در امراض آن قدر که از آن لا بد بود بکار دارند و در امراض مزمنه رعایت قوت ضروری بود و اما در امراض حاده که دراز نمی کشد تقلیل غذا اولی باشد اما در علاج به دوا سه قانون

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۷۸

رعایت کنند اول اختیار کیفیت دوا و آن موقوف باشد به معرفت کیفیت مرض چنانکه اگر مرض حار باشد دوا او بارده استعمال کنند و بالعکس جهت آن که در مرض معالجه به ضد باید کرد و بخلاف حفظ صحت که به مشاکل کنند دوم اختیار کمیت دوا و آن موقوف بر معرفت کیفیت و درجه دوا بود تا تقدیر وزن آن تواند کرد و تعیین دوا و وزن آن موقوف است بر آن که از معرفت طبیعت عضو به مقدار مرض و اعراض مثل سن و فصل و صناعت و عادت به سیل حدس اخذ کنند اما معرفت طبیعت عضو به مقدار مرض و اعراض مثل سن و فصل و صناعت و عادت به سیل حدس اخذ کنند اما معرفت طبیعت عضو مستلزم معرفت مزاج و خلقت و وضع و قوت عضو باشد زیرا که چون مزاج اصلی صحیح معلوم باشد به حدس در یابد که به چه مقدار از آن مزاج

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۷۹

تغذیه یافته تا تعیین وزن دوا کند و چون خلقت عضو معلوم شود به آنکه مصمت یا مجوف نحیف است یا کثیف بداند که در عضو مصمت و کثیف ادویه قویه استعمال باید کرد و در عضو مجوف و ضعیف و ادویه ضعیفه و معرفت وضع عضو مفید باشد به چند وجه یکی آن که داند که ضعو بعید را به ادویه قویه علاج کند و قریب را بالعکس و دیگر آن که بداند که به ادویه چه باید آمیخت تا بدان عضو رسد چنانکه زعفران به ادویه قلب و مدرات به ادویه اعضاء بول ممتزج کند دیگر، آنکه داند که دوا به کدام جهت به عضو رساند چنانچه در امعاء سفلی به حقنه و در امعاء علیا به مسهل و دیگر آنکه داند که جذب ماده به کدام طرف باید کرد و جذب ماده که هنوز تمام نه ریخته باشد چهار شرط رعایت باید کرد اول مراعات ماخلف چنانکه از یمین به یسار و از فوق به اسفل جذب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۸۰

کند دوم مراعات مشارکت چنانکه در حبس مطث محجمه بر پستان نهند و جذب کند سوم مراعات محاذات چنانچه در علل کبد باسلیق ایمن کشانیده در علل صحال باسلیق به سر چهارم مراعات تبعد کنند یعنی عضوی که ماده از آن جذب می کند بسیار نزدیک عضوی که بدن جذب می کند نباشد و اگر ماده تمام ریخته نباشد اگر متمکن شده باشد از نفس عضو جذب باید کرد یا به عضوی که قریب به او باشد از سه وجه یکی مراعات ریاضت تا در عضو رئیس ادویه قویه استعمال نکنند و مواد را دفعتا از آن متسفرغ نگرداند و ادویه او را از مقویات خالی نگذارند دوم مراعات فعل مشترک عضو کنند یعنی ضعیفی که فعل او نسبت با جمیع بدن مشترک بود مثل معده و ریه در آن ادویه قویه استعمال نکنند و از این باشد که در حمیات اگر ضعف معده باشد با

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۸۱

ادویه که آن را برودت شده باشد بکار ندارند سوم آن که مراعات حس عضو کنند چنانچه در اعضاء ذکیه الحس استعمال ادویه لذاعه و ادویه شدید التحیل نکنند و معرفت مقدار مرض مفید آن باشد که اگر کیفیتی که عارض شده باشد شدید بود که آن را به ادویه قویه علاج کنند و اگر ضعیف باشد به ادویه ضعیفه و اما اعراض ملائم خود ظاهر است که هر مزاج و هر سن را چگونه علاج باید و عادت را نیز مرعی باید داشت و قانون سوم در استعمال ادویه اعتبار وقت باشد چنانکه در ابتدا ورم استعمال روادعات کنند و در انتها استعمال محلات و منضجات و دیگر آن که در مرضی که مواد آن بسیار بود و در مرضی که با خطر باشد در ابتدا استفراغ ماده کنند و انتظار نضح نکنند و اگر مرض بی خطر بود و ماد آن معتدل مقدار باشد و بیم آن نباشد که قوت مریض ساقط شود اول کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۸۲

نصح دهند پس استفراغ کنند چون مرض و الم با هم جمع شوند اول تسکین وجع باید کرد اما معالجه به عمل بد مثل استخوان مسکور در مخلوغ و بط که عبارت از شکافتن است و کی که داغ کردن بود و قطع و خیاطت و امثال آن بود و الله اعلم چون معالجه به انواع است و حکم هر یکی مختلف علی سبیل الاجمال بیان هر یکی در سه فصل گفته آید.

[فصل اول در معالجات سوء المزاج]

فصل اول در معالجات سوء المزاج: بدان که سوء المزاج ساذج را معالجه به تعدیل مزاج کنند فقط چنانکه سوء المزاج گرم را به اشیاء بارده و بعکس و اگر المزاج مادی بود استفراغ ماده باید کرد و بعد از آن اگر سوء المزاج باقی بود تبدیل مزاج کنند و تسخین مزاج بارده در ابتداء سهل باشد و در انتها چون مستحکم شود مشکل بد و تدبیر حار به عکس این بود و اگر ماده مستحکم نشده باشد بلکه در ابتداء ظهور بود مزج حار

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۸۳

رطب چهار مسحنه معتدل در سمن و حافت پنجم بلد معتدل در حرارت و برودت ششم عادت استفراغ رعایب پنج چیز باید کرد و اول اخراج آن خلط که بدن از آن متاذی شود دوم رعایت جهل میل ماده کنند چنانچه غثیان را بقی دفع کنند و مغص را به اسهال سوم آن که مخرج ماده مخرجی طبیعی باشد چنانکه آلات بول نسبت با محذب کبد و امعا نسبت با مقرا و چهارم آن که ماده از چندان که احتیاج باشد مستفرغ گرداند و اگر مریض محتمل باشد از کثرت استفراغ اندیشه نباشد پنجم آن که رعایت وقت استفراغ کنند چنانچه در امراض مزمنه و بی خطر بعد از نضح تمام استفراغ کند.

[فصل دوم در تدبیر مسهل و حقنه و قی]

فصل دوم در تدبیر مسهل و حقنه و قی: اما قانون مسهل آن است که پیش از خوردن مسهل ماده را نضح بدهند و پیش از آن یک روز حمام

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۸۴

روند و بهترین وقت خوردن مسهل ربه و خریف باشد و کسی را که معتاد نبوده باشد ادویه قویه نباید داد و در عقب مسهل پیش از آنکه در عمل آید خواب نباید کرد اما اگر مسهل قوی بود پیش از آن که در عمل آید مضر نباشد و بعد از شروع و در عمل قطعا خواب نشاید کرد و تا مسهل در معده باشد غذا نخورند و آب گرم بر سر مطبوخ قوت آن را زائل کند تا اگر شکم پیچد شاید که اندکی آب گرم بخورند و دو سه قد نمی نهند و بعد از حبها و معجونها آب گرم مفید بود و کسی را که از شرب مسهل غثیان آید مقویات معده مثل شراب سیب و به و ریاس اندکی تناول کنند و کسی را که در مسهل قی کردن عادت باشد پیش از شرب مسهل به دو روز قی کند تا معده پاک کند و بعد از قطع اسهال شربتی از نبات به آب فاتر بیاشامد و در محروری مزاج تخم بنکو بر سر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۸۵

آن فائده کند و مبرود را تخم مرو و معتدل مزاج را تخم شاهسفرم و چون این شربت بگذرد غذا لطیف تناول کنند و نان نخورند و چون کسی مسهل بخورند و عمل نکند به شیاف یا حقنه نرم تحریک باید کرد و مثقال مصطکی باشد بسایند و بر سر جلاب گرم تناول کنند و در روزی دو مسهل نباید خورد و اگر در مسهل اعراض منکره ادث شود به سبب آن که ماده به عضو رئیس مائل گردد و فصد باید کرد گاه باشد که مسهل مقی شود سبب آن ضعف معده یا تخمه یا یبوست ثقل یا کراهیت دوا باشد چون اسهال از حد تجاوز کند و عطش غالب شود و رنگ مستفرغ بگردد قطع باید کرد به آنکه اطراف ببندد و قابضات تناول کنند و بر معده ضماد سازند و تقویت به شوموات و تعریق به حمام مفید بود و شراب ریباس و غوره به برف سرد کنند و بخورند سودمند بود و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۸۶

اگر بارتنگ در شیر بجوشاند و بخورند سودمند بود و اگر ساکن نشود حب الرشاد بریان کند و با دوغ بدهند تهیج قی نیز اسهال باز دارد و اگر از افراط اسهال فواق حادث شود بنکو به روغن گل چرب کنند و به آب سرد بخورند و عطسه آرند و بیاید دانست که ادویه مسهل بعضی به تلین عمل کند مثل آلو و بنفشه و ترنجبین و بعضی به ازلاق مثل سپستان و خطمی و بعضی به عصر مثل هلبله و بلبله و بعضی به خاصیت مثل شحم حنظل و سقمونیا اما استفراغ به قی صحیح المزاج را مناسب بود و مفاصل و نقرص و رعشه و فالج و مالیخولیا و جذام را سود دهد و در ماهی دو روز پیایی کنند و از بهر قی کردن طعام‌های مختلف باید خورد یا شراب‌های مختلف یا مقیات مثل شهب و بیخ مهک و تخم و برگ ترب و اندکی عسل و نمک و بلغم مزاج را و سکنجین و آب گرم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۸۷

صفاوی مزاج را و در حالت قی کردن شکم و چشم را به بندند البته و بعد از فراغ دهن در وی را به آب سرد بشویند و شراب سیب با گلاب تناول کنند و اندکی مصطکی بخایند و غذا نخوند تا اشتها صادق نشود و اگر از استعمال مقیات اعراض ردیه مثل کرب و عرق و انقطاع صوت پیدا شود ماء العسل نیم گرم بیاشامند یا حقنه کنند و اگر از قی سوزش معده حادث شود و مرق‌های چرب خورند و اگر فوق حادث شود آب اندک‌اندک گرم خورند و سعی کنند که عطیه آید و قی کردن بسیار معده را ضعیف کند و قابل فضول گرداند و دندان و چشم و گوش را مضر بود و کسی را که درهم حلق و ضیق ضدو ضعف معده و سینه و دماغ و اعضاء سر بود و گردن باریک بود و کسی که بغایت فربه باشد و آنکه معتاد نبود قی نباید کرد و در صیف و بریغ قی شاید کردن و در شتا و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۸۸

خریف کمتر باید کردن اما حقنه علاجی فاصل است و استفراغ فضلات معوی و تسکین اوجاع کلیه و مثانه قولنج و کسی که معده او ضعیف بود و از مسهل غشیان شود حقنه باشد کرد و در اورام و اعراض دماغ مفید بود اما کبد را ضعیف گرداند و پیش از حقنه شربتی که مقوی معده بود بخورند چه حقنه در خلو معده مضر بود و بهترین وضع آن است که به پشت باز خفتند و سر به بالش نهند و اسافل نیز به بالش نهند چنانکه میان پشت بر زمین باشد و به طرف وجع مائل کنند و حقنه در وقتی معتدل باید کرد و پیش از آن استحمام نکنند

[فصل سوم در فصد و حجامت و ارسال علق]

فصل سوم در فصد و حجامت و ارسال علق: بدان که استفراغ به فصد استفراغ کلی است زیرا که در آن از هر خلطی چیزی کم می‌شود غرض از آن تقلیل در کمیت اخلاط بود یا اصلاح کیفیت آن یا در دو تا

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۸۹

محتاج به فصد نگردد نباید که در وقت مختار آن بعد از هضم غذا بود در زمان معتدل و باید که ماه در نقصان بود وقت مضطر آن گاه بود که به جهت مرض فصد واجب شود و در این تأخیر نباید کرد و در روز بحران فصد نکنند و در زمستان و در مرضی که آن را بحران می‌باشد خون بسیار بیرون نکنند و تا چهارده سال نگذرد فصد نباید کرد و به کسی که ضعف معده باشد یا خون او کم باشد به دفعات اخراج دم کنند کنند و بعد از حمام و آکل و تخمه و جماع فصد نکنند و آبست و حائض و قولنجی و فربه و لاغر را به افراط فصد نباید کرد و کسی که خلط او غلیظ بود بعد از استحمام فصد کند و کسی که در فصد غشی کند پیش از فصد قی باشد کرد و صفرای مزاج را پیش از فصد شراب سیب ترش و غوره و بلغمی مزاج را شراب نعناع و میبه و به مربی مناسب بود از غشی ایمن شود و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۹۰

فربه را رگ فراخ باید زد و در زمستان همچنین و نحیف را در تابستان به عکس این بود و عرق مفصوده آورده و شرائین باشد اما آورده آنچه مشهور است در دست شش عروق است اول قیفال و آن عالی بدن و اعضاء دماغ را مفید بود دوم باسلیق و فصد آن تنوره بدن و ذات الجنب و امراض جگر و سپرز و امراض سفلی را مفید بود سوم اکحل و آن را نهر البدن نیز گویند و او متوسط است میان هر دو از مجموع بدن استفراغ کنند چهارم اجهل الذراع و او حکم قیفال دارد پنجم ابطی و او حکم باسلیق دارد ششم سلیم و او از طرف ایمن اوجاع کبد را و از اطراف ایسر طحال را نافع باشد و آنچه در پای است چهار درید بود اول عرق النساء جهت اوجاع و دالی و نقرص و عرق النساء دوم صافن و او برای علل اعضا اسافل و ادرار حیض کشاید و در امراض دماغی جهت اماله ماده به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۹۱

اسافل خصوص در مالیخولیا مفید بود سوم رگ مابض و او در باطن گوزانو باشد و فصد آن در ادرار طمٹ و اوجاع مقعد از صافن اقوی باشد و جاری معجری او بود چهارم عرق عقب و انیز همین حکم دارد و آنچه در سر است یازده است اول عرق جبهه برای ثقل و چشم در جرب و بثور چشم دوم عرق یافوخ و آن را برای سعفه و قروح سر کشانید سوم عرق ماقین: برای رمد و دمدم و دمعه و غشاوه و جرب عین کشانید چهارم وداجین برای جذام و خناق و ضیق النفس کشانید پنجم عرق ازنبه برای بثور و حکه و ناصور بینی کشانید ششم عروق ثلثه که در پس گوش است برای ابتدا نزول و بخارات سر و قروح گوش کشانید هفتم عرق در پس موی بود که در پس گوش است نزدیک به فقره گردن جهت سدر دموی و اوجاع سر که مزمن باشد نافع بودش هشتم چهار رگ برای قلاع و قروح و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۹۲

بثور دهن عرقی که زیر زبان است در باطن ذقن برای خناق و اورام لوزتین دهم عرقی که بر نفس زبان است ازیر و برای ثقل زبان مفید بود. یازدهم:

عنفقه و آن گوزیر لب است برای خبر کشانید اما شرائین مقصوده اول شریانی که بر ظهر کف است میان سبابه و ابها برای اوجاع کبد کشانید دوم شریان صدق و آن برای حبس نزلات عین و انتشار کشانید سوم شریان پس گوش برای رمد و عشا و صداع مزمن کشانید چهارم شریان حلق برای خناق و جذام و این شرائین از قلب دور باشند و آنچه نزدیک باشد چون بگشاید خون از او باذنه ایستد از این جهت معترض آن نشوند اما کیفیت فصد قیفال از سر عضل دور باید کرد و فراخ و بتوریب باید کشاد و اگر او را نیابند شعبه او را که در وحشی ساعد بود بطلبند و در اکحل احتیاط باید کرد که زیر او عصبهاست تا سریتش به او نرسد و به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۹۳

طول بکشاید و حبل الذراع بتوریب کشانید فصد باسلیق را خطر بیشتر بود زیرا که شریان و عصب و عصل در زیر است و باشد که

از طرفین او در آمده باشد و اسلیم از میان خنصر و بنصر کشانید و دست در میان آب گرم نهند زیرا که خون او غلیظ بود و به طول بشکاید و عرق النسا به طول بکشاید و از زیر کعب بابالای آن و اگر به پشت پای میان خنصر و بنصر بجویند به سلاخمت تر بود باید که صاحب آن را از فخذ تا کعب بدستاری محکم به پیچد و پای بر سر گرو به با سنگی نهند تا رگ ظاهر شود و پیش از فصد به حمام روند و صافن به توریب کشانید به همین شرایط و عرق جبهه بتوریب کشانید و عرق ارنه ظاهر نشود انگشت بر سر بینی فرو نهند آن موضع که در همچون مشقی ظاهر شود نشتر فرو برند و عرق اقین و صدغین تا آن که حرق نگیرند ظاهر نگردد و در او

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۹۴

نشتر بیشتر فرو برند و عرق زبان در زیر زبان به طول بشکاید و در فصد و اجین میل سر نشتر به جانب ضد مقصود کنند و به؟؟؟ که سر او بغایت باریک بود به طول کشانید و فصاد در حالت فصد باید که نشتر به ابهام و وسطی بگیرد و سبابه را جهت تفحص عرق رها کند و اگر سر نشتر به عصب رسد و عضو آماس کند صندل سرخ و سفید و شیاف مامیثا به آب گشنیر بر آماس مالند و اگر قوت باشد از جای دیگر فصد کنند یا صافن بکشانید و اگر نشتر بر شریان آید علامت او آن است که خون اشقر رقیق آید و همچون حرکت نبض جهد پس باید که در حال کندر و صبر و دم‌الاخوین و مرو قلطار بکوبند و به سفیده تخم مرغ بیامیزند و به پشم خرگوش یا قیر پخته یا نسج عنکبوت به آن آلوده کنند و در موضع زخم پر کنند و آب سرد بر دست می‌ریزند و دست ببندند و سه روز نگشایند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۹۵

و اطراف زخم را به قابضات ضماد کنند و اگر بعد از آن که بکشایند خون باز بسته باشد بار دیگر این ادویه نهند و اگر خون در زیر پوست گرد آید و سیاه شود بدان دست هیچ کار نکنند و اگر روز که باشد کمتر شود دلیل خیر باشد و اگر زیاد شود از جانب دیگر مخالف آن فصد کنند یا صافن بکشانید اما حجاب با شرط باشد و بی شرط آنچه به شرط باشد استفراغ از جوهر عضو کند بی قعرض استفراغ از اعضا رئیسه و استفراغ بسیار و حجامت مردمان فربه را مناسب بود و بهتر وقت آن میان ماده باشد که ماده در نقصان بود و در هفدهم و شانزدهم در ساعت سوم از روز بعد از استحمام حجامت نکنند مگر کسی را که خون او غلیظ باشد و حجامت بر مقدم بدن حس و ذهن را مضر بود و بر نقره گردن خلیفه اکحل بود و جرب عین و بخر را مفید بود اما نسیان آرد و بهترین آن باشد که زیر تر از

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۹۶

نقره باشد و در میان شانه خلیفه باسلیق بود و خفقان و فم معده را مضر بود اما نسیان آرد که میل بالاتر کنند و حجامت صدغین که رگ‌های گردن است خلیفه قیفال باشد و بر ساق خلیفه صافن بود و بر محدوده و ماهه در اختلاط عقل و دوار نافع افتد و بر ذقن و دندان و روی حلق را مفید بود و بر قطن دمامیل و بثور و نقرص و داء الفیل و مئانه و رحم و مقعد را نافع بود و حجامت بر فخذ از قدام اورام حصیتین و خراجات فخذین را نافع بود و از خلاف جراحات التین را زائل کند و بر زیر زانوی برای فربان زانو و جراحات کساق را مناسب بود و بر کعب برای؟؟؟

طمث و عرق النسا و نقرس مفید بود و حجامت بی شرط برای این ماده که ماده را از جهتی به جهتی جذب کند یا ورمی غائر را ظاهر گرداند یا ماده را از عضو به عضوی نقل کند یا برای جذام و تسخین اعضاها برای

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۱۹۷

تحلیل ریاح یا تسکین وجع کنند یا برای او عضو خلع به موضع خود همچنان که در قیله که اتساع کیش انشین است به سبب نزول چیزی در او از امعا و ثرب باشد که در حمام محاجم بر پوست شکم نهند آنچه فرود آمده باشد باز گردد بعد از آن که شکم را به

روغن مالیده باشند و حجامت با شرط از دو سال تا شصت سال جائز داشته‌اند اما ارسال حق و آن کرمی استرنگین که در آب می‌باشد و آن را از لودورن گویند و در امراض جلد آن را بر عضوی نهند و خون می‌مکد و گفته‌اند که او خون فاسد جذب می‌کند و آن سعه و قوبا و جمیع امراض جلد مفید بود و قائم مقام حجامت باشد و بهترین علق آن است که از آبی گیرند که در آن ضفدع و طحلب که جامه خواب یک می‌گویند و آنچه بر پشت او خط زرد باشد و آنچه شکم او سرخ و پشت او سبز باشد و آنچه شبیه به دنبال موش بود و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۹۸

اشقر و جگری همه نیک باشد اما آنچه سیاه باشد و بزرگ سر بود و آنچه شبیه به ماهی باشد از آب‌های بد گیرند و آنچه بر او خطاء لاجوری یا طایسی بود این مجموع بد باشد و باید که چون علق بگیرند بعد از دو روز ارسال کنند و اول آن را سرنگون باید کرد تا قی کند و بعد بشویند و عضو را به آب و بوره بمالند تا سرخ شود پس علق بر آن نهند و اگر آن عضو را نگیرد پاره خون در آن عضو بمالند و چون خواهند که جدا شود نمک خاسکتر بر او افشانند و چون بیفتد محجمه بر آن نهند و برفق مص کنند تا اگر بقیتی ماند باشد بیاید پس بشویند و اگر خون باز نایستد حابسات بر آن فشانند خاتمه بدان که چون اعراض جمع شوند ابتداء به معالجات مرضی باید کرد که او را یکی از سه شرط باشد یکی آن که ثانی موقوف بود بر اول مثل درهم و قرحه که چون جمع شوند ابتداء به علاج

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۱۹۹

درهم باید کرد مگر وقتی که درهم تابع قرحه باشد دوم آن که یکی سبب دیگری شود مثل سده و تب که سده سبب است و ابتداء به معالجه او ضرری است اگر چه حاجت به مسخنی افتد که تب را مضر بود مثل سهل و حمی که معالجه سل به مجففات می‌کنند و از تب باک نمی‌دارند سوم آن که یکی از دیگر خطر ناک بود مثل حمی محرقه و فالج که اول علاج تب باید کرد و از استعمال مبردات اگر چه را فالج را مضر بود و اندیشه نباید کرد و چون مرض و عرض جمع شوند اول معالجه مرض کنند مگر وقتی که عرض غالب آید چنانچه در وضع که عرض قولنج است استعمال محذرات جائز داشته‌اند و از ضرر آن بقولنج اندیشه نکرده‌اند و این مجموع که گفته شد بحدس طیب کار بسته‌اند و باید دانست که غیر از این معالجات که گفته شد معالجت دیگری است مثل

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۰۰

تفریح و تنشیت مریض؟؟؟ و حکایات ملائمه و کلمات طیبه و احضار انیسان و آوازهای لطیف و بوی‌های خوش و از آن جمله انتقال از هوای به هوای و از مسکنی و تغیر هیئت نیز مؤثر بود مثل آن که صبی احوال را تکلیف کنند که نظر به گوشه چشم کند و صاحب لقه را که در آئینه چنین نگردد امثال این بسیار است و همه به تقدیر آفریدگار است چه بتقدیر او صحت به واسطه این اسباب حاصل می‌شود و به تقدیر او صحت بی رعایب این امور زائل می‌شود بیت اوست قادر به هر چه خواهد و خواست+ هر چه خواهد کند که حکم وراست+ و السلام علی من اتبع الهدی.

[مقاله دوم در امراضی که اعضاء را حادث شود از سر تا قدم و علاج آن]

اشاره

مقاله دوم در امراضی که اعضاء را حادث شود از سر تا قدم و علاج آن مشتمل بر بیست باب است.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۰۱

[باب اول: در امراض سر و دماغ]

باب اول: در امراض سر و دماغ و از آن جمله صداع است و آن را به پاریسی در دسر گویند و سبب آن سوء المزاج مادی بود یا ساذج آن چه مادی بود از دم یا صفرا یا بلغم سودا یا ریح بود اما صداعی که از غلبه دوم بود علامت آن حمت و انتفاخ وجه و ثقل و ضربان سر و عظم نبض و غلظت قاروده بود علاج آن فصد قیفالی بود و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه و شربت از شربت عناب و نیلوفر از هر یک پنج درهم خورند یا تمر هندی و ترنجبین و نبات هر یک ده درهم و غذا تمر هندی یا آلوچه باینوماش و مغز بادام و اگر تب عارض شود کشکاب باید خورد و سرکه و گلاب بوئیدن و لعاب بنکو و خطمی با سرکه با سر نهادن و تسعیط به روغن بنفشه که مفید بود آنچه از صفرا بود علامت آن شدت حرارت ملمس و خشکی منخرین و تلخی دهن و سهر سرعت نبض و صفت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۰۲

وصفاء فاروره بود و علاج آن جلابی از بنفشه و نیلوفر و تخم کاسنی هر یک سه درهم ترنجبین و نبات هر یک دو درهم تناول کنند یا شراب بنفشه و نیلوفر به آب گرم حل کرده بیاشامند و غذا از انار دانه یا تمر هندی یا آلوچه خورند و به ربوب فواکه بارده و سکنجبین تنقل سازند و اسهال طبیعت کنند به طیبخ فواکه یا مطبوخ بلیله یا قرص بنفشه یا این حب صفت آن بنفشه و دو درهم سقمونیا بریان کرده نیم دام دو حبه تربد سفید کوفته به روغن بادام چرب کرده یک درهم هلیله زرد و نیم درهم بکبوند و با آب رازیانه بسرشند و حب سازند و فرو برند یا نیم دام سقمونیا بریان کرده با ده درهم شراب اجاص بخورند و کافور و صندل و گلاب و کدو و کاهو و خیار بویند و پاشویه به آب گرم و سبوس خطمی و بنفشه بکنند و آنچه از بلغم بود علامت آن ثقل سر و سبات و کدورت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۰۳

حواس و برودت ملمس و رطوبت منخرین و نبض بطی و قاروره سفید و غیظ بود علاج آن هر روز جلابی از بیخ مهک پنج درهم رازیانه سه درهم گلگند دو درهم تناول کنند و غذا نخود آب و شیره خسک دانه خورند و تنقیه کنند بعد از نضح به حب صبر یا حب اصطمخیقون و بابونج و شبت و اکلیل الملک بجوشانند و سر بدان بجوشانند و آنچه از سودا بود علامت آن ثقل سر و جفاف بدن و کمودت لون و بی خوابی بود و نبض بطی و قاروده سفید و تنگ باشد علاج آن هر روز جلابی از بالنکو و بیخ مهک از هر یک چهارده درهم گاوزبان سه درهم نبات ده درهم تناول کنند و غذا نخود آب و شیره خسک دانه خورند و بعد از نضح تنقیه به مطبوخ افتیمون یا غاریقون و اسطوخودوس کنند یا به حب ایارده و شیبار و بعد از تنقیه روغن نرگس و بادام و سون بر سر بمالند و آنچه از

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۰۴

ریاح غلیظ بود که در دماغ محتبس شده باشد علامت آن آواز گوش و انتقال وجع و ضربان بود علاج آن تحلیل و تلطیف به گلگند و رازیانه باید کرد و از میوه‌ها و اغذیه نفاخه احتراز نمایند و حمام و استعمال نطولات و بخورات حاره مفید بود و اگر مرزنجوش ببویند یا آب آن در بینی کشند یا روغن آن در سر مالند نافع افتد اما صداع از سوء مزاج ساذج باشد یا حار بود یا بازو و آنچه حار باشد اگر از اسباب خارجی حادث شود مثل ملاقات آفتاب و قرب آتش علت آن عطش و حرارت ملمی و قلت آب دهن و خشکی منخرین و زبان باشد علاج آن شربتی از سکنجبین یا شراب غوره یا شراب زرشک یا آب سرد و عرق گل و بید بیاشامند و شیره تخم خرفه و آب خیار و کدو با سکنجبین نیز مفید بود و غذا بنوماش با مغز بادام و اسفاناچ و تمر هندی خورند و در

جای‌های

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۰۵

خنک آرام گیرند و مغمومات بارده بویند و روغن بنفشه و کدو بر سر مانند و اگر از اسباب داخلی باشد مثل تناول ادویه حاره همین علاج کنند و در این نوع تلین طبیعت به مطبوخ فواکه و ترنجبین مناسب بود و آنچه از سوء مزاج بارده بود علامت آن تقدم سبب بود و ثقل و بلادت حواس مثل صداع بموخر سر علاج آن تناول جلاب از بیخمه‌لک و رازیانه و گاوزبان و گل‌قند بود یا شراب گاوزبان و بالنکو یا گل‌قند و رازیانه اطریفل کبیر و گوارش‌های حاره تناول کنند و غذا نخود آب کبک و قهوه وزیره و دارچین خورند و شمومات و نطولات حاره استعمال کنند و صداع به شرکت معده نیز باشد و اگر سوء المزاج باشد علامت آن اشتداد وجع بود و در حالت ثقل معده سکون وجع در خفت معده علاج آن اصلاح و تقویت معده بود و اگر به سبب اخلاط بلغمی بود که در معده

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۰۶

جمع شده باشد علامت آن غثیان و؟؟؟ ترش و کثرت بزاق بود علاج آن تنقیه معده بود یا آنکه تخم شبت و تخم خربزه و برگ ترب بجوشانند و اندکی عسل و نمک در آن حل کرده بیاشامند و قی کنند و بعد از قی گل‌قند و رازیانه بخورند و به عنبر و لادن و مشک و امثال آن تقویت دماغ کنند و غذا نخود و آب صعتر خورند و اگر به قی ساکن نشود احتقان کنند و اگر به سبب مره صفرا باشد علامت آن غثیان و تلخی دهن و تشنگی و قلتی و سوزش معده بود و در حالت گرسنگی نیز باشد علاج آن به آب گرم و سکنجبین قی کنند و بعد از آن شراب انار ترش لعق کنند و غذا انار و بنوماش با تمر هندی خورند و اگر به سبب اخلاط سوداوی بود که در معده باشد علامت آن سوزش فم معده و ترشی دهن و کثرت اشتها بود علاج آن تنقیه معده به قی و تلین طبیعت به مطبوخ افیتیمون

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۰۷

کنند و شراب بالنکو؟؟؟ و نرجس و یاسمین و غالیه و مرزنجوش بویند و اگر صداع به سبب ریاح معده باشد علامت آن تقدم وجع معده باشد و صداع در پیش سر بود و از اطعمه نفاخه زائد بود علاج آن تقویت معده و تحلیل نفخ بجوارشات حاره کنند و اگر صداع از ضعف معده و شدت حس او بود علامت آن اشتداد وجع بود در بامداد و در خلو معده علاج آن تبریدات غوره و دیاس و انار خورند و اگر حموضات مفید نیفتد شربتی خورند و اگر صداع از بیس دماغ و خلو باشد علامت آن حدوث صداع بود و در عقب استفراغ یا جماع یا رعاف یا سهر یا غم علاج آن اغذیه مرطبه جید الکیموس تناول کنند مثل زرده تخم مرغ و انگور و گوشت مرغ و حمام معتدل و تدهین مفید بود و اگر صداع از قوت حس و دماغ بود علامت آن حدوث صداع باشد به اندک سببی مثل بخار غذا و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۰۸

افعال دماغی بقوت علاج آن تناول اغذیه غلیظه بود مثل کله پایچه و هریسه و صداع به شرکت کبد و طحال و کلیه و رحم و پای نیز حادث شود علاج آن علاج آن اعضای باشد که بادنی سببی اشتداد کند و چشم بر نتوان داشت و از کلام و صتر متأذی شوند و کاسه چشم و پوست چشم نیز در او کند علاج آن تنقیه بدن کنند به حب اباره و شبیار و قوقایه او حقه‌های حاده و سداب تر در روغن بجوشانند و بر سر مانند باقی علاج آن همچو علاج بلغم و سودا بود و این صداع عسر البر باشد و مقدمه نزول شقیقه وجع منقی از سر باشد و ماده آن کمتر از ماده صداع باشد و منقی که ضعیف تر باشد قبول کند علاج آن همچو علاج صداع بود تناول و داء المسک تلخ مفید بود و اگر صمغ و افیون و تخم کاهو و کتیرا بر کاغذ طلا کنند و بر صنع نهند مفید بود سر سام ورمی گرم باشد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۰۹

که در نفس دماغ یا حجاب او حادث شود و آن را قرانیطیس نیز گویند و سبب آن اگر غلبه خون باشد علامت آن تب مطبقه و ثقل سر و هذیان و ضحک و حمرت وجه و عین بود و نبض عظیم و قاروره سرخ و غلیظ بود علاج آن در ابتدا فصد قیفال کنند و هر روز جلابی از عناب هفت عدد و آلو سیاه ده عدد سپستان بیست عدد نیلوفر و بنفشه از هر یک پنج درهم و نبات ده درهم تناول کنند و اگر ترنجبین ده درهم به آن ضم کنند بهتر بود و غذا کشکاب یا نیلوفر و عناب خورند و در این مرض توقف نباید نمود و در روز پنجم تلین باید کرد به این مطبوخ و صفت آن سنا هفت درهم بنفشه پنج درهم و نیلوفر چهار درهم تخم کاسنی سه درهم اجاص سپسان هر یک بیست عدد عناب ده دانه شیرخشت و ترنجبین و خیارشبر هر یک ده درهم و استعمال شوموات بارده کنند و پاشویه به

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۲۱۰

آب گرم و بنفشه و خطمی و سبوس و گندم و تنقلی به شربت اجاص کنند و اگر بی‌خوابی باشد شراب خشخاش؟؟؟ و میان‌های روز شربتی از نبات عرق گل و بید مناسب بود و اگر از ماده صفرا بود علامت آن کثرت هذیان و سهر و جفاف عین و منخرین و صفت لون و زبان و اضطراب و غضب و سوء خلق و سرعت نبض و ناریت قاروره بود علاج آن هر روز جلابی از تخم کاسنی سه درهم آلو سیاه دو عدد بنفشه پنج درهم عناب هفت عدد نبات ده درهم ترنجبین با تمر هندی ده درهم تناول کنند و شراب بنفشه و بنفشه پرورده شراب اجاص و خشخاش لعق کنند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه یا نقوع آن کنند و این حقنه نیز مفید بود صفت آن بنفشه و خطمی و سبوس جو نیم کوفته هر یک کفی عناب و سپستان هر یک بیست عدد نیلوفر چهار درهم سنا پنج درهم بجوشانند و صافی

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۲۱۱

کنند و ماغز خیارشبر و ترنجبینهر یکده مثقال در آن حل کند ده درهم روغن بنفشه بر سر آن ریخته استعمال کنند و اگر حرارت و تشنگی غالب باشد کشکاب بیست مثقال لعاب بنکو و روغن کدو هر یک ده درهم با هم بیامیزند و استعمال کنند و شرب تمیانه روز چنانکه گفته شد بیاشامند و لعق بالو مربیی کند و در هر دو نوع تسکین حرارت به آب خیار و کدو و شیره تخم توزک و شراب صندل و حماض و بنفشه و نیلوفر و امائل آن کنند و برگ بید و فراش ریزند و کدو و خیار و بنفشه و نیلوفر ببینند و سرسام که از ماده سودا و اخلاط محترق نیز حادث شده علامت آن هذیان بسیار و ترس و گریه و بی‌خوابی و زوال عقل و خشکی و حلق و دهن و منخرین بود و بدور ربع تغییری ظاهر شود و نبض ضعیف و بطی و مختلف و صلب باشد و قاروره سیاه و غلیظ علاج آن جلاب از

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۲۱۲

بنفشه و گاوزبان هر یک چهار درهم بیخ مهک سه درهم نبات ده درهم بیاشامند و غذا جو و نخود با شیر خشخاش و بعد از نضج تنقیه به حقنها و حبا کنند که مسهل سودا بد صفت مطبوخ سنا هفت درهم بیخ مهک بنفشه نیلوفر تخم کاسنی تخم کشوت هر یک سه درهم مویز طائفی دانه بیرون کرده ده درهم پرسیاوشان اسطوخودوس بسفائوئج نیم کوفته هر یک چهار درهم ورق گل پنج درهم گاوزبان بالنکو هر یک دو درهم خیارشبر ده درهم ترنجبین پانزده درهم و بعد از تنقیه بنفشه و شبت و بابونه و مرزنجوش و ریحان بجوشانند و بر سر ریزند و روغن بادام و شیر دختران بر سر مالند

؟؟؟؟

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۲۱۳

و میان‌های روز شربتی از نبات و عرق گل و گاوزبان و تخم شاهسفرم تناول کنند و به شراب گاوزبان تنقل کنند لیترغس سرسام بلغمی بود علامت آن تئلوب و کسل و نوم و تب دایم ثقل سر و حیرت و اختلال عقل و سکون و نسیان بود علاج آن هر روز

جلابی از بالنکو و بیخ مهک هر یک پنج درهم نبات ده درهم تناول کنند غذا جو و نخود آب خورند و بعد از نضح تنقیه به حب ایاره و صبر کنند و حقن حاره استعمال کنند و شیاف زهره گاو یک درهم شحم حنظل پنج درهم بوره و خطمی هر یک سه درهم بکوبند و با شکر بجوشانند تا منعقد شود و بدان بسرشد و شیاف سازند و استعمال کنند و در ابتدا سرکه و گلاب روغن گل در سر مالند و بعد از آن محلات مثل بابونه و شبت طلا کنند و به مشک با کندش با شونیز عطسه آرن دماش را ورمی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۱۴

دموی باشد که در رو و پیشانی ظاهر شود و گاه باشد که سر نیز فرو گیرد و سبب آن غلیان دم باشد علامت آن انتفاخ و حمرت و ضربان وجه و حمی حاده و تنشگی و کرب و لهب بود علاج آن فصد قیفال کنند و جلابی از بنفشه و نیلوفر و تخم کاسنی هر یک سه درهم عناب هفت عدد آلو سیاه ده عدد و نبات ده درهم تناول کنند و تلین به مطبوخ فواکه کنند و در آن روز که مسهل خورند سینه و حلق را به صندل و اقاویا و فوفل و مامیثا طلا کنند تا ماده قبول نکن دو بعد از تنقیه به آب خیار و کدو و شیره تخم توزک با سکنجین و شراب نیلوفر و حماض تبرید کنند و طبیعت را محتبس بگذارند دوار مرضی بود که چنان تخیل کند که چیزها می‌گردد و سبب آن بخاری بود که از اخلاط خام در دماغ باشد یا در معده یا در عضوی دیگر متصاعد شود و متحرک گرد و روح

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۱۵

نفسانی نیز به او متحرک شود و این حالت به ظهر رسد اما آنچه در نفس و دماغ بود اگر بلغم باشد علامت آن بلادت حواس و طنین و دوی بود و علامت بلغم ظاهر شود علاج آن جلابی از انیسون و بالنکو و گاوزبان و بیخ مهک هر یک دو درهم گلقلند ده مثقال تناول کنند و غذا نخود آب با شیره خشک دانه خورند یا زیره و دارچینی و بعد از نضح تنقیه به حب ایاره و شبیار کنند و شونیز و خردل و فلفل و ماء العسل بجوشانند و بدان غرغره کنند و جندبیدستر و شونیز و مرزنجوش بکوبند و در خرقة کتان بندند و می‌بویند و بابونه و اکلیل الملک و سعتر و مرزنجوش بجوشانند و سر به بخار آن فرو در آرند و اگر سودا بود علامت آن وسواس و کثرت فکر و خاموشی و نبض صلب و ضعیف و قاروره کدر بود علاج آن هر روز جلابی از بالنکو و بیخ مهک و گاوزبان و نبات تناول کنند غذا

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۱۶

بنوماش و نخود یا مغز بادام خورند و بعد از نضح تنقیه به حب افیتمون و مطبوخ و آن و مطبوخ هلیله کنند و تقویت دماغ به شومات حاره رطیبه مثل عنبر و نرگس کنند و غرغره و نطول مناسب بود و صاحب دوار بلغمی و سوداوی را هلیله پرورده و اطریفل کوچک و کلنگین با انیسون و مصطکی مفید بود اما دوار که به شرکت معده باشد علامت آن غثیان و جشا و سوء الهشم و ضعف معده و اختلاف بدوار و استداد و سکون به اختلاف حال معده در حلو امتلا باشد علاج آن بیخ مهک و تخم ترب و برک آن و شبت و تخم خربزه مجموع یا بعضی بجوشانند و یا اندک عسل و نمک بیاشامند و قی کنند بعد از آن گلقلند و رازیانه بخورند یا سکنجین لعق کنند و بعد از آن به حسب مزاج تقویت معده به جوارش مصطکی و عود کنند و تنقیه به جوارش سفرجلی مسهل و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۱۷

معجون خیارشمبر کنند و اگر احتیاج افتد حقه کنند صفت آن سنا هفت درهم قنطوریون باریک سه درهم بزرگ حله خطمی سبوس بنفشه هر یک کفی بجوشانند و صافی کند و بوره و نمک یک نیم درهم و روغن شیرج ده درهم به آن ضم کنند و استعمال نمایند و اگر دوار به سبب ضعف قلب باشد یا در حالت نقاهت از غایت ضعف حادث شود علاج آن تقویت به شراب حماض و لیمو صندل و ریاس و سیب باشد کرد و مفرحات مناسب مزاج و اذیه لطیف خورند و دوار که به سبب غلبه صفرا و غلبه دم نیز بود علامت صفراوی قلق و التهاب و عدم استها و سرعت نبض و بول نازی بود علاج آن جلابی از تخم کاسنی و بنفشه و بیخ مهک و نبات تناول کنند غذا بنوماش با مغز بادام و بعد از نضح اسهال صفرا به مطبوخ هلیله زرد یا قرص بنشفه سقمونیا کنند و

علامت دوار دموی حمرت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۱۸

لون و عین و ثقل سر و کثرت عرق و سیلان دمع باشد علاج آن فصد قیفال حجامت ساق مناسب بود و در اشربه تمر هندی و نبات آب انارین یا نبات یا شراب عناب و نیلوفر یا گلاب و عرق بید خوردند و تلین طبیعت مطبوخ فواکه کنند و اگر دوار به سبب سرما که برسد عارض شود؟؟؟ دماغ به کمادات و مضادات مسخنه باید کرد و تناول اغذیه که در آن بزول و توابل بود و اگر به شرکت عضوی دیگر دوار حادث شود علاج آن عضو باید کرد و تقویت دماغ سدر مرضی باشد چنان مخصوص که بخار از بدن متصاعد می‌گردد و به سبب آن چشم تاریک شود و طنین گوش بود و ماده این مرض اکثر سودا بود علامت آن تغلیب حواس و تحیر ثقل و سوء فکر و سکوت و فرغ و تخیل اشیاء سیاه بود علامت آن هر روز جلابی از بیخ مهک و گاوزبان هر یک سه درهم بالنکو دو درهم نبات ده

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۱۹

درهم تناول کنند و غذا نخودآب با مغز بادام خوردند و بعد از نضح تنقیه به حب ایاره یا مطبوخ افیمون کنند یا به این حب صفت آن هلیله سیاه انیسون هر یک سه درهم بنفشه دو درهم تربد سفید خراشیده کوفته به روغن بادام چرب کرده یک درهم اسطوخودوس بسفایج از هر یک درهمی و نیم بکوبند و به آب رازیانه بسرشند و حب سازند و بلغ کنند و در عقب آن جلاب از نبات نیم گرم بیاشامند و باقی علاج آن نزدیک به علاج دوار باشد و آن حقنه که ذکر رفت مفید افتد و اگر سدر به سبب ضربه یا سقط حادث شود فصد کنند و سر از بخار آفتاب نگاه دارند و بموم روغن گل و بنفشه و کتیرا طلا کنند. سبات خوابی طویل و مفرط بود چنانچه بدشوار بیدار شود و سبب آن سوء المزاج بارد مادی بود یا ساذج اگر مادی بود علامت آن ثقل سر بود و سیلان آب از بینی و کثرت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۲۰

بزاقت و جستن چشم او ابرو و صعوبت انتباه از خواب علاج آن هر روز جلابی از بالنکو بیخ مهک و گاوزبان و انیسون و نبات تناول کنند و غذا خوداب با شیره خسک دانه و فلفل و زیره و دارچینی و شراب بالنکو لعق کنند و بعد از نضح تنقیه به حب ایاره و لو غاذیا کنند یا استعمال این حقنه خسک شبت بابونه سنا هر یک هفت درهم مهک رازیانه تخم کرفس هر یک سه درهم حله پنج درهم اشنه مقل هر یک پنج سکنجین دانگی در شش رطل آب بجوشانند تا به دو رطل آید صافی کنند و بره نمک هر یک نیم درهم آب کامه و عسل و روغن زیت هر یک ده درهم به آن ضم کرده به دفعات استعمال کنند و بعد از تنقیه اطرینفل صغیر و کبیر تناول کنند و صعتر مرزنجوش و تمام بیویند و روغن نرگس و زنبق و خیری استنشاق کنند و اگر سوء المزاج ساذج بود به واسطه ادویه مبرده و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۲۱

مخدره مثل افیون و شوکران که از داخل یا خارج استعمال کرده باشند با سرمای که به دماغ رسد علامت آن سبوق ساب مذکوره و برودت ملمس سهر باشد و کمودت لون و بیان قاروده و حالتی تشبیه به جزئی علاج آن همین معالجات مذکوره باشد اماغ در این قسم به تنقیه احتیاج نباشد و تدهین سر به روغن بابونه و شبت و زنبق مفید بود و تناول مشردویطوس مناسب افتد و اگر سبات به واسطه بخارات معده باشد علامت آن سبوق امتلا و تخمه دودی و طنین و خفت آن در حالت جوع بود علاج آن تنقیه معده کنند و به قی اسهال به حب‌های و حقن‌های و اگر به سبب ضربه یا سقطه باشد که بر سر واقع شود برو او دعوات مقویات مثل ماش و مغاث و گل و صندل طلا کنند و علاج ضربه و سقطه کنند و در سبات وج و زنجبیل و شونیر و عسل نیز مفید بود و مویز و جوز و نارچیل و قلا یا که

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۲۲

در آن توابع بسیار بود نافع افتد سهر بیداری و بی‌خوابی به افراط بود و سبب آن سوء المزاج یابس بوده یا ماده یابی ماده علاج آن در هر نوع به ترطیب دماغ بود به شراب بنفشه و خشخاش و دوشیدن شیر زنان بر سر و تدهین به روغن بنفشه و کدو و غذا بنوماش با شیر خشخاش و اسفناخ خورند و خیار و کدو و کاهو خوردن و بوئدین مفید بود و نیلوفر و بنفشه و کاهو و پوست خشخاش بجوشانند و بر سر بریزند و استحمام مرطب دکل و آواز باد و آب موجب خواب بود و اگر اقحوان و شبت و اشنه و زعفران و شاهسفرم در زیر بالش نهند بخاصیت خواب آورد و در سوء المزاج مادی اول تنقیه بدن باید کرد از مواد سودا بعد از آن استعمال مرطبات سبات سهری مرضی باشد که از اجتماع اسباب سبات و سهر حادث شود علامت او آن است که گاهی خواب طویل باشد و کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۲۳

گاهی سهر مفرط و ردی بر آمده باشد و رنگ آن مائل به سرخی یا به سیاهی بود علاج آن تنقیه دماغ کنند از خلطی که غالب باشد و بعد از آن استعمال شوموات و سعوطات کند و در این مرض این حب مفید بود صفت آن بنفشه دو درهم تربد یک درهم هلیله یک درهم تخم رازیانه تخم کرفس ملح نفتی هر یک نیم درهم سقمونیا بریان کرده نیم دانگ بکوبند و آب رازیانه حب سازند و بعد از نضح ماده بلع کنند و این حقنه مفید بود سنا پنج درهم پرسیاوشان چهار درهم بنفشه و نیلوفر هر یک سه درهم حلبه کفی عناب ده عدد و سپستان بیست عدد و بابونه اکلیل الملک هر یک هفت درهم مغز خیارشیر ده درهم عسل و روغن کنجد پانزده درهم نمک و بوره ارمنی هر یک نیم درهم شخوص علتی است که م درهم ناگاه بر یک حال بماند مثل آهن که اگر ایستاده باشد همچنان

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۲۴

ایستاده ماند و اگر خفته یا نشسته همچنین به این سبب آنده نیزش گویند و سبب آن سده باشد که در موخر دماغ بواسطه خلطی خلیظ حادث شود علامت آن فلج عنین و فساد حرکات بود و هر چه مریض را گویند جواب ندهد علاج آن اگر موجبات فسد باشد قیفال بکشایند حجامت ساق کنند و جلاب از بالنکو انیسون هر یک دو درهم گاوزبان سه درهم با گلکند ده درهم تناول کند و غذا نخودآب و شیر خشک دانه خورند و بعد از نضح تنقیه به مبوخ افیمون یا حب آن کنند و استعمال حقنها کنند و تدهین سر به روغن بنفشه و کدو و استعمال نطولات محلله نیز مفید بود تنقیه آب سلق و خطمی و شیر سبوس یک رطل با یک درهم بوره و دانگی و نیم شحم حنظل ده درهم روغن کنجد ده درهم شکر سرخ نیم گرم استعمال کنند کابوس آن است که چون در خواب روند چنان خیال

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۲۵

کنند که در زیر چیزی ثقیل یا انبوهی باشد کسی او رامی فشارد و نفس او تنگ شود و آواز بگیرد و سبب آن بخاری بود که از خلط غلیظ متصاعد شود پس اگر از غلبه خون باشد فصد قیفال و حجامت ساق و تقلیل غذا کنند و اگر از بلغم یا سدا بد تنقیه کنند چنانچه مکرر معلوم شد و تغافل نباید کرد که این مقدمه صرع باشد صرع شده غیر تامه باشد که در بطون دماغ و مجاری اعصاب حادث شود در وخ نفاذ از نفوذ در اعضا منع کند و جمیع اعصاب تنشج گردانند و سبب آن خلطی بود که در تجاویف دماغ حادث شود پس اگر بلغم باشد علامت آن کثره بزاق و مخاط و کثرت رمد بود در حالت صرع و کدورت و بلادت و بیاض لون و بطوء و اختلاف نبض و بیاض و غلیظ قاروره بود علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و انیسون و بالنکو هر یک سه درهم گلکند ده درهم تناول کنند

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۲۶

و غذا نخودآب و شیر خشک دانه باغ دارچینی خورند و کبک و تیهو مناسب بود و بعد از نضح تنقیه به حب ایاره و اسطمجقون و

قوفایا و مطبوخ تربد و حقه‌های تویه کنند و این حب مفید بود ایاره فیکرا تربد صبر هر یک نیم مثقال انیسون حب النیل هر یک نیم درهم شحم حمنظل نمک هندی هر یک دانگی و نیم مثقال مقل کتیرا مصطکی هر یک دانگی کوفته و بخته به آب رازیانه بسرشند و حب سازند و مصروع را از گرما و سرما و جماع و نظر در آب و ران و شستن در مهب باد و جا‌های بلند و مشک در حمام و تناول به منخرات مثل پیاز و سیر و کرفس اجتناب باید کرد و همچنین او مشی و سواری خصوص اسب دوانیدن و دولاب گرفتن در چیزهای براق نظر کردن احتراز کنند و جنیدستر با روغن زنبق و در بینی کشند و حلتیت و در ماء العسل بجوشانند و در وقت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۲۷

صرع در حلق ریزند و هشرودیطوس و تریاق اربعه تناول کنند و معجون سیالیوس نیز مفید بود صفت آن سیالوس عاقرقرحا اسطوخودوس هر یک پانزده درهم غاریقون پنج درهم قردمانا حلتیت زراوند مدحرج هر یک دو درهم بکوبند و سکنجین عنصلی بسرشند و یک مثقال تناول کنند و اگر از ماده سودا بود علامت آن خفقان و افکار فاسده و حموضت طعم زبد بود علاج آن تنقیه دماغ به مطبوخ افتمون و حب آن و تقویت دماغ به بوئیدن نرگس و به مرزنجوش و بابونه و مشک و غالیه و شونیز کنند و بابونه و اکلیل الملک و شبت مرزنجوش بجوشانند و بر سر ریزند و شراب بالنکو یا تریاق اراجه و مشرویطوس تناول کنند و عود و فاوانیا بسایند و در بینی دمنده و به سرکه عضلی و عسل و دخردل غرغره کنند و اگر از ماده خون باشد علامات آن ظهور علامات غلبه خون بود و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۲۸

در حالت صرع و داجین ممتلی شوند و روی بر آید و سرخ شود و با باشد که رعاف حادث گردد و علاج آن فصد صافن کنند و تقلیل غذا و تقویت دماغ به بوئیدن سرکه و گلاب و مالیدن روغن گل و تناول ربوب فواکه و اگر از ماده صفرا بود این نادر افتد علامت آن التهاب و اختلاط عقل و صفرت اختلاط عقل و صفرت روی و شمش بود علاج آن تنقیه بدن کنند به مطبوخ فواکه و قرص بنفشه و در رب سیب و رب به تناول کند و پاشویه به آب گرم و سبوس خطمی کنند و آنچه اطفال را حادث شود آن را ام الصبیان می‌گویند از این قبیل باشد و اگر صرع به شرکت معده باشد علامت آن غثیان و اختلاج لب و رعشه و در حالت خلو معده و کثرت لعاب و اشتداد صرع و امتلا و خفت آن در عقب قی علاج آن کنند ما طبخ شبت و ترب و اندکی عسل و ننگ و تلین طبیعت به معجون

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۲۹

خیارشنبر و شهریان کنند و بعد از آن تقویت معده بجوارش مصطکی و عنبر و ماده الحیوه کنند و غذا نخودآب با شیر خسک دانه و ارچینی و کریا و کبک و تیهو خورند و تا گر به شرکت عضوی دیگر بود مثل قحین و ساقین و ندین و رحم بواسطه ریخی غلیظ یا ماده بخاری غلیظ بود که از آن عضو متصاعد شود علامت آن باشد که احساس چیزی کنند همچون بخار یا؟؟؟ نخل که از آن عضو مرتفع می‌شود و به دماغ رسد و به آن تمطی و شخوص عین و ثناؤب باشد علاج آن تنقیه بدن و دماغ به حسب قوفایا و ایاره کنند و تقویت و تسخشن سر باوهان حاره و اصطلاح حال آن عضو کنند بدلك و نهادن مجحه بی شرط و اگر صرع بواسطه بخارات از کرم و کدو دانه حیات متصاعد می‌شود و حادث گردد علامت آن کثرت لعاب و سرعت هیجان استها و وجع بطن و احساس

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۳۰

صعود بخار بود علاج آن قتل کرم و اخراج آن بود چنانکه گفته خواهد شد و اگر به سبب لذع عقرب و گزدین حشرات حادث شود رازیانه ده درهم و کلنگین ده درهم بجوشانند و صافی کرده یک ردم تریاق اربعه در آن حل کنند و بیاشامند و اختناق رحم

نیز شبیه به سرعت علاج آن بجای خود گفته شود ان شاء الله تعالی جالینوس کفه است که صرع در اکثر اوقات بفالچ انجامد و تداوی آن دشوار شود و اگر شیرخوار را صرع حادث شود او را علاج نکنند که خد زائل شود و گویند اگر عاقرقرا بکوبند و در بینی مصروع دهند اگر عطسه کند امید بر توان داشت و تریاق ثمانیه مصروع را عظیم نافع بود صفت آن زراوند طویل ریوند چینی پوست بیخ کبر حب الغار قسط اخطانی مر عروق زرو متساوی بکوبند و به عسل کف گرفته بسرشد و یک مثقال از آن شربت باشد کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۳۱

سکته سده تامه باشد که در بطن‌های دماغ واقع شود و مجموع اعضا را از حص و حرت باز دارد به واسطه آن حائل شود و مابین روح حیوانی از قلب به دماغ و میان روح نفسانی از دماغ بجمیع اعضا و این مرض دفعتا عارض شود و سبب این سده بلغمی لزج باشد و علامت آن ترهل بدن و بیاض لون و کثرت بزاق و ثقل و کدورت حواص و کثرت خواب بود و باشد که به آن خرخره و زبد نیر بود دلالت بر اختناق حرارت غریزی و فساد جوهر ریه و دماغ کند و اگر تنفس ظاهر نباشد و خواهند که معلوم کنند که زنده است یا نه پاره پشم یا پنبه و اشته در بینی او نهند اگر متحرک شود دلیل حیات باشد یا ظرفی پر از آب کند و بر سینه او نهند فتحص نفس کند یا صبعد در دبر او کند که آنجا شریانی است تا حیات باقی باشد او متحرک بود یا چشم او باز کنند اگر عکس در حدقه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۳۲

ظاهر شود زنده بود علاج آن اول سر بتراشند و پاره نمند گرم کنند و بر مسکوت نهند و آ (ری گرم کرده بر بالای او نهند و کندش و خردل و قرنفل و جندبیدستر و در؟؟؟؟ بعضی بکوبند و در بینی مسکوت دمنند و اطراف او به چیزهای درشت و سخت می‌مالند و پر مرغ به روغن و ایاره بیالیند و در حلق او فرو برند؟؟؟؟ باشد که قی کند و فرفیون و جندبیدستر و کندش و فلفل و زنجبیل و شونیز بکوبند و سر سر او طلا کنند و یک مثقال مثرودیطوس تریاق کبیر در ماء العسل حل کرده در حلق او بریزند یا انیسون وزیره و مصطکی و اکلنگین بجوشانند و در حلق او بریزند و زهره کلنگ و مرزنجوش در بینی چکانند و گفته‌اند تا هفت روز هیچ تحریک نباید کرد اما بعد از هفت روز جلابی از انیسون و رازیانه و گایازبان هر یک سه درهم کنگلین ده درهم تناول کنند و غذا کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۳۳

خود آب یا کبک و تیهو خورند وزیره دارچینی و فلفل در آن کنند و میانها یهر روز ماء العسل بیاشامند و بعد از نضح تام تنقیه به حب ایاره و لوغاذیه کنند و در هر هفته یک نوبت یا ده نوبت به حب مزاج و قوت احتیاج تا بیست و چهار روز بدن معالجات مداومت نمایند و سخته اگر دیر پاید بلقوه و فالج منتقل شود و سخته از امتلاء خون حادث شود و علامت آن علامت غلبه خون باشد و دور آن فصد قیفال کنند و حجامت ساق و اخراج دم به حب مزاج و قوت و جلاب از شراب عناب و بنفشه و نیلوفر خورند و غذا نخود آب و بنوماش با مغز بادام و نمقیه به حب بنفشه و قرص آن کنند و احقن‌های لینه و اگر سخته به واسطه ضربه یا باشد که بر سر واقع شود فصد کنند و تقویت دماغ به مشموات بارده مقویه حقنه که سخته بلغمی را مفید بود و ورق غارقسط مرزنجوش حلبه کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۳۴

خسک اکلیل الملک ورق بیدانجیر مرماحوز سداب کرنب بزرگ، تخم شبت، تخم ترب هر یک ده درهم شحم حنظل و انیسون پنج دم قنطاریون با یک دو درهم بجوسشانند صافی کرده عنصل بیست درهم و آبکامه پانزده درهم و بروه نمک هندی و مقل هر یک نیم درهم کوفته و بیخته بر سر آن کنند و بکار دارند مالیخولیا تیغزظنون و افکار بود از مجری طبعی و سبب آن سودا یا اخلاط سوخته بود که در دماغ حادث شود یا مجموع بدان از آن ممثلی بود و به شرکت مراق نیز باشد علامت آن آنچه از امتلا بدن و دماغ بود نحافت بدن و دماغ باشد و سواد لون و بطوء و صلابت و اختلاف نبض و صفاء قاروره و تنهائی را دوست دارد و نظر در زمین یا در چیزی کند و همچنان بماند و کثرت فکر و غم و سکوت و غضیب نیز باشد علاج آن فصد صافن کند و هر روز جلابی

از

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۳۵

بنفش و نیلوفر و گازبان هر یک سه درهم عناب هفت دانه سپستان بیست دانه نبات ده درهم تناول کنند بعد از نضح تنقی دماغ به حب ایتیمون و مطبوخ هلیله کنند و نخودآب با مغز بادام و اسفناخ خورند و پالوده از شیر سبوس و نبات و روغن بادام نیز مفید بود از اغذیه غلیظه و اطعمه سوداوی و؟؟؟ حریف و مالحه و حامضه احتراز کنند و استعمال تعب و ریاضت نباید کرد از عالجه این مرض ملول نباید شد و مکرر تنقیه باید کرد و اگر این مرض از احتراق بلغم باشد علامت آن رطوبت منخرین و سیلان لعاب و بلادت و کسل و سکون و قلت اضطراب بود علاج آن هر روز جلایی از بالنکو هیلوفر و رازیانه و بیخ مهک و گلکند تناول کنند و غذا نخود و آب با زیرباج با شیر خشک دانه خورند و بعد از نضح تنقیه به این مطبوه کنند صفت آن سنا هفت درهم بالنکو نیلوفر هر یک سه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۳۶

درهم بجوشانند و صافی کنند و معجون بخارج پنج مثقال در آن حل کنند و بیاشامند و این حب نیز مفید بود ایتیمون چهار درهم بسفایح و ایارج فیکرا هر یک دو درهم و نیم اسطوخودوس و نمک هندی غاریقون هر یک درهمی و نیم بکوبند و به آب رازیانه بسرشند و حب سازند و سه درهم شربتی باشد و این مقرح نافع بود صفت آن بالنکو پوست اترج قرنفل مصطکی قرفه دارچینی جوزبوا قاقله نارمشک بهمن سفید و سرخ زرنباد درونج عقربی زعفران تخم بادروج تخم فرنجمشک هر یک یک درهم مشک خالص دانگی مجموع سحق کنند و هلیله کابلی چهل عدد امله سی عدد در سه رطل آب بجوشانند تا رطلی آید پس صافی کنند و با رطلی به عسل به قوام آورند و از آتش فرو گیرند و ادویه در اندازند و بهم زنند و احیا مثقال از آن تناول کنند و اگر از احتراق صفرا

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۳۷

بود در علامت آن بی‌خوابی و هذیان و اضطراب و خشک و صباح و صفرت لون بود علاج آن تنقیه به مطبوخ هلیله و ایتیمون یا معجون نجاح یا قرص بنفشه کنند و تدهین به روغن بنفشه و شیر زنان بر سر آن دوشند و به نشاط و سماع بالحن و نغمات و حضور باران و انیسان مشغول کنند و استحمام معتدل مفید بود و به خطمی و بنفشه و برگ بید سر و اندام بشویند و پوست خشخاش و بنفشه و نیلوفر و تخم کاهو و خطمی بجوشانند و سر بخار او فرود آرند و بر سر نیز بریزند و اگر از احتراق سودا بود مکث آن بیشتر رو عالجه آن مشکل تر است آن کثرت فکر و غم و گریه و فزع و تخیلات فاسده و دوستی خلوت کند علاج آن هر روز جلایی از گاوزبان و نیلوفر و بنفشه هر یک سه درهم بالنکو دو درهم و گلکند ده مثقال تناول کنند و غذا نخودآب و بنوماش یا اسفناخ و مغز

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۳۸

بادام خورند و بعد از نضح تنقیه به مطبوخ ایتیمون و ایاره جالینوس و ایاره لوغذیه و یا معجون نجارج کنند ماء الجبن در این مفید بود صفت ماء الجبن شیر بز رطلی بجوشانند و در حالت جوشانیدن فرو گیرند و یک اوقیه سکنجبین ایتیمون بر او ریزند و بر هم زنند پس صافی کنند از پنیر و تشرب نمایند و احیان این مقرح خورند صفت آن ورق گل سعد قرنفل هر یک پنج درهم قرفه فرنجمشک پوست ترنج هر یک سه درهم مشک دانگی کوفته و بیخته به شراب سیب بسرشند و یک مثقال در شراب گاوزبان حل کرده تناول کنند و دواء المسک حاد نیز مفید است اما آنچه به شرکت مراق بود به واسطه ورم آن باشد یا سده آن از خلطی سوداوی که بدان سبب بخارات متصاد گردد و افکار متغیر گردد علامت آن انتفاخ و لین بطن و ضیق صدر و کثرت و جشا و جوع و احساس

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۳۹

بخارات کند که متصاد شود علاج آن هر روز جلابی از بالنکو گاوزبان و رازیانه و گلقلند تناول کنند و غذا زیرباج و بعد از نضج سنا پنج درهم بجوشانند و معجون خیارشمبر پنج مثقال در آن حل کنند و بیاشامند و حقه‌های لینه استعمال کنند و اگر به این نوع حرارتی باشد جلابی از نیلوفر تخم کاسنی در او باه تریک و ترنجبین و نبات خورند و شراب بنفشه و خشخاش لعق کنند و غذا جو و بنوماش خورند و با مغز بادام و اسهال نکنند و ترطیب دماغ بدوشیدن شیر زنان بر سر تدهین و به روغن بنفشه مفید بود و استحمام و آب گرم بر مراق ریختن مناسب باشد و از جمله مالیخولیا مانیا بود و آن جنون سعی باشد علامت آن غضب و قصه ایذا بود و از آن جمله وای الکلب باشد و آن بیشتر از احتراق دم حادث شود علامت آن ضحک و لعب و عبث قصد اذیت مردم بود همچو کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۴۰

طبیعت کلاب و از آن جمله قطرب باشد علامت آن تحرک بسیار و بی آرامی و از مردم گریختن و شدت عبوس بود بر ساق ایشان اکثر اوقات فروحی چند مالیخولیا است عشق نیز از مالیخولیا شمرده‌اند و آن وسوسه باشد مردم را بر فکر صور بی خوب دارد علامت آن صفرت لون و غفلت و حیرت و سکون و کثرت فکر و بی‌خوابی و سرعت و صغر و صلابت و نبض بود و دایما نفس او سرد علاج او- آن است که به کارهای بزرگ و سفر و صید اشتعال نمایند و ترطب دماغ بادهان و نطولات کنند و تقویت قلب به شراب حماض و صندل و سیب و مفرح یاقوتی و غذا زیرباج خورند و ترک دیدن محبوب و فکر آن کنند و اگر وصال ممکن باشد بهترین علاج آن بود و الا به نصیحت و تقبیح معشوق سرزنش و امثال آن سعی نمایند که از آن باز آید و کثرت مجامعت با غیر محبوب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۴۱

نیر مفید نسیان فراموشی بود و آن فساد فکر یا ذکر یا متخیله باشد سیب آن استیلای بلغم بر اجرای دماغ علامت آن کثرت خواب و تری منخرین و چشم و گرانی سر و کدورت حواس بود و علاج آن هر روز جلابی از بالنکو و بیخ مهک هر یک سه درهم رازیانه دو درهم کلنگین ده درهم تناول کنند و غذا نخودآب با شیر خسک‌دانه و کبک و تیهو راج خورند و توابل در آن کنند و بعد از نضج تنقیه به حب ایاره و قوقایا کنند و فودنه مخرول در ماء العسل بجوشانند و به دندان غرغره کننده و روغن زنبق و خیری و قسط مرزنجوش بر سر مالند و جندیدستر و فودنه و سک بپویند و بابوبه و مرزنجوش بجوشانند به بخار آن فرود آورند و احیانا ماده الحیاه و دج و زنجبیل پرورده و سرکه و عنصل و سکنجین تناول کنند و مصطکی و کندر بخایند و تنقل بجوز هندی کنند و از آب کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۴۲

سرد و بقول بارده احتراز کنند و اگر به جای آب ماء العسل با شراب ریحانی خورند بهتر باشد و بحث دورس مجادله و استماع آوازهای بلند مفید بود و دافع نسیان این معجون است صفت آن فلفل و دارلفل و دارچینی و زنجبیل هر یک دو درهم و سنا پنج درهم جوزبوا سه درهم زعفران و عود هر یک دو درهم مشک دانگی کوفته و بیخته با عسل بسرشند و یک مثقال تناول کنند اخری کندرج سعد هر یک ده درهم فلفل و زنجبیل هر یک پنج درهم کوفته و بیخته ماده و چندان عسل بسرشند و نسیان به سبب عسل بسرشند و نسیان به سبب سودا نیز واقع شود علامت آن سهر و خشکی و منخرین و کمودت لون و بطوء تلکم بودج آن جلابی از نیلوفر و گاوزبان و بالنکوت و نبات تناول کنند و تنقیه دماغ به حب افیمون مطبوخ آن کنند و غذا بنوماش و نخودآب با مغز کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۴۳

بادام خورند و استحمام و تدهین به روغن بنفشه و نرگس مفید بود و نسیان به سبب سوء المزاج گرم ساذج حادث شود علامت آن خشکی منخرین و دهن و گرمی ملسم سرو تخیل آتش و شعله و چیزهای رنگین بود علاج آن شراب بنفشه و نیلوفر با عرق گل و بید آب سرد بیاشامند و غذا بنوماش با مغز بادام و اسفناخ یا حریره از شیر سبوس و نبات و روغن بنفشه و ترطیب دماغ به روغن‌های و نطول‌های بارده مفید بود فالج استرخای بود که در شقی از بدن حادث شود و سبب آن خلطی بلغمی بود که در

مسالك روح نفسانی مسند گردد و علامت آن بطلان حس و حرکت بود و نبض بطی و متفاوت و قاروره سفید بود و اگر لون عضو مفلوج متغیر نشود و لاغر و پژمرده نگردد امید بروز توان داشت علاج آن است که چهار روز نتوانند تعطیل طعام کنند و از ادویه قویه هیچ

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۴۴

ندهند و به اندکی آب گوشت ازیره دارچینی بسازند و به جای آب ماء العسل خورند و بعد از چهار روز جلابی از رازیانه و بالنکو و انیسون و بیخ مهک و کلنگین بخورند و غذا نخود آب با شیر خشک دانه و فلفل و دارچینی باشد و بعد از نصیح تام این حب فرو برند صفت آن صبر سقوطری پنج مثقال بوزیدان ماهی زهره تربد خراشیده کوفته بیخته به روغن بادام چرب کرده هر یک درهمی غرایقون شحم حنظل و انیسون هر یک درهم نیم ملح هندی دانگی و نیم مثقال دانگی کوفته و یخته به آب رازیانه بسرشند و حب سازند و بعد از دو روز این حقنه استعمال کنند صفت آن بزرگ ورق بید انجیر و سلق شبت نانخواه و زنجوفن محک اکلیل الملک حله حرمل هر یک هفت درهم تا ده درهم بجوشانند و صافی کنند و شکر سرخ و؟؟؟ آبکامه هر یک؟؟؟ در آن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۴۵

حل کرده با روغن زیت پانزده درهم استعمال کنند و اگر مزاج قوی بود حقنه که در باب سخته ذکر؟؟؟ مناسب بود و تریاق بکیر و؟؟؟ و جوارش بلادری هر کدام که باشد مثقالی؟؟؟ تناول کنند با شراب بالنکو و فلفل و دارچینی و بیخ اذخر و عاقرقرا می‌خایند و چون آثار بر ظاهر شود روغن قسط و ناردین و شونیز و سداب و نطف سفید و امثال آن در اضعا علیل بمالند و مشک کندش و فلفل و نوشادر کوفته در بینی دهند و سوسن و نرگس و یاسمین بویند و به این؟؟؟ مداومت نمایند ص آن بیخ رازیانه بیخ کرفس اذخر هر یک هفت درهم تخم رازیانه تخم کرفس و انیسون هر یک سه درهم نانخواه زراوند مدحرج شونیز هر یک دو درهم در دو من آب بجوشانند با یک من عسل به قوام آورند و تشنج آن است که عصب با مبدأ خویش جهد و عضو نیز تابع او شود و بواسطه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۴۶

از حرکت انبساطی باز ماند سبب آن رطوبتی بود که عصب و عضل را ممتلی کند و در طول آن نقصان در عرض آن زیادتیی؟؟؟ شود آن را تشنج رطب امتلائی نیز گویند و این؟؟؟ واقع شود و علامت آن امتلا و غلبه بلغم بود علاج آن همچو علاج فالج باشد و اگر سبب بیوستی باشد که اعصاب را عارض شود آن را تشنج یابسه گویند و این مشکل تر سبب آن بیوست و استفراغ بسیار یا غم حرکات عنیفه یا حمیات حاده و امراض کثیر التحلیل بود و این نوع به تدریج حادث شود و علامت آن باریک و لاغر شدن عضو و تقدم اسباب مجففه بود علاج آن ترطیب بدن کنند به اغذیه چرب از گوشت بره و بزغاله و مرغ و ماهی تازه و حسود حریره و شیر؟؟؟ و امثال آن و از اشربه شراب بنفشه و خشخاش و انار غناب آب خیارین و کدو نبات و شراب رقیق جدید یا؟؟؟ مقید بود و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۴۷

نیلوفر و بنلفشه و خطمی و برگ چغندر و کاهو و کدو بجوشانند و در آن آب نشینند و بر عضو؟؟؟ و بعد از آن موم روغن و؟؟؟ بنفشه و موم و کتیرا در بدن مالند و روغن بنفشه و شیر زنان استنشاق کنند و اگر تشنج به سبب گزیدن عقرب حادث شود تریاق اربعه در شیرینی از نبات حل کنند و بیاشامند و اگر به سبب فرحه عصب باشد علاج آن خواهد آمد و به سبب کرم امعا نیز حادث شود علاج: آن قتل و اخراج کردن کرم بود کزاز و تمدد اما اگر از تشنج بود که عضلات ترقوه را که استخوان گردن است حادث شود و تمدد و تشنج عصب بود از جهت مبداء خلاف چنانچه عضو طرف حرکت نکند علاج هر دو همچون علاج تشنج باشد لقوه مرضی باشد که در عضلات روی چشم واقع شود و شقی از روی به جهتی غیر طبیعی منحذب شود و از هیأت خود بگردد و سبب آن تشنج

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۴۸

بود و یا استرخاء اما آنچه از تشنج بود علامت آن تمدد پوست پیشانی بود و قلت بزاق و از جانب صحیح چشم بر هم نتوان نهاد و علاج آن همچون علاج تشنج بود آنچه از استرخاء بود علامت آن استرخاء و ضعف حرکت دهن و کدورت حواس خصوص حس ذوق بود و جفن زبرین فرود آمده باشد و خنک نیز مستخری شده و تدبیر ملقو آن است که تا هفت یا چهار روز معالجه نکنند و نان و آب نخورند تا توانند چیزی نخورند چنانچه در فالج گفته شد و بعد از آن جلابی از رازیانه و انیسون و بالنکو و گلقد تناول کنند و غذا نخود آب با فلفل و زعفران و دارچینی خورند و گوشت اسب و شتر بچه و کبک و تیهو مید بود و تنقیه به حب صبر و حقه‌های حاده کنند و پوست بیخ کبر در ماء العسل بجوشانند و بدان غرغره کنند و در کنند و در خانه تاریک نشینند و مرزنجوش و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۴۹

صعتر و جنیدستر؟؟؟ به بخار آن فرود آرند و کندر مصطکی و حلتیت بخایند و وج و فلفل و جوزبویا و قرنفل و عاقرقرا در دهن گیرند رعشه علتی است که اعضاء عالی ظاهر شود به سبب عجز فوت متحرکه از تحرك عضل به اثبات آن بر سبیل اتصال پس حرکت ارادی با اثبات ارادی مختلط شود و سبب این مرض سوء المزاج بارد بود مادی یاساذج که عارض عصب گردد و مشائخ و مدمن الخمر را بسیار واقع شود از شراب آب سرد به افراط و اعراض نفسانی نیز حادث شود و آنچه از سوء المزاج بارد مادی بود علامت غلبه بلغم باشد آن علامت علاج آن هر روز جلابی از انیسون و رازیانه و گلنگین تناول کنند و غذا نخود آب با فلفل و زعفران به گوشت اسب و کبک و دراج خورند و تنقیه به حب ایاره کنند و بعد از تنقیه روغن قسط و زنبق و نرگس در دسمه و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۰

پشت بمالند و به حکام گرم رفتن و به آفتاب نشستن نیز مفید بود و تناول نارجیل و مغز خرگوش نافع باشد و آنچه از سوء المزاج ساذج بود به سبب ملاقات سردی داخلی یا خارجی بود علاج آن حلتیت با ماء العسل یا کلنگین تناول کنند و ادهان حاره استعمال کنند و آنچه از کثرت شرب خمر باشد ترک باید گردد و تقویت دماغ به روغن گل و مورد و ربوب فواکه مفید بود و آنچه به سبب اعراض نفسانی مثل غضب و خجالت بود ازاله آن سبب باید کرد به هر حيله که باشد و اگر به سبب گزیدن حشرات حادث شود شراب بالنکو با تریاق تناول کنند و در ازاله سبب کوشند و گاه باشد که زعشه به سبب بیوست بدن بود به واسطه استفراغ بسیار تحلیل به افراط و این قسم مشکل نیز باشد علاج آن ترطیب بدن بود به تناول شراب بنفشه و خشخاش و غذا بنوماش با مغز

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۱

بادام و اسفناخ و فروج فربه و حریره از نشاسته و روغن بادام و نبات و تدهین به روغن بنفشه و بادام احتلاج جستن اندام باشد و جستن چشم و ابرو و لب و وی مقدمه لقهو باشد و سبب آن رطوبتی لزج باشد که حرارت غریزی آن را به تحلیل برده ریح و بخار کند و به سبب خلط زود از مسام بیرون نتواند شد و قوت دافعه آن را خواهد که دفع کند پس میان ایشان تدافع شود و موجب اختلاج گردد و علاج آن تریاق اربعه با شراب بالنکو تناول کند و آن عضو را روغن قسط و ناردین بمالند و اگر احتیاج باشد تنقیه به حبها و ایاره‌ها که مسهل بلغم باشد بکنند حذر آن است که اعضاء تیره شود و به خواب رود آن مرضی است که موجب نقصان یا بطلان حس شود و سبب آن سده باشد که در عصب واقع شود به واسطه خلطی غلیظ مانع نفوذ روح نفسانی شود پس اگر علامات غلبه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۲

خون ظاهر شود فصد کنند و تقلیل غذا و اگر علامات غلبه بلغم باشد تنقیه کنند و معالجات فالج استعمال کنند و اگر به واسطه

یبوست بود علامت آن که همچو علامت تشنج یابس بود و علاجش همان باشد و اگر به سبب؟؟؟ ورمی باشد یا سخت بستن عضوی یا بر آن عضوی نشستن علاج آن منع ضاغط و تقویت عضو بود. نزله و زکام: عبارت از فضلات بود که از دماغ فرود آید اگر منخرین آید زکام گویند و اگر به حلق و سینه فرود آید نزله خوانند و سبب آن اگر سوء مزاج بود حار بود که عارض دماغی گردد و به سبب حرارت آفتاب یا تناول اشیاء حاره حریفه علامت آن حمرت و حرقت چشم و خاریدن بینی بود علاج در ابتداء فصد کنند و اگر سن و مزاج مقتضی باشد و شراب بنفشه و نیلوفر و عناب تناول کنند و غذا بنوماش با مغز بادام و اسفاناخ خورند و از گوشت و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۳

شیرینی و مبخرات احتراز کنند و اگر علامت امتلاء باشد به قرص بنفشه یا به مطبوخ فواکه تلین کنند یا شراب و ترنجبین و شیرخشت با خیارشنب هر یک ده درهم و بعد از تنقیه استحمام کنند در روغن بنفشه استنشاق نمایند و اگر سیلان به رطوبت متمادی شود بسوس و سرکه با صندل و گشنیز تبخیر کنند و اگر به سبب سوء المزاج بارد بود که به سبب داخلی یا خارجی عارض شود و علامت آن تری منخرین و کلال حواس و ثقل و کسل بود علاج آن به هوای گرم استراحت کند و سر را بدستاری پشمین و غیره گرم دارند و جلابی از بیخ مهک و پرسیاوشان و بالنکو و نبات تناول کنند و غذا نخودآب با مرغ و مغز بادام خورند و اگر طبیعت محتبس باشد سنا پنج درهم بنفشه و نیلوفر و پرسیاوشان و بیخ مهک هر یک سه درهم شکر سرخ و خیارشنب هر یک ده درهم بکار دارند و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۴

شبت و بابونه و بیخ مهک و اکلیل الملک و مرزنجوش بجوشانند و سر بیخار آن فرود آرند و اگر در حمام روند و آب تیز بر سر ریزند مفید بود و آنچه از منخرین آید اگر رقیق بود شونیز و لیسون بگویند و در خرقة بندند و می‌بویند و سر بر آتش تهند و اگر سیلان رطوبتی متمادی باشد به کندر و سندروس و کاغذ تبخیر کنند و در زکام خوب مغرق نکند و بر پشت باز نخسپند تا ماده به سینه نریزد و اگر احساس دغدغه در حلق کند به تنخح آن را دفع کنند و سنگی گرم کنند و آب و سرکه بر آن ریزند و بینی به آن فرود آرند اما در نزله از حموضات و چیزهای شور و تیز اجتناب باید کرد و جلابی از شراب بنفشه یا ترنجبین خورند و آب باقلا یا روغن بادام و حریره از شیر سبوس و نبات و روغن بادام و تخم شاهسفرم مناسب و اگر به آن سعال بود علاج آن کنند چنانکه گفته شود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۵

و در باب امراض صدر ان شاء الله تعالی.

[باب دوم در امراض چشم]

باب دوم در امراض چشم: بر حافظ صحت بصر واجب است که از جماع و سکر متواتر و تناول عدس و باقلا و بادنجان و قدید و گوشتها و طعام‌های شور و بصلها و آبکامه احتراز کنند و چشم را از هوای سرد و گرم و دود و غبار نگه دارد و از ادمان کتابت و بی‌خوابی و گریه مجتنب باشد و نظر در اشیای براق نکند و استحمام معتدل و تدهین سر به روغن بنفشه و کدو کنند و روشنائی کحل الجواهر احیانا در چشم کشند ضعف بصر اگر به واسطه غلبه خون باشد علامت ظاهر فصد قیفال کنند و شراب بنفشه و نیلوفر با ترنجبین جلاب سازند و غذا بنوماش با مغز بادام و اسفاناخ خورند و تنقیه به قرص بنفشه کنند و توتیا و کدو بکشند و اگر از ماده بارد رطب بود علامت آن دمع و رمص بود و بی حمرت و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۶

وجع در عقب و آب و اکل زائد بود علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و بیخ مهک و نبات و تناول کنند و بعد از نضح تنقیه به ایاره فیکرا یا قرص بنفشه یا تربد و سقمونیا بریان کرده و غرغره به ماء العسل و رازیانه کنند در و ثنائی کبیر و باسلیقون در چشم کشند مدور میحار بود که در ملتحمه حادث شود و اگر از ماده دم باشد علامت آن وجع محرق و خاریدن چشم و ضربان صدغین و کثرت تمدد و مع مص و ثقل باشد علاج آن فصد قیفال کنند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه و نقوع آن کنند و شراب نیلوفر تناول نمایند و اگر صفراوی بود علامت آن شبت وجع و خاریدن بینی و دمع و رمص باشد علاج آن آب انارین یا تمر هندی یا نبات تناول کنند یا بنفشه و اجاص و عناب نبات جلاب سازند و بنفشه به مطبوخ هلیله زرد کنند و قرص بنفشه و در هر دو نوع شیر زنان و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۷

سفیده تخم مرغ بزنند و در چشم چکانند و روباه تربک و گلاب و لعاب بزرقطونا و میثا بر حوالی چشم ضماد سازند و شیاف ابیض و کافوری در چشم کشند و ارگک بلغمی بود علامت آن انتفاخ چشم بود و کثرت رمص و دمع و التصاق جفن و ثقل اما حمرت نباشد. علاج: آن تنقیه دماغه حبها و ایارهها و حقنهای نرم و اگر سوداوی بود علامت آن صداع صداع و بیوست چشم بود و جفه بر هم نرسد علاج آن شربت بنفشه و نیلوفر و خشخاش تناول کنند و غذا بنوماش یا مغز بادام و ضمادات و نظولات مرطبه استعمال کنند. وردپنج: ورمی عظیم بود که بیاض متورم شود و در چشم نیک فور نتوان گرفت و بیشتر صبیان را عارض شود علاج آن همچو علاج رمد باشد و حجامت نقره و ارسال علق مفید باشد و در رمد مطلقا از گوشت و شیرینی و جماع احتراز کنند طرفه نقطه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۸

باشد سرخ یا سیاه یا کبود که در طبقه ملتحمه حادث شود به سبب لطمه یا ضربی یا حرکتی عنیفه یا صحیح یا شدید علاج آن فصد و حجامت کنند و شرب عناب و ترنجبین تناول کنند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه و نقوع آن کنند و قطره خون بال کبوتر یا بط تنها یا با گل ارمنی و شیر دختران در چشم چکانند و روغن گل و سفیده بیضه نیز شاید و در ابتدا مامیثا و گل ارمنی و فوفل بر حوالی چشم ضماد سازند و در انتها اکلیل املک و بیخ مهک و دم‌الاحوین و زعفران و زرده بیضه بار و غنگل ضماد سازند اگر طرفه به سبب مده حادث شده باشد از گوشت و شیرینی احتراز کنند و شراب بنفشه و عنب خورند و تنقیه بقرص بنفشه یا سقمونیا مطبوخ بلبله کنند و شیاف ایاره در چشم بکشند صفت آن اسفیداج مغسول دو درهم انزروت سه درهم نشاسته کتیرا هر یک دو

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۵۹

درهم افیون نیم درهم سحق کنند و شیاف سازند و در وقت حاجت به آب می‌سایند و می‌کشند ظفره: زیادتی بود که از کنج چشم ظاهر شود و منتشر گردد تا به سیاهی چشم رسد. علاج: آن در ابتدا فصد قیفال باشد و تنقیه به حب ایاره و جالینوس کنند و از لبنیات و دسومات و حموضات و مولدات بلغم احتراز کنند و شیاف باسقیلون و قیصر و روشنائی در چشم کشند و اگر ظفره غلیظ بود بهترین علاج آن کشط باشد؟؟؟

پرورده باشد از طرف چشم ظاهر شود و به تدریج زائد گردد و سبب آن امتلاء عروق در چشم باشد از خون غلیظ علامت آن حکه و سیلان رطوبت و ضعف بصر و ظهور عروق بسیار بود در چشم و از روشنی چراغ متأذی شود علاج آن فصد عروق پیشانی و عرق ناف کنند و احتراز از غبار دود و جماع و طول سجد کند و هر روز جلابی از بنفشه و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۶۰

نیلوفر و عناب و ترنجبین و نبات تناول کنند و غذا بنوماش با مغز بادام خورند و بعد از نضح این مطبوخ بیاشامند صفت آن سنا گل

سرخ بنفشه هر یک پنج درهم نیلوفر چهار درهم بلبله سیاه و زرد و کابلی هر یک هفت درهم تربد خراشیده با روغن بادام چرب کرده ده درهم خیارشنبه و ترنجبین هر یک ده درهم سقمونیا بریان کرده نیم دانگ بعد از آن که فرو گیرند بر سر مطبوخ ریزند شیاف احمر و شیاف قلقند و باسلیقون و دینار جون و رشونائی در چشم کشند صفت شیاف قلقندر و منتحج بیخ درهم زنجار دو درهم نوسشادر بورق زرنیخ مصعد هر یک سه درهم سحق کنند و شیاف سازند و وقت حاجت به آب رازیانه بسایند و بکشند و اگر به این معالجات به نشود به مقراض لفظ باید کرد جرب عین خشونتی که در باطن جفن حادث شود و به آن خارشوی بود که علاج آن فصد قیفال

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۶۱

کنند و شیاف احمر و اخضر در روشنائی کشند و اگر با جرب رمد منضم شود ادویه حاره استعمال نکنند و تنقیه به مطبوخ هلیله یا حب افیمون کنند و جفن باز گرداند و مازو سحق کرده بر آن افشانند و زمانی بگذارند پس به خواب روند و اگر مزمن شود و جفن غلیظ شود هر بامداد و شب جفت را باز گردانند و به شکر حک می‌کنند تا خون از آن بیاید و ادویه حاره بر آن افشانند و شیاف ابیض را باز در چشم کند قروح عین سبب آن ماده نیز باشد و علامت آن وجع ناخس و ضربان باشد علاج آن فصد حجامت کنند و تنقیه به حب ایاره بنفشه کنند و شراب بنفشه و غناب تناول کنند و غذا بنوماش با مغز بادام خورند و اگر حرارتی باشد کشکاب با شیر خشخاش خورند و شیخ سوخته و شادنج بشویند و بسایند و ذرور رساند حرقت عین سوزش چشم بود به سبب انصباب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۶۲

اخلاط نیز یا از ارتفاع بخارات بود علاج آن اگر علامت امتلا ظاهر شود فصد کند و تلین طبیعت و بعد از تنقیه این کحل بکشند صفت آن فلفل دارفلفل هر یک درهم زعفران چهار درهم حضض شش درهم کافور دانگی بکوبند و بسایند استعمال کنند. و اگر علامت امتلا نباشد توتیای غوره بکشند و کاسنی تر بکوبند و با روغن گل ضماد کنند. نزول آب: عبارت از روطوبتی که در ثقبه غبیه بریزد و مانع ابصار شود و سبب آن برودت مزاج دماغ بود یا ضربه یا سقظه که عارض شود یا در عقب صداع مزمن حادث شود علامت آن در ابتدا تخیل مثل پشه و موی و دود و شعاعات مختلفه کند علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و بالنکو بیخ مهک و گلقتند تناول کنند و غذا نخودآب خورند و بعد از

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۶۳

نضح تنقیه به حب ایاره و قوقایا کنند و از اطعمه بارده و بقول و فواکه و جماع و شراب محترز باشد و شیاف مرارات و باسلیقون در ابتدا شکند و این شیاف نیز مفید بود و صفت آن شحم الحنظل یک مثقال فریون نیم درهم نوشادر نیم درهم سکنجین یک درهم و نیم زهره بزده درهم همه با هم بسایند و به سایه خشک کنند و بعد از آن به آب رازیانه یا سداب شیاف سازند و به قوت حاجت به گلاب بسایند و در چشم کشند و آب چون مستحکم شود منع ابصار کند آن را به غیر از قدح علاج نباشد جهر آن باشد که به روزنه ببیند و سبب آن قلت روح باصره یا رقت آن بود علاج آن ترطیب و تقوت دماغ کند با اغذیه مرطبه و تغلیظ خون به اغذیه لزجه مثل هریسه و پائچه و از میوه‌ها انجیر و انگور مناسب بود و برود حصرم در چشم کشند عشا آن بود که به شب نه ببیند و سبب آن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۶۴

بخاری غلیظ باشد که به دماغ مرتفع شود و روح باصره را غلیظ گرداند و در روز بواسطه حرکت و ضوء آفتاب بخارات لطیف گردد و ابصار حاصل شود و علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و بیخ مهک و گلقتند تناول کنند و غذا نخودآب یا مرغ جوان و کبک خورند و فلفل و زنجبیل و دارچینی در آن کنند و بعد از نضح تنقیه به حب ایاره و قوقایا کنند و عطس آرند بوئیدن کندش و

جندیدستر و فلفل و بابونه و شبت و رازیانه و خشک بجوشانند و سر به بخار آن فرود آرند و این شیاف در چشم کشند صفت آن مشک زعفران زهره کلنگ زهره شیوط متساوی سحق کنند و به آب رازیانه شیاف سازند به وقت حاجت به آب بسایند و در چشم چکانند بیاض سفید پست که در طبه قرنیه حادث شود اگر بعد از قرعه و رمد و آبله بود علاج آن تنقیه دماغ به حب بنفشه و ایاره کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۶۵

جالینوس کنند و زبان در آن سفیدی مالیند در حمام یا بعد از حمام مفید بود و این ذرور بکار برند صفت ذرور بدالجر انزروت نبات هر یک چهار درهم زبد الحبر بودره نان هر یک هشت و اگر بیاض غلیظ بو این شیاف بکشند صفت آن سکنجین اشق انزروت هر یک چهار درهم بوره نان هر یک هشت درهم زنجار نمک اندرانی هر یک درهمی سحق کرده به آب رازیانه یا سداب شیاف سازند و در بوره نان هر یک هشت درهم زنجار نمک اندرانی هر یک درهمی سحق کرده به آب رازیانه سداب شیاف سازند و در وقت حاجت وج بجوشانند و شیاف در آب حل کرده در چشم کشند و صبیان را بعد از بمد به واسطه التصاق جفن و ریختن مواد به چشم حادث شود به واسطه عدم تحلیل متمکن شود و آن را به این شیاف علاج کند صفت آن کندر انزروت صبر دم‌الاکوین کحل اقلیمیاء

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۶۶

نضه متساوی بکوبند و به آب رازیانه شیاف سازند سلاق آن است که جفن غلیظ و سرخ و به واسطه ماده غلیظ اکاله که بر آن ریزد و باشد که مره ریخته شود و بیشتر از رمد حادث شود علاج آن اولاً تنقیه دماغ کنند از خلطی که غالب باشد و استحمام مفید بود و عدس را به گلاب و آب توزک بجوشانند تا مهره شود ضماد سازند یا سفیده بیضه و روغن گل با هم بزنند و بر آن نهند و آنچه مزمن باشد فصد عروق پیشانی و حجامت نقره باید کرد و نحاس سوخته نیم درهم زاج سه درهم زعفران فلفل هر یک درهمی بسایند و به شراب بسرشند و ضماد سازند شرتاق شحمی زاید بود که در جفن اعلی حادث شود و آن را ثقیل گرداند و بیشتر صبیان و مرطوبی مزاج را حادث می‌شود علاج او آن است که شق کنند و بیرون آرند و نمک وزیره و ران ریزند و خرفه به سرکه تر کنند و بر آن نهند تا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۶۷

بقیتی که باشد بگدازد و بعد از آن به ادویه ملطفه علاج کنند بر ده رطوبتی بود که در باطن جفن متحجر شود و آن را به انزروت و ضمغ بطم و سرکه طلا کنند و اگر مفید باشد شق کنند و بیرون آرند شعر منقلب این مرض به سبب رطوبتی که در اشفار و اجفان متعفن شود حادث شود علاج اول تنقیه بدن و دماغ به حب ایاره قوقایا کنند و موی را که باز کونه شده باشد بر کنند و شیره انجیر و خون ضفدع با خون قراد شتر یا خون قراد سگ موضع؟؟؟ را طلا کند و زهره خارپشت و خون کبوتر و جندیدستر نیز مفید بود یا موی بر کنند و به سوزن گرم موضع موی را داغ کنند و اگر از یک موی یا دو موی بیش نباشد بدیق با مصطکی موهای دیگر به او چسبانند یا سوزنی باریک در جفن فرو برند و آن موی را در سوراخ سوزن کنند و به طرف ظاهر جفن بیرون آرند و اگر وی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۶۸

بسیار بود علاج بهتر از تشمیز نیست و آن‌چنان باشد که بعضی از پوست جفن بچینند و بعد از آن بهم دوزند تا پوست کشیده شود و موی باز به طرف خرج آید و بعد از آن صدف سوخته و مصطکی و قطران و زاج بسایند و در چشم کشند و شیاف اخضر و باسلیقون و روشنائی مفید بود انتشار اشفار ریختن قرده به سبب رطوبتی بود که در این اهداب جمع شود و علامت آن حرمت و صلاب تجفن باشد علاج آن تنقیه دماغ کنند و بعد از آن تدهین سر به روغن بنفشه و کدو و اغذیه مرطبه مثل بنوماش و اسفاناخ و کدو خورند و اگر انتشار بعد از امراض حاده و استفراغ بسیار واقع شود و اتفراغ بسیار نباید کرد و بحجر ارمی اکتحال مناسب بود و دوائی که منبت اشفار بود بیخ نی و شیخ و اشنه و خرما و کندر هر یک دو درهم سنبل حب بلسان هر یک درهمی حجر لاجورد

چهار درهم سحق

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۶۹

کنند و میل در اشفار بشکند قمل اشفار جانوری است که از رطوبت عفینه در اشفار حادث شود علاج آن تنقیه دماغ کنند به حب ایاره و قوقایا و اجفان را به آب نک بشویند و روغن استه زرد و آلو تلخ در آن بمالند و صبر مویزج طلا کنند یا بوره و شب یمانی زازبیک مقتول یا حنا و نمک و از امتلاء غذاء شب احتراز کنند و استحمام در خلو معده مفید بود خیالات اشکال و الوان مختلف بود که احساس کند و شاید که آن به سبب قوت حس بصر شود که غبار هوا و بخار غذا احساس کند و علامت این سلامت قوت ابصار بود تدبیر آن به اغذیه غلیظه کنند و گاه بود که تخیل اسطوانه از دود کند که پیش چشم برآید و سبب آن خلط سوداوی بود که از شریان حادث شود علاج او تنقیه دماغ کنند به جهت ایاره و بعد از آن تناول مفید بود و اگر تخیل کند در حالت عطسه یا

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۷۰

مالیدن چشم که چیزهای سفید از زیر به بالای آید یا از بالا به زیر می آید دلالت بر امتلاء معده و حوالی کند که علاج آن تنقیه معده به قی کنند و تنقیه دماغ به حب ذهب و حب ایاره بعد از آن اصلاح غذا و تناول اطریفل صغیر مفید بود حول یعنی کج شدن چشم اگر خلقی بود علاج پذیر نبود و اگر عارضی بود سبب آن تشنج بود که در الغشیه دماغ حادث شود و طبقه صلیبه را جذب کند و اگر آن بواسطه یبوستی باشد که از استفراغ مفرط یا ملاقات ارماض حاده و حرارت شنیده شود علامت آن تقدم سبب بود و علامت تشنج یابس علاج آن شراب بنفشه و خشخاش تناول کنند و غذا بنوماش و شهیره مغز بادام و اسفناخ خورند و روغن بنفشه و کدو و شیر زنان بر سر مالند و بنفشه و برگ بید و کدو و خشخاش بجوشانند و بر سر ریزند و ارگ از امتلاء اعشیه و دماغ بود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۷۱

علامت آن علامات تشنج امتلائی بود علاج آن تنقیه دماغ کنند به حبها و ایارهها و روغن بابونه و شبت و نرگس بر سر مالند و اگر در طفولیت از رداءت هیأت شیر دادن و خوبانیدن واقع شود تکلیف طفل کنند تا نظر به جهتیه خلاف آن کند و از ادویه و منجره احتراز کنند و پرده بر چشم او بندند و در برابر عین سوراخی چنان کرده باشند که او را نظر راست باید کرد تا باز به حال خود گردد.

[باب سوم در امراض گوش]

باب سوم در امراض گوش: حافظ صحت سمع را باید که از اغذیه و مجرات و باد سرد و گرم اصوات عظیمین مثل طبل و بوقل در غذا اجتناب نمایند و احیاناً روغن نسرين و زنبق در گوش چکانند و بعد از یمان شف کنند و چرک از گوش پاک سازند تا جمع نگردد که منجد شود و هر سال تنقیه دماغ به حبوبات و ایارهجات مناسب بود. وجع اذن: اگر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۷۲

از غلبه خون باشد علامات آن ظاهر شود فصد قیفال کنند و شراب بنفشه و عناب و ترنجبین و نبات تناول کنند و تنقیه دماغ به مطبوخ هلیله یا فواکه و آب توزک و شیر زنان در روغن گل و آب کدو و خیار زعور و خل خمر در گوش بچکانند طراف گوش به صندلین و گلاب و آب کشنیز و گاهو بید و بستان افروز طلا کنند و اگر علامت غلبه صفرا ظاهر شود استعمال مبردات مذکور نمایند و اگر وجع بغایت سخت باشد حبه افیون در روغن گل بگذارند و در گوش چکانند و اسهال صفرا کنند و اگر علامت بلغم ظاهر باشد تنقیه به حب ایاره و قوقا کنند و غرغره به سکنجبین فصلی و روغن قسط و سون و مرنجوش و بادام تلخ در گوش چکانند و آب ترب و مرزنجوش نیز شاید و گلقتند و رازیانه و شراب بالنکو بخورند و اگر علامت غلبه سودا ظاهر شود تنقیه به حب

افتمون و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۷۳

اصطمیختون کنند و روغن نرگس و بادام در گوش چکانند و شیر زنان بر سر آن دوشند و اگر این وجه از بثره یاور می‌باشد علامت آن تب و ثقل سر و پیشانی و قلق و شیره اضطراب و سیلان دمع بود علاج آن فصد کند و شراب بنفشه و نیلوفر و عناب تناول نمایند و غذا کشکاب شیره خشخاش خورند و تلین طبع تبه مطبوخ فواکه یا نقوع آن یا ترنجبین و شیرخشت کنند و شیاف با شیر دختران بسایند و در گوش چکانند و روباه تربک و صندل و آب گشنیز در حوالی گوش بمالند و نیلوفر بنفشه و خطمی و بابونه هر یک پنج درهم آرد جو آرد باقلا هر یک ده درهم با هم بسایند و به آب روباه تربک و گشنیز و روغن بنفشه مضاد سازند و اگر به تحلیل نرود و علامت جمع شدن مده و قیح ظاهر شود لعاب لجه و بزرگ و مرو رشک شیر دختران در گوش چکانند تا نضح یابد و منفجر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۷۴

شود و بعد از آن فتیله از کتان به عسل و آنزروت بیالایند و در گوش نهند تا مده پاک گردد و اگر به سبب طول قرحه و مواد عفنه کرم متولد شود علامت آن احساس حرکت و خارش بود آب درمنه و مرزنجوش و آب؟؟ شفتالو با بوره و سرکه با آب شحکم حنظل در گوش چکانند و بعد از آن فتیله از پشم پیچیده در گوش گردانند و سعی کنند که عطیسه آید و اگر وجع گوش به سبب ریاح غلیظ باشد اگر به شرکت معده بود علامت آن غثیان و سیلان لعاب صداع بود علاج آن تنقیه به معده بقی کنند و تلین طبیعت به مطبوخ هلیله یا فواکه و ادهان حاره در گوش چکانند و اگر به شرکت دماغ بود علامت دوی و طنین و صداع بود علاج آن تنقیه کنند به جها و ایاره‌ها و اکیلی الملک و ورق غار و برنجاسف و مرزنجوش بجوشانند و سر به بخار آن بدارند و به ثف آن ضماد کنند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۷۵

اگر درد گوش به سبب راد سرد باشد که به گوش رسد یا آب سرد که بر سر ریزند روغن مرزنجوش و بابونه در گوش چکانند و سر را گرم دارند و گوش به بخار شلغم پخته و خردل و بابونه و خشخاش مذکوره فرود آرند. صمسم: کری گوش اگر مولودی باشد یا در پیری به سبب ضربه و سقطه که موجب هتک عصبه مفروشه می‌شود علاج نپذیرد و اگر از غلبه صفر بود و چنانکه در حمیات حاده حادث شود علاج آن هر روز شراب بنفشه با بنفشه مربی یا ترنجبین جلاب سازند یا عناب و اجاص هر یک ده عدد بنفشه سه درهم، ترنجبین ده درهم، غذا تمر هندی با آنچه خورند و اگر تب باشد جواب و اسهال طبیعت کنند به مطبوخ فواکه یا مطبوخ هلیله یا نیم دانگ سقمونیا بریان و روغن گل در گوش چکانند تا با آب انار با پوست افشرده بجوشانند و بچکانند و اگر به سبب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۷۶

غلبه بلغم باشد علامت آن ثقل سر و بلادت حواس و کثرت خواب بود و علاج آن هر روز جلابی از انیسون و بیخ مهک و گلنگین تناول کنند و غذاء نخودآب با شیره خسک‌دانه خورند و بعد از نضح تنقیه به حب ایاره و قوقایا نمایند و روغن مغز زردآلو بادام تلخ و سداب در گوش چکانند یا زهره کلنگ و آب مرزنجوش و شحم الحنظل یا انجیر و خردل بکوبند و قتیله سازند و در گوش نهند و اگر به سبب یبوست دماغ باشد آن باریک شدن روی و بینی و غور حین باشد و این نوع بعد از سهر یا جوع یا تعب مفرط حادث شود و علاج آن ترطیب دماغ بود به روغن بنفشه و شیر زنان و تناول اغذیه مرطبه مثل بنوماش و کدو و گوشت بزغاله و روغن گدو و بنفشه در گوش چکانند و اگر صمم بواسطه اجتماع و سخم بود که آن را نتواند دید علاج او آن است که از آلتی برای این کار

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۷۷

است پاک کنند و بعد از آن روغن بادام و شیر زنان در گوش چکانند و یا به شب روغن چکانند و با مدادان لجام روند و گوش بر تابه گرم نهند تا بیرون آید طنین و دوی و از گوش آنچه باریک و حاد بود طنین گویند و آنچه نرم و غلیظ بود دوی و حدوث آن اگر به سبب ریخی غلیظ باشد علامت آن تمدد و عدم ثقل بود گاهی ساکن شود و گاهی اشتداد کند و اگر به سبب فضلاتی بود که به گوش ریزد بواسطه امتلاهی دمدغ علامت آن ثقل و تمدد و دوام طنین بود علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و بیخ مهک و انیسون و گلقد تناول کنند و غذا نخود آب یا زیره و دارچینی و زعفران و برگ شبت و روغن قسط و سوسن و خیری در گوش چکانیدن یا آب ترب و شونیز و جندیبستر بچکانند و بابونه و شبت و اکلیل الملک و نرجس و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۷۸

ورق غار و ترب و مرزنجوش و برنجاسف بجوشانند و گوش به بخار آن بدارند و ادمان حمام نیز مفید بود و آن را از امتلاهی دماغ بود اول تنقیه به حب ایاره و اضطمخیقون باید کرد و بعد از آن استعمال قطورات و بخورات و اگر به سبب بیوست و خلو دماغ باشد علامت او آن است که در گرسنگی زاید گردد و در سیری ساکن شود. علاج آن ترطیب دماغ به ادمان حمام و تناول اغذیه مرطبه و مالیدن شیر زنان و روغن بنفشه بر سر و اگر به سبب ضعف بود چنانچه ناچه را واقع می شود و تقویت کنند به شراب حماض و لیمو و سیب و آب گوشت مطیب و استعمال مشومات معتدل شیافی که دوی و ثقل گوش زایل کند صفت آن شحم الحنظل یک درهم بوره نان نیم درهم جندیبستر زراوند مدحرج هر یک درهمی و نیم عصاره افسنتین و قسط و مرو فرفیون هر یک دانگی کوفته و بیخته

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۷۹

به زهره گاو بسرشد و شیاف سازند و به وقت احتیاج به قدر عدسی با روغن بادام تلخ بسایند و در گوش چکانند فروخ اذن: اگر نو باشد شیاف مامیثا با سرکه یا آب غوره و عسل در گوش چکانند یا مرهم اسفیداج یا باسلیقون استعمال کنند و آنچه مزمن باشد قطران چکانند و خول هوام و آب اگر چنده در گوش رود علامت آن احساس حرکت بود علاج آن آب و ورق شفتالو یا صبر به آب گرم حل کرده یا آب پودینه و کبر و افسنتین و شیخ و قنبیل و قسط در گوش چکانند تا بمیرد و سعی کنند که بیرون آید به عطسه آوردن یا به آلت مخصوصه و اگر آب در گوش رود علامت او آن است که بعد از حمام و شنا کردن حادث شود و یا آن وجعی باشد پس اگر به تحریک سر و بر جستن بیرون نیاید چوب شبت با رازیانه چوبی که از آن حصیر سازند در گوش باید کرد تا آب بر چیند و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۸۰

اگر آب گرم در گوش رفته باشد روغن گل با سرکه گرم کنند و در گوش چکانند نافع باشد. الفجار الاذان اگر خون به طریق بحران از گوش روان شود حبس نباید کرد مگر وقتی که ضعف آرد و اگر به سبب انفتاح عرقی بود یا از صدمه یا از ضربه باشد اندکی کافور و سرکه بجوشانند و در گوش چکانند یا آب لسان الحمل یا مامیثا یا اقاویا یا آب انار بجوشانند یا آب گندنا و سرکه اندکی کافور در گوش چکانند حکه اذن اگر گوش بخارد آب افسنتین با روغن گل یا افسنتین و سرکه بجوشانند و در گوش چکانند.

باب چهارم: در امراض انف شم بطلان یا نقصان قوت شم باشد و سبب آن خلطی غلیظ بود که در بطن مقدم دماغ متمکن بود علاج آن هر بامداد جلابی از انیسون و بیخ مهک و گلکند تناول کنند و غذا نخود آب کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۲۸۱

با شیره خشک دانه بعد از نضح تنقیه به حب ایاره و حب قوقا یا کنند و بعد از تنقیه استعمال عطوسات مثل کندش و فلفل و شونیز و مشک و اگر سرکه بجوشانند و در شیشه کنند و بینی بدان فرود آرند نافع بود و ارگ شونیز سحق کنند و با زیت بیامیزند و در بینی کشند بعد از آن که دهن پر آب کرده باشند مفید بود و اگر از اینه اوجعی و حرقتی حادث شود روغن بنفشه استنشاق نمایند و شونیز کوفته به آب مرزنجوش و فودنه خشک را نافع بود. نتن الفن: به سبب عفونتی خلطی بود که در مصفات جمع شده باشد علاج آن اول تنقیه بدن به مطبوخ فاکه و به سکنجبین و خردل غرغره کنند و فودنه بادروج بکوبند و در بینی دمند و فودنه و بول شتر نیز مفید بود و شراب ریحانی استنشاق کنند و معده سنبل و صبر و قرنفل بکوبند و آب فودنه با مور و بسرشند و فتیله سازند کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۲۸۲

و در بینی نهند قورح الف: اگر ریش تر بود فصد قیفال کنند و تنقیه به حب بنفشه و مطبوخ فواکه و استعمال مرهم اسفیداج کنند و اگر یابس بود شراب بنفشه و بنفشه مربی تناول کنند و فتیله را به موم روغن یا روغن بنفشه و موم و مغز ساق گاو و لعاب به دانه ملوث ساخته در بینی نهند و از گوش و شیرینی و منجرات احتراز نمایند و اگر قرحه کهنه بود بینی به سرکه بشویند و خربق سفید و فلفل بکوبند و در بینی دمند و باسیر انف گوشتی زاید بود که در منخرین بروید و منفذ را تنگ گرداند علاج آن فصد قیفال و حجامت و تلیین و طبیعت کنند و به مطبوخ فواکه و هلیله استعمال مراهم زنجار کنند یا پوست انار ترش بسایند و به آب بسرشند و فتیله سازند و در بینی نهند یا زاج دو درهم زنجار نیم درهم سحق کنند و فتیله به آن ملوث کنند و در بینی نهند و اگر به اینها زائل کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۲۸۳

نشود قطع کنند جائف است خشک بینی که در حمیات حادث شود به سبب پیسوتی که بر دماغ غالب بود یا خلطی که به واسطه حرارت خشک شود این بدانند که احیان دفع شود علاج آن ترطیب دماغ کنند به روغن بنفشه و کدو و از مجففان و مبخرات احتراز نمایند رعاف اگر خون از بینی رفتن گیرند اگر به سبب حران باشد و روز با حوری بود قطع نباید کرد مگر آن که از افراط آن ضعف غالب شود و اگر به سبب حدت خون آید علامت او آن است که اندک آید و تنک بود علاج آن شراب بنفشه و عناب تناول کنند و آب برف بر سر ریزند و استنشاق آب گشنیز و گل ارمنی با سرکه بر سر طلا سازند و گشنیز و عصاره بادروج با اندکی کافور در بینی کشند و آب سرگین خر نیز مفید بود و فتیله به مداد تر کنند و به مازو و شب و گلنار و نشاسته و صمغ عربی سحق کنند بیالایند و در بینی

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۲۸۴

نهند و کهربا و کاغذ و صدف و بسد و شاخ گاو کوهی و پوست بیضه مجموع سوخته نیز مفید و اگر رعاف به سبب غلبه خون باشد علامت او آن است که به غلبه آید و غلبه بود علاج آن فصد قیفال کنند و محجمه بر دوش و مراق نهند و فتیله به غبار آسیا و خون سیاوشان و شب یمانی ملوش سازند و در بینی نهند و گل ارمنی و عدس و ورق گل و صندل و گلنار و اوراق انگور و بید و خشخاش و زاج محرق مجموع یا بعضی بسایند و با سرکه بر پیشانی طلا کنند و نسج عنکبوت بیامیزند و در بینی نهند و اگر از طرف راست آید محجمه بر کبد نهند و اگر از چپ آید بر طحال و صندل و گلاب و آب کاسنی بر کبد طلا کنند

باب پنجم در امراض دهان و لب و زبان از آن جمله قلاع است و آن ثیراتی بود که در دهن پیدا نشود و منتشر گردد و اگر دموی بود علامت آن حمرت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۸۵

حرارت و بر آمدن آن بود علامت آن فصد قیفال یا چهار برگ کنند و آب انارین با ترنجبین و نبات تناول نمایند و غذا بنوماش و مغز بادام یا آلو کیلی یا تمر هندی خورند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه و نقوع آن کنند و دهن را هر روز به سرکه و گلاب بشویند و گشنیز و سماق و گلنار و لگ سرخ و نشاسته و تخم توزک و تخم کاهو و صندل و طباشیر و فوفل هر یک ده درهم کافور نیم دانگ سحق کنند و ذرور سازند بعد از زمانی به سرکه و گلاب مضمضه کنند و اگر قلاع از بلغم مالح فیدی زبان بود حادث شود علامت آن س و قلت عطش و وجع علاج آن گلقلند و رازیانه و بیخ مهک جلاب سازند و نمقیه به حب ایاره و صبر و مطبوخ تربد کنند و عاقرقرا و تخم ترب در سرکه بجوشانند و بدان مضمضه نمایند و اگر از ماده سودا بود علامت آن سودا لسان و لذع و جفاف آن و عدم لعاب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۸۶

بود علاج آن تنقیه به مطبوخ افیمون و حب آن کنند و مغز ساق گاو و پیه بط و روغن بنفشه با هم بیامیزند و بر زبان و دهن بمالند و در ابتدای مرض گلنار و سماق و مازو در سرکه بجوشانند و بدان مضمضه کنند و در آخر به انجیر و شبت و بابونه و اکلیل الملک و اگر این شراب متعفن شود و از آن ننتی حادث شود و ابهل و جوز سرد و فودنه و سرکه و گلاب بجوشانند و بدان مضمضه کنند و زاج سفید و زرد و فودنه و گلنار و ورق گل و سماق و شب یمانی سحق کنند و به آن افشانند نجر و گنده دهن اگر از حرارت معده باشد علامت او آن بود که چون اطعمه بارده تناول کند ساکن شود و در خلو معده زائد گرد و علاج آن آب انارین با تمر هندی یا نبات و ترنجبین با آب خیار و کدو یا سکنجبین با نقوع فواکه تناول کنند و غذا سماق یا انار یا غوره خورند و عده با رخالی نگذارند و از میوه‌ها

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۸۷

شفتالو و زرد آلو امروز و خیار و کدو مفید بود و حبی که نافع است صفت آن سعد اذخر سنبل عود گلنار صندل سفید پوست اترج را مک قافله متساوی بکوبند و به گلاب و نبات بسرشند و حب سازند و به مقدر نخودی در دهن گیرند و اگر بحر به سبب بلغمی باشد که در دماغ و معده متعفن شده باشد علامت آن کثرت بزاق و بی طعمی دهان بود و در خلا و امتلا یکسان باشد علاج آن در هفته دو بار قی کنند بهطیخ شبت و ترب و تخم خربزه و اندکی عسل و نمک و بعد از آن گلقلند و رازیانه بخورند یا سکنجبین لعق کنند و اگر احتیاج باشد به حب صبر یا مطبوخ تربد تنقیه کنند و از اغذیه غلیظه لبنیات اجتناب نمایند و احیانا اطرینفل کبیر یا صغیر و زنجبیل و هلله پرورده خورند و مصطکی و کندر و قافله و فرنفل بخایند و عود و زنجبیل و سعد و کبابه بکوبند به عسل بسرشند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۸۸

حب سازند و در دهن گیرند و اگر به سبب فساد گوشت بن دندان باشد فصد چهارگ یا فصد قیاف کنند و از عناب و اجاص و تمر هندی و نبات جلاب سازند و از گوشت و شیرینی احتنهاب و به قرص بنفشه و مطبوخ هلله تلین کنند و مورد و مازو و گلنار و سرکه بجوشانند و بدان مضمضه کنند و اقاویا و صندل و گلنار و گل سرخ و سعد و کزمازج و رامک و مصطکی و عود و فلفل مسک و قرنفل و هلله زرد و هر یکی پنج درهم مشک و کافور هر یک دانگی بکوبند و در این دندان بریزند و اگر به سبب تأکل اسنان بود علاج آن کنند آکله همچون قلاع باشد اما فساد او بیشتر انتشار و زودتر بود او رائحه کریه باشد علاج او فصد و اسهال طبیعت به مطبوخ افیمون بود و مضمضه به سرکه و آب غوره کند تا زائد نشود و بعد از آن فرفیون با اقاویا استعمال کنند و باقی

علاج او همچون علاج

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۸۹

قلاع بود سیلان لعاب رفتن آب؟؟؟ در خواب یا در غیر آن اگر از حرارت و رطوبت بود علامت او آن باشد که در حالت جوع و خلو معده بیشتر باشد لعاب آن شراب سیب و به و ریاس تناول کنند و به آب ورق و سیب و به مضمضه کنند و کاسنی ناشسته با نمک بخورند و اگر لعامت غلبه خون ظاهر بود فصد کنند و ارگک به سبب رودت و رطوبت بود علامت آن علامت غلبه بلغم باشد علاج آن تنقیه معده به قی کنند و اطریفل و گلکند و رازیانه و گوارش مصطکی و عود تناول نمایند و قلابا و اغذیه که در آن رطوبت چندان نباشد با توایل خورند و نان و عسل نیز مفید بود و از فواکه مرطبه و بقول بارده احتراز نمایند و لعابی که از دهن صبیان آید و اقاویا بسایند و در دهن بمالند و اگر در خواب سیلان لعاب بیشتر بود دلیل کرم بود علاج آن گفته شد و در امراض امعا اورام لسان

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۹۰

ورم زبان اگر دموی باشد علامت آن حرمت و حرقت لسان و قلت لعاب بود علاج آن فصد قیفال کند و تلین طبیعت کنند به این مطبوخ صفت آن سنا پنج درهم اجاص بیست عدد عناب ده عدد سپستان بیست عدد بنفشه چهار درهم نیلوفر و تخم کاسنی هر یک سه درهم پوست هلیله زرد هفت درهم و رق گل روباه تربک هر یک پنج درهم تمر هندی و مغز خیارشیر پانزده درهم صفت حقه سنا هفتم درهم بنفشه تخم کاسنی هر یک سه درهم عناب ده عدد سپستان سی عدد سبوس و خطمی و جو مقشر نیم کوفته هر یک ده درهم ورق چغندر و سته خیارشیر پانزده درهم و شکر سرخ ده درهم روغن کنجد و آبکامه هر یکده درهم نمک و بوره هر یک نیم درهم و در هر دو قسم مضمضه به آب سماق و توت و انار مناسب بود با عناب ده عدد عدس و روباه تربک هر یک پنج درهم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۹۱

بجوشانند و آب گشنیز و شراب توت بیامیزند و مضمضه کنند و اگر بلغمی بود علامت آن کثرت لعاب و بیاض زبان قلت عطش بود علاج آن هر روز جلابی از رازیانه بیخ مهک و گلکند تناول کند و تنقیه به حب ایاره و حقه‌های حاره نمایند و شبت و بابونه و بزرگ و ماء العسل بجوشانند و مضمضه کنند و یا صعتر و فودنه بجوشانند و ارگک سوداوی بود علامت آن سیاهی زبان و خشکی آن و قلت لعاب بود علاج آن تنقیه به حب ایاره و مطبوخ افیمون کنند و مضمضه به شیر بز یا روغن بنفشه و کدو و لعاب بزرگ و حله و آب انجیر کند و پیه بط و روغن سوسن و روغن بنفشه در زمان بمالند و اگر ورم به سبب نه هر باشد علاج آن کنند ثقل و استرخاء زبان اگر به سبب غلبه خون باطش فصد کنند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه و مضمضه به آب غوره و فحاح اذخر و اگر به سبب فالجی بو که

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۹۲

عارض زبان شود علامت او آن است که زبان سست بود و شکم نتواند کرد و لعاب فرود آید و بغتته حادث شود علاج آن تنقیه بدن باشد به حب ایاره و قوقا یا دل غاذیا و مضمضه به مویزج در سرکه عنصل جوشانیده با کبر و خدل و صعتر و عاقرقرا در آب جوشانیده و صبی چون دیر سخن بگویند زبا او به عسل و نمک بمالند. بطلان ذوق: گاه باشد که حس ذوق ناقص شود یا باطل گردد چنانچه احساس هیچ طعم نکند و آب به سبب فضلات رطوبی باشد که به عصب‌های زبان و خسک ریزد. علاج: آن تنقیه دماغ باشد به ایاره فیکرا و حب قوقایا و غرغره و مضمضه به سرکه و خردل و مویزج و عاقرقرا فساد ذوق و گاه باشد که حس ذوق فاسد شود چنانچه طعم دهان مجموع طعمها را تلخ احساس کند و این دلالت بر غلبه صفرا بود یا شیرین احساس کند و این دلالت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۹۳

غلبه دم کند یا بلغم حلو یا شور با ترش احساس کند و این دلالت بر غلبه بلغم باشد علاج آن تنقیه بدن باشد از آن اخلاط و غرغره به چیزهای مناسب بود جفاف لسان اگر خشکی زبانه سبب حرارت و یبوست بود به لعاب بنکو و به دانه بمالند و مضمضه به آب توزک و خیار و کدو و خیار کنند و اگر به سبب خلطی لُزج باشد لعق کنند و گاه باشد که به سبب بخارات حریفه زبان خشک متقشر شود چنانکه چون بخرقه بمالند از آن پوستی سفید تنگ همچون پوست پیاز جدا گردد و به آن هیچ الم نباشد علاج آن فصد و تلین طبیعت به مطبوخ هلیله بود مضمضه به سرکه که در آن مورد و گل و گلنار جوشانیده باشند بکنند شقوق لسان علاج: ترفیدن زبان آن است که بنکو و به دانه و کتیرا در دهن گیرند و از اغذیه لُزجه مثل پائچه و هریسه خورند اورام. شفت علاج: آن فصد قیفال و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۹۴

چهارک بود تناول شراب بنفشه و عناب و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه یا هلیله و روباه تربک و گلنار و ورق گل و جوز سرو بکوبند و با سرکه و گلاب طلا کنند و از شراب و گوشت و شیرینی اجتناب نمایند قروح و بثور شفت علاج آن فصد قیفال بود و تلین طبیعت و هرهم اسفیداج بر آن نهند یا مرداسنج و مازو بکوبند و با موم روغن بیامیزند و بنهند بواسیر شفت: آن است که لب سطر شود و در میان او شقی گردد و گاه بود که بر آن بثره همچو توت پیدا شود علاج او آن است که فصد و اسهال کند و تلین طبیعت به مطبوخ افیمون و ضمادات محله استعمال نمایند و آنچه رنگ او به سیاهی زند نشتر بزنند تا خون بیاید و نمک بمالند و بعد از آن به محلات یا قابضات طلا کنند و انشقاق شفت لب ترقیده را به لعاب کتیرا و به دانه و بنکو طلا کنند و کفی از خیار ظاهر می شود چون

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۹۵

قطع می کنند در این باب مفید بود و روغن بنفشه و پیه بط گرم کنند و شاخ گاو کوهی سوخته به آن ضم سزند و طلا کنند و پوست تنگ که بر بیضه کشیده است بر آن نهند.

[باب ششم در امراض اسنان و لثه]

باب ششم در امراض اسنان و لثه: حافظ صحت اسنان را لازم است که از فساد طعام و شراب در معده اجتناب نمایند و از کثرت قی و خائیدن و چیزهایی که دوشنده باشد مثل حلوی کلاشکن و قرس سکنجین احتراز کند و همچنین آب سرد از عقب طعام گرم و از چیزهای ترش و از گندنا احتراز کنند و چیزهای سخت مثل بادام و جوز به دندان نشکنند و استعمال مسواک کنند و بهترین مسواک چوب اراک و زیتون است و در وقت خواب احیانا به روغن گل یا ناردین به حسب مزاج در دندان بمالند و گاه به گاه به عسل و نمک دندان را بمالند و سیر بریان کرده بر دندان نهند ورم لثه اگر به سبب ماده حادث باشد علامت آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۲۹۶

حمرت و لهب و ضربان باشد علاج آن فصد قیفال و چهارگ کنند و شراب بنفشه و عناب با شراب اجاص یا آب انارین یا نبات تناول کنند و ترنجبین هم داخل کنند و غذا تمر هندی یا آلو کیلی خورند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه یا هلیله کنند و به سرکه و گلاب و آب سماق مضمضه کنند و گلنار و جوز سرد و انار ترش و طباشیر و ورق گل و طراثیت و فوفل متساوی بکوبند و بر لثات بریزند و از گوشت و شیرینی احتراز کنند و با انار و امرود و زردآلود و سیب و شفتالو تنقل کنند.

قروح لثه علاج آن همچون علاج قلاع باشد و اگر متعفن شود فلدفیون بر آن ریزند تا گوشت فاسد زائل شود و لثه را نیک بمالند

پس گلنار و مازو و سماق و جوز سرد در سرکه بجوشانند و بدان مضمضه کنند و اگر ناسور گردد و به شود داغ کنند و اگر خون از لثه آید شب یمانی بسوزانند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۹۷

و سرکه بر آن ریزند و یک ردم از آن یا دو درهم نمک و سه درهم تخم گل بکوبند و بر آن ریزند و اگر گوشت لثه کم شود کند و زراوند مدحرج و خون سیاوشان و کرسنه و بیخ مهک بکوبند و به سرکه عضل برسند و بر آن نهند و جمع اسنان اگر از سوء المزاج گرم باشد علامت آن وجع شدید و ضربان بود و به ملاقات اشیاء بارده ساکن شود علاج آن فصد قیفال و چهار رگ و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه با هلیله کنند و شراب عناب و تمر هندی و نبات خورند و غذا حموضات یا بنوماش با مغز بادام باشد و از گوشت و شیرینی احتراز کنند و سرکه و گلاب در دهن نگاه دارند و اگر وجع بغایت بود اندکی کافور با سرکه و گلاب بیامیزند یا آب کاهو و خیار و گشنیز و توزک بگیرند؟؟؟ افیوم مضمضه کنند و اگر وجع از سوء المزاج بارد باشد علامت آن عدم ضربان بود و سکون وجع

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۹۸

به ملاقات چیزهای گرم علاج آن گلقد و رازیانه کنند و غذا نخودآب با دارچینی و صعتر و فودنه خورند و تنیه دماغ به حب ایاره و مطبوخ تربد کنند و عاقرقرا و بیخ مهک و کبر و زوفا در سرکه بجوشانند و بدان مضمضه کنند و زنجبیل و فلفل و عاقرقرا و شیطر ج در دهن گیرند و دندان بمالند و سیر بریان کرده بر دندان نهند و اگر به این تدبیرها ساکن نشود و لثه متورم نباشد قلع سازند و اگر خواهند که بی کلتین قلع کنند و زنبیل در سرکه پرورده باشد بر دندان نهند یا توبال مس و شیر انجیر یا یتوع با هم بیامیزند و بر آن نهند یا عاقرقرا در شیشه کنند و سرکه بر آن ریزند و دو هفته در سرگین اسب پنهان دارند و بعد از آن پاره از آن عاقرقرا بر دندان نهند یا پیه ضفدع بحری بر آن نهند که بریزد تا منقطع شود اما باید که استعمال این ادویه چنان کنند که ضربه به دندانها دیگر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۲۹۹

نرسد و اگر در دندان به شرکت معده باشد علامت او آن است که بعد از اغذیه غلیظ و امتلا معده زائل شود علاج آن تنقیه معده به قی کنند و اطریفل و گوارش عود و مصطکی تناول کنند و از امتلا معده و غذائی که شب مانده باشد احتراز کنند و اگر به سبب گرم باشد که در او متولد شود دندان را به بخار سیر و گندنا در تخم ترب و پیه بز بدارند که گرم بیرون آید ضرس اگر به سبب مضغ چیزهای ترش یا قابض بود علاج آن تسیخن دندان باشد به خائیدن و مالیدن صعتر و وج و نمک و عسل و تلین بخائیدن توزک و مغز بادام شیرین و سمنگ و اگر به سبب بلغم حامض بود با سودا بود که در فم معده جمع شده باشد علاج آن تنقیه معده باشد و بعد از آن استعمال این ادویه سقوط و تحرک اسنان اگر به سبب کبر سن باشد علاج نه پذیرد اگر به سبب رطوبت باشد که لثه را

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰۰

سست کرده باشد گلنار و سماق و ورق گل و جفت بلوط و شبیمانی و سعد و طراثیت و فوفل و کزمازج و صندل درامک و هلیله زرد و دانه مورد مجموع یا بعضی بکوبند و به شب در بن دندان ریزند با مدادان به عسل و سرکه و گلاب بشویند و شب یمانی در سرکه و گلاب بجوشانند و بدان مضمضه کنند. آکله و تغنت اسنان: پوسیده شدن و ریزیدن یا به سبب رطوبت ردیه باشد که در آن متعفن شود یا به سبب زوال رطوبت اسنان و استیلای بیوست علاج قسم اول تنقیه دماغ کنند به حبها و ایارها و گلنار و مودر و شب یمانی در سرکه بجوشانند و به آن مضمضه کنند و مشک و مصطکی بکوبند و بر آن نهند علاج قسم دوم ترطیب دماغ بود به بتدهین و تناول اغذیه مرطبه و لعاب بنکو شیر خروس و روغن بنفشه با سفیده تخم مرغ بزنند و بر آن نهند. تغیر لون اسنان: اگر

دندان سبز شود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰۱

یا سیاه گردد به سبب ماده ردیه که در جواهر آن نفوذ کند علاج آن تنقیه کنند و بیخ کبر و رازیانه بجوشانند و به آن مضمضه کنند و شاخ گاو کوهی و بیخ نی و پوست بیضه شتر مرغ مجموع سوخته با زبد البحر هر یک سه درهم و؟؟؟ ده درهم بسایند و بر دندان بمالند و مضمضه به سرکه عنب الثعلب کنند. حضر اسنان: جسمی باشد شبیه به سفال که در بن دندان متحجر شود و آن به سبب بخارات معده باشد علاج آن تنقیه معده کنند به قی و تلبین طبیعت به مطبوخ فواکه با هلیله و بملیات به مثل زبد البحر و خاکستر صدف و نمک و بمالند و مسواک کنند و آنچه غلیظ باشد به آن از دندان جدا کنند. حکه اسنان: خاریدن دندان به سبب آب مختلف یا تناول اشیاء حریفه حادث می شود و علاج: آن آب توزک با شیر تخم آن با آب خیار، کدو با سکنجبین با شراب نارنج تناول کنند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰۲

و بنوماش با مرغ و بزغالبه بخورند یا لجابی از عناب و اجاص و تخم کاسنی و نبات تناول کنند و تنقیه به مطبوخ فواکه یا هلیله سازند و به سرکه و گلاب و سکنجبین عنصلی یا جلابی از عناب و اجاص و تخم کاسنی و نبات تناول کنند و تنقیه به مطبوخ فواکه یا هلیله سازند و به سرکه و گلاب و سکنجبین عنصلی مضمضه کنند صریر اسنان آن است که در خواب دندان با هم بسایند اکثر صبیان و مشائخ و نسوان را حادث شود علاج آن تنقیه به حب ایاره و قوقایا کنند و گردن به روغن زنبق و خیری چرب سازند و گلکند و رازیانه و شراب بلنگو تناول کنند اما صبیان را متعرف نباید شد رفتن آب دندان چنان باشد که چیزهای سخت مضغ نتواند کرد تحمل چیزهای گرم و سرد نباشد و آن به سبب برودت دماغ باشد علاج آن گلکند و رازیانه تناول کنند یا جلابی از رازیانه و بیخ

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰۳

مهک و گلنگین خورند و تنقیه به حب صبر و ایاره کند و مغز جوز با زرده بیضه یا عنصل بریان کنند و بر دندان نهند و حب الغار و شب زراوند بکوبند و بر دندان بمالند و گاه باشد که به سبب حرارت بود علامت او آن است که ملمس دندان و لثه بغایت گرم بود و گوشت‌های بن دندان سرخ باشد. علاج: او آن است که دندان به روغن گل و پیه مرغ و صندل و اندکی کافور بمالند و بقله الحمقا بخایند

[باب هفتم: در امراض حلق]

باب هفتم: در امراض حلق از آن جمله خناق است و آن مرضی باشد مانع تنفس و بلغ بود و سبب آن تورم نورتین و عضلات مری و حنجره باشد پس اگر ورم صفراوی باشد علامت آن وجع شدید و عطش و خشکی و تلخی دهن و بی‌خوابی بود و اگر دموی باشد علامت آن حمرت روی و زبان و لهیب و ضربان باشد و امتلا بدن و حلاوت دهن بود علج هر دو نوع فصد قیفال و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰۴

حجامت ساق و میان شانه باشد و شراب بنفشه و نیلوفر و عناب تناول کنند با عناب و اجاص و بنفشه و نیلوفر و ترنجبین و نبات جلاب سازند و غذا جو آب با نیلوفر و عناب خورند و غرغره به عناب و روباتریک و توت و تخم کاسنی و آب گشنیز کنند و تلبین طبیعت به مطبوخ فواکه کنند یا به این حقنه صفت آن سنا هفت درهم بنفشه پنج درهم نیلوفر چهار درهم آلو کیلی سیاه هر یک پانزده عدد سپستان بیست عدد و عناب ده عدد تخم کاسنی سه درهم خطمی سبوس هر یک کفی درق چغندر دسته خیارشنب

بیست درهم ترنجبین پانزده درهم روغن کنجد و آب کامه هر یک ده درهم نمک نیم درهم و پاشویه به آب گرم و سبوس و خطمی و بنفشه کنند و خون سلحفات در حلق چکانند و ریسمان که به آن حرق افعی گرفته باشند در گردن اندازند و اگر ورم بلغمی بود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰۵

علامت آن قلت وجع و تهیج روی و چشم و کثرت لعاب و عدم حرارت بود علاج آن جلابی از بیخ مهک و گاوزبان و رازیانه و نبات تناول کنند و غذا نخودآب با مغز بادام خورند و تلین طبیعت به حقن‌های حاده کنند و غرغره به آبکامه و عسل بکنند با انجیر و تخم ترب با سکنجبین عنصلی به آب ترب و مویزج در سکنجبین عنصلی بجوشانند و به آن غرغره کنند و اگر سوداوی بود علامت آن صلابت ورم و قلت بزاف و کمودت لون بود علاج آن فصد باسلیق و حجامت ساق کنند و غرغره به شیر انجیر و مرو زرشک و جلاب و غذا جنانکه در بلغمی گفته شود پاشویه مکرر کنند و استعمال این حقنه نافع بود صفت آن سنا هفت درهم رازیانه مرزنجوش بیخ مهک هر یک سه درهم بابونه شبت حلبه اکلیل الملک هر یک ده درهم قطنوریون بارکی تربد هر یک دو درهم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰۶

عنا بده عدد سپستان بیست عدد انجیر ده عدد مویز طائفی دانه بیرون کرده ده درهم خیارشنب پانزده درهم و روغن زیت هر یک ده درهم بوره نیم درهم شحم حنظل دانگی ذبحه ورمی حار بود که در طرفین حلقوم حادث شود به سبب امتلاء و غلبه خون و از تناول گوشت و شراب و شیرینی بسیار علامت او آن است که از خارج حرمتی تا گوش ظاهر شود و مانع بلغ و آواز گردد علاج آن فصد قیفال کنند و اخراج دم به حسب قوت و اگر قوت باشد اعاده فصد کنند و از خون رفتن بسیار اندیشه نکنند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه و حقنه که در خناق دموی ذکر فت بکنند و غرغره به شراب توت و آب گشنیز کنند یا روباه تربک و عدس بجوشانند و خیارشنب در آن حل کرده به آن غرغره کنند و چون آثار انفجار از ظاهر شود غرغره به شیر و مر و زرشک کنند و چون منفجر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰۷

شود تلین بنفوع فواکه با ترنجبین و شیرخشت کنند و طبیعت را محبوس نگذارند. بشور حلق: از ماده دم یا صفرا حادث شود و علامت آن وجع شدید و سوزش بود در حالت بلغ خصوص بلغ ترشیها و شیرینیها علاج آن فصد قیفال کنند و شراب بنفشه و عناب لعق کنند و لعاب بنکو و به دانه با نبات بخورند ترشیها و شیرینیها علاج آن فقد قیفال کنند و شراب بنفشه و عناب لعق کنند و لعاب بنکو به دانه با نبات بخورند و غذا کشکاب با روغن بادام خورند با جریره از شیر سبوس و نشاسته به روغن و قند و از گوشت و شیرینی و آب سرد احتراز نمایند سقوت لهاب افتادن ملاذه به سبب خلطی بود که به جنگ و لهات ریز و اگر خلطی حار بود علامت آن حرقت و لهیب و عطش باشد علاج آن فصد قیفال و حجامت و اسهال طبیعت کنند و غرغره به شراب توت و آب سرکه و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۰۸

گلاب و اگر از خلطی بارد بود علامت آن اکثر بزاق و عدم وجع و استرخاء زن باشد علاج آن تلین طبیعت به مطبوخ تربد و حب ایاره کنند و غرغره به آبکامه و عاقرقرا یا تخم شبت و رازیانه در ماء العسل بجوشانند و به آن غرغره کنند. لجه صوت: تغیر و گرفتگی و از اگر به سبب غلبه خون باشد علامت آن ظاهر بود فصد قیفال کنند و جلابی از بنفشه و نیلوفر و عناب و سپستان تناول کنند و غذا جو آب یا حلیم گندم خورند و اگر به سبب امتلاء و قصبه ریه باشد از نزلات دماغی علامت آن خضوت قصبه ریه و لدع و دغدغه آن بود علاج آن شربت بنفشه و خشخاش و عناب تناول کنند یا جلابی از بنفشه و عناب و بیخ مهک و گاوزبان خورند و تلین طبیعت تبه مطبوخ فواکه کنند و اگر بعد از حمیات صفراوی حادث شود شیر تخم توزک یا تخم خیارین یا آب خیار

کدو با

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۰۹

شراب بنفشه نیلوفر تناول کنند و غذا بنوماش و یا مغز بادام و اسفناخ و برگ خبازی خورند و اگر به سبب ملاقات هوای سرد حادث شود لجابی از پرسیاوشان و بیخ مهک و رازیانه و گاوزبان و گلکند تناول کنند و خردل بریان و بادام تلخ و فلفل و دارفلفل و رازیانه هر یک سه درهم زعفراننیم درهم بکوبند و با عسل و با شکر بسرشد و حب سازند و در دهان گیرند و اگر به سبب رطوبت بود که عارض حنجره شود علامت آن احساس ثقل بود و عدم خشونت و الم علاج آن گلکند و رازیانه تناول کنند و بیخ رازیانه و بیخ مهک و شبت انیسون در ماء السعل بجوشانند و به آن غرغره کنند و زنجبیل پرورده بخورند و اگر به سبب بیوست قصبه ریح باشد علامت آن خشونت و وجع و صلابت و صغر نبض و صفاء قاروره باشد و اکثر از غبار و دود حادث شود علاج آن شراب بنفشه و نیلوفر و

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۱۰

گاوزبان یا لعاب بنکو و به دانه تناول کنند و غذا شیره گندم و ثرید و شیر بخورند و روغن بنفشه در سینه مالند و اگر بعد از حرکت و مشی حادث شود جامه از تن بکشند و هوای سرد بزند شراب بنفشه و عناب تناول کنند و غذا بنوماش یا مغز بادام و باقلا خورند و به حمام روند و اگر به سبب صحیه عظیم باشد علاج آن فصد کنند و تخم خطمی و خبازی و بنفشه و سپستان و نبات جلاب سازند و غذا جو آب یا حسو از شیره سیوس یا نشاسته و نبات و روغن بادام خورند و از لعاب خطمی و کتیرا و روغن بادام موم روغن سازند و در سینه بمالند و اگر به سبب تناول اشیاء حریفه باشد با شیره تخم توزک یا نبات یا شراب انار؟؟؟ یا ترنجبین تناول کنند و غذا بنوماش یا اسفناخ و پاچه بزغاله خورند نفث الدم خونی که از دهن بیرون آید به تفل بود یا به تنخخ یا به تخخخ یا به قی اما به

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۱۱

نقل یا از لیات یا از خنک و لهات بود علاج آن غرغره و مضمضه بود به قوابض مثل گلنار و پوست انار و مورد و لسان الحمل و تخم گل اما تخخخ آن بود که از دماغ به جنگ فرود آید پس اگر حمرت وجه و ثقل سر و علامت غلبه خون باشد فصد قیفال و حجامت نقره کنند و غرغره بقوابض اما تخخخ آن است که از قصبه ریه و حنجره باشد و سبب آن ضربه یا صحیحه یا سعال شدید بود علاج آن قرص و گلنار و کهربا تناول کنند و غرغره به قوابض نمایند و آنچه سعال بیرون از ریه باشد به واسطه انشقاق و انخراق عروق از اسباب داخلی یا خارجی بود علاج آن فصد قیفال یا باسلیق کنند و شراب خشخاش عربی و خون سیاوشان بخورند و شراب انجبار با آب لسان الحمل و کهربا و این قرص نیز مفید بود صفت آن تخم حماض بارتنگ هر یک سه درهم گل قبرسی شادنه

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۱۲

طباشیر لولای تا هفته هر یک چهار درهم کهربا شب یمانی شاخ گاو کوهی سوخته نشاسته کتیرا هر یک دو درهم بکوبند و با آب لسان الحمل و لعاب بنکو بسرشد و قرص سازند شربتتی یک مثقال باشد اما آنچه بقی بیرون آید از مری و معده بود در جای خود گفته شود نشوب شوک و علق و عظام در حلق اگر خار یا استخوان در گلو بگیرد علامت آن نفث خون رقیق بود علاج او آن است که اگر نتوان دیدن و ممکن باشد بکلتین بگیرند و برفق بیرون آرند الا ریسمان و تو کرده فرو برند و سر آن نگاه دارند باشد که در آن پیچد و بیرون آید با لقمه بزرگ در ریسمان بندند و فرو برند و سر به ریسمان بکشند و یا حسو پالوده و چیزهای مزلقه مثل العبه بخورند و قی کنند اما علق کرمی باشد که در آب بود اگر به آب فرو رود در حلق آویزد غرغره کنند به سرکه و نمک یا سرکه و خردل و شیر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۱۳

شاشونیز و خردل و نوشادر بکوبند و به حلق دمند یا آب افسنتین با سرکه بیاشامند یا به حمام گرم روند و بخسپند چنانکه عطش و کرب غالب شود قطع یخ در دهن گیرند چنانچه آب آن فرو نرود و باشد که به واسطه میل آب بیرون آید و خونی که بعد از اینها از حلق آید علاج آن غرغره باشد به گلنار و پوست انار و مازو و سماق جوشانیده و یا گلنار و نشاسته و دم‌الاخوین بکوبند و در حلق دمند.

[باب هشتم: در امراض صدر و آلات تنفس]

باب هشتم: در امراض صدر و آلات تنفس از آن جمله سعال است و آن حرکتی باشد از ریه برای دفع موذی و سبب آن اگر خشونت باشد که قصبه ریه را حادث شود به واسطه دخول دود و غبار علاج آن شراب بنفشه و شراب خشخاش به آب گرم حل کنند و بیاشامند و غذا بنوماش با مغز بادام و اسفناخ خورند یا حریره از شیره سبوس و نبات و روغن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۱۴

بادام و اگر بعد از زکام و نزله حادث شود بیخ مهک و زوفا هر یک دو درهم بنفشه و پرسیاوشان هر یک سه درهم سپستان ده عدد و نبات ده درهم جلاب سازند و شراب بنفشه مربی تناول کنند و اگر به سبب رطوبتی رقیق باشد که از دماغ فرود آید علامت آن سعال بی نفث باشد و اشتداد آن به شب و بعد از خواب علاج آن شراب خشخاش لعق کنند و کتیرا و نشاسته و مغز بادام و بیخ مهک بکوبند و به لعاب به دانه بسرشند و حب سازند و در دهان گیرند و اگر به سبب رطوبت قصبه ریه باشد علامت آن خرخره سینه و کثرت نفث بود علاج آن هر روز جلابی از بیخ مهک و گاوزبان هر یک سه درهم انجیر ده عدد مویز طائفی ده عدد بخورند یا شراب زوفا مثقال به آب گرم حل کرده بیاشامند و بعد از نضح تلین طبیعت کنند به این مطبوخ صفت آن سنا پنج درهم ده عدد عناب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۱۵

ده عدد سپستان بیست عدد رازیانه تخم خیارین پرسیاوشان تخم کاسنی بیخ مهک نیلوفر هر یک سه درهم خیارشبر و ترنجبین شکر سرخ هر یک ده درهم و این حب در دهان گیرند صفت آن رازیانه فلفل قردمانا بادام تلخ هر یک دو درهم حلتیت یک درهم رب السوس پنج درهم بکوبند و به عسل بسرشند و حب سازند و اگر سعال به سبب حرارت مزاج باشد ریه باشد علامت آن سرعت نبض و حمرت و عدم نفث بود علاج آن لعاب بالنکو و به دانه شیرین از نبات بیاشامند یا شیره تخم توزک یا شراب بنفشه و نیلوفر و آب بنفشه و نیلوفر آب بنفشه و کشنیز در سینه بمالند و سپستان و به دانه در دهن گیرند و اگر به سبب برودت مزاج ریه بود علامت آن جلابی از زوفا پنج درهم انجیر ده عدد پرسیاوشان بیخ مهک هر یک سه درهم تناول کنند و غذا نخودآب با

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۱۶

شیره خشک دانه بخورند و سینه به روغن نسرين و سوسن چرب کند و اگر به سبب یبوست مزاج ریه بود علامت آن سرعت و صلابت نبض بود و اشتداد او بعد از عطش و حرکت تسکین آن بعد از حمام علاج آن شیره تخم خیارین با نبات و ترنجبین تناول کنند یا لعاب بنکو و به دانه یا نبات و غذا بنوماش با مغز بادام و اسفناخ بخورند و گوشت و پاچه بزغاله مفید بود ربو مرضی بود که چون حرکت کند یا پیاده روند نفس تنگ شود و متواتر گردد و سبب آن خلطی بود که در ریه با قصبه ریه متمکن باشد علامت آن خرخره سینه و سعال و نفث بود علاج آن هر روز جلابی از بیخ مهک و گاوزبان و پرسیاوشان و انجیر و سپستان و مویز طائفی تناول کنند و شراب زوفا و سکنجبین عضلی لعق نمایند و غذا نخودآب و باقلا و مغز بادام خورند و تنقیه بدن از خلطی که

غالب باشد و لعوق

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۱۷

عنصلی مفید بود و لعقی که از عسل و بزرگ و روغن بادام و همچین مغز بادام و مغز فستق و چلغوزه بکوبند و بیخ مهک و زوفا بجوشانند و یا جلابی از قند به قوام آرند و همه با هم بیامیزند و بلیسند و اگر به سبب حرارات قلب باشد علامت آن خفقان و ضعف قلب و علام سودا بود علاج آن فصد باسلیق کنند و شراب گاوزبان و شراب انار غذب تناول نمایند و تقویت قلب و تسکین حرارت قلب کنند و اگر به سبب پیوست ریه باشد علامت آن عدم نفت و تشنگی و رقت آواز باشد علاج آن ترطیب ریه باشد به شراب بنفشه و نیلوفر و گاوزبان و ثرید و شیره جو خورند و ذات الریه ورمی باشد که در ریه حادث می‌شود و پس اگر از ماده دم باشد علامت آن حمی مطیقه و ضیق نفس و وجع ضربانی و حرمت عین و وجه و تشنگی و خشکی زبان و منخرین و نبض عظیم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۱۸

موجی بود علاج آن از اول روز تا سوم فصد باسلیق کنند یا کحل و جلاب از نیلوفر و بنفشه و عناب و سپستان و ترنجبین و نبات تناول کنند و غذا کشکاب یا بنفشه و نیلوفر و عناب و سپستان خورند و میانه روز شربتی از نبات و لعاب بنکو و به دانه و روغن بنفشه تشراب کنند و در پنجم تا ششم به حسب نضح تلین کند به این مطبوخ صفته بنفشه و نیلوفر و تخم کاسنی هر یک سه درهم عناب ده عدد سپستان بیست عدد تخم خطمی تخم خبازی سه درهم ترنجبین و شیرخشت هر یک ده درهم خیارشنب پانزده درهم اگر احتیاج افتد در دهم باز تحریک کنند به این مطبوخ استعمال حقنه لینه کنند و اگر ماده صفراوی بود علامت آن حمی محرقه و سعال و تلخی دهن و شدت عطش بود علاج آن همچو علاج دموی باشد در این تبرید و ترتیب بیشتر باید کرد سل قرحه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۱۹

که در ریه حادث شود به سبب نزله که از دماغ فرود آید یا در عقب ذات الجنب و ذات الریه و سعال مزمن واقع شود علامت آن حمی دق بود به آب سعال و ذوبان و حرمت وجه نفت مده باشد و فرق میان روده و خلط آن است که مده در آب فرو نشیند و چون بر آتش نهند تن آن محسوس شود به خلاف خلط که بر سر آب بایستد و چون بر آتش آن را نتنی نباشد علاج آن شراب بنفشه و خشخاش با ترنجبین هر یک ده درهم جلاب سازند و سرطان را پای‌ها قطع کنند و شکم بشگاه و به آب و نمک بشویند و در کشکاب پخته بخورند و اگر از آن کرامتی باشد به جای آن پاچه بزغاله خورند و شیر زنان و شیر خر و شیر بز عظیم مفید بود و شیر شتر نیز خصوصاً که از پستان بخورند گفته‌اند که بر شیر مداومت باید نمود و حمام نیز مناسب باشد به شرطی که سخت گرم نبود و بسیار

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۲۰

مکت نکنند و بعد از آن روغن بنفشه و کدو در بدن مالند و در این مرض گلنگین تازه آورده‌اند که با نان بخورند و شیره تخم توزک با شراب انار و عذب خورند و اگر به آن نفت دم باشد گل ارمنی و نشاسته و بیخ مهک هر یک پنج درهم سرطان سوخته ده درهم کتیرا طباشیر هر یک شش درهم کوفته نفت و بیخته به لعاب به دانه بسرشند و دو درهم از آن تناول کنند لعوقی که این مرض را مفید بود با قلامغز تخم خیارین و خربزه و کدو هر یک پنج درهم و صمغ عربی کتیرا نشاسته هر یک هفت درهم مغز بادام و به دانه هر یک ده درهم مویز طائفی دانه بیرون کرده و روغن بادام جوشانیده دو از ده درهم مجموع بکوبند و در یک من آب بجوشانند تا نیم من آید و با قند نیم من به قوام آرند شربتی ده درهم باشد قرص مفید گاوزبان بیخ مهک کتیرا صمغ عربی نشاسته گل ارمنی هر یک ده درهم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۲۱

کوفته بیخته به لعاب به دانه اقراص سازند و یک مثقال بخورند و شراب نافع آب انار عذب یک من آب سیب شیرین چهار من آب

نیشکر یک من با هم به آتش نرم به قوام آرند و ده درهم از آن تناول کنند و در این مرض چون چشم به گو فرو رود با آن که روی تیره شود و پوست شکم خشک و لاغر گردد و پوست پیشانی کشیده شود و موی بریزد و اسهال ذوبالی بسیار شود تن مده به افراط بود علامت مرگ بود ذات الصدر درهمی گرم باشد در حجابی که قاسم صدر است حادث شود از جانب قص و آن را بر سام گویند علامت آن تب دائم و شدت عطش و قلق و اضطراب بود و مریض از فم معده تا تعبیه بخر و جمع ناخس احساس کنند و نظر به بالا- دیز نتواند کرد و بر پشت و پهلو نتواند خفت. ذات العرض: درهمی باشد که در ضمن حجاب از جانب فقرات حادث شود علامت او آن است که

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۲۲

مریض وجعی در میان شانه‌ها احساس کند و بر پشت باز نتواند خفت و ذات الجنب: درهمی بود که در غشاس مستبطن اضلاع یا در حجابی که عاجز است میان قلب و معده حادث شود و این را ذات الجنب خالص گویند و در طرف ایمن باشد و در طرف ایسر نیز واقع شود و این بغایت بد باشد و علامت آن تب دائم و ضیق النفس متواتر و نبض سریع متواتر و منشاری بود شوصه درهمی بود که در حجابی که اضلاع خلف است و عضلات آن از زیر حجاب عاجز واقع شود اعراض و وجع او اشد بود صاحب این مرض حرکت نتواند کرد و به هیچ وضع نتواند خفت علاج این امراض قریب یکدیگر باشد پس اگر ماده دموی باشد علامت آن حمرت وجه و عظم نبض و حمرت نفث بود و اگر صفراوی بود حدت تب و هذیان سرعت و تواتر نبض و صفرت نفث علاج در هر دو نوع

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۲۳

فصد باسلیق باشد از اول تا سوم اما در دموی در اول از جانب مخالف وجع کنند و در صفراوی از جانب موافق هر روز جلابی از نیلوفر و بنفشه و سپسان و عناب و نبات خورند با شراب بنفشه و نیلوفر و خشخاش یا ترنجبین و غذا کشکشاب یا بنفشه و عناب و نیلوفر و سپستان و شیره خشخاش خورند یا به شراب بنفشه و عناب تلین طبیعت کنند و بعد از نضح به این مطبوخ پرسیاوشان پنج درهم سنا مکی بنفشه نیلوفر هر یک چهار درهم تخم خطمی خبازی هر یک دو درهم تخم کاسنی سه درهم سپستان بیست عدد عناب ده عدد شیرخشت ده درهم ترنجبین و خیارشنب هر یک پانزده درهم میان روز شربتی از نبات و لعاب بنکو و به دانه و عرق گل و بیدمشک تشریب کند و در این امراض حقه اولی تر بود از مسهل و حقه‌های لینه استعمال باید کرد و صفت آن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۲۴

سنا هفت درهم بنفشه و نیلوفر هر یک سه درهم سبوس و خطمی و جو نیم کوفته هر یک کفی ورق چغندر دسته عناب ده عدد سپستان سی عدد و خیارشنب ترنجبین هر یک پانزده درهم آب کامه و روغن کنجد هر یک ده درهم نمک طعام یک درهم و موم روغنی از روغن بادام و بنفشه و کتیرا و موم و خطمی در موضع بمالند و بعد از تنقیه و انحطاط مرض و تبرید باید کرد به شیره تخم توزک و آب خیار کدو با نبات و ترنجبین و تنقل به شراب انار عذب و کاهو شاید و غذا بنوماش با مغز بادام و اسفاناج خورند و در این مرض آب سرد نباید خورد و اگر ماده بلغمی بود و اینکم واقع شود علامت آن بیاض و غلظ قاروره و بیاض نفث و بطوء نبض و قلت عطش و کثرت بزاق بود علاج آن فصد باسلیق کنند و جلاب از سپستان و بیخ مهک و روباه تربک و نبات و ترنجبین خورند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۲۵

غذا جو نخودآب و بعد از نضح و تلین کنند به این مطبوخ صفت آن سناء پنج درهم بیخ مهک پنج درهم کاسنی بنفشه نیلوفر تخم خیارین هر یک سه درهم مویز طائفی ده درهم انجیر ده عدد سپستان سی عدد ترنجبین ده درهم خیارشنب پانزده درهم و میان روز شربتی از نبات و عرق گل و تخم ریحان بیاشامند و اگر از ماده سوداوی بود علامت آن سیاهی و خشونت زبان و اختلاط عقل و هذیان و اضطراب بود علاج آن همچو علاج بلغمی بود در اول استعمال به حقه‌های نرم باید کرد و جلاب از بنفشه و سپستان و

ترنجبین و نبات خورند.

[باب نهم در امراض قلب و ثدی]

باب نهم در امراض قلب و ثدی: سوء المزاج که عارض قلب شود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۲۶

اگر حار بود علامت آن شدت تشنگی و سرعت و عظم نبض و حمرت و غلظت قاروره و حرارت سینه و لهیب و قلق و غضب و غم و کرب باشد علاج آن شراب نیلوفر سیب شامی با گلاب و عرق بید مشک و کاسنی تشریب کنند و شراب صندل و لیمو و حماض و زرشک نیز مفید بود غذا انار دانه با لیمو با زرشک خورند و گشنیز خشک چهار درهم گل سرخ دو درهم، طباشیر یک درهم، بکوبند و با ده درهم شراب سیب بخورند و صندلین و گلاب در سینه بمالند و در موضع بارده نزول کنند و مفرح بارد تناول نمایند و این مفرح نیز مفید صفت آن ورق گل طباشیر گاوزبان هر یک ده درهم گشنیز صندل هر یک درهمی تخم توزک تخم خیارین و کدو مقشر هر یک چهار درهم زرشک پنج درهم لولای ناسفته دو دانگ کهربا و بسد هر یک نیم مثقال کوفته و بیخته به شراب سیب بسرشد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۲۷

مفرح دیگر تخم کاهو تخم خربزه تخم خیارین گاوزبان هر یک پنج درهم تخم توزک سه درهم لولو و بسد و کهربا هر یک یک مثقال قاقله صفار و طباشیر هر یک سه درهم و ورق گل چهار درهم زعفرانیم مثقال کافور نیم دانگ مشک و عنبر هر یک دانگی بکوبند و با شیر قند بسرشد و شربت از این یک مثقال بود و اگر سوء المزاج بارد عارض شود علامت آن بیاض قاروره و صغر و بطوء و تفاوت نبض و ضعف نبض و ضعف نفس و قلب اضمحلال و ضعف قوت و کسل و کثرت خواب و بددلی و فرغ بود و از هوای گرم و موضع گرم راحت یابند علاج آن شراب بالنکو و گاوزبان گلقلند تناول کنند و ذانخود یا آب تیهو و کبک و دراج و قلا یا که در آن توابل باشد خورند و زعفران و دارچینی بر سر طعام ریزند و تنقیه بدن کنند و داء المسک حلو و معجوم فرح تناول

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۲۸

کنند صفت آن مصطکی عود دارچینی سنبل قرنفل مشک جوز کبابه قاقله پوست اترج هر یک مثقال مشک دانگی کوفته و بیخته با شیر قند یا عسل بسرشد و اگر سوء المزاج یابس بود علامت آن هزال و نحافت بدن و صغر و تواتر نبض بود علاج آن شراب بالنکو نیلوفر و گاوزبان با عرق گاوزبان تناول کنند و استحمام و تدهین و تناول مفرحات معتدل کنند معجون مفید بسد کهربا لولو فرنجمشک مسک پوست ترنج هر یک شش درهم ابریشم خام بالنکو هر یک ده درهم بادروج گشنیز خشک هر یک دو درهم بهمین هر یک پنج درهم بکوبند مشک عود عنبر هر یک درهمی بسایند و به عسل کف گرفته بسرشد و دو مثقال تناول کنند و اگر سوء المزاج رطب باشد علامت آن قلت اشتها و سرعت انفعال و نبض بطی و قاروره سفید و غلیظ بود علاج آن شراب بالنکو گلقلند تناول کند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۲۹

غذا نخودآب با کبک و تیهو و فلفل و زعفران خورند و اگر علامت امتلا- باشد تنقیه به حب ایاره و حب افیمون مفید بود و استعمال ریاضت معتدل نافع بود معجون نافع مصطکی عود دارچینی قرنفل مشک سنبل جوزبوا کبابه قاقله و پوست ترنج و هیل هر یک پنج درهم مشک دانگی بکوبند و به شراب سیب بسرشد و مثقالی به شراب لیمو یا حماض بخورند خفقان حرکتی اختلاجی بود که به سبب دفع موذی عارض قلب شود و آن اگر به سبب غلبه دم باشد علامت آن ظاهر باشد فصد باسلیق کنند یا صافن و

سکنجبین با شراب ریاس و لیمو و حماض با عرق گل و بید تناول کنند و غذا زرشک و لیمو و انار دانه با گوشت مرغ و بزغاله خورند و ارگ علامت غلبه صفرا بود اشربه مذکوره و مفرحات بارده تناول کنند و صندل و اقاویا و گشنیز و گلاب بر سینه طلا کند و سیب و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۳۰

به و امرود و انار مر تنقل کنند و تخم کاهو و مغز سه تخم کدو و زرشک هر یک پنج درهم تخم توزک و تخم کاسنی و دانه حماض و گشنیز خشک و طباشیر و صندلین هر یک سه درهم بکوبند و به شراب سیب برشند و احیاناً مثقال تناول کنند و اگر خفقان به سبب غلبه سودا باشد علامت آن خبث نفس و وحشت و فکر و خواب‌های بد بود علاج آن تنقیه بدن باشد به مطبوخ افیتمون و حب آن و مطبوخ هلیله و بعد از تنقیه دواء المسک حلو تناول کنند و معالجات سوء المزاج یابس بکار دارند چنانچه مذکور شد و اگر به سبب کثرت صوم و استفراغ و نزف دم و ریاضت باشد اغذیه جید الکیموس تناول کنند و میل به آسایش و تنعم و استحمام کنند و مسمنات استعمال نمایند مسمن نشاسته آرد و نخود و آرد و برنج هر یک شصت درهم تخو توزک مغز بادام و فندق و فتق هر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۳۱

یک بیست درهم تودری سرخ و سفید هر یک یک درهم بکوبند و با شکر در روغن گاو حلوا سازند و هر بامداد بیست درهم بخورند و هریسه و عصیده و شیر و شکر و امثال آن بخورند و خفقان به شرکت معده نیز حادث شود و آن را به احوال معده بدانند پس اگر خلطی لزج در معده جمع شده باشد معده را به قی پاک کند و گوارش مصطکی و عوئد و مفرحات حاره تناول کنند و اگر به سبب صفرا باشد که به معده ریزد هر روز جلابی از پوست بیخ کاسنی و تخم کاسنی و بیخ مهک و نبات تناول کنند و بعد از نضح تنقیه به این حب کنند صفت آن افیتمون شاهتره سنا هر یک درهمی هلیله زرد ورق گل و لاجورد شسته هر یک پنج درهم بکوبند و به آب بالنکو برشند و بلع کنند و میان‌های روز شربتی از نبات و عرق گل و گاوزبان تشریب نمایند و اگر در معده سودا جمع شده

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۳۲

باشد آن را به قی برانند علاج آن جلابی از بالنکو و بیخ مهک و گاوزبان و نبات تناول کنند و تنقیه به این حب نمایند صفت آن تربد سفید افیتمون حاشا شحم الحنظل غارقون حجر ارمنی هر یک درهمی سقمونیا بریان نیم دانگ ملح نفتی مقل هر یک دانگی اسطوخودوس و نیم درهم بکوبند و به آب رازیانه حب سازند و بعد از تنقیه مقویات قلب و معده تناول کنند غشی حالتی باشد که مجموع حواض را معطل نماید و این به واسطه ضعف قلب باشد و اجتماع روح به استفراغ و تحلیل روح باشد و سبب آن مغده باشد که خالق ارواح بود همچنان که در ابتدای حمیات و امتلای عروق از اخلاط و امتلای معده در حالت تخمه حادث شود یا به سبب استفراغ و تحلیل بسیار بود که روح نیز تابع آن شود چنانچه در استفراغات و اوجاع و اعراض نفسانی حادث می‌شود و علامات غشی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۳۳

برودت اطراف و تنفس ضعیف و بنض صغیر و صفرت لون بود علاج آن در حالتی غشی آب سرد و گلاب بر روی پاشند و بوی‌های خوش بیوند و اطراف را سخت بمالند و تحریک کنند و چون افاقت شود شراب حماض و لیمو و صندل بدهند و اگر به سبب وجع تسکین وجع کنند و اگر به سبب اختناق رحم یا تناول سموم یا گز بدن حشرات بود علاج آن کنند چنانکه گفته خواهد شد و مقویات قلب استعمال نمایند ضعه قلب علتی باشد که چنان احساس که دل او را می‌فشارد و در عقب آن غشی خفیفه حادث شود و از دهن لعاب روان گردد علاج آن استفراغ سودا باشد به مطبوخ افیتمون و حب آن و بعد از آن تقویت قلب به اشربه و

مفرحات و تریاقات امراض ثدی ورم آن اگر از مواد بسته بود علاج آن در باب اورام گفته می‌شود و اگر به واسطه آن باشد که شیر در

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۳۴

پستان بسته شود علامت آن انتفاخ و صلابت و حمرت و وجع پستان بود علاج آن خرقة به گلاب و سرکه تر کنند و بر آب نهند و اگر حرارت آن عظیم بود آرد باقلا- و جو مغاث به آب گشنیز و آب توزک و سفیده تخم مرغ طلا- کنند و اگر وجع ساکن شود محلات ضماد کنند و اگر وجع شود منضجات استعمال نمایند و بعد از آن منفجر گردانند و قلت لبن:

اگر کم شدن شیر به سبب قلت دم و قلت اکل بود تناول اغذیه کثیر غذا باید کرد و اگر به سبب فساد شیر بود خلطی بر او غالب شود اگر صفرا غالب شده باشد علامت آن صفرت و حدت و رقت شیر بود و اگر بلغم غالب بود علامت آن بیاض و مائیه حموضت شیر بود و اگر سودا غالب شود علامت آن کمودت و غلظت شیر بود علاج آن تنقیه باشد از خلط غالب و تبدیل مزاج به اغذیه و اشربه که مضاد آن خلط بود.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۳۵

کثرت لبن: بسیاری شیر و ریختن آن اگر به افراط بود مدارت طمٹ و مجففات استعمال کنند و پستان را به لک و مرداسنگ روغن گل زیره و سرکه طلا کنند.

[باب دهم در امراض معده]

باب دهم در امراض معده: سوء المزاج که عارض معده می‌شود و یا مادی باشد یا ساذج آنچه مادی باشد اگر صفرا باشد علامت آن کرب و تشنگی و صفرت زبان و تلخی دهان بود علاج آن تنقیه معده کنند به آن که سکنجبین و آب گرم بیاشامند و قی کنند و بعد از آن هر روز جلابی از بنفشه و اجاص و بیخ مهک و ترنجبین و نبات تناول کنند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه و نقوع آن کنند و بعد از تنقیه تقویت معده به ربوب و اقراص بارده و سکنجبین به وهیبه کنند و این سفوف مفید بود صفت آن ورق گل ده درهم طباشیر پنج درهم هلیله زرد و مساق هر یک

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۳۶

سه درهم مصطکی یک درهم مک نیم درهم بکوبند و با دو چندان ادویه قند بیامیزند و سه درهم با گلاب تناول کنند و اگر ماده بلغمی بود علامت آن جشاء ترش و تخمه و انتفاخ شکم و قلت اشتها و غثیان و قی بلغم و قلت عطش و کثرت ریق و سیلان لعاب و بیاض لون قاروره و بطوء و لین نبض بود و میل به اغذیه و اطعمه حریفه و مالحه باشد علاج آن اولاً- قی کنند و معده را پاک گردانند و بعد از آن هر روز جلابی از انیسون و بیخ مهک و بالنکو و گلقدن و غذا نخود آب یا شیر خسک دانه خورند و فلفل و دارچینی و زعفران در آن کنند و قلا یا سبزه متویله نیز مفید بود و بعد از نضج تنقیه به حب ایاره و جالینوس و لو غذا یا به حقه‌های حاده و معده را به روغن زنبق خیری و مصطکی بمالند و گوارش کمونی و گوارش کند و زنجبیل پرورده تناول کنند و اگر از ماده سودا بود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۳۷

علامت آن حرقت معده و کثرت اشتها و ضعف هضم و کثرت نفخ و ترشی دهن و غلظت و سواد قاروره و بطوء صغر و نبض و قی ترش و خشکی دهن و تشنگی بود. علاج: تنقیه بدن به مطبوخ ایتیمون و مسهلات کنند و بعد از آن که معده را به قی پاک کرده باشند اطرینفل و گلقدن و رازیانه و گوارش و کموتی تناول کنند اما سوء المزاج ساذج اگر حر بود علامت آن تشنگی و خشکی

دهن و فم معده و جشاء دخانی و فساد اغذیه لطیفه و قلت اشتها و میل به چیزهای ترش بود علاج آن شراب ریباس و غوره و لیمو و سکنجبین و مانند آن تناول کنند یا گلاب و آب برف و غذا زرشک و تمر هندی و انار دانه و غوره خورند و دوغ با برف نیز مفید بود و اگر سوء مزاج حار یابس باشد علامت آن هزال و شدت تشنگی و خشکی زبان و حبس طبیعت بود علاج آن شیره تخم کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۳۸

توزک یا آب خیار کدو با نبات و ترنجبین تناول کنند و غذا بنوماش با مغز بادام و اسفناخ با کدو یا گوشت بزغاله خورند و زرشک هفت درهم و گل ارمنی چهار درهم صندل غز سه تخم کدو و طباشیر و تخم توزک و ورق گل سرخ هر یک پنج درهم بکوبند و به عرق بید بسرشند و یک مثقال با شراب غوره تناول کنند و غذا نخود آب با فلفل و زنجبیل و دارچینی خورند و زنجبیل پرورده و گوارش عود و عنبر و مصطکی احیانا تناول کنند و کندر و نانخواه و زنجبیل هر یک شش درهم فلفل و اذخر و حب الغار و عود هر یک سه درهم بکوبند و با مویز طائفی بیست درهم بسرشند و دو درهم تناول کنند و اگر سوء مزاج بارد و یابس باشد علامت آن قلت عطش و کثرت اشتها و جشاء ترش و تخمه بود علاج آن گلکند و رازیانه و گلنکبین و هلیله پرورده و اطریفل تناول کنند و سنبل و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۳۹

اذخر و نانخواه هر یک سه درهم سعد پنج درهم بکوبند و به آب به بر معده طلا کنند و روغن زنبق و خیری بمالند شرابی که مفید بود آب به ترش پنج رطل صرف پنج رطل به آتش نرم بجوشانند تا نیمه آید پس شیره قند یران ریزند به قدر شیرینی آن و می جوشانند تا به قوام آید و در آخر طبخ مصطکی دو درهم دارچینی زنجبیل قرنفل زعفران هر یک درهمی بکوبند و در کیسه کنند و در دیگ نهند تا بجوشد پس بمالند و بیفشارند چون به قوام آید از آتش فرو گیرند شربت از آن ده درهم باشد و اگر سوء المزاج رطب ساذج باشد علامت آن کثرت ریق و سیلان لعاب و قلت عطش و تاذی از آب سرد و میوه‌ها و تره‌های بارده و تنفر از دسومات و اغذیه رحبه و غثیان بود علاج آن گلکند و انیسون و جوارش مصطکی و زنجبیل پرورده تناول کنند و غذا نخود آب و قلا یا با توایل

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۴۰

باشد و اگر به آن طبیعت نرم شود معجون خبث الحديد نافع بود صفت آن هلیله سیاه و بلبله و آمله خبث الحديد هر یک ده درهم سنبل اذخر سعد زنجبیل فلفل نانخواه، کندر هر یک پنج درهم جدا جدا بکوبند و خبث الحديد سحق کرده و شسته یک هفته در سرکه بخیسانند پس خشک کنند و با دیگر ادویه بسایند و با دو چندان ادویه عسل بسرشند و یک مثقال بخورند و اگر سوء المزاج یابس ساذج بود علامت آن نحافت و هزال بدن و عطش و خشکی زبان و قلت بزاق بود و علاج آن شراب بنفشه و نیلوفر تناول کند یا شیره تخم خرفه با آب خیار کدو و با نبات تشرب کنند و غذا بنوماش و نخود و کدو گوشت بزغاله و مرغ فریه و ماهی تازه خورند و جمع معده اگر به سبب سوء المزاج باشد علاج آن گفته شد و اگر به سبب ورم باشد آن هم گفته شود و اگر به سبب ریاح بود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۴۱

علامت آن تمدد شراسیف و قراقر و فواق و جشاء باشد و بعد از تناول اشیاء نفاخ زایده شود علاج آن گلکند و رازیانه و گلنکبین و سکنجبین گرانگین تناول کند و گوارش کمونی و کندری و اطریفل گشنیز تناول نمایند و مصطکی و کندر و کرویا و زنجبیل بخایند و این سفوف نیز مفید بود صفت آن رازیانه و انیسون هر یک سه درهم نانخواه کرو یا تخم کرفس هر یک دو درهم بکوبند و با دو مثل آن قند بیامیزند و پنج مثقال از آن به ناشتا تناول کنند و اگر وجع به سبب طعام موذی باشد آب گرم و روغن کنجد بیاشامند و قی کنند و بعد از آن جوارش عود با مصطکی خورند و اگر به سبب ضعف معده علامت او آن است که بعد از اکل

حادث شود در خلو معده ساکن شود علاج آن تقویت معده باشد اگر در معده اخلاط ردیه باشد به قی و اسهال تنقیه کنند و نانخواه و کندر هر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۴۲

یک پنج درهم سعد سنبل هر یک سه درهم بکوبند و با عسل بسرشد و مثقال تناول کنند و حماض ترنج یک رطل بجوشانند تا به نیم آید پس با یک رطل قند و یک رطل عسل سفید و نیم رطل گلاب به آن ضم کرده بجوشانند تا به قوام آید پس زعفران و فلفل و دارچینی و قرنفل و مصطکی هر یک درهمی بالنکو سه درهم و عود ده درهم بکوبند و بر سر آن ریزند و با هم بسرشد پس از آتش فرو گیرند و در ظرف چینی یا زجاجی کنند و احوانا سه درهم تناول کنند اورام معده اگر ورم حار بود علامت آن تب و التهاب و رقت معده و وجع و ورم ظاهر بود و قی تشنگی و سقوط اشتها باشد علاج اولاً فصد کنند و شراب نبفشه و نیلوفر با آب کاسنی یا شیره تخم کاسنی تناول کنند و آب انارین باترنجبین و نبات نیز بیاشامند و غذا نخود و کشکاب با اسفاناخ خورند در

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۴۳

تقلیل غذا کوشند و چون ابتداء نضح باشد جلاب از روباه تربک در تخم کاسنی هر یک چهار درهم و بنفشه سه درهم و خیارشبر پنج درهم تناول کنند و اگر حرارت چندان باشد دو درهم رازیانه به آن ضم کنند و حسو از شیره سبوس و نبات و روغن بادام خورند و در ابتدا صندل و مامیثا با گلاب و آب بستان افروز و روباه تربک بر معده طلا کنند و بعد از دو روز آرد جو و خطمی و روباه تربک با گلاب و یا به آب کاسنی طلا کنند و بعد از آن خطمی و حله و بزرگ و بابونه و زرورد و سنبل و سعد و آرد جو و چون ورم خراج گردد و منتفخ شود و علامتش شدت وجع و حمی و ضربان باشد آن زمان بزرک و مرو زرشک و تخم خطمی هر یک درهمی بکوبن دوبا شیر بز بیاشامند تا نضح یابد و علامت نضح سکون تب و وجع باشد و چون منفجر شود شراب عناب و شراب خشخاش با

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۴۴

شیره تناول کنند و حریره از نشاسته و خشخاش و روغن بادام فصد سازند و علامت انفجار قی و اختلاف مده و خون باشد و جون مده کم شود شربیت از نبات با تخم شاهسفرم بیاشامند و اگر گل ارمی و کهربا و خون سیاوشان هر یک درهمی بکوبند و با هم چندان قند بیامیزند و مثقالی از آن بخورند تا جراحت مندمل شود و اگر ورم بارد باشد یا ماده بلغمی بود علامت آن لثقه و انتفاخ معده و سفیدی زیان و کثرت لعاب و تهیج روی و ورم رخو باشد. علاج آن ماء الاصول تناول کنند و تریاق اربعه و شرید و بطوس نیز مفید بود یا لجابی از پوست بیخ کاسنی و بیخ رازیانه بیخ مهک هر یک دو درهم تخم رازیانه سه درهم گلقد ده درهم بیاشامند و غذا نخود آب با شیره خشک دانه با فلفل و دارچینی خورند و کرو با روغن زیت و روغن بید انجیر بر سر غذا کردن و بر معده مالیدن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۴۵

مفید بود و سعد اذخر و سنبل و خاکستر چوب زر با هم بسایند و به سرکه بسرشد و ضماد سازند یا صبر سقو طری دو درهم و سنبل و قرومانا و مصطکی و افسنتین هر یک درهمی بکوبند و با روغن زیت یا یاسمین و روغن به آن ضماد کنند و مسهلات لینه استعمال نمایند و اگر از ماده سودا باشد ورم صلب بود و به آن افکار ردیه و خبث نفس باشد علاج آن جلابی از تخم رازیانه و بیخ مهک و بیخ کرفس و گلنگین تناول کنند و غذا نخود آب با شیره خشک دانه و روغن بید انجیر خورند و معده را به حله و بزرگ و خطمی بابونه و مصطکی هر یک دو درهم و صبر و سنبل و سعد و اذخر هر یک درهمی شمع سه درهم روغن بابونه پانزده درهم تضمید سازند و با سنبل و افسنتین و سلیخه و مصطکی سه درهم صبر و سلارس هر یک چهار درهم حله بزرگ

کفایه منصوری، رساله چوب چینی؛ ص ۳۴۶

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۴۶

درهم زعفران هر یک درهمی بکوبند و با موم و روغن زنبق یا خیری یا قسط بیامیزند و بمالند و این ماء الاصول تناول کنند صفت آن پوست بیخ کرفس پوست بیخ رازیانه هر یک ده درهم انیسون رازیانه هر یک سه درهم بیخ مهک بابونه هر یک هفت درهم حله چهار درهم انجیر سفید ده عدد مویز طائفی پانزده درهم در چهار رطل آب جوشانند تا به رطلی آید پس صافی کنند و سی مثقال از آن با سه درهم مغز خیارشبر و یک مثقال بوغن بید انجیر تناول کنند و تلبین طبیعت به ایاره لوغاذیا و ایاره ارکاغانیس کند قراقر و نفخ بواسطه برودت و ضعف معده تناول اشیاء نفاخه باشد و گاه بود که به سبب ناربت معده باشد که احداث نفخ و بخارمند علاج آن هر بامداد گلکند و رازیانه انیسون تناول کنند و غذا نخودآب با زیره دارچینی و کرویا خورند و از اطعمه غلیظه و اشیاء

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۴۷

نفاخه و حموضات احتراز کنند و سبوس گاورس و نمک گرم کرده بر شکم بندند و سبل و کندر و رازیانه هر یک سه درهم فودنه و سداب خشک و زنجبیل و کرویا هر یک دو درهم صعتر و نانخواه و مصطکی هر یک درهمی بکوبند و با دو مثل آن قند بیامیزند و پنج درهم تناول کنند و گوارش شهریاران و کمونی و فلاغلی بخورند و اگر با نضج طبیعت نرم بود حب الرشاد و بریان کرده و زیره در سر که جوشاینده بریان کرده هر یک سه درهم بکوبند و با هم چندان قند آن قند سه نوبت بخورند جشاء نفخی بود که به طریق فم مندفع شود چون بسیار واقع شود دلیل فساد هشم و تناوب که آن را دهن دره گویند از بخارات غیر منهضم واقع شود به عضلات فک اصفل حاصل شود و غلیظ گردد و تمدد و در آن عضلات پیدا شود تمطی آن است که همه اعضا کشیده شود و حدوث

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۴۸

آن هم از بخارات باشد که در دیگر عضلات حاصل شود همه دلالت بر ضعف هضم و تقصیر آن کند علاج آن مجموع تنقیه و تقویت معده باشد شهوت کلبی اشتداد و اشتها طعام و حرص بر مأکولات بود به حدی که سیر نگردد و سبب آن اگر سوء المزاج بارد باشد کهفم معده را کثیف گرداند علامت آن نفخ و ثقل و وقت عطش و تمدد و معده کثرت شیلان لعابو لین طبیعت بود علاج آن تسخین معده کنند به گلکند و رازیانه و شراب بالنکو گلنگین بیاشامند و غذا نخودآب با شیر خشک دانه و توابل گرم باشد و تنقیه به حب صبر و حب ایاره کنند و بعد از تنقیه گوارش مصطکی و اطریفل موقیات معرفه تناول کنند و کندر و مصطکی بخایند و شراب خمر مفید بود و اگر سبب این مرض کثرت انصاب سودا باشد به فم معده علامت آن حرقت فم معده و قلت عطش و جشاء ترش

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۴۹

بود علاج آن تنقیه بدن کنند به حب افتمون و مطبوخ آن و اغذیه چرب خورند و از مولدات سودا اجتناب نمایند و اگر از شدت خلو بدن این مرض پیدا شود علامت آن تقدم اسباب آن مثل حرکت مفراط و هوا گرم و سهر و غم و مرضها کثیر التحلیل و در هضم هیچ آفتی نباشد علاج آن تناول اغذیه غلیظه باشد مثل هریسه و کله پاچه و گوشت گاو و قلیه جزر و در روزی سه چهار نوبت غذا خورند لیکن اندک اندک باید خورد و بدن را به روغن بنفشه یا بادام تدهین کنند و اگر جوع به سبب کرم و حیات باشد علامت آن احساس حرکت ایشان بود و سقوط آن احیانا علاج آن قتل و اخراج کرم باشد چنان که گفته شود و اگر به سبب اخلاط حامض بلغمی بود که در معده جمع شده باشد علامت آن ترشی دهن و جشاء ترش و براز رطب بود علاج آن تنقیه معده

کنند به قی و گل‌قند و انیسون و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۵۰

مصطکی و دارچینی خورند و غذا نخودآب با فلفل و کرویا و مصطکی و دارچینی کنند و اگر احیانا احتیاج باشد به حب صبر و ایاره اسهال نمایند جوع البقر آن جوع مجموع اعضا باشد با سیری معده و آن را بولیموس گویند سبب آن برودتی مفرط باشد که فم معده را عارض شود و قوت حس و جذب از فوت شود و بدن عظیم محتاج به غذا باشد و بیتشر این مرض در مزستان سرد بود و کسی را که سرمای سخت سفر کند عارض شود علامت آن نحافت بدن و بطلان اشتها و ضعف قوت و وجع معده باشد و احیانا غشی نیز حادث شود و ملمس فم معده سرد باشد علاج آن شراب بالنکو شراب گاوزبان و گل‌قند و رازیانه و انیسون هر کدام که باشد ده مثقال تناول کنند و اغذیه نخودآب با کبک و تیهو دراج خورند و توابل گرم در آن کنند و شراب ریحانی و اطریفل و جوارش

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۵۱

کمونی و عود و مصطکی مناسب این مرض بود و سعد و سک درامک و نام بکوبند و بر معده طلا کنند و این علت به سبب ضعف معده باشد یا حرارت جمیع بدن نیز حغدث شود علامت آن کرب و لهیف و عطش و یبوست طبع بود و چون گرسنه شود و غذا نخود غشی کند و قوت ساقط شود علاج آن سکنجین و شراب زرشک و انار و سیب با گلاب تناول کنند و غذا زرشک و تمر هندی و انار دانه غوره لیمو خورند و همین دغدغه‌های غذا پیدا شود چیزی باید خورد و تا خیر نباید نمود عطش کاذب تشنگی کاذب اگر به سبب حرارت قلب و ریه باشد علامت کرب و لهیب و احراق صدر بود و استراحت به هوای سرد علاج آن شراب حماض و سیب و لیمو و صندل هر کدام که باشد با عرق گل و بید ساده یا آب سرد بیاشامند و غذا شیره جو یا مرغ یا بزغاله

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۵۲

خورند و صندل و گلاب و عرق بید بر سینه طلا کنند و خیار و کدو ببینند و این قرص نیز مفید بود صفت آن صندلین مغز تخم خیارین و کدو و تخم توزک هر یک نیم درهم طباشیر بنکو بسرشند سه مثقال از آن تناول کنند با شربت سکنجین و اگر به سبب حرارت و یبوست معده بود به واسطه تناول چیزهای شور و حریف و حار باشد و شیرینیا به افراط یا به واسطه استفراغ مفرط علاج آن سکنجین با عرق گل و بید بیاشامند با آب انارین یا آب غوره با شیره تخم توزک یا نبات یا شراب لیمو با ریاس تناول کند و آب خیار و کدو و آب تمر هندی نیز مفید بود و غذا حموضات مناسب باشد اگر به سبب اجتماع اخلاط شود باشد در معده علامت آن باشد که به آب خوردن زائل نشود و اگر صبر کنند و بخورند زائل گردد و علاج آن به آب ترب و سکنجین مکرر قی کنند و شراب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۵۳

غوره و مانند آن تناول کنند و غذا زیرباج خورند و اگر بعد از تشریب مسهل تشنگی غالب شود به واسطه استفراغ بسیار و افراط عمل شراب غوره خورند و آش غوره تناول نمایند و به حمام معتدل روند و تدهین به روغن بنفشه کنند و اگر بعد از شراب خمر کهنه واقع شود آب یخ و برف خورند و حموضات بارده مفید بود و اگر از حد بگذرد و یک رطل آب خیار کدو با نیم درهم طباشیر بیاشامند و سوء الهضم و ضعف الهضم و تخمه: سوء الهضم آن باشد که طعام نیک هضم نشود علامت آن نتن جشاء و حرقت معده و غثیان بود و ضعف هضم آن باشد که دیر بماند هضم شود به این ثقل و تخدد بود و بعد از زمانی دیر جشا که آید بوی طعام احساس کند و تخمه آن بود که معده در غذا قطعا تصرف نکند و هضم نگرداند سبب این مجموع سا سوء المزاج معده باشد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۵۴

یا اخلاط فاسد و که در او جمع شود علاج آن تقویت و تنقیه معده باشد چنان که گفته شد و اگر به سبب تناول اطعمه کثیره یا اطعمه رديه باشد تنقیه معده باید کرد به قی اسهال و تقویت معده به مقویات که مناسب مزاج بود و روز بر گرسنگی صبر باید کرد و ارگ طبیعت محتبس باشد جوارش سفرجلی مسهل پنج مثقال در آب نیم گرم حل کرده بخورند و روغن مصطکی و ناردین بر معده بمالند و اگر تابستان بود در آب سرد نشستم مفید بود هضمه عبارت از آن باشد که طعام در معده بماند و هضم نشود و فاسد گردد و آنچه لطیف و طافی باشد بقی دفع شود و آنچه غلیظ و راست باشد به اسهال علاج او آن است که طبیعت را به آب گرم و روغن کنجد مدد کنند تا زودتر پاک شود و چون معده پاک شود و قی و اسهال باقی باشد موجب ضعف بود شراب انار عذب یا نعنای یا شراب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۵۵

انار و به با نیم درهم طباشیر بخورند یا سفوف انار دانه پنج مثقال با قرص طباشیر یک مثقال یا رب به ده مثقال یا پوست پسته یک مثقال بکوبند و با شراب سیب ده مثقال بخورند و صندل و کافور و اقاقیه و گل ارمنی و آب مورد بر معده طلا کنند و در مواضع سرد خواب کنند و دوغ برا با سنگ یا آهن داغ کرده بیاشامن دو بر غذا صبر کنند تا اشتهای صادق باشد و سماق با کبک خورند و اگر سن و مزاج مقتضی بود در آب سرد نشینند و قی و تهوع و غثیان قی حرکتی باشد که از معده حادث شود برای دفع چیزی که در او باشد و تهوع حرکتی باشد بی آن که چیزی رفع شود و غثیان تقاضای دفع چیزی که در او باشد و تهوج حرکتی باشد بی آن که چیزی دفع شود و غثیان تقاضای دفع باشد و بی حرکت و اسباب هر یک مختلف است چنانکه اگر غلط در جوف معده باشد قی حادث

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۵۶

شود و اگر داخل جرم معده باشد تهوع و اگر مطعوم رديه باشد غثیان واقع شود پس اگر خلطی که در معده ریخته است یا داخل جرم معده است صفرا بود علامت آن تلخی دهان و التهاب خشکی زبان و تشنگی و قی باشد علاج آن سکنجین به آب نیم گرم حل کنند و بخورند و قی کنند تا معده پاک شود و بعد از آن شراب انار با عرق نعنای یا شراب غوره یا ریاس یا گلاب تناول کنند و غذا و انار دانه و زرشک و سماق خورند و معده را به آب سیب و به و صندل و کافور تضمید کنند سفوف ورق گل طباشیر هر یک درهم ریونه کهر با عود پوست پسته هر یک درهمی و نیم سماق زرشک انار دانه هر یک پنج درهم بکوبند و سه مثقال از آن به شراب سیب و یا به تناول کنند و اگر خلطی بلغمی یا سوداوی بود علامت آن تشنگی و شوری یا ترشچی دهن و نفخ یا قراقر بود علاج آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۵۷

قی کنند به آب ترب و عسل و نمک یا طبیخ تخم شبت و تخم ترب و عسل و اندکی نمک مدد کنند تا معده پاک شد و بعد از آن گلکند و رازیانه یا زنجبیل پرورده با هلیله پرورده تناول کنند و تقویت به گوارش عود و مصطکی و دواء المسک حلو کنند و این سفوف در قی بلغمی مفید و صفت آن کندر و مصطکی و سنبل و نیک هر یک پنج درهم عود هفت درهم انار دانه پانزده درهم قرنفل قاقله جوزبوا سعد نعنای هر یک چهار درهم پوست ترنج فرنجمشک ورق گل هر یک ده درهم بکوبند و با دو چندان ادویه قند بیامیزند و هفت درهم تا ده درم تناول کند قرصی که قی بلغمی و سوداوی را نفع بود صفت آن پوست پسته ورق گل هر یک چهار درهم عود و مصطکی هر یک سه درهم سکه پنج درهم بکوبند و با آب سیب بسرشند و قرص سازند و یک مثقال تناول کنند و اگر غثیان به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۵۸

سبب کثرت غذا یا اغذیه رديه سا سوء ترکیب اکل حادث شود قی باید کرد و بعد از آن مقویات تناول کند و قی دم: سبب خون

که به قی بیرون آید اگر انفجار و انقطاع عرقی باشد فصد باسلیق کنند و گل ارمنی و صمغ عربی و بنکو و بارتنگ هر یک مثقال مجموع بریان کرده بکوبند و با شراب سیب بسرشد و بخورند و قرص طباشیر و قرص کهربا هر یک درهمی یا رب به تناول کنند و این قرص نیز مفید افتد صفت آن کندر تخم حماض نیز هر یک سه درهم ورق گلنار سماق صندل سفید هر یک چهار درهم شب یمانی هر با هر یک درهمی بکوبند و به آب سماق و یا گلاب بسرشد و یک مثقال از آن با شیر تخم توزک بریان کره بخورند و معده را به صندل و اقاویا و سکو ارمک و گلاب و آب مورد و سرکه تضمید کنند و غذا زرشک و سماق و انار دانه خورند و اگر قی خون به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۵۹

سبب ضربه یا سقطه بود که بر سینه واقع شود موضع مأوف را به ماش و مغا و اقاویا و گل ارمنی و قبه و مره آب مورد طلا کنند و قرص کهربا یک مثقال با شیر تخم توزک بریان کرده بخورند و اگر با قی و نفث خون سعال باشد بارتنگ و صمغ عربی هر یک درهمی بریانه کرده با گل ارمنی نی مدرم بکوبند و با شراب عناب بخورند و گشنیز لایو صدف سوخته و شاخ گاو کوهی سوخته اقاویا گل ارمنی سماق نشاسته تخم توزک خون سیاوشان هر یک پنج درهم صمغ عربی دو درهم طباشیر دو درهم بکوبند و آب سماق یا آب لسان الحمل بسرشد و سه مثقال با شراب عناب بخورند و از حمام و صباح و اعراض نفسانی احتراز کنند و اگر به سبب قروح و ثور معده باشد علامت آن وجع میان شانه‌های یا زیر قص و در قی مده باشد و چون چیزهای شور و ترش خورند وجع زیاده شود علاج

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۶۰

او آن است که حموضات و مالحات احتراز کننده از اغذیه لزجه مثل پاچه و زرده تخم مرغ خورند و این قرض مفید بود صفت آن تخم حماض و بارتنگ هر یک سه درهم طباشیر و لایو کهربا و شاخ گاو کوهی سوخته هر یک دو درهم نشاسته و کتیرا هر یک چهار درهم بکوبند و به آب لسان الحمل با لعاب بنکو بسرشد و قرص سازند شربتی یک مثقال باشد و اگر خون به عضوی دیگر به معده ریزد مثل آن ک از دماغ یا از کبد یا از طحال باشد علامتش آفت آن عضو بود علاج آن عضو باید کرد و اگر خون در معده ببندد علامت آن نافض و عرق سرد و غشی بود علاج او آن است که تخم شبت و بابونه و پودینه هر یک پنج درهم بجوشاند با یک درهم نمک بیاشامن دو با حب الرشاد و دو درهم با آب گرم با نفخه خرگوش به آب بالنکو یا بر نجاسف بیاشامند و با سرگین خرگوش با

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۶۱

عسل با آب گرم بیاشامند و قی کنند فواق حرکتی باشد که از طبقه داخل معده برای دفع مزی شود و این موذی یا خلطی حار حریفه یا طعام حریف باشد علامت آن حرقت معده و قی صفرای یا سودای بود علاج او آن است که طیبخ شبت و ترب یا آب ترب و عسل با سکنجین و آب گرم بیاشامند که به قی یا اسهال دفع شود و بعد از آن شربتی از نبات و عرق گل یابید لعاب بنکو و به دانه و روغن بنفشه و بادام بیاشامند و اگر فواق به سبب ریج باشد از این بیشر صبیان را حادث شود و بعد از تخمه نیز شد علاج آن گلقتند یا انیسون یا زیر یارازیان خورند و مصطکی بخایند و گوارش عود مصطکی تناول کنند و اگر سعی کنند که عطشه بیایند مفید افتد و اگر به سبب تنال طعام بسیار بود قی کنند و زیره و نانخواه و انیسون و تخم کرفس و صعتر هر یک نیم درهم کوفته با قند

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۶۲

بخورند و در این نوع حرکات بدنی مثل ریاضت و حرکات نفسانی مثل غضب و خجالت مفید بود و بر گرسنگی صبر باید کرد و اگر فواق بعد از قی به اسهال بسیار حادث شود به واسطه بیوسی که موجب تشنج شده و شراب بنفشه و لعاب بنکو و به دانه تناول کنند و غذا شیر جو و یا کدو و ردمحن خورند و موم روغن از آب کدو و بستان افروز و خطمی و کتیرا و موم صافی و روغان

بنفشه بسازند و بر معده بمالند و این بدترین انواع فواق بود چنانکه گفته آید و هذا فواق ماله من فراق و از وزم کبد نیز فواق بود و این به سبب بزرگی درهم بود که مزاحم قعر معده شود یا به واسطه مشارکتی که میان کبد و معده باشد علاج آن علاج ورم کبد باشد نقصان و بطلان اشتها اگر به سبب سوء المزاج باشد علامت آن و علاج آن گفته شد و اگر به سبب خلطی مراری با مالح بود که در معده جمع شده باشد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۶۳

علامت آن حرقت معده و حرارت با ملوحت دهن و تشنگی بود علاج آن قی باشد و بعد از آن توقیت معده به سکنجین سفرجلی و پرورده و شراب سیب و محللمات مثل کبر و لیمو مفید بود و اگر به سبب خلطی بلغم لزج باشد علامت آن قلت تشنگی و میل به اشیاء حاده و حریفه بود علاج آن تنقیه معده به فی کنند و گل قند و انیسون و جوارش عود بخورند و نانخواه و فودنه و رازیانه هر یک پنج درهم مصطکی و فرنفل و سنبل هر یک دو درهم بکوبند و با هم چندان قند بیامیزند و دو مثقال تناول کنند و اگر به سبب خلطی باشد که در معده متعفن شده باشد علامت آن غثیان و براز متن بود علاج آن تنقیه بدن به قی و اسهال بود و بعد از آن تقویت معده و اگر به سبب آن باشد که سودا به معده بریزد که موجب اشتها شود علامت او آن است که اشتها نباشد لیکن چون غذا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۶۴

بخورند و زیرباج و آبکامه و کبر و زیتون به سرکه و محللات و اگر به سبب بطلان حس فم معده بود علامت او آن است که احساس تبادل اشیاء ريقه و مالحه کند و او را قواق و غثیان حادث نشود علاج آن گلکند و رازیانه و شراب بالنکو تناول کنند یا جلابی از رازیانه و بیخ مهک و بالنکو و گلکند بخورند و بعد از نضج به حب صبر و قوقایا تنقیه کنند و بعد از آن بجوارشات و معجونات حاره و تقویت معده کنند.

[باب یازدهم در امراض کبد]

باب یازدهم در امراض کبد: سوء المزاج که عارض کبد شود اگر حار بود علامت آن شدت تشنگی و تلخی دهن و خشکی زبان و قلت اشتها و احساس طبیعت و سرعت نبض و حرارت ملمس کبد و ناریت قاروره بود شاید که به آن قی صفاوی و اسهال صفاوی نیز باشد علاج آن جلابی از تخم کاسنی و تمر هندی و اجاس و ترنجبین با سکنجین و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۶۵

آب کاسنی با شیر تخم خیارین و نبات تناول کنند و شراب صندل و حماض نیز شاید و غذا زرشک یا انار دانه یا فروخ خورند و آب کاسنی و صندلین بر جگر طلا کنند و اگر طبیعت متبس باشد تلین طبیعت کنند به مطبوخ فواکه یا قرص طباشیر نرم یک مثقال با سکنجین ده مثقال و آب کاسنی بیست مثقال تناول کنند و اگر علامت صفرا غالب نباشد این مطبوخ بیاشامند صفت آن سنا مکی بنفشه، هلیله زرد، ورق گل، هلیله کابلی، هر یک پنج درهم ترنجبین بیست درهم و آرد جو، بنفشه هر یک سه درهم کافور نیم دانگ بکوبند و با آب گشنیز یا کاسنی یا بستان افروز یا بقلته الحماقا طلا کنند اگر به آن اسهال باشد یک مثقال قرص طباشیر قابض با ده مثقال رب به یا سیب بخورند و غذا برنج و ماش بریان کرده یا زرشک یا سماق یا مغز بادام بریان کرده بخورند و اگر سوء المزاج بارد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۶۶

عارض کبد شود علامت آن اسهال و قلت عطش و بیاض زبان و تهیج روی و اجفان و بطوء نربض و غلظ قاروره بود علاج آن هر

بامداد جلابی از رازیانه و روباه تربک و گلقلند تناول کنند و غذا نخود آب با شیره خسک دانه و کبک و تیهو خورند و این قرص تناول کنند صفت آن سنبل و مصطکی و تخم کرفس و اذخر و انیسون و بادام تلخ و ابهل و قسط و مر هر یک دو درهم عصاره غافث نیم درهم فلفل زنجبیل هر یک درهمی بکوبند و با آب رازیانه قرص سازند و مثقال از آن به این ماء الاصول صفت آن پوست بیخ کرفس و رازیانه پانزده درهم کاسنی و تخم رازیانه هر یک سه درهم تخم کرفس ده درهم انیسون سه درهم اذخر غافث هاشا جعد هر یک پنج درهم مویز طائفی بیست درهم در سه رطل آب بجوشانند تا به رطلی و نیم آید با رطلی قند به قوام آورند و بیست درهم

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۶۷

تا سی تناول کنند و این قرص نیز مفید و صفت آن افسستین دریوند هر یک سه درهم گل سرخ چهار درهم سنبل و اسارون و لک مغسول هر یک سه درهم بکوبند و با آب کرفس قرص سازند و شربتی یک مثقال بود و اسارون و نمام بجوشانند و جگر را به آب آن تنطیل کنند و به ثقل آن تضمید نمایند و بابونه و اکلیل الملک قسط و سلیخه کوفته با روغن سوسن طلا کنند و اگر اسهال به افراط بود تخم سپندان و شاهسفرم و صمغ عربی هر یک بریان کرده سه درهم به گلاب تر کنند و فرو برند و کبک و تیهو بریان کرده به سماق با زرشک ترش گردانند بخورند و اگر سوء المزاج رطب بو علامت آن کثرت لعاب و قلت عطش و تهیج روی و اجفان و کثرت خواب و بلادت حواس و بیاض قاروره و سوء الهضم بو علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و تخم کرفس و بیخ مهک و گلقلند

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۶۸

تناول کنند و غذا نخود آب یا زیرباج یا کبک یا تیهو و زیره و دارچینی خورند و اطریفل کبیر و گلقلند و جوارشات گرم مفید ابو اقرص مفید خرنوب رازیانه تخم کرفس هر یک سه درهم سنبل پنج درهم بکوبند و به آب رازیانه یا کرفس بسرشند و مثقال با ده مثقال سکنجبین بزوری بخورند و اگر سوء المزاج یابس بود علامت آن نحافت بدن و قلتدم و تسنگی یبوست طبع و صلابت نبض و بیاض قاروره باشد علاج آن شیره تخم توزک با شراب نیلوفر و خشخاش تناول کنند و غذا کدو با گوشت بزغاله خورند یا حریره از شیره سبوس و نبات و روغن بادام خورند و ماهی تازه نیز شاید و موم روغن از روغن بنفشه و روغن کدو و موم صافی و آب کاسنی و آب توزک ترتیب کنند و بر جگر طلا سازند ضعف کبد یا به سبب سوء المزاج بود علامت آن گفته شد یا به سبب سعده باشد که به

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۶۹

کبد عارض شود علامت آن ضعف کبد و قلت اشتها و فساد لون و نحافت بدن و اسهال غالی شبیه به غسله لحم و وجع ضلع آخرین از اضلاع ایمن بود و این سده اگر در محدب کبد بود علامت او آن است که بوالاند اندک آید و رقیق بود علاج آن هر بامداد جلابی از تخم کاسنی و بیخ مهک و روباه تربک هر یک سه درهم رازیانه یک درهم نبات بحسب مزاج با قرص زرشک یا سکنجبین ساده یا بزروی و غذا زیرباج خورند و از اغذیه غلیظه و اطعمه لزجه حلاوی احتراز کنند و اگر سده در مقرر کبد باشد علامت آن براز رقیق بود علاج آن هر روز جلابی از بیخ مهک و تخم رازیانه و کاسنی و نبات تناول کنند و غذا نخود آب و تلین طبیعت کنند به این مطبوخ صفت آن سنا پنج درهم تخم کاسنی سه درهم بجوشانند و صافی کنند و ده مثقال شکر سرخ و پنج مثقال مغز خیار

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۷۰

شبر در آن حل کرده بیاشامند و بابونه و شبت هر یک سه درهم تخم کرفس و سنبل و اسارون هر یک درهمی بکوبند و به آب سداب بر جگر نهند و معجون کرکر در این صورت نافع بود صفت آن تخم کرفس رازیانه بهل سلیخه اذخر هر یک ده درهم سنبل

قسط رواس عصاره غافث سیری بری بادام تلخ هر یک پنج درهم ریوند چینی رب السوس از هر یک سه درهم زعفران یک درهم مجموع کوفته و بیخته با شیر و قند یا عسل بسرشند و یک مثقال با ماء الاصول تناول کنند اورام کبد ورمی باشد که بر کبد ظاهر شود اگر دموی باشد علامت او تب و تشنگی و لهیب و حرقت و وجع موضع کبد و ثقل آن و ظهور ورم و سعال و فواق و احتباس بطن و ضیق نفس بود و باشد که از احتباس بول نیز شود علاج آن اولاً فصد کنند و اخراج خون به حب حاجت و قوت گیرند و هر بامداد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۷۱

جلابی از تخم کاسنی و پوست بیخ کاسنی و رباه تربک هر یک سه درهم نبات و ترنجبین هر یک ده درهم تناول کنند و غذا کشکاب خورند و تلین به مطبوخ فوکه کنند به این حقنه صفت آن سنا هفت درهم بنفشه و نیلوفر و تخم کاسنی هر یک پنج درهم جو نیم کوفته سبوس و خطمی هر یک کفی خیارشنب پانزده درهم شکر سرخ ده درهم روغن بنفشه آب کامه هر یک ده درهم و اگر ورم بر محدب کبد باشد در ادرار بول سعی بلیغ باید نمود و شیر سه تخم و آب کاسنی و سکنجین بزوری خورند و این قرص تناول کنند صفت آن تخم کاسنی و تخم خربزه مقشر تخم کشوث هر یک سه درهم طباشیر یک مثقال ریوند نیم درهم لک مغصول درمی بکوبند و به آب کاسنی بسرشند و مثقالی بخورند و در ابتدا ورم روباه تربک و ورق گل بنفشه و سندلین و ورق کاکنج و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۷۲

طحلب و آب بستان افروز و گلاب ضماد سازند و چون از ابتدا تجاوز کند استعمال ضمادات نکنند و اگر ورم صفراوی بود علامت آن شدت تب و تشنگی و قلق و سرعت نبض و ناریت قاروره و قی و اسهال مراری بود علاج آن هر بامداد جلابی از تخم کاسنی و بنفشه و نیلوفر و ترنجبین تناول کنند و تلینی طبیعت به مطبوخ فواکه یا هلیله با نقوع فواکه یا شیرخشت و ترنجبین و خیارشنب و غذا کشکاب با شیر خشخاش خورند و اگر درهم بلغمی بود علامت آن قلت عطش و تب غیر حاده و براز بلغمی و بیاض قاروره بود و احساس ورم کبد با وجع به افراط نباشد علاج آن جلابی از روباه تربک و رازیانه و بیخ مهک و نبات تناول کنند و غذا نخود آب و بنوماش با مغز بادام خورند و تلین طبیعت به حقن‌های نرم کنند یا به این مطبوخ صفت آن سنا پنج درهم و رازیانه انیسون هر یک

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۷۳

سه درهم شکر دو درهم بجوشانند و صافی کنند و پنج مثقال معجون خیارشنب تا هفت مثقال در آن حل کند و بیاشامند و بعد از تنقیه اطریفل و گلغند و جوارشات مقوی معده تناول کنند و اگر ورم سوداوی بود و آن به واسطه سده باشد که میان کبد و طحال واقع شود علامت آن صلابت کبد و تشنگی و خشکی زبان باشد علاج آن هر روز جلابی از تخم کاسنی و رازیانه و کرفس و گاوزبان و نبات تناول کنند و شراب گاوزبان و بالنکو لعق کنند و غذا زیرباج خورند و تلین طبیعت به مطبوخ افیمون کنند با سنا هفت درهم و بالنکو و بیخ مهک و تخم کاسنی هر یک سه درهم شکر سرخ پانزده درهم بجوشانند و صافی کنند و معجون نجاح هفت مثقال در آن حل کرده بیاشامند و غذا نخود آب و شیر خسک دانه خورند و بعد از تنقیه سکنجین بزوری و عنصلی و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۷۴

ماء الاصول و قرص زرشک کبر تناول کنند و کبد را به حله و بزرگ و شمع و پیه بط روغن بنفشه و اکلیل الملک و بابونه و نام تضمید کنند و اگر ورم جگر از ضربه و سقطه باشد نخود و مقشر و ریوند و هر یک سه درهم مومیائی دو درهم و روغن بنفشه بگذارند و با هم آمیخته طلا کنند و بیله کبد اگر بعد از ورم حادث شود علامت او آن است که تب دیگر اعراض اشتد کند و مریض به پشت باز نتواند خفت و چون منفجر شود علامت آن قشعریه و اسهال مده با چیزهای شبیه به دروی بود و مریض را خفی

و راحتی حاصل شود و باشد که مده به قی با ادرار دفع شود علاج آن پیش از انفجار تضمید کنند و شی بز با بزرگ و مر و زرشک تناول کند و چون منفجر شود اگر تب نباشد جلای از زوفا و بیخ کرفس و رازیانه و انیسون و نبات تناول کنند و اگر تب باشد شیره سخ تخم با

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۷۵

شراب تخم خیارین و عناب و خشخاش و نیلوفر تناول کنند نفخ کبد علامت او آن است که ثقل نباشد و وجع ممد بود و تب و ررات بنود علاج آن سکنجین بزوری و ماء الاصول و معجونات حاره تناول کنند و به مسخنات تضمید نمایند و سده کبد: به سبب اخلاط لزج و غلیظ حادث شود علامت آن ثقل کبد بود بی آنکه وجع تب باشد و علامت ورم اگر سده در محدب باشد بول اندک رقیق بود و اگر در معقر کبد بود براز رطب باشد علاج آنچه در معقر بود مفتحات استعمال کنند مثل شراب و نیاری و ریوند و سکنجین و کاسنی ناشسته را آب بگیرند و با سکنجین بزوری تناول کنند علاج آنچه در محدب کبد باشد تناول ماء الاصول و سکنجین بزوری بود و اگر حرارت و تشنگی باشد با شیره تخم توزکخ و آب کاسنی با سکنجین خورند و قرص زرشک نیز مفید کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۷۶

بود و غذا زرشک و زیرباج و انار و سکنجین خورند سوء القنیه و استسقاء:

سوء القنیه از ضعف کبد و فساد مزاج آن حادث شود و علامت آن تهیج اطراف و بیاض لون بود علاج او آن است که تقلیل غذا کنند و از اغذیه غلیظ اجتناب نمایند و زرشک و نخودآب یا دارچینی و زیرباج خورند و تقویت کبد کنند چنانچه در سوء المزاج گفته شد و اهمال در این باب نمایند که این مقدمه استسقا است اما استسقا سه لون لحمی زقی، طبلی اما لحمی آن است که جمیع اعضاء بر آمده شود و سبب آن ضعف جگر و برودت مزاج آن بود و این برودت به سبب استفراغ دم بسیار از بواسیر و کثرت حیض یا به سبب شرب آب سرد بود در عقب ریاضت یا در حمام یا در فراش گرم یا به سبب ضعف طحال بود که جذب سودا نتواند کرد و در کبد بماند و مزاج او سرد گرداند یا به سبب ضعف معده باشد که هضم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۷۷

طعام تمام نتواند کرد و کیلوس خام به کبد رود و کبد نیز از نضج آن عاجز شونند و اعضا آن را جذب کند و چون خام باشد جزو بدن نشود و موجب این مرض گردد و علامت آن بیاض یا صفرت لون بود و انتفاخ بدن بیاض در وقت قاروره بود چون آن گشت بر اعضا نهند فرو رود و زمانی همچنان گو باشد علاج آن هر روز جلابی از تخم کاسنی و رازیانه هر یک دو درهم بیخ کاسنی و بیخ رازیانه هر یک سه درهم نبات ده درهم تناول کنند غذا زیرباج با کبک و تیهو و کبوتر بچه و کنجشک خورند و اندک زیره و دارچینی در آن کنند و آب بجوشانند که بغایت سرد نشده باشد اندک می‌خورند و استحمام به آب شور و آب شبی مفید بود و بر تامه حمام و بر ریگ خسپیدن و پست بر آفتاب کرده نشستن نافع بود و در این مرض در ادرار بول مبالغه باید کرد به مثل سکنجین بزوری و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۷۸

قرص زرشک و کمادریوس و انیسون و جعده و رازیانه و تخم کرفس و سنبل و سلیخه و بیخ رازیانه و بیخ کرفس را بکوبند و دو درهم از آن با سکنجین بزوری تناول کنند و بوره و زیره و سعد بکوبند و بر شکم طلا کنند و اگر طبیعت محتسب باشد به معجون خیارشیر و حب ایاره تلین کنند و اگر این علت را ضعف و برودت معده باشد قی کنند و گلنگین و انیسون بخورند و حب اصطمخیقون تلین کنند و معجون کر کم تناول کنند اما استسقا زقی آن است که ماتیة میان صفاق و ترب یا احشاء و ترب حادث شود و این نوع بدترین استسقا بود علامت آن ثقل و بزرگ شدن شکم و صقالت پوست آن باشد و شکم مانند خبکی پر آب و چون دست بر آن زنند یا از پهلو به پهله گردانند از آن آواز آب شنوند علاج آن هر روز جلابی از تخم کاسنی و رازیانه و بیخ

کاسنی و گلقدن تناول

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۷۹

کنند و اگر به آن حرارت مزاج باشد آب کاسنی نشاسته با سکنجبین بزوری خورند و تلین طبیعت به مطبوخ هلیله با آب شاهتره و هلیله کوفته باید کرد یا به این حب صفت آن افستین و غاٹ و انیسون و مصطکی و سقمونیا هر یک درهم لک مغسول عود بلسان هر یک دو درهم بکوبند و با آب رازیانه بسرشد و حب سازند و دو مثقال تناول کنند و بوره ارمنی و بیخ سوسن و قرومانا و مویزج هر یک سه درهم تخم کرفس هفت درهم پشک بز پنجاه درهم آرد جو سرگین گاو هر یک شصت مثقال بسایند و به آب رازیانه و با آب کاسنی بسرشد و بر شکم طلا کنند و بعضی شکم را شق می کنند و آن را بزل می گویند لیکن عظیم الخطر باشد اما استسقا طلبی آن است که ریاح غلیظ در میان صفاق و ثرب و امعاء واقع شود و سبب آن حرارت کبد باشد و باشد که از برودت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۸۰

و رطوبت معده بود زیرا که چون معده هضم تام عاجز می شود کیلوس خام به جگر رود و جگر ب طبخ و هضم آن مشغول شود و از آن ماده ریاح و ابخره بسیار حاصل شود موجب این مرض گردد و علامت آن بزرگ شدن شکم و بر آمدن ناف بود با آن ثقلی نباشد و چون دست بر شکم بزنند آواز طبل آید علاج آن هر روز جلابی از تخم کاسنی و انیسون و بیخ مهک و بیخ کاسنی و گلقدن تناول کنند و غذا نخود آب با مغز بادام و فلفل و زیره کروی و نانخواه خورند و روغن بابونه و روغن سداب و شبت بر شکم مالند و ماء الاصول و تخم کرفس کوهی و رازیانه و انیسون و زیره کرمانی و دوقو و فطر اسالیون هر یک سه درهم پوست بیخ رازیانه ده درهم و بیخ کرفس پنج درهم و بیخ مهک ده درهم و بیخ اذخر و نفاخ اذخر هر یک دو درهم مویز طائفی بیست درهم در چهار

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۸۱

رطل آب بجوشانند تا به دو رطل آید پس با دو رطل عسل به قوام آرند و ده درهم تا ده مثقال از آن تناول کنند سفوف تخم کرفس و رازیانه و انیسون و اسارون و قسط و زراوند هر یک دو درهم زیره کرمانی سه درهم سنبل و جعده هر یک درهمی و نیم بکوبند و دو مثقال از آن با ماء الاصول بخورند به آب کوفته را به دو چندان قند بیامیزند و پنج مثقال تناول کنند و اگر خواهند که تلین کنند پنج مثقال معجون خیارشنب و ده مثقال از این ماء الاصول در آب گرم حل کرده بیاشامند و چون مرض منحل گردد و نفخ ساکن شود بابونه و تخم شبت و پودینه و اکلیل الملک و مرزنجوش و زیره بکوبند و به آب سداب سرشته بر شکم طلا کنند و نوعی از استسقا طلبی است که آن را حبن گویند علامت آن انتفاخ و عظم بطن بود بی نتو ناف و شکم ایشان عظیم شبیه به شکم آبستان بود علاج

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۸۲

آن هر روز جلابی از تخم کشوٹ و کاسنی و رازیانه و روباه تربک و نبات تناول کنند و تلین طبیعت به این مطبوخ کنند صفت آن سنا هفت درهم روباه تربک پنج درهم تخم کاسنی سه درهم شکر سرخ و ترنجبین هر یک دو درهم مغز خیارشنب پانزده درهم آب کاسنی ناشسته پنجاه درهم به چیزهای درشت شکم را بمالند و بیاید دانست که هر گاه به استسقا تب و تشنگی بسیار بود به اشیاء حاره معالجه نکنند و به روباه تربک و تخم کاسنی و بیخ آن اکتفا کنند و نبوماش با مغز بادام خورند و تلین طبیعت به این مطبوخ کنند. صفت آن سنا و هلیله کابلی و آمله و بلیله هر یک پنج درهم بنفشه نیلوفر تخم کاسنی هر یک سه درهم مویز طائفی پانزده درهم آلو کیلی عناب هر یک ده عدد سپستان بیست عدد مغز خیارشنب ترنجبین هر یک ده درهم و بعد از تنقیه آب کاسنی

و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۳۸۳

سکنجبین ساده بخورند. یرقان اصفر: صقرتی بود فاحش که در بشره و چشم ظاهر گرد و به سبب جریان صقرا در زیر پوست و حدوث آن اگر از قبیل بحران باشد علامت آن تلین طبیعت و تلخی دهن بود در روزهای باحوری واقع شود علاج آن که سهل تر باشد آب کاسنی بیست درهم با ده درهم سکنجبین تناول کنند و غذا زرشک و مغز بادام خورند و ماهی تازه به سرکه و اگر یرقان از سوء المزاج گرم باشد که کبد را حادث شود علامت آن شدت عطش و سرعت نبض و صیغ قاروره و میل آن به سوا بود و به آن زبد اصفر باشد و رنگ روی تیره بود و طبیعت محتبس باشد علاج آن جلابی از تخم کاسنی سه درهم اجاص ده عدد تمر هندی و ترنجبین و نبات تناول کنند و غذا جواب خورند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه یا نقوع فواکه یا شیرخشت و ترنجبین یا مطبوخ هلیله زرد

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۸۴

کنند و بعد از تنقیه تبرید مزاج کبد باید کرد به شیره تخم توزک و سکنجبین به آب خیار کدو با یک مثقال قرص طباشیر نرم و غذا آلوچه و تمر هندی و زرشک و بنوماش و مغز بادام و اسفناخ خورند و اگر یرقان به سبب سوء المزاج حار بود که مراره حادث شود صفرا را بسیار جذب کند و در او غلیان پیدا شود و در بدن منتشر گردد و علامت آن دشت عطش و لهیب باشد و این نوع بغته حادث شود و باشد که به سبب حرارت جمیع بدن عارض شود و علامت آن نحافت و خاریدن بدن و خشکی براز بود و صفرا به قی و براز دفع شود علاج آن هر دو نوع اسهال صفرا و تبرید کبد باشد و اگر یرقان به سبب ورم کبد حادث شود علاج آن فصد و تلین طبیعت باشد و اگر به سبب شرب زهر یا گزیدن حیوانی زهر دار باشد یک مثقال قرص طباشیر نرمه آب انارین تناول کنند با مثقالی

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۸۵

قرص کافور با لعاب بنکو و به دانه یا آب خیار کدو بخورند و غذا کشکاب با روغن بادام خورند و جگر را به ورق گل و صندل و اقاویا و گشنیز هر یک پنج درهم و کافور نیم دانگ با گلاب تضمید کنند و یرقان نیز سبب سده میان طحال و مراره و امعا حادث شود واقع می‌گردد و این نوع تابع قولنج باشد اول علاج قولنج باید کرد و استعمال اشیاء حاره کنند و ریوند و غافث هر یک مثقالی افسنتین دو مثقال بکوبند و با ده مثقال سکنجبین تناول کنند و اگر به سبب سده باشد که میان کبد و مراره حادث شود علامت او آن باشد که براز به تدریج سفید گردد علاج آن اسهال صفرا باشد و بعد از آن استعمال مفتحات مثل سکنجبین بزوری و آب کاسنی و تخم کرفس و انیسون و امثال آن

[باب دوازدهم در امراض طحال]

باب دوازدهم در امراض طحال: سوء المزاج که طحال را عارض

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۸۶

شود و اگر حار بود علامت آن شدت تشنگی و التهاب و حرقت موضع طحال باشد و صفرت بودن و کمودت آن و حمرت قاروره و سواد براز و اختلاف نبض و سوء خلق علاج آن فصد اسیلیم کنند از جانب چپ و جلاب از تمر هندی و ترنجبین و نبات خورند یا قرص زرشک و سکنجبین بزوری و غذا زرشک یا تمر هندی یا آلوچه یا بنوماش و مغز بادام تلین طبیعت کنند به مطبوخ هلیله زرد و سیاه ماء الجبن با سکنجبین بزوری و این قرص نیز مفید افتد صفت آن ریوند یک درهم و نیم زعفران نیم درهم ورق گل پنج درهم طباشیر سه درهم مغز تخم سه درهم تخم توزک چهار درهم کافور نیم دانگ تمام کوفته و بیخته به آب کاسنی بسرشند و مثقالی با سکنجبین تناول کنند صفت سفوف طباشیر ریوند بیخ مهک سنبل مصطکی غافث هر یک ورمی زرشک چهار درهم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۸۷

بکوبند و یک مثقال تناول کنند و انجیر و کبر به سرک نافع بود و تخم ترب و سپندان و شیطرح هر یک سه درهم در سرکه بجوشانند و نمدی به آن تر کنند و بر طحال نهند و یا ورق گز بکوبند و یا آرد جو سرکه طلا کنند نافع بود و اگر تب و تشنگی مفرط باشد شیره تخم توزک یا آب کاسنی با آب خیار کدو با سکنجبین تناول کنند و اگر سوء المزاج بارد بود علامت آن سقوط اشتها و عدم تشنگی و کثرت ریق بود علاج آن جلابی از تخم رازیانه و بیخ آن و انیسون و گلقد تناول کنند با بیست مثقال از این ماء الاصول صفت آن پوست بیخ رازیانه ده درهم بیخ کبر پنج درهم کرفس بیخ مهک هر یک سه درهم مویز طائفی دو درهم تخم خیارین پنج درهم تخم کشوث و تخم کاسنی و رازیانه و بیخ شبت هر یک سه درهم مویز طائفی دو درهم تخم خیارین پنج درهم تخم کشوث

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۸۸

و تخم کاسنی و رازیانه و بیخ شبت هر یک سه درهم مویز طائفی دو درهم تخم خیارین پنج درهم تخم کشوث و تخم کاسنی و رازیانه و بیخ شبت هر یک سه درهم جموع در سه رطل آب بجوشانند تا یک رطل ماده پس صاف کنند و با عسل یا قند به قوام آرند یا آب صافی کرده عسل یا قند به جای چاشنی نهند و بیاشامند و غذا نخودآب با شیره خسک دانه خورند و اگر طبیعت محتبس باشد به این مطبوخ تلین کنند صفت آن سنا پنج درهم هلیله سیاه هفت درهم بیخ اذخر غاغت تخم کاسنی هر یک سه درهم بنفشه سه درهم آلو سیاه و عناب هر یک ده عدد سپستان بیست عدد و خیارشبر پانزده درهم ترنجبین و شکر سرخ هر یک ده درهم و طحال را به ورق سداب و گز و بیخ کبر داشته مجموع را در سرکه بجوشانند و تنطیل کنند و اگر سوء المزاج یابس بود علامت آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۸۹

غلظ خون و شدت سیاهی رنگ و صلابت و نحافت و کمودت بدن و خبث نفص باشد علاج آن جلابی از بیخ کاسنی و پنج انگشت و بیخ مهک و بنفشه و روباه تربک و نبات تناول کنند و غذا بنوماش و مغز بادام و کدو یا فروخ خورند و ماهی تازه نیز شاید و اگر سوء المزاج رطب بود علامت آن ترابل بدن و بیاض لسان و کثرت ریق و قلت عطش بود علاج آن سکنجبین بزوری و ماء الاصول مذکور تناول کنند و غذا نخودآب با شیره خسک دانه و قلا یا ستوبله خورند و تلین طبیعت کنند به حب الفیتمون و حب ایاره اورام طحال: اگر ورم طحال دموی بود علامت آن تب و سرعت و عطش و التهاب و وجع طحال و غلظ سواد قاروره بود علاج آن باسلیق کنند و جلاب از تخم کاسنی و عناب و اجاص و نبات تناول کنند و غذا کشکاب باشد و تلین طبیعت کنند به مطبوخ فواکه و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۹۰

صندل و اقاویا و شیاف مامیثاء گشنیز تربد بر طحال طلا کنند و اگر ورم صفراوی بود علامت آن حمی حاده و عطش مفرط و زردی چشم و زبان و قاروره و براز بود و باشد که با آن یرقان نیز باشد علاج آن جلابی از تخم کاسنی و روباه تربک هر یک سه درهم تمر هندی و نبات هر یک ده درهم تناول کند با آب انارین یا نبات و غذا جو با شیره خشخاش خورند و تلین طبیعت کنند به قرض طباشیر نرم یک مثقال با سکنجبین ده مثقال و طحال را به

صندل و توزک و گشنیز و ورق بید تضمید کنند و اگر اورام بلغمی بود علامت آن قلت عطش و زیادتی حجم طحال و بیاض لون و قاروره و بطوء نبض علاج آن جلابی از روباه تربک و بیخ مهک و رازیانه و نبات تناول کنند و غذا نخودآب خورند و تلین طبیعت کنند به این مطبوخ

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۹۱

صفت آن سنا هلیله زرد هر یک پنج درهم تربد دو درهم تخم کاسنی و رازیانه و کرفس به این مطبوخ صفت آن سنا هلیله زرد هر یک پنج درهم تربد دو درهم تخم کاسنی و رازیانه و کرفس و پنج مشک و شگوفه کبر و بالنکو و گاوزبان هر یک سه درهم انجیر بیست عدد و مویز طائفی پانزده درهم شاهتره یک دسته خیارشبر و ترنجبین هر یک ده درهم و بعد از تنقیه قرص زرشک با سکنجبین بزوری تناول کنند به آب انارین یا نبات تناول کنند و غذا نخود آب خورند و تلین طبیعت کنند به این مطبوخ صفت آن سنا هلیله زرد هر یک پنج درهم تربد دو درهم تخم کاسنی و رازیانه و کرفس و پنج مشک و شگوفه کبر و بالنکو و گاوزبان هر یک سه درهم انجیر بیست عدد مویز طائفی پانزده درهم شاهتره یک دسته خیارشبر و ترنجبین هر یک ده درهم و بعد از تنقیه قرص زرشک با سکنجبین

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۹۲

بزوری تناول کنند و اگر ورم سوداوی بود علامت آن نحافت و هزال بدن و صلابت طحال و خروج آواز طبع خویش و ضیق النفس و سودالون و فساد هشم و لین طبیعت و سرعت نبض بود علاج آن فصد باسلیق کنند و تلین طبیعت به حب اف تیمون یا مطبوخ آن کنند و غذا زیرباج یا کبک و فروج کنند و بعد از تنقیه سکنجبین بزوری و قرص کبر خورند صفت آن پنج انگشت و بیخ کبر باریک ده درهم و زراوند مدحرج شونیز تخم سپندان هر یک سه درهم عنصل هفت درهم بکوبند و سه درهم اشنه بجوشانند و ادویه به آن بسرشد و قرص سازند و یک مثقال تناول کنند و خردل و بیخ کبر و بوره ارمنی و غافث بکوبند و با سرکه بر سر طحال طلا کنند و با خردل بکوبند و با عسل بیامیزند و کاغذی به مقدار درهم ببرند و ادویه بر آن بمالند و بر طحال نهند و اگر ورم طحال متقیح شود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۹۳

منفجر گردد و به معده ریزد و به قی و براز دفع شود و در آن شیر شتر دهند و مدارات مفید افتد و سعی باید کرد که طبیعت محتبس نباشد نفخ طحال به سبب برودت مزاج طحال و کثرت سودا حادث شود علامت آن تمدد موضع طحال و برآمدگی آن باشد و چون دست برو نهند از زیر دست بلغزد و باشد که با آن قراقر بود علاج آن ماء الاصول و سکنجبین بزوری و آب رازیانه با سکنجبین عنصلی تناول کنند و نمک و سبوس و گاورس گرم کنند و بر موضع طحال نهند سده طحال حدوث آن به سبب فضلات غلیظ باشد که در او مجتمع شود علامت آن ثقل طحال بود بی علامت ورم علاج آن جلابی از رازیانه و نانخواه و روباه تربک و انیسون و نبات تناول کنند و سکنجبین بزوری و قرص کبر مفید بود تخم کاسنی و کزمازج هر یک پنج درهم پنج انگشت دو درهم و نیم بکوبند و سه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۹۴

درهم از آن با سکنجبین بزوری تناول کنند و باقی معالجات سوء المزاج بجا آرند یرقان اسود تغییر لون بدن باشد به سیاهی و سبب آن سده باشد که میان طحال و کبد و معده حادث شود علامت آن ثقل و تمدد طحال و خبث نفث و قلت اشتها و نحافت بدن و بطوء نبض بود و به تدریج حادث شود نه بغتته علاج آن فصد اسلیم کنند از جانب چپ و جلابی از بیخ مهک و تخم کاسنی و نبات با گلقد تناول کنند و غذا زیرباج خورند و بعد از نضح سنا پنج درهم پوست بیخ کاسنی سه درهم شکر ده درهم بجوشانند و صافی کنند پنج مثقال معجون ناح در آن حل کرده بیاشامند با هلیله زرد و سیاه کابلی هر یک سه درهم اف تیمون یک درهم غاریقون و بسفائح هر یک پنج درهم بکوبند و سه درهم از آن با رطلی ماء الجبن بیاشامند و اگر این مرض به سبب ضعف قوت جاذبه یا ماسکه طحال بود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۹۵

علامت آن قی و اسهال سودا و سقوط اشتها و کدورت عین بود علاج آن هر روز جلابی از انیسون ورق گل سکنجبین بزوری

تناول کنند و طحال را به ورق گل و فوفل و افستین و مقل مصطکی تضمید کنند.

[باب سیزدهم در امراض امعاء]

باب سیزدهم در امراض امعاء از آن جمله قولنج است و آن مرضی است که مانع خرو و براز شود و با آن وجعی عظیم باشد و وجع قولنج به وجع کلیه مشتبّه می‌شود و فرق به آن کنند و وجع کلیه از یک موضع تجاوز کند و وجع قولنج از جاری خود تجاوز کند و سبب قولنج بلغمی غلیظ باشد که با ثفل مختلط شود و علامت آن شدت وجع و سقوط اشتها و سبوق تخمه بود و پیش از حدوث قولنج بلغم لزج با براز برون آمده باشد علاج آن جلابی از بالنکو و رازیانه و انیسون و تخم کرفس و گلنگین تناول کنند و به جوارش سفرجلی مسهل تلین کنند یا به این

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۹۶

حب صفت آن ایاره فیکرا تربد هر یک درهمی شحم حنظل و نمک هندی هر یک دانگی بکوبند و مقل ازرق دو دانگ بجوشانند و ادویه به آن بسرشد و حب سازند یا با این حقنه استعمال کنند سنا مکی هفت درهم انجیر ده عدد عناب ده عدد سپستان بیست عدد خسک و شبت هر یک ده درهم گل بابونه اکلیل الملک و سداب هر یک کفی برگ چغندر دسته روغن کنجد و آب کامه هر یک ده درهم شکر سرخ بیست درهم بوره نیم درهم و ارگ قولنج به سبب ریخی بود که در امعاء محتبس شده باشد علامت آن تقدم نفخ و قراقر و تناول اشیاء نفاخ و انتقال وجع بود علاج آن جلابی از انیسون و نانخواه و رازیانه و گلنگین تناول کنند و گوارش کمونی و سفرجلی مسهل بخورند یا تخم کرفس و انیسون و نانخواه هر یک ورمی جندیدستر دانگی و نیم بکوبند و به آب رازیانه

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۹۷

حب سازند و بلع کنند و این شیاف استعمال کند خطمی بوره ارمنی هر یک دو درهم تخم حنظل و خطمی هر یک سه درهم سکینج درهمی و نیم مقل یک درهم شیاف سازند با این حقنه استعمال کنند صفتن سنا هفت درهم انجیر و عناب ده عدد سپستان بیست عدد مویز طائفی پانزده درهم خسک و بابونه و شبت و اکلیل الملک و بنفشه و خطمی و سبوس هر یک هفت درهم بجوشانند و صافی کنند و آبکامه و عسل و روغن زیت هر یکده درهم بوره و نمک هر یک نیم درهم بر سر آن کرده استعمال کنند و روغن سداب بر شکم مالند یا ورق سداب و کرنب هر یک ده درهم و تخم کرفس و سداب هر یک پنج درهم در رطلی آب بجوشانند تا به نیمه آید و در رطلی روغن کنجد بر سر آن کنند و بجوشانند تا آب برود و روغن بماند آن روغن بر شکم مالند و اگر قولنج

کفایه منصوریه، رساله چوب چینی (کفایه منصوریه)، ص: ۳۹۸

به سبب ورمی باشد که در موضع امعاء واقع شود علامت آن تب وجع شدید و ضربان و عطش و قی مراری و این قولنج به تدریج حادث شود علاج آن فصد کنند و جلابی از روباه تربک و تخم کاسنی و ترنجبین تناول کند با شراب بنفشه و ترنجبین و غذا بنوماش و مغز بادام خورند و تلین طبیعت به این مطبوخ کنند صفت آن سنا پنج درهم عناب ده عدد سپستان بیست عدد تخم خطمی پرسیاوشان روباه تربک هر یک سه درهم خیارشنب و ترنجبین هر یک پانزده درهم یا این حقنه استعمال کنند صفت آن سنا هفت درهم بنفشه نیلوفر هر یک سه درهم جو نیم کوفته و خطمی و سبوس هر یک کفی ورق سداب و ورق خبازی و ورق سلق هر یک دسته خیارشنب شکر سرخ ترنجبین هر یک ده مثقال روغن بنفشه ده درهم و اگر با وجع و حرارت شدید و لذع و حکه باشد این حقنه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۳۹۹

مناسب باشد صفت آن عنباب ده عدد و سپستان بیست عدد خطمی سه درهم بجوشانند و صافی کنند و آب خیار کدو و خبازی و شیره جو و لعاب بنکو هر یک پانزده درهم روغن بنفشه ده درهم با هم بیامیزند و نیم گرم استعمال کنند و اگر قولنج به سبب التواء امعا یا نزول آن یکی انیشتین حادث شود علامت او آن است که قولنج بعد از حرکتی عینف یا برجستن یا از بالا به زیر افتادن حادث شود علاج او آن است که پای علیل را به ریسمان بندند و بر بالا کشند و ریسمان را تحریک کنند تا امعاء به جای خود رود جلابی از روباه تربک و بنفشه و رازیانه و نبات بدهند و غذا نخود آب با روغن شیره کنجد باشد و اگر باز به جای خرو دند یک درهم یا یک مثقال زییق ناشکته فرو برند و تردد کنند و بمالند تا بیروناید و اگر قولنج به سبب احتباس ثقل و یبوست آن باشد علامت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۰۰

آن تقدم احتباس و تناول مجففات بود علاج آن لجابی از شراب بنفشه و ترنجبین هر یک دو مثقال تناول کنند و غذا نخود آب چرب با مرغ فربه خورند یا بنفشه چهار درهم سپستان بیست عدد بزرگ و حله و حب الرشاد هر یک ده درهم و ترنجبین پانزده درهم جلاب سازند و اگر به سبب حرارت امعاء باشد علامت آن شدت عطش و دوام التهاب بود علاج آن جلابی از بنفشه و روباه تربک و تخم کاسنی و ترنجبین و نبات تناول کنند با آب خیار و کدو و شیره تخم توزک با ترنجبین و بدین حقه تلین کنند صفت آن بنفشه و نیلوفر تخم کاسنی و تخم خیارین و بابونه و اکلیل الملک و سبوس جو نیم کوفته و لبلاب و پرسیاوشان هر یک هفت درهم عنباب ده عدد سپستان بیست عدد بجوشانند و صافی کنند و لعاب بنکو و لعاب بزرگ و روغن بنفشه و خیارشبر و ترنجبین هر یک ده

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۰۱

درهم با آن ضماد کرده استعمال کنند و غذا شیره گندم چرب و حسوهای چرب خورند و شکم به روغن بنفشه و لعاب خطمی و کثیرا بمالند ایلایس: نوعی از قولنج است و آن چنان باشد که ثقل در امعاء علیا محتبس گردد و از دهن بیرون آید و با آن ضعف نبض و غشی و اضطراب بود علاج او آن است که او لافلونای رومی سه درهم بدهند و چون وجع ساکن شود با آن معاودت نکنند و جوارش سفرجلی مسهل یا جوارش فلاقلی یا شهریاران بدهند و این حقه استعمال کنند. صفت آن بابونه شبت تخم کرفس رازیانه حله هر یک ده درهم انجیر ده عدد مقل سکینج جاوشیر هر یک دو درهم روغن زیت با بیدانجیر ده درهم شکر سرخ و آبکامه هر یک پانزده درهم بوره و نمک هر یک نیم درهم و باید که در روز غذا نخورند و اگر توانند استعمال ریاضت مفید است و روغن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۰۲

بابونه و خیری بر شکم بمالند و شراب صرف گرم کند و اندک اندک می آشامند و بابونه و شبت و اکلیل الملک و تمام و خسک و برگ بید انجیر و فودنه و روباه تربک بجوشانند و در آن می نشینند و شیافی از بوره و نمک هندی و سکنجیه و شحم الحنظل ترتیب کنند و بکار دارند مغض و جعی بود که امعا را حادث شود و شکم می پیچد و آن اگر به سبب ریح باشد علامت آن قراقر و نفخ و تمدد بود و بخروج ریح تسکین حاصل شود علاج آن هر روز جلابی از انیسون و رازیانه و روباه تربک و گلقد تناول کنند یا دو درهم گوارش کمون بخورند و اگر با مغص اسهال باشد علاج آن گفته شود و اگر طبیعت محتبس باشد رازیانه و تخم کرفس و سداب هر یک سه درهم و نانخواه و صعتر هر یک چهار درهم و قند مثل مجموع بکوبند و سه درهم از آن تناول کنند و شکم به روغن گل

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۰۳

و بابونه گرم کرده بمالند و اگر به واسطه تناول اطعمه حاره حریفه بود علامت آن حرقت امعاء و تشنگی و خروج مره صفرا بود

علاج آن آب انارین یا نبات بیاشامند و یا لعاب بنکو به دانه و بر سر شربتی از نبات بیاشامند یا شیر تخم توزک و نیم درهم طباشیر ده درهم با نبات تناول کنند و اگر مغص به واسطه خلطی مالح باشد علامت آن ثفل و تشنگی بود و یا براز بلغم بیرون آید علاج آن تلین طبیعت کنند به حقه‌های نرم یا به این مطبوخ صفت آن سنا پنج درهم بنفشه بسفایج رازیانه، تخم کاسنی، روباه تربک، هر یک سه درهم عناب ده عدد سپستان، بیست عدد تربد، دو درهم خیارشنب، پانزده درهم ترنجبین، ده درهم شکر سرخ، ده درهم اگر به سبب خلطی لزج باشد که در امعاء متمکن شود علامت آن قلت عطش و کثرت بزاق و وجع از یک موضع منتقل شود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۰۴

علاج آن تلین طبیعت باشد به حقه‌های نرم که در باب قولنج ذکر یافت و تنقیه معده کنند به قی و گلقلند و دارچینی و زعفران و صعتر در آن کنند و بعد از تنقیه جوارش کندر و مصطکی تناول کنند و غذا نخودآب با شیر خشک دانه خورند و فلفل و آب سرد کمتر خورند. دیدان کرم‌های: که در امعاء متولد شود به سبب رطوبتی فضلی باشد که در امعاء بماند و به طول مکث متفعن شود چون حرارت در او عمل کند تا گرم شود و این کرم اگر دراز بود حیات گویند و در امعاء دقاق متولد شود علامت آن احساس حرکت آن باشد در حالت جوع و پیچیدن شکم و سیلان لعاب و بر هم سائیدن دندان در خواب علاج آن چهار روز پیایی رطلی شیر با ده مثقال شکر تناول کنند و غذا نخودآب با شیر خشک دانه و صعتر و دارچینی خورند روز پنجم درمنه ترکی و برنج

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۰۵

کابلی مقشر و قسط و مرو سرخس و ترمس و تربد هر یک درهمی حب النیل نیم درهم بکوبند و بر سر شیر ریزند و بیاشامند و اگر از آن به قیمتی بماند و عمل تمام نکند آب کامه ده مثقال به آب گرم بخورند و شحم الحنظل دانگی و نیم تبیل نیم درهم بکوبند و به زهره گاو بسرشند و شیاف سازند و بردارند و در آخر روز تربد کشک با شیر نام بخورند و از تناول اغذیه غلیظه بارده احتراز کنند و اگر کرم پهن باشد آن را حب القرع گویند و او در امعاء غلاظ متولد شود علامت آن صفرت لون بود خروج آن احيانا هر چند که چیزی خورند سیر نشوند علاج آن درمنه ترکی برنج کابلی مقشر همی ک مثقال نمک هندی دانگی و نیم تربد یک در شحم حنظل دانگی بکوبند و بر سر شیر کنند و بیاشامند و از لبنیات و اغذیه لزجه اجتناب نمایند و اگر کرم ضعیف و صغیر باشد شبیه به کرم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۰۶

پنیر و سرکه علامت آن حکه مقعد و دغدغه آن بود علاج آن حقه کنند به این ادویه صفت آن بابونه اکیلی الملک درمنه برنجاسف هر یک کفی ورق سداب ورق شفتالو هر یک دو درهم و ورق چغندر دسته بجوشانند و صافی کنند و روغن مغز خسته زردآلو تلخ و آبکامه هر یک ده درهم شحم حنظل دانگی بر سر آن کنند و بکار دارند و مقعد به روغن استخوان زردآلو تلخ چرب کنند و از بوره نک و زهره گاو شحم حنظل و استخوان زردآلو تلخ شیافی سازند و بردارند و اگر اطفال را این مرض حادث شود درمنه یک مثقال صبر سقوطری نیم درهم بکوبند و به آب ورق شفتالو بر ناف طلا کنند زحیر حرکتی است از امعاء مستقیم جهت دفع فضله به آن تقاضا اندک چیزی دفع شود و باشد که با آن خونی بود و سبب آن اگر خلطی مراری باشد یا رطوبتی مالحه به امعاء مستقیم ریزد و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۰۷

دغدغه دهد علامت آن حرقت مقعد باشد و خروج این رطوبت علاج آن سفوف نشاسته با سفوف گل ارمنی پنج درهم تناول کنند یا گل ارمنی یک مثقال بریان کرده با شیر تخم توزک بریان کرده تناول کنند و غذا گاورس بریان کرده با مغز بادام و شیر خشک خورند و این شیاف استعمال نمایند صفت آن صدف سوخته گل ارمنی اقاچیا گلنار هر یک سه درهم کوفته با آب لسان الحمل یا آب توزک بسرشند و شیاف سازند و اگر به سبب ثفل خشک باشد که در امعاء محتبس شود و خروج آن دشوار شود

موجب زحیر گردد و علامت آن تقدم احتباس و تناول مجففات باشد علاج آن تلین طبیعت باشد به مزلاقات مثل بنفشه و خطمی و سپستان و خیارشمبر و اگر سبب سرما بود که به مقعد رسد علاج آن تدهین کنند به روغن بابوه و روغن گل گرم کرده و بابونه و شبت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۰۸
و روباه تربک و اکیلل الملک بجوشانند و در آن نشینند و بر سر آجر گرم کرده نشستن مفید بود.

[باب چهاردهم در انواع اسهال]

باب چهاردهم در انواع اسهال: اگر اسهال به سبب بحران یا دفع فضله مودی بود آن را حبس نباید کرد مگر به حد افراط رسد و موجب ضعف شود علاج آن پوست جو با قند و گلاب تناول کند یا پوست جو و سنجد و کنار و گشنیز بریان کرده کوفته با هم بیامیزند و بخورند یا قرص طباشیر پوست برب به یا سفوف انار دانه تناول کنند و غذا زرشک و سماق و غوره و انار دانه خورند و اگر اسهال به سبب اخلاط مراری بود که به معده و امعاء بریزد علامت آن عطش و حرقت و التهاب و تلخی دهان و صفرت براز و لذع مقعد باشد علاج آن ده مثقال رب به با یک مثقال قرص طباشیر حابس تناول کنند یا نیم درهم گل ارمنی با رب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۰۹

سیب یا گشنیز بریان کرده و توت خشک و تخم حماض و خرنوب شامی هر یک شش درهم طباشیر سه درهم و انار دانه بریان کرده پنجاه درهم زرشک و سماق و پوست کنار و سنجد هر یک ده درهم بکوبند و با هم بیامیزند و قدری از آن بخورند و اگر اسهال به افراط بود معده را به گل ارمنی وزیره کرمانی و صندل و رامک و اقاچیا به آب مورد تضمید کنند و غذا سماق با انار دانه با کبک و تیهو خورند و اگر اسهال بلغمی بود علامت آن نفخ و قراقر و ثفل و خروج بلغم و براز بی صیغ بود علاج آن حب الرشاد یا حرف سه درهم بر سر جلانی نیم گرم از نبات بیاشامند تا اخلاط کلی دفع شود و چون داند که تمام دفع شده است سفوف مقلیا تا پنج درهم به آب سرد تناول کنند یا صمغ عربی و تخم ریحان هر یک مثقال بریان کرده بکوبند و به روغن بادام چرب کنند و فرو برند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۱۰

اگر ساکن نشود و این حقه ممسک استعمال نمایند صفت آن برنج و عدس مقشر هر یک کفی پوست انار مورد بلوط هر یک ده درهم مازو و گلنار هر یک پنج درهم بجوشانند و صافی کنند و کاغذ سوخته و اقاچیا و گل ارمنی هر یک مثقال بسایند و بر سر آن ریزند و استعمال کنند به دفعات و این قرص بخورند صفت آن سماق چهار درهم خون سیاوشان صمغ عربی بریان کرده گلنار، اقاچیا هر یک درهمی بکوبند و به رب به بسرشند و مثقالی با رب سیب تناول کنند و این سسوف نیز بود صفت آن زیره کرمانی در سرکه یخسانیده انار دانه هر یک پانزده درهم دانه مورد و سنبل و مصطکی و کروییا و خرنوب هر یک ده درهم انیسون تخم کرفست هر یک هفت درهم بکوبند و دو درهم از آن تناول کنند و اگر اسهال سوداوی بود علامت آن حرقت لذع معده و خشکی دهان و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۱۱

کثرت اشتها بی هضم تام و قراقر و فنخ بود و رنگ مائل بسودا باشد علاج آن اولاً تنقیه امعا باید کرد به حقه‌های نرم و بعد از آن که تنقیه تام کرده باشند قرص طباشیر وست و قرص کهربا و سفوف مقلیا انار دانه هر کدام که باشد تناول کنند و بنکو و بارتنک و تخم ریحان و گل ارمنی و صمغ عربی و نشاسته متساوی بریان کنند و بکوبند و بیخ مثقال از آن به گلاب بخورند و از حموضات و

شیرینی احتراز کنند و مرغ و کبک گردانیده خورند و انار دانه کوفته و زرشک نیز شاید و اگر اسهال دموی به سبب انتفاخ عروق امعاء دقاق بود علامت او آن است که اول غائط با خون بیرون آید و بعد از آن خون رقیق یا ریاح و قراقر از بد خارج شود و اگر در امعاء غلاظ بود علامت او آن است که اول غائط با خون بیرون آید و بعد از آن بی خون و با آن علامت بواسیر نباشد علاج آن اگر علامت غلبه خون باشد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۱۲

به حسب قوت و مزاج و وقت مقتضی باشد فصد کنند و بنکو و بارتنگ و تخم ریحان هر یک مثقالی و صمغ عربی سه مثقال بریان کرده به روغن گل چرب کنند و فرو برند و غذا گاورس مقشر با شیر مغز بادام خورند و قرص طباشیر پوست و قرص کهر با نیز مفید بود و سفوف نشاسته پنج مثقال به روغن گل چرب کرده بخورند و اگر این اسهال به سبب سحج بود و سحج آن بکشد که به واسطه اخلاط حاده حریفه که به امعاء ریزد یا بسس اسهال بسیار امعاء خراشیده شود علامت آن تنگی و پیچیدن شکم و وجع امعاء بود علاج آن سفوف نشاسته با روغن گل تناول کنند یا صمغ عربی نشاسته بریان کرده با برنج بران کرده و با شیر بز یا چربی گوشت با مغز بادام خورند و این حقنه ممسک استعمال کنند صفت آن برنج ناشسته جو نیم کوفته و ذرت هر یک کفی بریان کنند و لسان الحمل

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۱۳

و پوست خشخاش و گلنار و زرده گل و گل خطمی و ورق مورد بجوشانند و صافی کنند و صمغ عربی و نشاسته بریان کرده و خون سیاوشان و کهر با هر یک ورمی بکوبند و زرده تخم مرغ بریان کرده در روغن گل با پیه بز حل کنند و مجموع با هم آمیخته بکار دارند ذوسنطاریا اسهال کبدی باشد و آن با خون صرف بود و سبب آن امتلاء دم بود یا تفرق اتصال کبد یا به واسطه قطع دست و پائی واقع شود یا صدیدی بود سبب آن احتراق دم باشد یا شبیه به دردی و سبب آن احتراق صفرا باشد یا دیله که منفجر شود یا قیحی یا غسالی بود و شبیه به غساله گوشت اما آنچه دموی صرف بود اگر تقدم امتلا و احتباس خونی که سیلان آن معتاد بوده باشد ظاهر بود و با آن علامت سحج و مغص و الم نباشد علاج او آن است که در ابتدا غذا نخورند و حبس مطلق

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۱۴

نیز نکنند مادام که قوت باقی باشد و اگر ضعف به افراط بود حبس کنند و شیر تخم توزک بریان کرده و بنکو بریان کرده با شراب صندل یا سبب کنند یا بارتنگ بریان کرده به روغن گل چرب کنند و فرو برند یا قرص کافور یا قرص کهر با و شراب سیب بخورند و سبز آب الخیار لعق کنند و غذا جو بریان کرده یا خشخاش بریان کرده بخورند یا انار دانه یا زیرباج یا غوره خورند و کبد را به صندل و گلاب و آب مورد طلا کنند اما آنچه صفراوی بود و صدیدی و دردی علامت او آن است که براز مختلط بود و از دفع آن خفتی و راحتی حاصل شود و به آن پیچیدن شکم نباشد و چون معده خالی باشد بیشتر بود علاج او آن است که حبس کلی نکنند و ادویه که مقوی باشد و در او قبضی زیاد نباشد تناول کنند مثل شراب صندل و حماض و زرشک و سیب و به و از قابضات صرف چیزی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۱۵

استعمال نکنند و معالجات سوء المزاج کبد به جا آرند تا از اخلاط بکلی دفع شود و اما آنچه قیچی و قسالی بود دلالت بر افنجان دیله کبد کند علاج آن گفته شده است ذرب اسهال معده باشد و سبب آن سستی و تری معده باشد به واسطه سوء المزاج رطب که عارض او شود علامت آن قلت تشنگی بود طعام در معده تغییری پذیرد و مکث نکنند به آن و براز بلغمی نباشد علاج آن تسخین معده باشد به جوارشات حاره و سفوف مقلیئا و جوارش سفرجلی قابض و غذا انار دانه با کبک و تیهو و زیره و گشنیز و دارچینی خورند و اگر به سبب کثرت رطوبت باشد که در معده جمع شده باشد علامت آن کثرت بزاق و غثیان بود علاج آن تنقیه معده

کنند به قی و بعد از آن جوارشات مقوی معده تناول کنند مثل گوارش کندر و سفرجلی قابض مفید افتد و اگر به سبب بثره یا قرحه کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۱۶

باشد که در معده حادث شود و از غذا متاذی شود و قوت دافعه آن را دفع بکند علامت او آن است که در معده بعد از اکل وجعی حادث شود خصوصا از کل حموضات و در براز صدیدی رقیق باشد و حرارت دهن محسوس شود و باشد که در او نیز بثرات بود علاج آن قرص طباشیر پوست و سفوف انار دانه تناول کنند و غذا رشک و اناردانه خورند و اگر به واسطه نزلات بود که از دماغ به معده ریزد و طبیعت آن را دفع کنند و غذا زرشک و انار دانه خورند و اگر به واسطه نزلات بود که از دماغ به معده ریزد و طبیعت آن را دفع کند و غذا را نیز مزلق گرداند و این را اسهال دماغی خوانند علامت او آن است که بعد از خواب بیشتر باشد و بعد از آن محتبس شود و با آن علامت نزله و فساد مزاج دماغ باشد علاج آن تنقیه دماغ بود و تبدیل مزاج او و منع نزله به شربا عناب و خشخاش

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۱۷

کنند و باقی در نزله گفته شد و باید که به پشت باز نخسپند و اگر به سبب ضعف کبد باشد که جذب غذا نتواند کرد و علامت آن اسهال سبز و سفید و نهوکت بدن و قلب دم و زردی لون بود علاج آن تقویت کبد باشد چنانکه گفته شد و اگر به سبب زائل شدن خمل معده باشد و آن به واسطه خلطی اکال یا تنادل زهری حاد یا به واسطه اورام واقع شود علامت او آن است که طعام هضم نشده خراج شود و بی لذع و جمع و مغص و آن را نتن رائحه نباش علاج آن تضمید معده باشد به قوابض مقویه و حرق فروج فربه و حسود شیره نان سفید تناول کنند که خمل برویاند و پست‌های قابض و قمویات معده خورند زلق امعاء اسهال معوی باشد و سبب آن رطوبتی مزلقه باشد که به واسطه آن ثقل در امعاء کمث نکنند و بیرون آید علامت آن خروج رطوبات بود و صفرت لون

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۱۸

و هزال بدن علاج آن تناول اشیاء محتبسه باشد مثل سنجد و کنار و کیلی و سیب و به و سفوف مقلیئا مفید بود و این سفوف نیز نافع افتد صفت آن سنبل و مصطکی و سک و عود هر یک درهمی و نیم بلوط بریان کرده سراند ترش کرمازج، رامک، تخم حماض، خرنوب، دانه مویز طائفی، طراثیت، سماق، گلنار هر یک پنج درهم بکوبند مقدار دو درهم تناول کنند و اگر به سبب بثره یا قرحه باشد که در امعاء حادث شود چون غذا به او رسد زود دفع کند علامت او آن است که احساس وجع امعاء کند و براز صدیدی تنگ باشد علاج آن قرص طباشیر پوست با قرص گلنار یا سیب یا رب یا تخم ریحان و بارتنگ و مر و زرشک و صمغ عربی هر یک درهمی بریان کرده به گلاب و روغن بادام چرب کرده فرو برند و غذا گاورس با برنج بریان کرده با مغز بادام خورند و طباشیر و ورق گل و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۱۹

صمغ عربی و نشاسته و تخم حماض بکوبند و به لعاب بنکو بسرشند و قرص سازند و یک مثقال تناول کنند.

[باب پانزدهم در امراض کلیه و مثانه]

باب پانزدهم در امراض کلیه و مثانه سوء مزاج کلیه اگر حار باشد علامت آن حرقت موضع کرده و با شیره تخم توزک با قرص طباشیر نرم تناول کنند و غذا کشکاب یا بنوماش یا اسفناخ خورند و شراب خشخاش و ریپاس و غوره لعق کنند و صندل و گلنار سماق هر یک دو درهم کافور دانگی طباشیر تخم حماض گشنیز گل سرخ گل ارمنی هر یک سه درهم تخم کاهو تخم توزک هر یک هفت درهم بکوبند و با آب کاهو یا توزک بسرشند و قرص سازند و مثقال با آب انار یا شراب غوره یا شیره سه تخم بخورند

و صندل و گل بر کلیه طلا کنند و اگر سوء المزاج بارد بود علامت آن قلت عطش و بیان و غلظ قاروره و ضعف شهوت باه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲۰

بود علاج آن گلقتند و رازیانه و گوارش کمونی تناول کنند و غذا نخود آب یا کبک و تیهو کبوتر بچه و فلفل و دارچینی خورند و روغن فستق و زنبق و خیری بر کلیه طلا کنند و نارجیل و فندق و فستوق با شکر خورند و از حموضات و فواکه بارده احتراز نمایند اورام کلیه اگر ورم کرده و از ماده صفرا بود یادم باشد علامت آن تب و تشنگی و التهاب و صداع و بی‌خوابی و وجع کلیه بود علاج آن فصد باسلیق کنند و جلاب از عناب و تخم کاسنی و روباه تربک و نبات تناول کنند و غذا جو یا خشخاش با لعاب بنکو و به دانه و موضع کلیه را به صندل و مغاث و شیاف مامیثا و کاسنی و آب روباه تربک تضمید کنند با آب کاسنی و آب گشنیز و کاهو و روغن بنفشه و کدو و موم صافی با هم بیامیزند و طلا کنند چون ورم نضج یابد علامت آن اشتداد وجع و سکون تب و زیادتی ثفل بود و آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲۱

زمان خطمی و اکلیل املک و تخم شبت و حله و بنفشه و بزرگ بجوشانند و همچنان گرم بر کلیه نهند و چون تب زائل شود وجع ساکن گردد و ثفل باقی باشد و سرگین کبوتر و غابر آسیا و دقیق کرسنه به این ضماد ضم کنند و چون درهم منفجر گردد و مده با بول بیرون آید شیره سه تخم با شراب خشخاش یا شراب عناب و بنفشه بخورند و اگر خروج مده متمادی شود مغز سه تخم و کدو هر یک درهم خشخاش و نشاسته و صمغ عربی و تخم خبازی هر یک دو درهم و کاکنج پنج عدد بکوبند و سه درهم از آن با ده درهم خشخاش تناول کنند و اگر ورم از ماده بلغم یا سودا بود علامت آن ثفل موضع کلیه و تب التهاب بی شدت و وجع شبیه به قولنج باشد و فرق به آن کنند که حقه در این محل مفید نیفتد بلکه زیاده کند به خلاف قولنج علاج آن جلابی از بیخ مهک و تخم کاسنی و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲۲

رازیانه و نبات تناول کنند و غا بنوماش و مغز بادام باشد و بعد از نضج تلین کنند به این مطبوخ صفت آن سنا پنج درهم و تخم کرفس و کاسنی و رازیانه و ورق گل و بالنکو بنفشه و نیلوفر هر یک سه درهم بیخ مهک چهار درهم تربد دو درهم میز طائفی ده درهم عناب عده عدد سپستان بیست عدد انجیر ده عدد مغز خیارشنب پانزده درهم ترنجبین همچین با سنا پنج درهم بیخ مهک چهار درهم بالنکو تخم کاسنی رازیانه هر یک سه درهم بجوشانند و صافی کرده پنج مثقال معجون خیارشنب در آن حل کرده بیاشامند و بعد از آن تنقیه به شبت و بابونه هر یک چهار درهم بزرک و حله هر یک پنج درهم تخم خطمی و خبازی هر یک ده درهم بکوبند و به آب رازیانه بسرشند و ضماد سازند با مقل در آب گرم حل کرده و با مغز ساق گاو و پیه بط بمالند و وجع کلیه: اگر از ورم یا

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲۳

سوء المزاج بود علاجش گفته شد و اگر از حصات و قروح بود علاجش گفته شد و اگر از ریح بود علامت آن وجع و تمدد بود و با آن ثقل و علامت حصات نباشد و در حالت خلو معده ساکن شود و علاج آن مدرات مثل انیسون و نانخواه و زیره تناول کنند و روغن قسط و زنبق در موضع کلیه بمالند هزال کلیه گاه باشد که کلیه لاغر شود و پیه او کرم گردد به سبب کثرت جماع به استفراغ بسیار علامت آن بیاض و کثرت بول و درد پشت و نحافت بدن و قلت شهوت باه و علاج آن اغذیه مسمنه مثل هریسه و کله باشد و هر روز رطلی شیر میش با پانزده مثقال ترنجبین بر سر آتش نرم نهند تا غلیظ شود بخورند و پیه مرغ و بط در طعام کنند و مغز بدم و فستق و فندق و نارجیل با شکر تناول کنند و معجون لبوب بخورند و حقه‌های مسمنه استعمال کنند و مغز بادام و فندق و فستق و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲۴

نارجیل و بن و چلغوزه و حبو فلفل و حب الزلم هر یک سه درهم زنجبیل دارفلفل نارمشک هر یک درهمی بکوبند و با فانیذ بسرشد هر روز سه مثقال تناول کنند ضعف کلیه به سبب سوء المزاج یا هزال بود یا به سبب اتساع مجاری و تخلخل گوشت و به واسطه کثرت جماع یا استعمال مدرات قویه یا ضربه یا آفتی که به آن رسد علاج آن منع سبب بود و تناول مسمنات و شیر میش و شکر و گوارش انار دانه و مویز یا پیه گردو نیز مفید بود قسب و کیل و به شیرین مناسب باشد و معجون‌ها و حقه‌های که مقوی باه باشد مفید بود حقه کله و خصیه بیش فربه و پاره بند و یک من گندم و یک من نخود و تخم شلغم و هلیون از هر یک چهار درهم با آب در دیگ کنند و در تنور بنهند تا مهرا شود و بعد از آن بیالایند و از این آب بیست مثقال و از روغن جوز ده مثقال و از شیر گاو

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲۵

سی مثقال با هم بیامیزند و شبانگاه که بعد از آن براز کرده باشد با آب چغندر و خطمی و اندک بوره حقه کنند تا امعا پاک شود و بعد از آن این حقه استعمال کنند و بر آن بخسپند سه شب پیپی این حقه کنند که مفید بود اورام مثانه اکثر دموی و صفراوی بود علامت آن شدت وجع و حرقت مثانه و تب محرقه تشنگی و لهیب و سواد لسان و انتفاخ زهار بود و باشد که به آن احتباس بول و براز باشد علاج آن فصد باسلیق کنند و جلابی از بنفشه و تخم کاسنی و عناب و شکر و ترنجبین تناول کنند و غذا کشکاب با شیر خشخاش و شراب بنفشه بخورند و بنفشه و خبازی و تخم خطمی و پوست خشخاش بجوشانند و در آن نشینند و بر عانه می‌زنند و ثفل آن بر آنجا نهند و صندل و روباه تربک و بنفشه و کاکنج به آب بستاند و اگر حبس بول باشد شیره سه تخم سه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲۶

درهم با ده درهم نبات بیاشامند با سه تخم و تخم کدو و بنفشه هر یک پنج درهم تخم توزک سه درهم تخم خطمی و خبازی و پرسیاوشان هر یک دو درهم بکوبند و چهار درهم از آن با شراب بنفشه و خشخاش تناول کنند و ورق کنجد نیز بکوبند یا کنجد مقشر یا شیر سحقی کنند و ضماد سازند و چون ورم نضح یابد و متقیح شود شراب بنفشه با لعاب بنکو بخورند و غذا بنوماش و مغز بادام و بنفشه و خطمی و خبازی و پرسیاوشان و اکلیل الملک و حله و بزرگ و تخم شب بجوشانند و در آن نشینند و جمع مثانه به سبب قروح یا حصات بود و آن گفته شود یا به سبب سوء مزاج گرم که او را عارض شود و علامت آن وجع لهیب موضع مثانه و تشنگی بود علاج آن شیره تخم توزک یا آب خیار کدو یا نبات تناول کنند و روغن بنفشه در آن بمالند و در احلیل چکانند و اگر سوء مزاج

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲۷

بارد بود علامتش آن است که بعد از تناول اطعمه و اشربه بارده و یا ملاقات سرما حادث شود علاج آن جلابی از انیسون و نانخواه و بیخ مهک نبات تناول کنند و نخود آب یا شیره خسک دانه و زیره و فلفل و دارچینی خورند و به روغن نرگس و زنبق و قسط تضمید عانه و تقطیر باحلیل کنند و اگر وجع به سبب ریح بود علامت آن تمدد بود و با آن ثفل نباشد علاج آن ماء الاصول با روغن بید انجیر تناول کنند و مثانه را به سداب و پودنه و شبت و روغن‌های گرم تضمید کنند قروح کلیه و مثانه سبب آن تفرق اتصال یا خلطی آکال یا انفجار دبیله بود علامت آن وجع و خروج دم و مده و نتن بول باشد و از بول قشور بیرون آید و فرق میان قرحه و کلیه و قرحه مثانه بموضع وجع کنند و در قرحه سلس البول باشد و در قرحه مثانه عسر البول و قشوری که از کلیه بر آید سرخ بود و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۲۸

از مثانه سفید باشد علاج آن هر بامداد یک مثقال قرص کاکنج با ده مثقال شراب بنفشه و خشخاش تناول کنند و غذا بنوماش و

نخود و مغز بادام خورند و اگر مده بسیار بود ماء العسل یا مرو زرشک تناول کنند و اگر طبیعت محتبس باشد جلابی از روباه تربک و لبلاب هر یک پنج درهم بنفشه چهار درهم ترنجبین ده درهم و مغز خیارشنب پانزده درهم بیاشامند و نشاسته چهار درهم کتیرا صمغ عربی بزرگ هر یک دو درهم گل ارمنی یک درهم بکوبند و یک مثقال تا دو درهم از آن با ده مثقال شراب خشخاش بخورند و یا حب صنوبر بیست عدد تخم خیار دو درهم نشاسته یک مثقال سنبل و کرفس و هر یک سه درهم بکوبند و دو درهم از آن تناول کنند و در قرحه مثانه شیاف ایض بسیار و در احلیل چکانند و از اطعمه و حریفه و از جماع احتراز کنند جرب کلیه و مثانه کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۲۹

علامت آن حرقت بول و رسوب نخالی و حکه شدید و وجع موضع کلیه یا مثانه بود علاج آن جلابی از شراب بنفشه و خشخاش تناول کنند یا عناب ده عدد بنفشه پنج درهم نبات ده درهم بجوشانند و یا لعاب بنکو و به دانه بیاشامند و غذا بنوماش و مغز بادام یا حریره از شیر سبوس و نبات و روغن بادام خورند و در جرب کلیه قی و فصد و اسهال طبیعت مفید باشد و در جب مثانه به لعاب به دانه و شیر زنان و روغن بادام حقه مثانه کنند حرقت مثانه اگر به سبب مده لاذع یا قروح بود گفته شد و اگر به سبب حدت بول بود علت آن حرارت مزاج و ناریت قاروره و تشنگی باشد علاج آن شراب بنفشه با شراب خشخاش یا شیر تخم توزک و شیر سه تخم تناول کنند و غذا جواب با روغن بادام یا بنوماش با روغن بنفشه و مغز بادام خورند صفت سفوف مغز تخم کدو و سه درهم تخم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۳۰

خطمی و خبازی هر یک چهار درهم و بادام هفت درهم کتیرا یک درهم بکوبند و سه درهم از آن با آب خیار کدو و یا شیر تخم توزک تناول کنند و شیر زنان و روغن بنفشه و لعاب خطمی و مامیثا در احلیل چکانند و حصات و رمل: که در کلیه و مثانه تولد کند به سبب خلطی لزج بود که حرارت غریبه رطوبت آن را نشف کند و به مرور زمان متحجر گردد و اگر ماده بسیار بود در غایت لزوجت حصات متولد شود و الارمل تولد کند و حصات کلیه اکثر همین را حادث شود حصات مثانه نحیف را علامت حصات وجع موضع کلیه و مثانه و ثقل و تمدد و عسر بول و بیاض رقت آن باشد و علامت رمل ثقل و تمدد و و صفای بول و خروج رمل و سوزش بول و خروج رمل و سوزش بول و رملی که از کلیه آید سرخ بود و آنچه از مثانه آید سفید یا زرد باشد. علاج آن هر روز جلابی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۳۱

از تخم کاسنی و رازیانه و بیخ مهک و نبات و تناول کنند یا شیر سه تخم با نبات خورند و با رازیانه و انیسون بجوشانند و با ده درهم شیر سه تخم و ده درهم نبات بخورند و غذا نخود آب با شیر خشک دانه و کبک و تیهو خورند و از اغذیه غلیظه اجتناب نمایند و شبان گاه غذا نخورد و استعمال ریاضت معتدل و احیانا قی کردن مفید بود از میوه‌های انگور و خربزه و شیرین شاید خورند و اگر بدین تدبیر زائل نشود بدین مطبوخ تلین کنند صفت آن سنا و جعد و خشک و مامیثا و حاشا از هر یک پنج درهم تخم خطمی و کرفس و خبازی و رازیانه هر یک سه درهم تخم کاسنی و بنفشه و بیخ مهک هر یک چهار درهم عناب ده عدد و سپستان بیست عدد انجیر پانزده عدد و پرسیاوشان پنج درهم ترنجبین و خیارشنب هر یک ده درهم و قطن را به روغن شبت و بابونه و خشک دانه بمالند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۳۲

و روغن زیت و روغن خشک در احلیل چکانند و بابونه و حلبه و شبت و خشک و اکلیل الملک و مرزنجوش و خشک دانه و کرفس و پرسیاوشان و خطمی و بنفشه جوشانند و در آن نشینند اگر علت مستحکم باشد ادویه که مفتت حصات باشد استعمال کنند ادویه مفتت بیخ کاکنج ده درهم خطیبانا چندبیداستر زنجبیل دارفلفل عقارب سوخته هر یک سه درهم بکوبند و به عسل بسرشند و

بعد از شش ماه دانگی یا دو دانگ بخورن دو اگر حرارت مزاج باشد این دوا مفید بود صفت آن سه تخم و خشخاش هر یک ده درهم تخم شلغم پنج درهم تخم کرفس و رازیانه و انیسون هر یک سه درهم بکوبند و سه درهم از آن با سکنجین ساده یا بزری تناول کنند یا معجون حجر الیهود یک مثقال با شیره سه تخم تناول کند و موضع را به روغن بابونه و خسک و روغن عقرب بمالند کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۳۳

صفت روغن عقرب بیخ کبر و بیخ کرفس و رازیانه و زراوند مدحرج و سعد و سلیخه هر یک ده درهم نیم کوفته کنند و با روغن کنجد در ظری کرده بیست روز در آفتاب نهند یا به آتش نرم بجوشانند پس صافی کنند و ده عدد عقرب زنده بگیرند و در آن اندازند و بیست روز دیگر بگذارند پس در شیشه کنند و نگاه دارند و اگر حصات در یک موضع باشد و قطع فرو نیابد جلابی از تخم کرفس و انیسون و رازیانه و تخم کدو و نبات تناول کنند و فطراسالیون و فلفل سفید و سیاه هر یک سه درهم زنجبیل و سلیخه و دارچینی و جعده اسارون هر یک چهار درهم جندبیداستر و فجاج اذخر بلسان هر یک دو درهم بکوبند و به عسل بسرشند و یک درهم تناول کنند و از ادویه معینه عقرب و فنافس خشک کرده و زجاج مسحوق و اسقولوقندریون که نوعی از پیاز دشتی است و کنجشکی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۳۴

هست که آن را یونانیان اطاولیدیطوس گویند و آن مرغی است که دنبال دراز دارد و چون نشسته باشد آن را بر زمین می‌زند و آن را رقاصک و ابو الوصل و ابو الفضل و صفراغون نیز گویند و آن را پخته و خام می‌خورند در این مرض مفید است گویند اگر میش که آن را چهار سال بود و در آن زمان که انگور رنگ میگیر بکشند اول خون او و آخر آن را بگذارند که ریخته شود و میانه آن نگاه دارند تا منجمد گردد و پس در آفتاب نهند تا خشک شود و آن را از غبار نگاه دارند و سحق کنند و قدری از آن به آب ترب به آب کرفس بیاشامند مفید بود و اگر حصات در مجری قضیب بود و بیرون نیاید شکافت و در حصات مثانه ادویه قویه استعمال نمایند و در رمل احتیاج به ادویه قویه نباشد جمود و درهم مثانه اگر در مثانه خون بسته شود علامت آن کرب و غشی و برودت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۳۵

اطراف بود و نبض و نفس متواتر بود علاج آن سکنجین عنصلی و زهره سلحفات تناول کنند و جگر خر خشک کرده و پنیر مایه خر گوش نیز مفید بود و چوب کز و چوب انجیر و یا برنجاسف و نخود و سداب بجوشانند و آب آن در احلیل چکانند نافع بود احتباس و عسر البول اگر به سبب ورم حصات بود علاج آن گفته شد و اگر سبب خلطی لزج باشد که در مجاری بول حادث شود علامت آن تقدم تناول اطعمه غلیظه لزجه و ثقل موضع بود و یا بول اخلاط خام بیرون آید علاج آن جلابی از انیسون و تخم کاسنی با نبات تناول کنند و یا رازیانه و تخم کرفس و انیسون و ماش هندی و نانخوه هر یک پنج درهم بکوبند و سه درهم از آن تناول کنند و تدهین قطن و مثانه به روغن بابونه و خیری کنند و گاه باشد که عسر البول به سبب صفرا رقیق باشد که در مجاری بول فرود آید

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۳۶

علامت آن حرقت مجاری بول و صفرت بول باشد علاج آن لعاب بنکو ده درهم روغن بنفشه پنج درهم بر سر شربتی از نبات بیاشامند و از مدرات احتراز نمایند و غذا بنوماش یا اسفاناخ و روغن بادام با خربزه از شیره سیوس و نبات در روغن بنفشه خورند و اگر به سبب احتقان بول عسر البول حادث شود و خربزه شیرین و تخم خربزه و مغز فندق و فستق یا شکر تناول کنند و شیره تخم توزک و سه تخم و مدرات غیر قویه استعمال کنند سلس البول آن باشد که بول بی ارادت بیرون آید علاج آن هر بامداد یک مثقال گوارش کندر با اطریفل کبیر تناول کنند و اغذیه و قلایا که در آن توابل باشد خورند و کندر و سعد و خولنجان وزیره

کرمانی و شاه بلوط و حب الآس و هلیله کابلی و بلیه و آمله هر یک سه درهم سعد پنج درهم و بلوط در سرکه خیسانند چهار درهم بکوبند و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۳۷

به عسل بسرشند و مثقالی تناول کنند و اگر مزمن شود معجون کلکلانج مفید باشد و از آب سرد احتراز باید کرد و کسی که بول در فراض کندر فودنه و خردل و حب الرشاد هر یک سه درهم کندر یک درهم بکوبند و به سعل بسرشند و مثقالی تناول کنند و از فواکه خصوصا خربزه و خیار کدو احتراز کنند و حنجره خروس بسوزانند و بسایند و دانگی تا دو دانگ به آب فاتر بخورند و کندر و بلوط هر یک ده درهم و سعد و خون سیاوشان و قرفه و خولنجان و وج و راسن هر یک پنج درهم بکوبند و به عسل بسرشند و قرص سازند و سه درهم از آن تناول کنند و اگر شهاده را بریان کنند و بکوبند و در عسل بریزند احیانا خورند مفید بود ذیابطیس به لغت یونانی و سلاب باشد و آن چنان باشد که دائما تشنه بود و چون آب بیاشامند به اندک زمانی بی تاخیری دفع شود سبب آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۳۸

ضعف کلیه با اتساع مجاری او بود یا حرارت قوی باشد که جذب رطوبات از کبد کند و چون ضعیف شود قوت امساک و حمل آتش نبود و لایزال جذب کند دفع کند و چون این مرض مزمن شود کبد ضعیف گردد و بدق انجامد علامت آن تشنگی و عدم تب و بول رقیق و سفید دائم بی حرقت بود علاج آن قرص طباشیر و قرص کافور با رب سیب و به و زرشک و ریاس تناول کنند و غذا زرشک و غوره و انار دانه خورند و قطن را به صندل و گلاب و آب کاسنی طلا کنند و سه بیضه در سرکه یک شب خیسانیده و بخورند نافع بود و گاه باشد که ذیابطیس به سبب برودت کلیه حادث شود علامت آن عدم علامات حرارات بود اما تشنگی باشد علاج آن تنقیه بدن باشد به قی و حقنه‌های نرم و تناول مثرودیطوس و معاجین حاده و تدهین قطن به روغن گرم. تقطیر بول:

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۳۹

حالتی باشد میان عسر و استرسال و سبب آن اگر اختلال بول باشد به اخلاط حاده علامت آن صفرت بود و حرقت آن و علامت غلبه مراره بود علاج آن شیره تخم خیارین با شیره تخم توزک با نبات تناول کنند با علاب بنکو و به دانه ده درهم روغن بادام پنج درهم یا شربتی از نبات و عرق بید مشک بیاشامند و غذا بنوماش و مغز بادام با کدو یا فروج خورند و مغز تخم کدو سه تخم خبازی خطمی هر یک سه درهم و مغز بادام یک درهم و صمغ عربی و آلو و کتیرا هر یک دو درهم بکوبند و سه درهم از آن با شیره تخم توزک یا آب خیار کدو تناول کنند و اگر این مرض به سبب مرض ماسکه باشد علامت او آن است که بول اندک اندک آید و او را حرقت و صیغ نباشد علاج آن به اطرینفل کنند و غذا نخودآب با شیره خشک دانه خورند و به انجیر و جوز و مویز طائفی تنقل کنند و حب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۴۰

الرشاد و خردل و کند هر یک پنج درهم مغز جوز ده درهم سعد سه درهم بکوبند و به عسل بسرشند و یک مثقال بخورند بول الدم اگر به سبب انتفاخ عرق بود اندک اندک آید و اگر به سبب انشقاق عرقی بود بعبته بسیار آید و خون صرف تازه بود و به سبب ضربه یا تناول ادویه حریفه با سمیه نیز حادث شود علاج آن فصد با سلیق کنند و قرص کهربا و گل ارمنی و صمغ عربی هر یک یک مثقال با شراب سیب تناول کنند یا بنکو و صمغ عربی و بارتنگ و تخم ریحان هر یک مثقالی بریان کرده به روغن بادام چرب کنند و فرو برند و غذا بنوماش و مغز بادام بریان کرده با فروج خورند و از تناول اطعمه حریفه و از ترشی و شیرینی اجتناب نمایند از حمام و حرکات عنیفه و رکوب و مشی سریع احتراز کنند و نشاسته و کتیرا و مصغ عربی و گلنار و تخم توزک هر یک ده درهم شاخ

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۴۱

گاو کوهی سوخته پنج درهم بکوبند و با آب سماق بسرشند و قرص سازند و مثقالی تناول کنند یا گلنار و بسد و گل ارمنی و گل قرصی هر یک سه درهم و کهربا یک درهم و نیم تخم خبازی و تخم توزک و کتیرا و نشاسته هر یک چهار درهم بکوبند و با آب لسان الحمل تناول کنند و اگر به سبب تأکل عرقی باشد علامت آن وجع شدید بود و بول اندک اندک آید و به آن تبی باشد علاج آن همچو علاج قرحه کلیه و مثانه بود.

[باب شانزدهم در امراض اعضاء تناسل]

باب شانزدهم در امراض اعضاء تناسل ورم انثین اگر ورم حار باشد دموی یا صفرآوی و علامت آن تب و حمرت لون و التهاب و تشنگی و صفرت قاروره باشد علاج آن فسد باسلیق کنند و جلابی از

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۴۲

عنا ب و اجاص هر یک ده عدد نبات و ترنجبین هر یک ده درهم تناول کنند و غذا جو و آب و بنوماش و مغز بادام خورند و آرد جو و عدس و باقلا و آب گشنیز و روباه تربک و کاسنی و طحلب بر ورم نهند و خرجه به سرکه و گلاب تر کنند و بر آن نهند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه کنند و با شراب بنفشه و ترنجبین و مغز خیارشنب هر یک ده مثقال و چون مرض منحل شود بابونه و اکلیل الملک و تخم شبت بکوبند و با سفیده تخم مرغ ضماض کنند و اگر ورم بلغمی بود علامت آن بیاض قاروره و بیاض لون ورم و رخاوت آن بود علاج آن جلابی از رازیانه و بیخ مهک و گلنگین یا گلگند تناول کنند و تلین طبیعت کنند به مطبوخ که درد تربد و انیسون باشد و باقی کنند به طبخ شبت و بیخ مهک و تخم خرزبه و ترب با قدری عسل و نمک و زیره و آرد باقلا و کندر و روغن زیت با حله و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۴۳

شبت و اکلیل الملک و آرد باقلا و روغن بابونه و ضماض سازند و اگر ورم سوداوی باشد علامت آن صلابت و کمودت ورم و بیاض قاروره و عدم وجع بود علاج آن جلابی از بالنکو رازیانه و بیخ مهک و لقتد و تناول کنند و تلین طبیعت به مطبوخ ایتیمون و حب آن و نخود و شب و اکلیل الملک و بابونه بکوبند و به آب کرنب ضماض سازند و پیه مرغ و بط و مغز ساق گاو و روغن زیت و مقل با هم بگذارند و در آن بمالند عظم و صغر انثین گاه باشد که خصیه بزرگ شود نه به واسطه درهم و نفخ بلکه فربه شود چنانکه پستان بزرگ شوند علاج آن به ادویه کنند که در پستان استعمال نمایند تا بزرگ نشوند مثل گل ارمنی و سرکه و بزر البنج و شوکران و خرده اسرب و آب گشنیز و خرده سنگ آسیا و سنگ استره و اگر خصیه کوچک شود و بر بالا نهد علاج آن مداومت حمام و آب بنگ

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۴۴

و استعمال ادهان و ادویه مسخنه باشد اورام قضیب علاج آن همچون علاج ورم انثین باشد و آنچه مخصوص به او باشد در ورم حار عدس و گلنار و رق گل و پوست انار و روغن گل ضماض سازند و در ورم بارد بابونه و اکلیل الملک و تمام و خطمی و استه خرما و روغن بابونه قروح خصیه و قضیب آنچه طری باشد صبر و مرداسنگ توتیا و شادانه و گلنار و مس سوخته و اقلیمیا و شیشه بر هم و ضماض و ذرور بکار دارند و آنچه کهنه باشد کندر و کاغذ سوخته و پوست چوب سرو سوخته و مر استعمال کنند و اگر متأکل شود فلدفیون و ادویه آکاله نهند آنچه متعفن بود زائل شود و بعد از آن مرهم‌های ملتحمه نهند حکه خصه و قضیب به سبب ماده حاده باشد که بدان حوالی ریزد و به واسطه عرق نیز باشد علاج او آن است که اعضاء را به آب گرم بشویند و سفیده تخم مرغ و روغن

گل طلا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۴۵

کنند و به فصد اسهال تنقیه کنند و سده مجری قضیب اگر به سبب بثره باشد که در مجاری آن حادث شود علامت آن حرقت و عسر خروج بول علاج آن فصد باسلیق کنند و شیره تخم توزک با نبات خورند و شیاف ایض حرقت و وجع نباشد و با بول اخلاط غلیظ بیرون آید علاج آن تناول مدرات باشد اعوجاج قضیب به سبب تشنجی بود که عضلات او را حادث شود علاج آن ترک ریاضت بود و تناول اغذیه جید الکیموس و استعمال نطولات و ادهان که در تشن مستعمل است و از پیه بط و مرغ و مغز ساق گاو و موم و کتیرا و لعاب خطمی و راتیانج و روغن بنفشه و موم روغن سازند و در آن می مالند نقصان باه اگر به سبب استرخاء آلت باشد علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و گلگند تناول کنند و غذا نخود آب و شیره خشک دانه خورند و به حب صبر و ایاره تنقیه کنند و روغن قسط و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۴۶

خیری و زنبق در عضو بمالند و اگر به سبب تقدم استفراغ و تحلیل مفرط بود هر روز شربتی از نبات و عرق گل و گاوزبان و تودری سرخ و سفید تناول کنند به گوشت بره و کبک و تیهو و هریسه از گوشت بره و بط بخورند و حلوی قند و نشاسته تناول کنند و اگر به سبب ضعف بدن باشد علامت آن نحافت بدن و رقت منی بود علامت آن شراب سیب و گاوزبان و عرق گل و بید تناول کنند و گوشت بره و مرغ و کبک و قلیه کدو و شلغم و پیاز با توابل تناول کنند و حمام معتدل و ریاضت معتدله و شراب ریحانی مفید بود و ترک جماع و ریاضت قویه کنند و اگر به سبب قلت منی باشد علامت آن نحافت و بیوست بدن و قلت منی بود علاج آن هریسه از گوشت‌های فربه و نارجیل و شکر و قلیا و حلوی از نشاسته و مغز بادام و فندق و فستق و بر قلیطا از مغز بادام و جوز تناول کنند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۴۷

و معجون لبوب و معجون فلاسفه خورند و این معجون نیز مفید بود ص آن سقنقور و نعناع و خصیه الثعلب هر یک سه درهم مثقال مغز پنبه دانه باقلا- هر یک هفت درهم گزر تخم شلغم و ترب و هلیون هر یک پنج درهم تخم پیاز ده درهم بکوبند و به عسل بسرشد و دو درهم از آن تناول کنند و اگر به سبب رودت آلات منی باشد علامت آن برودت منی باشد در حالت خروج علاج آن گلگند و گلنگین و شراب بالنکو و ترنجبین مربی و شقال مربی و گزر مربی تناول کنند و غذانخود آب با انیسون و گرویا زعفران و دارچینی خورند و این معجون تناول کنند ص آن لسان العصافیر تخم جرجیر شلغم و تودری سرخ و سفید هر یک پنج درهم فلفل سه درهم شقال چهار درهم مغز کنجشک دو درهم بکوبند و به عسل بسرشد و دو درهم تا دو مثقال تناول کنند و اگر به سبب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۴۸

حرات آلات منی باشد علامت آن سرعت انزال و غلظ منی بود علاج آن شیره تخم توزک و سکنجین و شراب لیمو و صندل تناول کنند و دوغ گاو شیرین نیز مفید بود و غذا زرشک و لیمو و انار دانه و غوره خورند و اگر به سبب رطوبت آلات منی باشد علامت آن رقت منی و بیاض و غلظ قاروره باشد علاج آن جلابی از تخم کدو و تخم شلغم هر یک سه درهم گلنگین ده درهم تناول کنند و غذا قلیا متوابله خورند و فلفل و دارفلفل و زنجیل هر یک سه درهم بیخ مهک پنج درهم تخم پیاز و هلیون هر یک چهار درهم نخود سفید ده درهم کنجد مقشر هفت درهم بکوبند و به عسل بسرشد و مثقال بخورند یا حب الزلم و حب فلفل و تخم شلغم هر یک سه درهم بکوبند و به عسل بسرشد و مثقالی تناول کنند و اگر ضعف باه به سبب آن باشد که مدتی ترک کرده باشند ادویه باهیه تناول کنند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۴۹

و اغذیه مثل شیر و شکر و زرده تخم مرغ و ماهی تازه و قلیا و جوز و پیاز و کبک خورند و قضیب را به روغن ناردین بمالند یا

فلفل و حلتیت و جندیبستر هر یک نیم درهم مشک دانگی مغز پنبه دانه دو درهم بوره نیم مثقال بکوبند و با روغن بادام تازه بیست درهم در هاون بسیاند تا ینک با هم آمیخته شود و در قطن و خاصره بمالند و نظر در بستافد حیوانات مهیج این معنی باشد و اگر نعوذ ضعیف بود این حقنه استعمال کنند صفت آن بزرگ حله قرطم نیم کوفته و شلغم پاره پاره کرده هر یک بیست درهم نخود و کندر نیم کوفته هر یک پانزده درهم شبتو سلق و جرجیر هر یک کفی تخم پایز و هلیون هر یک سه درهم انجیر ده عدد مویز طائفی ده درهم بجوشانند و روغن جوز و کنجد و شیر تازه هر یک سه درهم بر سر آن کنند و بکار دارند و ضعف باه به سبب ضعف قلب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۵۰

نیز بود علامت آن خفقان و لین نبض و قلت حرارت بدن بود علاج آن تقویت قلب باشد به شراب حماض و لیمو و صندل سبب و گلاب و عرق گاوزبان و مفرح حالت معتدله و اگر به سبب ضعف معده باشد یا کبد تقویت آن کنند چنانچه گفته شده است و اگر به سبب قلت نفخ باشد علامت آن سلامت اعضا و کثرت منی و قلت نفخ بود علاج آن تناول ادویه باهیه نفاخه مثل نخود و شلغم و گزر و پیاز و انگور و انجیر و جرجیر و بن دفتق بود و گوشت‌های بره و مرغ آبی و کبک و کبوتر و اگر سبب حرارت و ییوست مزاج بود علامت آن نحافت بدن و صفرت لون و قلت منی و بطوء انزال باشد علاج آن هر روز رطلی شیر با ده درهم ترنجبین ده درهم شکر بیاشامند و غذا گوشت بز و بزغاله با کدو اسفناخ خورند و روغن بنفشه و کدو و در قضیب و قطن بمالند و این ادویه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۵۱

استعمال کنند ص آن گوشت بز و پاچه بزغاله بیست درهم هلیون و سبوس هر یک ده درهم بجوشانند و صافی کنند و رغن گاو و پیه مرغ و بط هر یک ده درهم بر سر آن کرده بکار دارند سرعت انزال اگر به سبب عصف قوه ماسکه باشد بواسطه برودت و رطوبت علامات آن کثرت و رقت منی بود و بی ارادت بیرون آید علاج آن شراب بالنکو و گلغند تناول کنند و غذا نخودآب با گوشت کبک و کبوتر و کنجشک بخورند و برنج مزعفر با زیره و دارچینی و اطریفل کبیر و معجونات حاره تناول کنند و روغن نرگس و زنبق و بابونه در خصیه و اعجان بمالند و اگر به سبب حدت منی باشد علامت آن حدت و لذع منی باشد در حالت خروج علاج آن شیره تخم توزک و سکنجبین و شراب حماض و صندل و آب خیار و کدو تناول کنند و از ادویه حاره احتراز کنند درور منی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۵۲

و مذی اکثر منی به احتلام و غیر آن بسیار دفع شود اگر به سبب کثرت آن بود علامتش خروج منی بسیار بود و بی وقوع و ضعف علاج آن فصد باسلیق کنند و تقلیل اغذیه که مولد دم منی باشد و شراب غوره و زرشک و ریاس تناول کند و غذا عدس و سرکه خورند و آب کاهو و گشنیز و عرق گل و بید و روغن بنفشه و کدو با هم بیامیزند و در قطن بمالند و اگر به سبب ضعف کلیه باشد علامت آن ضعف کلیه و سوء المزاج کلیه بود علاج آن شراب به ده مثقال یا گلنار و گل ارمنی هر یک سه درهم تناول کنند و غذا غوره و لیمو و سماق و زرشک خورند و گل ارمنی و اقاویا و طراثیت بکوبند و با گلاب قرقطن طلا کنند و سیب و به و سنجد و انار ترش تناول کنند و تخم و سداب و پنچکشت هر یک سه درهم گلنار ورق گل و سعد و شهدانه و انیسون هر یک درهمی بکوبند و سه درهم از

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۵۳

آن با آب سرد تناول کنند کثرت شهوت افراط شهوت جماع و قدرت بر کثرت مجامعت و قلت عف از آن به سبب کثرت منی و امتلاء بدن باشد و این معنی از آن جمله است که اکثر مردم طالب این معنی باشند اما اگر خواهند که از آن تقلیل کنند اولاً فصد باید کرد و هر روز شیره تخم توزک یا سکنجبین و شراب غوره تناول کنند و نفوع فواکه و آب غوره نیز مفید بود و غذا سبکباج و

لیمو عدس خورند و کاهو و تخم خیار و ماست و دوغ و عسل مفید بود و قطعه اسرب بر موضع کلیه بستن بخاصیت نافع باشد و کافور و گلاب و صندل بر کلیه طلا کنند و تخم توزک و تخم کاهو و شهدانه و گشنیز و تخم سداب بکوبند و به آب سداب بسرشندش و قرص سازند و سه درهم از آن با آب ریباس یا انار ترش یا دوغ تناول کنند و گاه باشد که به واسطه بثره که در او عیه و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۵۴

مجارى منى حادث شود يا كهكه به سبب ماده حاده واقع شود و افراطى در شهوت از آن پديد آيد علامت او آن است كه هر چند جماع كنند شهوت زياده شود و بعد از جماع المى احساس كند علاج آن شراب عناب و نيلوفر تناول كنند غذا بنوماش و شيره مغز بادام خورند با غوره و تليين طبيعت به مطبوخ هليله يا نقوع فواكه يا شيرخشت و ترنجبين كنند و اگر به سبب كثرت نفخ باشد علامت آن شدت نفوذ و تقدم تناول منفحات بود علاج آن تناول ادويه باشد كه كاسر نفخ است مثل سداب و پنجنكشت و انيسون و غذا زيرباج خورند و از بقول و فواكه احتراز نمايند غديطه آن باشد كه در حالت جماع غايط كنند در آن به سبب استرخاء عصبات و تحليل روح بود و بيشتر كسانى را حادث شود كه شعف عظيم به جماع دارند و لذتى مفرط از آن يابند علاج او آن است كه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۵۵

پيش از جماع خود را بر خلاص كنند و تا غايط نكنند به جماع مشغول نشوند و و گلنار و گل ارمنى و اقايا و دانه مورد هر يك سه درهم صندل سفيد دو درهم صمغ عربى و كندر هر يك دو درهم بکوبند و به آب سيب بسرشند قرص سازند و يك مثقال از آن با شراب سيب يا به تناول كنند و گلنار و رامك و اقايا و گل ارمنى بکوبند و به آب مورد بسرشند و شياف سازند و بردارند فتن عبارت از آن باشد كه به واسطه انشقاق غشا يا صفا يا اتساع مجرmin كه از بالاى انثيين است جسمى نفوذ كند و بگيس انثيين فرود آيد تا در عانه محتبس شود و اين چشم نافذ اگر امعا يا ترب باشد آن را قليه الامعا گویند دو آن به تدريج حادث شود و بازگشتن آن به زحمت باشد و به آن قرقره بود و ثرب را قرقره نباشد علاج او آن است كه قليه الامعا گویند و آن به تدريج حادث شود و بازگشتن آن به زحمت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۵۶

باشد و به آن قرقره بود و ثرب را قرقره نباشد علاج او آن است كه به پشت باز خسپند و دست بر آن نهند تا بز گردد يا در آب گرم نشيند و مصطكى و انزروت و كندر و جوز و سرو و ورق گز و اقايا و گلنار و مرو صبر و ابهل حضض و اسراض و صمغ آلو و كرمزاج و غرى السمك و انزروت و كندر و پوست انار و ورق گل و مازو و شبت و مقل مموع يا بعضى بکوبند و به آب مرود بسرشند و بر موضع ضماد كنند و ببندند و سه روز تا هفت روز نگشايند و جوارش كمونى و جوارش كندر تناول كنند و غذا اقلايا منوبله و مصخنه خورند و از حموضات و لبنات و بقولات و جماع و دويدن و حركت عنيفه و امتلا اجتناب نمايند و اگر رطوبت مائى نازل شده باشد آن را ادره و قرو گویند علامت او آن است كه انثيين املس و براق و ثقيل بود و بزرگ شود و بول اندك اندك آيد و اين

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۵۷

نوع قطعاً مراجعت نکند و علاجش آن است اگر آب بسیار بود بشکافند تا آب بیرون آید و بعد از آن موضع شق را داغ کنند و اگر کم باشد خاکستر چوب بلوط و خاکستر شاخ گرب و سعد و جوز سرد و مازو و پوست انار جفت بلوط و آرد جو و باقلا و فلفل و حب الغار وزیره و سرگین گاو مجموع یا بعضی با روغن زيت ضماد سازند و حب الغار و فلفل و بوره ارمنى هر يك سه درهم و سرگین کبوتر ده درهم کمون يك درهم اشق دو درهم زفت يك درهم و شبت سه درهم با موم و روغن زيت مرهم سازند و

بمالند و جندبیدستر و مرو بوره و گل ارمنی با روغن زیت بمالند و گوارش کمونی و کندل تناول کنند و جلابی از بیخ مهک و رازیانه و انیسون و گل‌قند بیاشامند و رازیانه و شاه‌بلوط هر یک سه درهم و سعد سنبل هر یک درهمی و تخم گرز و شغلم هر یک دو درهم کوفته

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۵۸

و بیخته با دو چندان قند بیامیزند و سه مثقال تناول کنند و اگر به سبب ریح باشد علامت آن قراقر بود و چون دست بر آن نهند روده باز گردد و علاج آن هر روز جلابی از تخم کرفس و رازیانه و انیسون و گلنگین تناول کنند و گوشت کبک و تیهو و کبوتر صحرائی و گنجشک با زیره و دارچینی خورند و جوارش کمونی سنجرنیا تناول کنند و این سفوف نیز مفید بود صفت آن تخم سداب و گرز و ندنا و کرویا و رازیانه و انیسون هر یک سه درهم زیره چهار درهم تخم پنج نگشت دو درهم بکوبند و سه درهم از آن تناول کنند تخم سداب و پودنه و وج و مرزنجوش و برنجاسف و شیخ و ترمس ضماد سازند و روغن زنبق و قسط و ناردين و شبت و بابونه و خیری می‌مالند و از اشیاء نفاخه احتراز کنند و موضع را ببندند و اگر ماده غلیظ بریزد و خصیه بزرگ و غلیظ گردد آن را قرح

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۵۹

لحمی گویند علاج آن همچو علاج ورم صلب.

[باب هفدهم در امراض رحم]

باب هفدهم در امراض رحم: اورام رحم به سبب ضربه یا احتباس طمث یا نفاق یا عسر ولادت یا کثرت مجامعت حاصل شود و علامت آن ورم خارجی و ضربان و تشنگی و تلخی دهن و سیاهی زبان و اخلاط عقل و هذیان و وجع قطن و سرعت تواتر نبض و عسر بول و احتباس برآز بود علاج آن فصد باسلیق کنند و شراب بنفشه و عناب یا ترنجبین تناول کنند و غذا جو آب با شیر خسشخاش یا بنوماش یا مغز بادام خورند و ناف و زهار را با آرد جو باقلا و عدس و خطمی و بنفشه هر یک سه درهم و کافور دانگی با آب گشنیز و روباه تربک طلا کنند و رحم را اگر ممکن باشد به لعاب بنکو و به دانه و روغن بنفشه و کدو و آب روباه تربک حقه کنند و بابونه و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۶۰

خطمی و توزک و اکلیل الملک و روباه تربک بجوشانند در آن نشینند و بر عانه و قطن بریزند تا ماده به تحلیل رود پس اگر اعراض لازمه و جمع اشتداد کنند دلیل آن باشد که ماده جمع می‌شود آنگاه استعمال منضجات باید و چون منفجر شود شیر سه تخم و شیر تخم توزک با نبات تناول کنند و حکم را به لعاب بزرک و عسل حقه و اگر ورم صلب یا سواری باشد علامتش ثقل و صلابت عانه بود علاج آن هر روز جلابی از بیخ مهک و رازیانه و گاوزبان و بالنکو و نبات یا گل‌قند تناول کنند و بعد از نضح تنقیه کنند به مطبوخ افتمون یا حب آن و عانه و قطن را به روغن قسط و زنبق و شبت خروع بمالند و پیه بز و بط و مغز ساق گاو به روغن یاسمین و خیری هم بیامیزند و بمالند و مرهم باسلیقون یا داخلین و روغن گل سرخ بگذارند و در رحم چکانند سرطان رحم اکثر بعد از

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۶۱

اورام حار حادث شود به واسطه آن که به گلی پاک نشده باشد علامت آن ضربان و وجع و صلابت بود و باشد که از آن رطوبت سنتنه آید علاج آن مشکل بود اما تسکین وجع باید کرد با آنکه تمام و شبت و بابونه و اکلیل الملک و خبازی و ورق کربن و سلق

و حلبه و بزرگ و بنفشه بجوشانند و در آن نشینند در اتینج و حب الغار و بزرگ و بنفشه و تخم کرب هر یک ده درهم بابونه و اکلیل الملک و خطمی هر یک چهار درهم بکوبند و با روغن سوسن بیامیزند و بر موضع نهند و تلین طبیعت کند به این مطبوخ صفت آن سنا مکی پرسیاوشان هر یک هفت درهم تخم خطمی و تخم کاسنی هر یک سه درهم بنفشه نیلوفر ورق گل هر یک چهار درهم عناب ده عدد سپستان بیست عدد انجیر یازده عدد خیارشبر ترنجبین هر یک پانزده درهم و اگر مقرر شود جلابی از عناب و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۶۲

انجیر هر یک ده عدد سپستان بیست عدد خیارشبر ده درهم روغن بادام پنج درهم بیاشامند و به شیاف ابیض و شیر زنان و افیون رحم را حقه کنند و قروح رحم علامت آن وجع شدید ضربان و خروج دم بود و باشد که با آب تب و تشنگی باشد علاج آن فصد باسلیق کنند و شراب بنفشه و عناب تناول کنند و غذا بنوماش یا مغز بادام و اسفناخ خورند و پوست انار و چوب سرد و شیمانی و ورق گل بکوبند و به آب مورد بسرشد و استعمال کنند و اگر آنچه از رحم بیرون آمده سیاه؟؟؟ بود جلابی از تخم کاسنی و عناب و پرسیاوشان و نبات تناول کنند و غذا بنوماش و نخود با مغز بدام خورند و شیره جو چهل درهم و روغن سوسن و عسل هر یک ده درهم مرهم باسلیقون نیم درهم با هم بیامیزند و رحم را از آن حقه کنند و با ماء العسل و آرد و حلبه و عدس و کرسنه استعمال کنند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۶۳

و اگر آنچه که بیرون آید سفید و بی نتن بود شراب بنفشه و ترنجبین تناول کنند و ورق گل سرخ و بنفشه هر یک ده درهم بجوشانند و نیم درهم مرهم باسلیقون در آن حل کرده رحم را حقه کنند و اگر آنچه مستفرغ شود شبیه به غساله لحم بود شراب سیب و به یا گلاب تناول کنند و غذا سماق با انار دانه خورند و آرد برنج و عدس پوست انار و گلنار و کزمازج و جفت بلوط و دانه مرود با هم بسایند و با روغن گل استعمال کنند و اگر مده از رحم به مثانه ریزد و شراب بنفشه و شراب خشخاش یا شیره سه تخم تناول کنند و اگر به امعاء مستقیم ریزد و سفوف انار دانه با شراب تناول کنند و اگر وجع رحم بغایت باشد مرداسنگ با آب کاسنی بسایند و با روغن گل بفرزجه استعمال کنند و یا افیون و زعفران و شیر دختران بکار دارند شقاق رحم به سبب یبوست مفرط باشد که در حالت ولادت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۶۴

بحادث شود یا به سبب شدت وجع طلق باشد علامت او آن است که در حالت مجامعت حشفه به خون ملوث شود علاج آن شراب بنفشه و خشخاش تناول کنند و غذا بنوماش و شیره مغز بادام خورند و پیه بط و مغز ساق گاو و هر یک پنج درهم و روغن بنفشه ده درهم زفت و موم هر یک سه درهم مرهم سازند و استعمال کنند یا زفت و علك البطم و روغن سوسن بگذارند و بردارند بواسیر رحم از خلطی سوداوی حادث شود و آن را بحس لمس با بصر دریابند و از آن رطوبتی شبیه بدروی دوم آید علاج آن تنقیه بدن باشد از سودا و تدهین به روغن نرگس و سوسن و از عروق و مرداسنگ و اقلیمیا فضا و روغن بزرگ و موم مرهم سازند و استعمال کنند و اگر به نشود قطع باید کرد حکه رحم عبارت از آن است که زن از جماع سیر نشود و هر چند که مجامت کنند شوق زیاده و سبب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۶۵

آن خلطی حاد بورقی باشد که به آن موضع ریزد و موجب این حالت شود. علاج آن آب انارین یا تمر هندی یا نبات تناول کنند و غذا غوره یا سماق یا انار خورند و دوق گاو نیز مناسب بود و تنقیه بدن به مطبوخ هلیله زرد یا به مطبوخ فواکه کنند و تخم پنج نگشت و تخم کاهو و خشخاش و کشنیز سه درهم بکوبند و به درهم از آن به آب انار ترش یا آب سیب و به ترش تناول کنند. نفخ

رحم: به سبب سوء المزاج بارد باشد که رحم را حادث شود و غذای که به او رسد هضم نتواند و موجب نفخ شود علام آن ورم عانه و صلابت و وجع تمدد بود علاج آن جلابی از تخم کرفس و رازیانه و انیسون و گلکند تناول کنند یا جوارش کمونی مثقالی یا سنجر نیانیم مثقال به آب نانخواه بخورند و ریزه و بوره و مقل هر یک سه درهم انجیر ده عدد بکوبند یا شیر بز بر عانه طلا کنند و روغن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۶۶

شبت و بابونه و برنجاسف و افسنتین و اکلیل الملک و مرزنجوش و شیخ و سداب بجوشانند و در آن نشینند احتباس طمٹ اگر به سبب ورم باشد علاش گفته شد و اگر به سبب قلت دم باشد علامت آن نافت بدن و صفرت لون و تقدم استفراغ بسیار و تعب به افراط بود علاج آن تقویت قلب عده کند به ربوبات و مفرحات و اغذیه کثیر الغذاء خورند و ترک ریاضت کنند و اگر به سبب غلظ دم باشد یا غلظی غلیظ یا برودتی که مجاری عروق را تنگ گرداند علامت آن بیاض لون و بطون نبض و غلظ قاروره و ثقل نوم باشد علاج آن جلابی از تخم کرفس و رازیانه و انیسون و گلکند تناول کنند یا پرسیاوشان و مشک طرامشیع هر یک سه درهم و نبات ده درهم و برنجاسف و تخم کرفس و کرنب و رازیانه و اکلیل الملک و شبت و ابهل و سداب بجوشانند و در آن نشینند و بسباسه و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۶۷

سنبل و قرنفل و قاقله و قط و جوزبوا و دارچینی و فحاح اذخر بلغور سازند و در آب بجوشانند چنانچه آب نیست شود پس در کیسه کنند و گرم بر ناف و عانه نهند و بکوبند و با سرکه طلا کنند و مشک طرامشیع و قسط و زراوند و اسارون و حماما و حرمل و جعده در روغن زنبق و خیری بگدازند ادیه را به آن بیامیزند و به صوف پاره بردارند و اگر احتباس طمٹ به واسطه فربهی بود که مجاری را تنگ گرداند فصد صافن کنند و استعمال سکنجین و سکباج تناول کنند کثرت طمٹ اگر به سبب کثرت دم و امتلاء عروق بود علامت آن سمن و امتلاء بدن باشد و از کثرت سیلان طمٹ ضعف و خفقان و صفرت لون ادث شود تدبیر او آن است که حبس نکنند الا وقتی که موجب ضعف باشد علاج آن فصد باسلیق کنند یا صافن و محجمه به زیر پستان نهند و هر بامداد قرص کهربا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۶۸

یک مثقال گل ارمنی با ده مثقال رب به تناول کنند با مصغ عربی و بارتنگ و تخم شاهسفرم هر یک مثقالی گلنار و گل ارمنی هر یک نیم مثقال به روغن گل چرب فرو برند و غذا سماق یا انار دانه خورند و اقاویا و کندر و دم‌الاکوین و کزمازنج و مار فورامک و کاغذ سوخته متساوی بکوبند و به آب مورد بسرشند و به صوف پاره بردارند و اگر به سبب رقت وحدت دم باشد علامت آن تشنگی و صفرت لون و لهیب و ضیق النفس و سرعت خروج آن باشد علاج آن یک مثقال صمغ عربی و یک مثقال گل ارمنی با شراب سیب تناول کنند یا قرص کهربا و صمغ عربی هر یک مثقالی با شیر تخم توزک بریان کرده تناول کنند و اگر به سبب تناول کنند یا قرص کهربا و صمغ عربی هر یک مثقالی با شیر تخم توزک بریان کرده تناول کنند و اگر به سبب انتفاخ و انشقاق عرقی باشد علامت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۶۹

او آن باشد که خون بسیار آید و به آن اندک وجعی بود علاج آن قرص گلنار و گل ارمنی و صمغ عربی بریان کرده با رب به تناول کنند و کندر و صبر و انزروت هر یک سه درهم خون سیاوشان و گل ارمنی بکوبند و به آب مورد بسرشند و بردارند یا مازو و شاخ گاو کوهی و پوست بیضه و کاغذ و استه خرما و شادنج و لک مجموع سوخته با کهربا و اقاویا و دم‌الاکوین و گل ارمنی بسایند و به آب لسان الحمل بسرشند و بردارند و اگر به سبب غلبه رطوبت بود که قوت ماسکه را ضعیف کند علامت آن کثرت

بزاقت و قلت عطش و بیال لوض و کسل و تهیج روی و جفن بود علاج آن جلابی از بیخ مهک و بالنکو و رازیانه و نبات تناول کنند و غذا نخود آب یا کبک و تیهو و زیره دارچینی و پنج مثقال معجون خیارشنبدر در آن حل کرده بیاشامند و بعد از تنقیه جالسات که ذکر رفتن استعمال

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۷۰

کنند و سرمه و گلنار و تنکار هر یک سه درهم و طین مختوم وزیره کرمانی هر یک نیم درهم بکوبند و به آب سماق بسرشند و بردارند و اگر به سبب غلبه سودا بود که به سواطه آن فوت عروق گشاده گردد و علامت آن نجات بدن و خشکی دهن و زبان و غلظ و سودا و دم بود علاج شراب بالنکو شراب گاوزبان و به آب گرم بیاشامند یا جلابی از بالنکو و بیخ مهک و گاوزبان و نبات تناول کنند و غذا نخود آب با شیره مغز بادام خورند و بعد از نضح اسهال سودا به مطبوخ افیمون و معجون ناح کنند بعد از تنقیه استعمال جالسات کنند سیلان رطوبت از رحم این علت اکثر به واسطه ضعف قوت غذاییه رحم بود علامت آن تضعف باشد و آن رطوبت به نوبت آید علاج آن شراب صندل و لیمون و سیب و به تناول کنند و قلا یا متوابله و مرغ گردانیده خورند و معجون و جوارش های گرم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۷۱

تناول کنند اگر به سبب فضلاتی باشد که در او جمع شود استدلال به لون آن کنند یا آنکه پنبه نو به آن ملوث کنند و در آفتاب نهند تا خشک شود و معلوم گردد که کدام خلط غالب است اگر ورم غالب باشد علامت آن حموت لون و حرارت تشنگی و خلط و قاروره باشد علاج آن فصد صافن یا باسلیق کنند و قرص های حابسه تناول کنند و خرنوب و مازو سوخته بکوبند و آب مورد آمیخته بردارند و اگر صفرا غالب بود علامت آن مستفرغ شدت تشنگی بوده باشد که به آن متنی نیز بود علاج آن انارین با شکر و ترنجبین خورند و تلین طبیعت به مطبوخ هلیله و فواکه کنند و بعد از آن حابسات استعمال کنند اگر سودا غالب بود علامت آن غلظ و مواد رطوبت باشد علاج جلابی از بالنکو و گاوزبان و تخم کاسنی و نبات تناول کنند و غذا نخود و آب با شیره خشک دانه خورند و تنقیه به

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۷۲

مطبوخ افیمون و معجون نجاح کنند و بعد از آن تنقیه صمغ عربی چهار درهم بریان کرده با رب به بخورند و غذا سماق با کبک و تیهو خورند و خون سیاوشان و شادنج دم‌ال‌خوین و کهربا و بسد و شب یمانی و گلنار و تخم توزک و گل ارمنی بکوبند و سه درهم از آن به آب سماق یا لسان الحمل تناول کنند و قشور کندر و پوست زیر و زیره متساوی بکوبند و به آب مرود بسرشند و بر عانه طلا کنند عقر و عسر حیل: زنی که آبستن نشود و اگر سبب برودتی باشد که مویج تکائف فوهات عروق رحم باشد به واسطه آن منی زیر رحم داخل نشود و منجمد گردد و آن را استعداد قبول صورت نباشد علمت آن قلت و رقت و عدم طبع دم طمث بود و دبر دیر آید و لون صاحبش سفید بود و نبض او صلب باشد علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و بالنکو تناول کنند و غذا نخود آب و شیره

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۷۳

خشک دانه و بعد از نضح تنقیه به حب ایاره و حب صبر کنند بعد از تنقیه تریاق اربعه و فاروق و مشرودیطوس و معجونات و جوارشات گرم تناول کنند و قلا یا متوابله و اطعمه که در آن توایل باشد خورند و روغن زنبق و قسط و نار دین بر قطن و عانه بمالند و استعمال فرزجات کنند فرزجه عود زعفران شب یمانی سماق هر یک دو درهم بکوبند و به غسل بیامیزند بعد از ظهر بصوف پاره بردارند و چند روز متوالی انفحه خرگوش و زهره ماهی و گرگ و شیره خرگوش و سرگین با غسل بکوبند و به غسل بیامیزد و بردارند و بعد از استعمال فرزجه اگر اتفاق مجامعت نمایند آبستن گردد و اگر عقر به سبب سوء المزاج باشد که منی را بسوزاند

رحم را خشک گرداند علامت آن نخافت بدن و لون و غلظ و سودا حیض بود و بسیاری موی زهار علاج آن شیره تخم توزک با

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۷۴

سکنجین با نباتات تناول کنند و غذا نخودآب و زیرباج با گوشت مرغ و بزغاله خورند و پیه بط و مرغابی و ماکیان بگذارند و صمغ بطم در آن حل کنند به سبب بیوست مفرط باشد علامت آن هزال بدن و قلت منی و بیوست فرج باشد علاج آن شراب بنفشه و خشخاش و عرق گل و بید و بنکو و بارتنگ تناول کنند و غذا آب گوشت و بزغاله و ماهی تازه خورند و استحمام معتدل و تدهین به روغن بنفشه و کدو کنند و اگر به سبب رطوبتی باشد که موجب ازلاق منی باشد علامت آن سیلان رطوبت رحم بود علاج آن جلابی از بالنجو رازیانه گلقدن تناول کنند غذا نخودآب خورند و تنقیه بدن کنند به قی و اسهال بعد از تنقیه سعد و کندر هر یک بیست درهم بجوشانند و هر روز به ده درهم از آن رحم را حقه کنند و سعه یابسه و ساذج هندی و زعفران بسایند و با روغن ناردین بردارند و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۷۵

مشک و سنبل و خصیه الثعلب نشاره عاج و بول فیل نیز مفید بود چون مجامعت کنند باید که به اندک زمانه همان هیأت بماند تا منی در رحم قرار گیرد و چون جدا شوند زن رانها بر هم فشارد وزنی که بغایت فربه بود بر هیأت راکع به او مجامعت کنند تا آبستن شود علامت منی که مولد بود آن است که سفید و لزج و براق بود و مگس بر آن نشیند و بوی آن چون بوی طلع و یاسمین بود جهل آن است که بعد از جماع بیرون نباید وزن میان ناف و فرج وجعی احساس کند و از جماع متنفر بود و از جماع الم یابد و انزالش نشود و حیضش منقطع گردد و غثیان و کرب و کسل و ثقل بدن و صدع و دوار و خفقان و تاریکی چشم و شهوت فاسد و عارض شود اگر خواهند که او را تجربه کنند عسل یا آب باران بخورند اگر پیچیدن شکم حادث شود دلیل آبستن بود و سپر بدراند اگر طعم و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۷۶

بوی آن از دهن بشنود و آبستن نباشد و زنی که پسر ابستن باشد روی او خوبتر بود و نشاط او بیشتر باشد و اشتهای او صحیح بود و در طرف راست ثقلی یابد و پستان راست را بزرگ شود کثیر اسقاط اکثر زنی آبستن شود اما نگاه نتواند داشت و سقوط شود و آن اگر به سبب عوارض خارجی بود مثل حرکات عنیفه و ضربه و سقط از آن محترز باید بود و اگر به سبب اسباب داخلی بود اگر رطوبتی باشد که از حاء فم رحم کند علامت آن سیلان رطوبت بود و از رحم و تهیج علاج آن شراب بالننگ و ماء الاصول و بزوری تناول کنند و قالای و متوابله و برنج و مزعفر با دارچینی خورند و بقی عادت کنند اگر حاجت باشد به حبها و ایارهها تنقیه کنند و داء المسک و سنجر تناول کنند و زرنباد و درونج هر یک دو درهم و لالایو کهربا و عود هر یک سه درهم اشنه و سنبل نیم درهم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۷۷

بکوبند و به عسل بسرشند و مثقالی از آن تناول کنند و جندیدستر نیم درهم و تخم کرفس و رازیانه و انیسون و صعتر و نانخواه و انجدان و خولنجان هر یک درهمی و مثقالی از آن بخورند و رحم را غالیه و خلوق و روغن زنبق حقه کنند و اگر اسقاط به سبب ریخی غلیظ بود در رحم علامت آن انتفاخ عانه و زیر ناف و قراقر و نفخ معده سوء هضم و تاذی از اطعمه نفاخه بود علاج آن جلابی از رازیانه و انیسون و تخم کرفس و گلنگین تناول کنند با ماء الاصول و غذا نخودآب با شیره خشک دانه و کبک و تیهو خورند و جندیدستر و زرنباد و درونج و حلتیت و مازو و طباشیر هر یک درهمی و زنجبیل ده درهم و مشک دانگی بکوبند و با عسل بیامیزد و مثقال تناول کنند و قطن و عانه قبل به روغن خیری و زنبل و ناردین چرب کنند و شکر و نارجیل خورند و اگر اسقاط به سبب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۷۸

لاغری بود چنانچه از غذاء و چیزی زائد نماند که غذاء جنین شود علاج آن تناول اغذیه مسمنه بود مثل هریسه و عصیده و روغن گاو و شکر و تدهین به روغن بنفشه و بادام کنند و بعد از اغذیه استحمام مفید بود و اگر به سبب احتباس طمث بود زیرا که آن غذاء جنین بود و صغر رحم و ضیق مسلک و ضعف قوت دافعه بود علاج آن جلابی از مشک طرامشیع و پرسیاوشان و نبات کنند و شکم و پشت به روغن بنفشه و پیه بط و مرغ و مغز ساق گاو چرب کنند و بابوه و شبت و مرزنجوش و اکلیل الملک و نام ورق کرنب و سلق بزرگ بجوشانند و در آن نشینند و بجندبیدستر و کندش و شونیز عطسه آرند چون عطه خواهد آمد بینی و دهن بگیرند تا قوت مدد دهد و جنین بیرون آید و سم اسب و است و خردود کنند و اگر سر ماهی بسوزانند و دود کنند مفید بود و اگر به سبب فربهی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۷۹

باشد رحم و ناف و تهیگاه و پشت به روغن بنفشه و پیه بط و مرغ و مغز ساق گاو چرب کنند و اگر به سبب هوای سرد یا برودتی بود که موجب تکالیف فم رحم گردد به حمام گرم بروند و در آب سبک نشانند و اگر به سبب حرارت بود به روغن بنفشه و صندلین و گلاب شکم و پشت را بمالند و آب انارین با ترنجبین بیاشامند و اگر مقناطیس در دست چپ گیرند با بسد بر ران راست بندند به اسانی بزاید و گویند که اگر چهار مثقال خیارشنبه بجوشانند مفید بود احتباس مشمیة و جنین میت اگر بچه در شکم بمیرد یا مشمیة بماند سعی کنند بیرون آید تا موجب هلاک حامله نگردد و علامت موت جنین آن است که حرکت او محسوس نشود و اطراف حامله سرد شود و نفس او متواتر بود علاج او آن است که جلابی از مشک طرامشیع و پرسیاوشان و ابهل هر یک سه درهم ترمس و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۸۰

بودینه هر یک دو درهم نبات ده مثقال تناول کند یا قند و جاوشیر و جندبیدستر هزاره گاو متساوی گوفته یک درم از آن به آب گرم بیاشامند و عطسه آرند و بکندش و شونیز چنانچه گفته شد بینی و دهن بگیرند و ابهل و زراوند و ترمس و حرف بکوبند و به زهره گاو بسرشند و استعمال کنند و شحم حنظل و قسط و سداب و خسک دانه از هر یک سه درهم و با زهره گاو بیامیزند و بر ناف و عانه طلا کنند با مر خیارشنبه و سکیننج متساوی بکوبند و حب سازند و سه درهم فرو برند و پوست مازو و سرگین کبوتر دود کنند و اگر به این تدبیرها بیرون نیاید دست برند و بیرون آرند و باید که جنین را پاره پاره گردانند و این عمل خطرناک بود. احتباس نفاس: اگر خون نفاس بسته شد جلابی از تخم کرفس و رازیانه و پرسیاوشان و نبات و مشک طرامشیع تناول کنند و استعمال فرزجات

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۸۱

نمایند چنانچه در احتباس ذکر رفت رجا علتی بود شیبیه به حمل که از احتباس حادث شود علامت آن سقوط اشتها و تغیر لون و احساس حرکتی در شکم و احساس حرکت خاصه که دست بر او نهند و لحمی در شکم کند به سبب انصباب ماده یا ریاح غلیظ یا رومی صلب و فرق میان آن و حمل به آن کنند که پیش از وقت حرکت جنین در شکم کند به سبب انصباب ماده یا ریاح غلیظ یا ورمی صلب و فرق میان آن و حمل به آن کنند که پیش از وقت حرکت جنین محسوس شود و شکم سخت باشد و به آن سوء هضم و قراقر بود و به استسقا طبلی نیز مشتبه شود و فرق به آن کنند که و سوء خلق و خبث نفس باشد و علامات استسقا نباشد علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و تخم کاسنی و تخم کشوٹ و انیسون و گلکند تناول کنند و معجون کرکم و تریاق اربعه و به ماء الاصول مداومت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۸۲

نمایند و سفوف تخم کرفس ده ورم زیره و سرکه خیسانیده دو درهم نانخواه و زنجبیل و انیسون هر یک چهار درهم بکوبند و با مثل آن قند بیامیزند و دو درهم تا سه درهم تناول کنند و غذا زیرباج و نخودآب توأبل خورند اختناق رحم علتی بود شبیه به صرع و غشی و مبدأ آن از رحم باشد به سبب آن که منی در او عیه خویش مجتمع شود و به کیفیت ردیه مستحیل گردد و بخارات متصاعد شود به قلب و دماغ رسد و موجب صرع و غشی شود و این علت به دور نوبت باشد و اکثر زنان را حادث شود یا به سبب احتباس و تعفن آن حادث شود علامت آن صفرت لون و اختلاط عقل و کسل و خفقان و ضعف ساقین و صغر و تفاوت نبض باشد و علیه احساس بخاری کند که از عانه مرتفع شود و غشی حادث گردد و فرق میان آن و صرع آن است چون افاقت شود از

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۸۳

حالتی که به او واقع شود و همه را خبر دهد و عقل ساقط نشده باشد و لعاب و زبد از دهن روان نشود بخلاف صرع علاج آن در وقت حدوث دلک قدمین و بستن ساقین و گرفتن منخرین و گلاب بر وی او زنند و صیحه در گوش او کنند و چون افاقت نشود اشیاء طیبه از او دور دارند و چیزهای متن مثل نطف و کندش و قند و جندبیدستر و سیر و پیاز بویانند و عنبر و مشک با روغن یاسمین بیامیزند و فرج را به آن ببالیند و هر روز جلابی و گلکند تناول کنند غذا نخودآب با شیر خسک دانه خورند و طبیعت را به سنا و شکر نرم دارند و چون نضح ظاهر شود ایاره فبقرا او ترید و صبر سقو طری یک یک درهم حب النیل و غاریقون و انیسون هر یک نیم درهم شحم حنظل و مقل و مصطکی کوفته و بیخته به آب رازیانه بسرشند و حب سازند و فرو برند و به ایارها و جبهها تنقیه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۸۴

کنند بعد از تنقیه مثرودیطوس و شراب افسنتین تناول کنند و از بقول و فواکه و اطعمه بارده احتراز کنند و بوره و زیره بکوبند و به عسل آمیخته به صوف بردارند و بابونه و شبت و اکلیل و مرزنجوش و برنجاسف و خسک و شبح و ورق الغاز بجوشانند و در آن نشینند و ناف را به روغن تدهین کنند و اگر به سبب عدم مجامعت باشد مجامعت باید کرد و اگر به سبب احتباس باشد فصد باسلیق یا صافن کنند و در ادرار حیض سعی نمایند و تخم کرفس و رازیانه و انیسون هر یک سه درهم و تخم نام و بزرگ هر یک دو درهم بجوشانند و به روغن بابونه و شبت هر یک پنج درم بیامیزند و رحم را به آن حقه کنند اگر بکر باشد بغیر از تزویج تصرفی دیگر نکنند.

[باب هیجدهم در امراض مقعد]

باب هیجدهم در امراض مقعد بواسیر: زیادتی بود که در افواه عروق

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۸۵

مقعد حادث شود و آن سبب ضعف است یا مشابه ثلول بود آن را ثلولی گویند یا شبیه به انگور سرخ آن را عنبی گویند یا مانند توت سیاه بود آن را توتی گویند مجموع آن یا داخل به شرح بود خارج و از آن خون روان باشد و شاید که از آن خون روان نباشد علاج مجموع فصد باسلیق و صافن باشد و اگر خون را از بواسیر نباید مفتحات مثل بخور مریم و زهره گاو و آب پیاز و فنه و مقل و روغن استه زرد و آلو استعمال کنند تا خون بیاید و وجع ساکن شود و تلین طبیعت به مطبوخ هلیله کنند و اگر سیلاندم و لین طبیعت باشد با آن را حبس نباید کرد مگر وقتی که ضعف آرد و اگر ضعف آرد قرص کهربا و رب سیب تناول کنند و غذا سماق یا انار یا مرغ و کبک خورند و بسد و کهربا و صدف سوخته و گل ارمنی هر یک دو درهم هلیله سیاه و آمله هر یک پنج درهم

تخم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۸۶

کندنا سه درهم بکوبند و دو درهم مقل به آب گندنا ناشسته حل کنند و ادویه به آن بسرشند و حب سازند و سه درهم بخورند و طرائث گلنار جفت بلوط هلیله سیاه بلبله آمله هر یک پنج درهم دانه مورد دو درهم بکوبند و مقل پنج درهم به آب ورق سرد حل کنند و ادویه به آن بسرشند و دو درهم از آن تناول کنند و اطریفل صغیر و مقل مفید بود و اگر وجع بغایت باشد اکیل و بنفشه و خطمی خبازی و تخم شبت بکوبند و به روغن گل بسرشند و بر موضع نهند یا روق کربن بجوشانند تا مهرا شود و با روغن گل و سفیده تخم مرغ و طسوجی افیون هم بسایند تا همچو مرهمی شود استعمال کنند اگر خواهند که خشک شود و پوست انار جفت بلوط و جوز سرو کندر کوفته مجموع یک شبانه روز به آب انگور بجوشانند و در هاون بسایند و بر موضع نهند و مقل و کندر و کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۸۷

راتیانج و حرمل و بیخ کبر تیخیر کنند و اگر بورق و بادنجان و مرو و شحم حنظل و پوست انار و مازو و مقل و پیاز دود کنند بهترین علاج بواسیر آن است که قطع کنند یا داروی حاد مثل فلدفیون و دیگ بر دیگ نهند تا منقطع شود و بعد از آن پیه بط و مرغابی و مغز ساق گاو و کوهان شسته و روغن بنفشه کتیرا و خطمی کوفته آمیخته مرهم سازند و استعمال کنند اورام مقعد اگر ورمی حار غیر بواسیر را حادث شود علامت آن تب دائم و حرقت موضع وجع شدید بود علاج آن فصد صافن کنند و عناب اجاص و نبات جلاب سازند و غذا بنوماش یا شیره مغز بادام خورند و بنفشه و خطمی و خیارشنب و روباه تربک بجوشانند و صافی کنند و با روغن گل و بنفشه بیامیزند و استعمال کنند یا سفیده تخم مرغ و روغن گل و طسوجی افیون با هم بیامیزند و بکار برند یا کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۸۸

اسفیداج پنج درهم کندر درهمی و نیم اقلیمیا فضا دو درهم بسایند و با روغن گل و موم مرهم سازند و استعمال کنند و اگر فرم نبود مرهم داخلون نهند ناصور قرحه خبیثه باشد که در طرف امعاء مستقیمی حادث شود از آن صدید آید و اگر غیر نافذ باشد بیفشارند تا آنچه در او باشد بیاید و دم‌الاحوین و سرمه و شب یمانی و گلنار هر یک چهار درهم صبر و کندر و انزروت هر یک سه درهم زنجار نیم دانگ به روغن بنفشه مرهم سازند و بکار برند و اگر نافذ بود قطع باید کرد با آهن یا داروهای تیز و بعد از آن استعمال؟؟؟ ملحمه کنند. شقاق مقعد به سبب بیوستی مفرط یا گذشت ثفل یابس بود علاج آن شراب بنفشه و ترنجبین به آب گرم بیاشامند و غذا بنوماش؟؟؟ و اسفاناخ خورند و طبیعت را نرم دارند و مرهم شادانه و مرهم مقل استعمال کنند یا پیه بط و مرغ و بز مغز ساق

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۸۹

گاو با روغن بنفشه بیامیزند و بکار دارند و با زرده تخم مرغ و مقل در روغن استه زردآلود و کوهان شتر و شمع به هم سازند و از آب سرد و حموضات احتراز کنند و اگر با شقاق وجع التهاب باشد اسفیداج حصاص یک درهم و کافور دانگی با سفیده تخم مرغ بزند و طلا کنند یا آب روباه تربک و کاسنی و توزک و خطمی خبازی بگیرند و با موم و کتیرا و روغن بنفشه مرهم سازند و بنهند اگر از آن خون بسیار آید حابسات دم بکار برند استرخاء شرح آن است که ریح و غایط بی اراده بیرون آید و حدود اگر به سبب قطع یا هتک بواسیر بد علاج پذیر نباشد و اگر به سبب استرخاء عصب بود به واسطه بردت علاج آن جلابی از بالنکو و رازیانه و نبات تناول کنند و غذا نخودآب با شیره خشک دانه خورند و قطن به روغن قسط و زنبق بمالند و شاهسفرم و ورق غار و تخم ترب یا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۹۰

سنبل و قسط و مرو جوز و پوست انار و خطمی و اذخر بجوشانند و در آن نشینند برور مقعد اگر مقعد به سبب استرخاء شرح بیرون آید علامت آن است که چون دست بر آن نهند باز گردد و علاج آن است که جوز سرو اقاویا و جفت بلوط و مازو بجوشانند و در آن نشینند و مقعد را به آب مورد و آب لسان الحمل آلوده کنند و روغن قسط در آن بمالند و اسفیداج و مقل و مرو و وزیره اذخر

کندر بر آن افشانند و جوز سرو و اقاچیا مازو و قشور کندر صدف سوخته کوبند و بر آن فشانند و یا روغن گل در آن بمالند و سافیداج و گلنار و مازو و سرمه و بلوط و مورد کوفته بر آن بیفشارند و غذا سماق خورند و از لبنیات و حمام احتراز نمایند و اگر به سبب ورم باشد علاج آن گفته شد.

[باب نوزدهم در امراض پشت]

باب نوزدهم در امراض پشت از آن جمله حدبه اگر فقره از فقرات

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۹۱

پشت از موضع خویش بیرون آید اگر بخار مثل شود آن را حدبه گویند و اگر به داخل آن را تقصع و اگر به جانی مائل شود التوا گویند و سبب آن اگر ورمی باشد که در عضلات فقرات حادث شود به واسطه ضعف فقره را از موضع خود زائل کند علامت آن تب دائم و وجع شدید و ثقل پشت و تشنگی و قاروره ناری و نبش عظیم بود علاج آن فصد باسلیق کنند و جلابی از عناب و روباه تربک و ترنجبین و نبات تناول کنند و غذا کشکاب خورند و تلین طبیعت کنند به این مطبوخ صفت آن سنا هفت درهم بنفشه و نیلوفر کاسنی و بیخ مهک هر یک سه درهم روباه تربک پنج درهم تربد خراشیده نیم کوفته یک درهم خیارشیر و ترنجبین هر یک پانزده درهم و چون وجع ساکن شود ورم اثل گردد و کنجد بیست درهم ورق مرزنجوش پنج درهم بکوبند و بر موضع نهند یا مقل ده درهم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۹۲

به آب گرم حل کنند و پیه بط و مرغ و مغز ساق گاو هر یک سی درهم بگذارند و با هم بیامیزند و استعمال کنند و فقرات به روغن قسط و ناروین بمالند ریاح افرسه همین علت باشد که به سبب ریح غلیظ حادث شود علامت او آن است که به او تب و تشنگی نباشد و بعد از آن وجع شدید به پشت پیدا شود علاج آن هر روز جلابی از انیسون رازیانه و بیخ مهک و کلنگین تناول کنند غذا نخود آب با شیر خسک دانه و زیره رازیانه و دارچینی خورند و تلین طبیعت به مطبوخ سورنجان و این حب کنند صفت آن تربد هر یک نیم درهم حب النیل غاریقون انیسون هر یک نیم درهم مقل مصطکی دانگی بکوبند و به آب کرفس بسرشند و حب سازند صفت آن؟؟؟ الاصول بیخ رازیانه بیخ مهک هر یک بیست درهم بیخ کبر و کرفس و غافث هر یک ده درهم تخم کرفس و رازیانه و شبت و انیسون

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۹۳

هر یک پنج درهم چهار رطل آب بجوشانند تا به نیمی آید صافی کنند و با عسل به قوام آرند و به ده درهم از آن مداومت نمایند و شبت و مرزنجوش و نماد و بابونه و اکلیل الملک و خروج بجوشانند و در حمام بر پشت ریزند و روغن خروج بر پشت مالند و نارجیل چهار درهم و خسک دانه ده درهم بجوشانند و به روغن شیره بر آن ریزند چنانچه آب رود و قسط و کبر و سنبل و مرو کرب سلیخه متساوی بکوبند و با خل خمر طلا کنند وجع ظهر درد پشت اگر از کثرت بلغم و برودت بود علامت بیاض لون قاروره و بطوء نبض و علامت غلبه بلغم بود و بعد از خواب و امتلاء از تناول فواکه و بقول بارده اشتداد کنند و در گرسنگی و ریاضت ساکن شود و علاج آن هر روز جلابی از انیسون و بیخ مهک و کلنگین تناول کنند غذا نخود آب با شیر خسک دانه خورند و بعد از

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۹۴

نضج به مطبوخ سورنجان و حب آن و حب صبر تنقیه کنند و به قی عادت کند و از تناول فواکه و امتلاء شب و جماع احتراز نمایند

و روغن قسط و خیری و بابونه در پشت بمالند و احياناً پخته شود تناول کنند و اگر وجع به سبب تعب و کثرت مجامعت بود منع سبب کنند و استعمال مرقه و حمام مفید بود و تدهین به روغن بنفشه و نرگس فرمایند و اگر به سبب امراض کلیه بود علامات و معالجات آن گفته شد و گاه باشد که درد پشت به سبب امتلاء عروق بود علامت آن حمرت لون و پشت و حرارت و ثقل آن و وجع و تسنگی بود علاج آن فصد باشد و تناول جلاب از عناب و روباه تربک و نبات با آب انارین یا تمر هندی یا نبات و غذا بنوماش با شیر بادام خورند.

[باب بیستم: در امراض اوجاع نقرس و مفاصل]

باب بیستم: در امراض اوجاع نقرس و مفاصل و دوالی و داء الفیل و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۹۵

دوالی: علتی است که عروق ساق و قدمین فراغ می‌شود و بیشتر پیشکان و حمالات و پای ایستادگان را حادث شود و علامت آن ظهور رگ‌های سطر سبز باشد که گرد ساق و قدم بر آید علاج آن فصد باسلیق کنند و جلابی از روباه تربک و نبات و عناب و بیخ مهک و نبات خورند و غذا بنوماش و مغز بادام خورند و بعد از نضح تنقیه به مطبوخ اقیمون و حب آن کنند و بعد از تنقیه این عروق را فصد کنند و برفق بمالند تا باریک شود و از آری بران پیچند و محکم بر بندند و از اغذیه غلیظه اجتناب نمایند و پای را ریاضت نفرمایند و داء الفیل آن باشد که ساق و قدم بزرگ شود و رنگ او متغیر گردد و شبیه به پای فیل باشد و به سبب آن ماده سوداوی بود که به ساق و قدم زیر و علامت آن کمودت لون ساق و احراوت آن بود علاج آن فصد باسلیق کنند و در هفته دو نوبت قی کنند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۹۶

و تلین طبیعت به مطبوخ اقیمون و حب آن کند یا به این حب صفت آن قنطریون باریک شحم حنظل هر یک دانگی و نیم تربد مثقال مقل کتیرا مصطکی هر یک دانگی بکوبند و به آب رازیانه بسرشند و حب سازند و بعد از تنقیه فصد مابض رکه کنند و بوره و آرد سبلم و خاکستر کرنب به آب زر بر ساق طلا کنند و ساق را تا زانو به اعضا محکم ببندند و از اغذیه غلیظ و کثرت مشی و آویختن پای اجتناب نمایند و اگر به سبب ماده بلغمی غلیظه بادش علامت آن غلظ ساق باشد بی حرارت و کمودت علاج آن جلابی از بیخ مهک و رازیانه و گلگند تناول کنند و غذا نخود آب به شیر خشک دانه خورند و بعد از نضح تنقیه به حب صبر و حب سورنجان کنند و به قی مداومت نمایند و بعد از قی اطرینفل صغیر تناول کنند و زنجبیل و فلفل و کندر هر یک سه درهم قرومانا و کرویا هر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۴۹۷

یک چهار درهم بکوبند با مثل آن قند بیامیزند و دو مثقال بخور و صبر و کندر و اقاویا و مرو تخم اسپست بکوبند و به سرکه بسرشند و بر پای طلا کنند و از اطعمه غلیظه و بقول و فواکه بارده احتراز نمایند و عرق النساء وجعی بود که از مفصل و رگ ابتدا کند و از جانب وحشی فخذ نزول کند و تا انگشتان پای برسد و اگر ممتد فخذ را باریک کند و عرج حادث شود علاج آن هر روز جلابی از انیسون و تخم کرفس و رازیانه و بیخ مهک و گلنگین تناول کنند و غذا نخود آب و شیر خشک دانه خورند و بعد از نضح تنقیه به مطبوخ سورنجان و حب آن و حب صبر کنند و بعد از تنقیه مرزنجوش و بابونه و ورق غار و اکلیل الملک هر یک ده درهم تخم سپندان پنج درهم بکوبند و مقل پنج درهم در آب حل کنند و ادویه به آن بسرشند و طلا کنند و اکلیل الملک و بابونه و شبت و قنطریون و بیخ

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۹۸

کرفس و حاشا و صعتر و خندقوی بجوشانند و در آن نشینند و در حمام بر آن ریزند یا بیخ کرفس فودنه و عاقرقرا هر یک ده درهم و عصاره قثاء الحمار و حب الغار هر یک پنج درهم بوره ارمنی و قسط و حب الرشاد هر یک درهمی بکوبند زفت دو درهم به روغن زیت بگدازند و ادویه بر آن بسرشند و طلا کنند و بقی مداومت کنند و اگر وجع زائل نشود و این حقنه استعمال کنند صفت آن نمک سبوس و خسک دانه و سنا و شبت و بابونه و سباب هر یک هفت درهم قنطروین سه درهم پوست بیخ کرفس بیخ کبر پنج درهم حله بزرگ هر یک چهار درهم زیره سه درهم خیارشنب پانزده درهم بوره نیم درهم آبکامه روغن زیت هر یک ده درهم و از معالجات این مرض ملول نشوند و به حقنه مسهل قی تنقیه کنند و به روغن قسط و ناردین و خیری تدهین کنند و سورنجان پنج

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۴۹۹

درهم و رازیانه و غز بادام هر یک سه درهم زعفران نیم درهم سنا مکی ده درهم قند مثل مجموع بکوبند و سه درهم از آن تناول کنند و به آب سرد و در آب کبریتی و نطفی و زاجی نشینند و محجمه بر حق درک کنند و علق بر آن نهند و نفط یک مثقال با شراب تناول کنند و اگر متمادی شود داغ کنند. وجع مفاصل و نقرص: اما وجع مفاصل الهی باشد که مفاصل‌های دست و پا را حادث شود و نقرص مخصوص به انگشت‌های پای و کعب بود و سبب این اوجاع ضعف مفاصل بود و انصباب سودا به آن و این ماده زود به تحلیل نرود زیرا که عضو صبانی و ماده غلیظ بود و شدت وجع مفاصل را

سبب آن است که جای بر ماده تنگ است به آن سبب تمددی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۰۰

شدیده حادث شود نیز حس مفاصل قوی است به سبب اعصاب و دیگر آن که ماده او زود به تحلیل نرود به واسطه ضعف و صلابت موضع و مجاورت رباطات و از خواص این ورم آن است که جمع نشود و نضح نیابد به سبب غلظ ماده و محل و اعصابی و کثر آن باشد که ماده مرکب باشد از صفراوی و خلطی دیگر به واسطه آن که صفرا اخلاط را رقیق کند و مستعد انصباب کند و علامت ماده دموی وجع و ضربان و حرارت ملمی و انتفاخ عضو بود علاج آن فصد کنند از جانب مخالف و جلابی از عناب و روباه تربک و تخم کاسنی و نبات تناول کنند و غذا بنوماش به شیر مغز بادام خورند و اگر تب باشد جو آب با عناب خورند و موضع وجع را بصندل و گلاب و لعاب بنکو و سرکه و آب گشنیز و کاسنی و آب بستان افروز و توزک و پوست خشخاش با طحلب و سرکه طلا کنند

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۰۱

و تلین به این مطبوخ صفت آن هفت درهم ورق گل پنج درهم روباه تربک، بنفشه، نیلوفر، تخم کاسنی، تخم خبازی، خطمی هر یک سه درهم با سورنجان دو درهم هلیله زرد و سیاه هفت درهم مغز خیارشنب پانزده درهم ترنجبین ده درهم اگر وجع بغایت بود مخدرات مٹ بیخ لفاح و خشخاش سیاه و افیون و زعفران و ورق گاهو طلا کنند و آب برف بر آن ریزند و اگر ماده صفراوی بود علامت آن حرارت ملمس و صفت لون و شدت وجع و تسنگی و التهاب و سرعت نبض و صفت قاروره بود علاج آن از سکنجبین و آب گرم یا تخم خربزه و آب ترب قی کنند و جلاب از تخم کاسنی و بنفشه و عناب و روباه تربک و نبات تناول کنند به آب انارین یا تمر هندی یا نبات و ترنجبین و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه یا قرص بنفشه یا از این مطبوخ کنند صفت آن سنا هفت درهم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۰۲

بنفشه، شاهتره، تخم کاسنی، هر یک پنج درهم عناب ده عدد سپستان بیست عدد تمر هندی و ترنجبین هر یک ده درهم خیارشنب

پانزده درهم و استعمال ضمادات بارده کنند مثل آرد و جو و سفیده تخم مرغ و روغن گل و خطمی و عدس و بنفشه و نیلوفر و اگر با وجع اشتداد کند بنکو با سرکه و آب کدو خیار و بستان افروز طلا کنند و استخوان سوخته سا سورنجان و عدس و تخم و بیخ کاهو ضماد کنند و باید که وجع اشتداد نکند استعمال نکنند و در آن مبالغه ننمایند و چون وجع ساکن شود و حرارت ملمس باقی باشد آرد و جو باقلا- و خطمی و بنفشه و اکلیل الملک و صندل ضماد سازند اگر ماده بلغمی بود علامت آن بیاض لون و بیاض قاروره و قلت وجع بود به مسخات تسکین باید علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و بیخ مهک و انیسون و گلنگین تناول کنند غذا کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۰۳

نخود و آب به شیر خشک دانه و فلفل و زنجبیل و زعفران خورند و بعد از نضح تلین طبیعت به حب سورنجان یا حب شیطرج یا از این حب کنند و صبر سقوطری سورنجان و تربد به روغن بادام چرب کرده هر یک درهمی بوزبدان ماهی زهره هر یک نیم درهم شحم حنظل دو دانگ نمک دانگی و نیم مقل و مصطکی هر یک دانگی بکوبند و به آب کرفس بسرشند و حب سازند و صفت حب شیطرج هلیله زرد و تربد هر یک درهمی و ایاره فقیرا مثقالی شحم حنظل و انیسون نانخواه، تخم کرفس سکینج مقل هر یک دانگی شیطرج خردل زنجبیل هر یک نیم درهم مقل را در آب گرم حل کنند و ادویه بکوبند و به آن بسرشند و حب سازند و این دو شربت بود و باید که در ابتدا حب‌های قوی ندهند که ماده رقیق دفع شود و بلکه به تدریج تصرف کنند و از فواکه و آب سرد و کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۰۴

جماع و امتلاء شب احتراز کنند و زراوند و حب الغار و جنطیانا هر یک ده درهم اشق و صبر و زیره هر یک پنج درهم بکوبند و ضماد سازند آخر بزرگ تخم شاهسفرم سلیخه مغاث مغز خشک دانه از هر یک درهمی زنجبیل، زعفران هر یک نیم درهم به روغن سوسن بسرشند نطول شبت برنجاسف مرزنجوش حاشا صعتر فودنه جندقوقی بجوشانند و در آن نشینند و مثرودیطوس و تریاق کبیر تناول کنند و تدهین به روغن‌های گرم کنند و اگر ماده سوداوی بود علامت آن صلابت و کمودت و تقشف جلد و قلت وجع و صلابت و بطوء نبض بود علاج آن هر روز جلابی از بالنکو و رازیانه بود بیخ مهک و گاوزبان و نبات تناول کنند و غذا نخودآب با شیر خشک دانه خورند و بعد از نضح به حب سورنجان با حب شیطرج یا به این تنقیه کنند صفت آن هلیله سیاه کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۰۵

و زرد، صبر، سقوطری، رازیانه هر یک درهمی فلفل، دارفلفل، زنجبیل، خردل هر یک نیم درهم شیطرج، نمک هندی، مقل هر یک دانگی بکوبند و به آب کرفس بسرشند و این دو شربت باشد یا تلین به این مطبوخ کنند ص آن سنا شاهتره هر یک هفت درهم هلیله زرد و سیاه و کابلی هر یک پنج درهم قنطوریون باریک بیخ مهک بالنکو گاوزبان هر یک سه درهم مویز ده درهم هلیله آمله اسطوخودوس هر یک چهار درهم غاریقون نیم درهم سورنجان مثقالی بجوشانند و چون وقت فرو گرفتن باشد اقیمون سه درهم در خرفه کتان بست هدر آن اندازند تا دو سه جوش بزند پس فرو گیرند و صافی کنند و ترنجبین و خیارشنب هر یک ده درهم ایاره فقیرا یک درهم در آن حل کرده بیاشامند و عاقرقرا پنج درهم ورق الغار ده درهم قسط و صبر و مر و بوره ارمنی هر یک سه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۰۶

درهم حرف چهار درهم بکوبند و با روغن یاسمین طلا کنند و روغن‌های گرم و شحم‌ها و مغزها مالند و هلیله زرد و سیاه و کابلی هر یک پنج درهم مویز ده درهم فلفل و دارفلفل بیخ کبر هر یک دو درهم بکوبند و ادویه به عسل بسرشند و مثقال بخورند و اگر ماده این مرض مرکب باشد علامت او آن باشد که از اشیاء بارده و حاره متأذی شود و بعضی علامت ماده حاره و بعضی علامت بارده باشد علاج آن به حسب ماده مرکب باشد تعقد مفاصل اگر مفاصل صلب و بسته شود چنانچه حرکت نتواند کرد و علاج آن هر روز جلابی از بیخ مهک و رازیانه و گاوزبان و نبات تناول کنند و غذا نخودآب با شیر خشک دانه خورند و بعد از نضح به

مطبوخ‌ها و حب‌های مذکوره تنقیه کنند و موضع را به روغن کنجد و یاسمین و پیه بط و لعاب حله و بزرگ و خطمی بمالند یا کنجد را به آب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۰۷

مرزنجوش سحق کنند و طلا سازند با حله و بزرگ و کنجد بکوبند و به روغن سوسن با نطف بسرشند و ضماد سازند و از لبنیات و فواکه و حموضات و امتلاء شب و جماع و آب سرد و تناول اشیا رده و استعمال آن احتراز نمایند و بقی مداومت کنند و معجونات و جوارشات حاره تناول کنند و گویند کفتار یا ماهی زنده بگیرند و در روغن زیت بجوشانند و در آن نشینند و استعمال نطولات و ضمادات از شبت و رازیانه و اکلیل الملک و حاشا و نمام و ورق غار برنجاسف شاهسفرم نافع افتد الشافی هو الله

[مقاله سوم در حمیات]

اشاره

مقاله سوم در حمیات بدان که حرمتی غریبه باشد که در قلب مشغول شود و از آنجا به واسطه شرائین منبعث گردد و جمیع بدن را گرم کند و ضرر آن به افعال طبیعی لاحق شود و اجناس عالیه خمس سه است حمی یوم و حمی دق و حمی عفن زیرا که تراکیب بدن از ارواح و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۰۸

اعضاء و اخلاط است پس اگر حرارت اول تعلق به روح گیرد آن را حمی یوم گویند و اگر متشبهت به اعشاء شود حمی دق و اگر لاحق به اخلاط شود و حمی عفن و بیان هر یک در سه باب گفته شود ان شاء الله

[باب اول در حمی یوم]

باب اول در حمی یوم و آن تبی باشد که اولاً- روح را گرم کند پس از قلب و شرائین به جمیع اعضاء منبعث گردد و این تب از اسباب بادیه مسخنه حادث شود و مثل ملاقات آتش و آفتاب و تناول اشیا حاره و انفعالات بدنی و اعراض نفسانی و شاید که این تب از یک روز بیش نباشد که تا سه روز بکشد و تا هفت نیز گفته‌اند و علامت حمی یوم آن است که نبض مستقیم باشد و در نبض و بول و براز تغییر بسیار ظاهر نباشد و به آن خشونت زبان و تواتر نبض بود و ابتدا ناقص نکند و به آن علامت امتلا و علامت حمی عفن نباشد اما آنچه از حرارت آفتاب باشد با علامت آن التهاب و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۰۹

تشنگی و حرارت ملمی و قشف جلد بود علاج او آن است که در مساکن بارده نشینند و جس بکشند و صندل و گلاب بیوند و شربتی از تمر هندی و ترنجبین و نبات هر یک ده درهم با سکنجین بیست درهم یا عرق گل و بید و آب سرد بیاشامند غذا کشکاب خورند و تنقل به کاهو و خیار و کدو و اجاس انار کنند و چون تب زائل شود به حمام معتدل روند و تدهین به روغن بنفشه و کدو و بسیار نشینند و اگر به واسطه تناول ادویه حاره باشد یا شرب شراب بود علامت آن خشکی دهن و زبان و تشنگی و حرارت موضع کبد و سرخی رو و چشم و سرعت نبض و حموت قاروره بود علاج آن جلابی از تخم کاسنی و عناب و اجاص و نبات بیاشامند با آب انارین و نبات با شیر تخم توزک و سکنجین تلین طبیعت نقوع فواکه کنند و شراب غوره و ریاس

تناول کنند اگر به سبب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۱۰

غمی بود مفرط علامت حلدت و ناریت بول و غلبه بیوست و صغر نبض و زردی زود غور چشم بود علاج آن ازاله غم کنند به هر حیل که باشد و شربتی از شراب صندل با عرق گل بید به شرب کنند و استعمال مشمومات بارده نمایند اگر به سبب غضب بود علامت آن سرخی چشم و غظم نبض و باشد که به آن رعشه نیز باشد علاج آن شربت زرشک و صندل و لیمو و آب انارین و نبات هر کدام که خواهند تناول کنند غذا انار دانه خورند و از خمر احتراز نمایند اگر به سبب بی‌خوابی باشد علامت آن ثقل خفقان و بول کدر و صغر نبض و صفرت وجه بود علاج آن شربتی از شراب بنفشه و خشخاش با عرق گل و بید بیاشامند غذا جو با کدو و اسفناخ خورند یا شیره مغز بادام و روغن بنفشه و کدو در سر بمالند و بنفشه و نرگس و شاهسفرم ببینند و اگر به سبب تعب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۱۱

باشد علامت آن تقدم سبب و بیوست جلد و احساس خشکی و صغر و نبض و بول رقیق و مانی بود علاج آن تناول مرطبات و استعمال تدهین و حمام بود اگر به سبب اسهال مفرط بود حبس طبیعت کنند به سفوف انار دانه و رب چنانچه گفته شده و اگر بعد از غشی باشد علاج غشی کنند و تقویت به شراب صندل و حماض و سیب به و با عرق گل و بید و گاوزبان و یک مثقال مفرح یا قوتی بخورند و اگر به سبب حصانت جلد و انسداد مسام بود که به واسطه قلت استحمام و یا ملاقات غبار یا اغتسال به آب سرد پیدا شود و موجب حقن حررات و تولد تب بود علامت آن سرعت و اختلاف نبض و حمرت قاروره و تشنگی و اضطراب بود علاج آن جلابی از تخم کاسنی و نیلوفر و ترنجبین و نبات بیاشامند و بعد از؟؟؟

حمام و تعریق مناسب بود و اگر طبیعت محبتس باشد به نقوع فواکه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۱۲

با مطبوخ فواکه تلین کنند و اگر علامت غلبه خون باشد فصد کنند و اگر تب از تخمه حادث شود قی کنند و طبیعت به مطبوخ یا حقه نرم دارند و بعد از تنقیه استحمام کنند و معده را به روغن مصطکی و روغن به بمالند و اگر به سبب خواب مفظ بود که موجب عدم تحلیل شود علامت آن بطوء و امتلا و اختلاف نبض و غلظت قاروره بود علاج آن جلابی از تخم کاسنی و بیخ مهک تناول کنند و غذا بنوماش با مغز بادام خورند و اگر به سبب کثرت استحمام یا حمام گرم بود شیره تخم توزک به آب خیار و کدو و با سکنجبین ساده یا تمر هندی یا نبات خورند غذا کشکاب یا کدو و اگر به سبب زکان و نزله باشد شراب عناب و بنفشه نیلوفر نبات جلاب سازند و اگر علامت غلبه خون باشد فصد کنند اگر طبیعت محبتس بود به نقوع فواکه تبین کنند یا به ترنجبین و مربی بنفشه.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۱۳

[باب دوم در حمی دق]

باب دوم در حمی دق: و آن تبی باشد که حرارت به اعضاء قلب گردد و موجب افتاء رطوبت شود و مرات آن سه زیرا که اگر حرارت غریبه متعلق به رطوباتی بشود که عروق صغار موجب آن را مرسته اولی گویند اگر این رطوبت را فانی کند که در اعضا به منزله طل است آن را موتبه ثانی گویند و اگر این رطوبت را نیز فانی کند و لاحق رطوباتی شود که التیام اعضا بده آن باشد آن را مرتبه ثالثه گویند و حمی دق اکثر بعد از حمی یوم و حمی عفته و اورام و اسهال و خطاء طیب و مریض حاغدث شود و در ابتدا کمتر واقع شود علامت آن است که نبض ضعیف باریک و صلب و متواتر شود حرارت قوی و اضطراب و کرب باشد و چون غذا

تناول کنند حرارت اشتداد نماید و نبض قوی شود و چون از ابتدا تجاوز کند نحول و نهوکت بدن و قشف جلد و جفاف پوست شکم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۱۴

و گردن ظاهر شود و نصارت زائل گردد و سر و بینی و رو و گردن باریک شود و گوش کوچک گردد و در بول دهنتی باشد امید بر نتوان داخت اما در ابتدا علاج پذیر باشد علاج او آن است که در مساکن بارده مهیب شمال و کنار آبی مسکن سازند و بر ورق بید و کدو و بنفشه خسپند و خیشن بکشند و گلاب و کافور پیش خود نهند و در تبرید و ترطیب کوشند و هر روز شربتی از شراب عناب و خشخاش و صندل با شیر تخم توزک به آب خیار و کدو یا نبات خورند و غذا جو آب و اسفناخ و کدو و فروج کوچک و ماهیان خرد خورند و پیه بط و بزغاله بغایت مفید بود و تدهین به روغن بنفشه و کدو کنند و از بقول کاسنی و کاهو و توزک و خیار و از فواکه انار عذب و شفتالو سیب و امرود اجاص و زردآلود خربزه و انگور خورند و بر سینه و جگر به صندل و گلاب و آب بستان

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۱۵

افروز طلا کنند و از جماع و عوارض نفسانی و اشیاء حاره و مجففات احتراز نمایند که به هر حيله که باشد به خواب رود و به حمام معتدل و به آب بنفشه و نیلوفر و برگ بید و کدو و بدن شستن مفید بود و احیانا مفرح بارد تناول کنند به هر حيله که باشد به خواب رود و به حمام معتدل و به آب بنفشه و نیلوفر و برگ بید و کدو بدن شستن مفید بود و احیانا مفرح بارد تناول کنند و اگر این تب به واسطه سهر مفرط حادث شده باشد شراب خشخاش و بنفشه با لعاب بنکو و به دانه و عرق گل و بید خورند و استحمام و تدهین مکرر کنند و اگر به سبب اسهال حادث شود حبس طبیعت به قرص طباشیر و رب به کنند و این قرص نیز مفید بود صفت آن گل ارمنی شاه بلوط هر یک چهار درهم ورق گل تخم حماض طباشیر صمغ عربی هر یک درهمی کهربا دانه مورد هر یک سه درهم مغز تخم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۱۶

کدو و خیار و تخم توزک بریان کرده هر یک پنج درهم کافور یک درهم نشاسته دو درهم مجموع بکوبند و آب به بسرشند و مثقال تناول کند باید که مدقوق را از هوای گرم و هوای بغایت سرد محافظت کنند و تقویت قلب و کبد و معده کنند و براحه و دعت و لهو و لعب مائل گردانند و آوازهای خوش و نعمات لذیذه و حکایات ملیح و امثال آن استماع کنند و از حزن غضیب و و جوع عطش نگذرند و قرص کافور تناول کنند صفت آن طباشیر ورق گل صندل رب السوس هر یک سه درهم تخم خیارین و کدو و به دانه مجموع مقشر هر یک پنج درهم صمغ عربی نشاسته کتیرا هر یک دو درهم تخم توزک یک درهم کافور نیم درهم بکوبند و به لعاب بنکو بسرشند و قرص سازند و یک مثقالی بخورند و چون علامت ذبول ظاهر شود قرص کافور با شیر زنان و شیر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۱۷

خر بدهند و به دفعات اندک اندک غذا بخورند و از گوشت مرغ و کبک و دراج و سیب به و امرود و کاسنی و نعناع در قرع انبیب نهند و این عرق گیرند و هر روز بیست درهم از آن تناول کنند عظیم مفید بود دق شیخوخت بیوستی باشد که بر مزاج غالب شود بی حرارت و اکثر مشایخ را واقع شود باشد که به سبب استفراغ بسیار و استعمال مبردات به افراط حادث گردد و علامت ذبول و قشفه جلد بود و التاهب و اشتعال نباشد و ملمس سرد بود علاج آن تسخین و ترطیب باشد مثل شراب گاوزبان و شراب سیب شامی و اغذیه کثیره هریسه و مرغ و زرده تخم مرغ و آب گوشت بره و بزغاله و حلای شکر و شیر و قند و استعمال حمام معتدل و حقن های مسمنه و مشومات معتدله مثل عنبر و لادن و یاسمین و نرگس و سوسن و تدهین به روغن بنفشه و بادام و پیه مرغ.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۱۸

[باب سوم در حمیات عفیه]

باب سوم در حمیات عفیه و آن عبارت از تبی باشد که حرارت اول لاحق اخلاط شود و آن را گرم کند و آن سخونت به قلب و روح متادی شود پس به سائر اعضا رسد و این حرارت که لاحق خلط می‌شود و خالی نیست که آن را متعفن می‌گرداند یا نه اگر می‌گردد و آن را سونوخس گویند و آن از غلبان و سخونت خون حادث می‌شود و اگر متعفن می‌گرداند ببینم که تعفن او در خارج عروق یا داخل عروق اگر داخل عروق است از آن حمیات لازمه تولد کند و اقسام آن چهار است اگر خون متعفن شود مطبقه گویند و اگر صفرا بود محرقه و اگر بلغم بود لثقه و اگر سودا بود ربع لازمه و اگر تعفن در خارج عروق بود مثل معده و کبد و طحال و مراره از آن حمیات دائره متولد گردد زیرا که چون ماده در خارج عروق متعفن شود و به سبب حرارت به تحلیل برود و تب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۱۹

زائل شود تا نگاه که آن ماده باز جمع شود و آن ماده اگر تعفن در خارج عروق بود مثل معده و کبد و طحال و مراره از آن حمیات نائره متولد گردد زیرا که چون ماده در خارج عروق متعفن شود و به سبب حرارت تب به تحلیل برود و تب زائل شود تا نگاه که آن ماده باز جمع شود و آن ماده اگر صفرا بود غب خالص گویند و اگر بلغم بود بلغمی تائبه و اگر سودا بود ربع و تعفن در خارج عروق متعذر را ما در اورام بود و آن تب عرضی باشد و این نوع حمیات مفرده باشد اما حمیات مرکبه ترکیب آن از انواع جنسی واحد بود همچو ترکیب حمی ودق و حمی خلطی یا از اجناس متقاربه همچو ترکیب حمی صفراوی و بلغمی یا ترکیب آن از انواع جنسی واحد بود همچو ترکیب غب لازم یا غب دائره یا ترکیب آن از اصناف نوعی واحد بود و همچون ترکیب دو غب دو ربع و بیان هر یک

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۰

گفته شود بدان که عفونت به سبب غذاء ردی الجوهر باشد مثل قدیبه با غذائی که متسحیل به دم صالح نشود مثل ماست و خیار یا غذائی که آنچه از او حاصل شود مستعد قبول عفونت بود مثل فواکه یا عفونت به سبب کثرت لزوجت خلط حادث شود حمی مطبقه تبی باشد که از تعفن و تغیر دم و در عروق حادث شود و آن سه صفت است اول تزائد یعنی هر روزی که باشد زائد شود و به سبب آن که مقد اروم و رطوبت او بسیار بود و عفونت زائد از تحلیل باشد و این ضعف بدترین اضعاف او و دو درهم متناقصه و او آن است که هر روز آید نقصان پذیرد و به سبب آن که تحلیل از تعفن زائد بود سوم واثقه و او بر یک حال بود زائد شود و نه کم به سبب تساوی تعفن و تحلیل او باشد که این تب بمجرقه و سرسام منتقل شود و اگر در این تب بشر است سیاه و سیر بر بدن ظاهر گردد و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۱

دلیل بد بود علامت حمی مطبقه حمرت وجه و عین و انتفاخ عروق ضیق و حمرت غلظت قاروره و عظم و سرعت و امتلاء نبض بود به این تب قشعیریه نباشد و اشتداد به طریق غب نکند علاج آن به روز اول تا سوم فصد اکحل با باسلیق کنند و اخراج دم به حسب قوت و احتیاج اگر چه به دفعات بود و حجامت و ترعیف نیز شاید هر روز جلابی از عناب نیلوفر و تم کاسنی و نبات یا تمر هندی و ترنجبین تناول کنند غذا کشکاب و عناب خورند و میانه روز شربتی از نبات و عرق بید و گل و بنکو تشریب کنند و اگر سرفه نباشد شراب غوره و ریاس و لیمو مفید بود و طبیعت را محتبس نگذارند و بنقوع فواکه ترنجبین تلین کنند و هر روز دهان و زبان به سرکه و گلاب بشویند و لعاب بنکو و به دانه در زبان بمالند و در پنجم یا هشتم اسهال طبیعت کنند به این مطبوخ صفت آن سناء

مکی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۲

تخم کاسنی بنفشه نیلوفر ورق گل هر یک پنج درهم و سپستان بیست عدد عناب ده عدد و آلو سیاه ده عدد و آلو کیلی پانزده عدد و شیرخشت و ترنجبین هر یک ده درهم بدهند و شیاف خیار شینبر مدد کنند اگر احتیاج افتد این حقنه کنند صفت آن بنفشه نیلوفر هر یک سه درهم سپستان سی عدد جو نیم کوفته کفی ورق چغندر دسته شکر سرخ روغن بنفشه هر یک ده درهم آب کامه پنج درهم و اگر به این تب سرفه نباشد جلابی از بنفشه و نیلوفر و عناب و سپستان و نبات تناول کنند و تلین به بنفشه مربی و ترنجبین و خیارشبر هر یک دو مثقال بکنند حمی سونوخس اگر از کثرت و غلیان خون حادث شود علامت این به همین علامت بود و او از حمی یوم اقوی باشد و از؟؟؟ علاج اضعف علاج این فسد و تدبیر فقط بود و اقتصار به مزورات حامضه و اگر احتیاج به تلین

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۳

باشد به نقوع فواکه و ترنجبین کنند حمی محرقة تبی بصفاوی بود که ماده آن در عروق متعفن شده باشد و این تب لازم باشد به طریق غیب نیز اشتداد کند علامه آن تشنگی و اضطراب بی خوابی و خوشنت و صفت زبان و صداع و هذیان و فرو رفتن چشم و قبض سریع متواتر و قراروه ناری بود علاج آن هر روز جلابی از تخم کاسنی بنفشه و نیلوفر آلو سیاه ترنجبین و نبات تناول کنند و غذا جو شیره خشخاش خورند و اگر سرفه باشد سنا پنج درهم بنفشه و نیلوفر، تخم کاسنی و خبازی هر یک سه درهم عناب دره درهم سپستان بیست عدد و شیرخشت و ترنجبین پانزده درهم تناول کنند و مشومات بارده استعمال نمایند اگر بی خوابی باشد وقت خواب شراب خشخاش لعق کنند و در تبرید تلین کوشند و بعد از تنقیه شیره تخم توزک با شیره تخم کاسنی و سکنجبین تناول کنند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۴

و نقوع زردآلو نیز مناسب و چون تب مفارقت کند تقویت و تبردی به شراب حماض و لیمو و صندل کنند و؟؟؟ از تمر هندی و آلو کیلی و انار دانه و ترنجبین خورند عنب خالص تبی صفاوی بود که ماده آن در خرج عروق معفن شده باشد و این تب روزی ید و روزی نیاید و زمان او از چهار ساعت تا دو از ده باشد و این تب و قشعیریه و نافض نباشد و زمان سرمای اندک بوده باشد که مرکب از دو غب باشد و هر روز آید علامت آن تشنگی به افراط و غثیان و اضطراب و قی صفاوی و نبض سریع و قاروره ناری بود علاج آن هر روز جلابی از تخم کاسنی و بنفشه و نیلوفر و نبات تناول کنند یا آب انارین یا ترنجبین و نبات غذا جو تمر هندی یا آلوچه خورند و تلین طبیعت کنند به این مطبوخ در هشتم یا دهم سنا مکی ورق گل هر یک پنج درهم بنفشه نیلوفر تخم کاسنی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۵

خبازی هر یک سه درهم آلو سیاه و کیلی هر یک بیست عدد و عناب سپستان بیست عدد و ترنجبین و شیرخشت هر یک ده مثقال یا این حقنه استعمال کنند صفت آن سنا مکی هفت درهم ورق گل پنج درهم بنفشه نیلوفر تخم کاسنی، خبازی هر یک سه درهم آلو سیاه و کیلی هر یک بیست عدد و عناب سپستان بیست عدد و ترنجبین و شیرخشت هر یک ده مثقال با این حقنه استعمال کنند صفت آن سنا مکی هفت درهم ورق گل پنج درهم بنفشه نیلوفر تخم کاسنی هر یک سه درهم عناب ده عدد سپستان و اجاص هر یک بیست عدد و سبوس خطمی و جو نیم کوفته هر یک کفی لبلاب و ورق چغندر و؟؟؟ خیارشبر شکر سرخ هر یک دو درهم روغن بنفشه ده درهم شراب ورد یا سکنجبین و شراب دیناری با شراب بنفشه مفید بود و بعد از اسهال و استفراغ صفرا اشره مبرده مثل

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۶

آب خیار و کدو شیره تخم توزک و کاسنی با شراب ماض و لیمو و صندل و سکنجبین تناول کنند و اگر در طبیعت جسی باشد

نقوع فواکه ترنجبین یا قرص طباشیر نرم و سکنجبین تلین کنند صفت طباشیر ده درهم ترنجبین دو درهم و نیم، تخم کدو مقشر درهمی و نیم کتیرا، صمغ عربی، خشخاش هر یک نیم درهم بکوبند و به لعاب بنکو بسرشد و قرص سازن دو مثقالی بخورند و بعد از مفارقت تب شراب غوره و لیمو و ریواس و سکنجبین و امثال آن به آب سرد و عرق گل و بید تناول کنند و مزوره زرشک و انار دانه و تمر هندی با فروج بخورند حمی بلغمی مائیه آن را مواظبه نیز گویند و ماده آن بلغمی بود که در خارج عروق متعفن شود و این تب هر روز آید و عسر البئر باشد خصوص که در خریف و شتا حادث شود و اقل زمان او هشت ساعت بود و اگر آن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۷

هیجده ساعت علامت آن نافض و شدت سرما و کثرت بزاق و غثیان صفرت بیاض لون و تهیج روی و چشم باشد و زرود گرم نشود و تشنگی و التهاب نباشد علاج آن هر روز جلابی از تخم کاسنی و بیخ مهک و رازیانه و گلکند تناول کنند یا سکنجبین ساده و بزوری و شراب لیمون و شراب گاوزبان و بالنکو و نیلوفر نیز مشابه وقت نوبه به طیبخ شبت و ترب و بیخ مهک اندکی به عسل و نمک قی کنند و چون ماده نضج باید به این مطبوخ تلین کنند صفت آن سنا پنج درهم، بیخ مهک، بالنکو، گاوزبان، هر یک چهار درهم رازیانه افسنتین تخم کاسنی، پوست کبر هر یک سه درهم تربد خراشیده دو درهم، ناردین، سنبل رومی هر یک درهمی و نیم مویز پانزده درهم گلکند ده درهم خیارشنب پانزده درهم شکر سرخ ده درهم اگر مزاج قوی باشد یک مثقال ایاره فیکرا بر سر این مطبوخ کنند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۸

بعد از دو روز یا سه روز تحریک کنند به این حب. صفت آن: تربد تخم کرفس انیسون هر یک سه ردم نمک هندی دودانگ غاریقون نیم درهم بکوبند و به آب رازیانه بسرشد و حب ساخته بلغ کنند مکرر تقویت معده به گلکند و رازیانه کنند و اگر متمادی شود به حسب ایاره و قرص غافت و امثال آن تلین کنند صفت قرص غافت عصاره غافت ترنجبین هر یک شش درهم طباشیر ورق گل سنبل هر یک دو درهم بکوبند و به آب رازیانه قرص سازند و یک مثقال با سکنجبین بزوری تناول کنند و اگر از سده خوب باشد قرص افسنتی با سکنجبین بزوری تناول کنند. صفت سکنجبین بزوری: تخم کالسنی کشوت رازیانه هر یک سه درهم عصاره غافت دو درهم پوست بیخ کبر و رازیانه کرفسن هر یک پنج درهم انیسون یک درهم مجموع نیم کوفته کنند و یک شبانه روز در دو رطل آب و ربع

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۲۹

رطب سرکه بخیسانند پس بجوشانند تا به رطلی آید و با عسل رطلی با قند به قوام آرند حمی لثقه پتی بلغمی لازم بود که ماده آن در عروق متعفن شده باشد علامت آن همچون علامات دائره باشد اما با آن سرما و نافض نباشد و در شبانه روزی شش ساعت فائز گردد و باز اشتداد کنند و تشنگی باشد و نبض سریع بود و قاروره غلیظ و کدر علاج آن هر روز جلابی از تخم کاسنی و بیخ مهک و رازیانه و گلکند و غذا جو با نخود خورند و بعد از نضج تام تلین به این مطبوخ کنند ص آن سنا مکی پنج درهم تخم و بیخ کاسنی رازیانه و بیخ مهک ورق گل و بنفشه نیلوفر هر یک سه درهم مویز ده درهم عناب ده درهم اجاص بیست عدد ترنجبین خیارشنب هر یک پانزده درهم و بعد از دو روز به قرص بنفشه یا تربد درهمی و سقمونیا دانگی تحریک کنند یا معجون خیارشنب در آب گرم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۳۰

حل کنند و بیاشامند باقی علاج آن همچون علاج نائبه باشد اما قرص غافت در این قسم مناسب نه افتد. حمی ربع دائره: تبی سوداوی بود که ماده آن در خارج عروق متعفن شود و این روزی آید و در روزی نه و نوبت حادث شود و این بعد از حمایت عفته باشد و باشد که ربع بعد از اورام طحال حادث شود این بدترین ربع بود علامت آن است که ابتدا به نافض کند و کسر اعضا سرما

قوی چون گرم کند گرما آن به افراط نباشد آنچه از احتراق خون حادث شود علامت آن حمرت و غلظ و بول تشنگی به افراط سرما اندک و عرق بسیار بود و بعد از حمیات مطبوعه حمیات اورام حادث شود و آنچه از احتراق صفرا بود علامت آن لهب و اضطراب و تلخی دهن و تشنگی مفرط و سرعت و تواتر نبض بود و بعد از حمیات صفراوی حادث شود و آنچه از احتراق بلغم باشد علامت آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۳۱

لین نبض و غلظ بود و دور دورر از باشد و لهیب و اضطراب کمتر و بعد از حمیات بلغم حادث شود آنچه از احتراق سودا طبیعت بود علامت آن سوء خلق و صلابت نبض و کدورت قاروره بود آن را علاج این باشد که اطبا تا چهل روز به معالجه آن مشغول نمی‌شوند و غذا زیرباج و زرشک و نخود آب با کبک و تیهو خورند و از اشربه سکنجبین بزوری و ساذج و گلکند اکتفا نمایند و از اغذیه غلیظ و مولدات سودا مثل قدید و بادنجان و ماهی شور و برنج اجتناب نمایند و اگر در ابتدا علامه غلبه هم باشد فصد اکحل با باسلیق مفید افتد و اگر خون غلیظ و سیاه باشد بسیار بیرون کنند و الا زود به بندند و بعد از چهل روز به نضج حاده مشغول شوند و هر روز چالی از بیخ مهک و تخم کاسنی، گاوزبان، بالنکو، رازیانه، گلکند تناول کنند و غذا نخود بنوماش با شیر خسک دانه و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۳۲

فروج خورند بعد از نضج تلین طبیعت کنند به این مطبوخ و صفت آن سنا هفت درهم هلیله سیاه پنج درهم بنفشه چهار درهم بالنکو گاوزبان تخم کاسنی رازیانه، کشوث، اسطوخودوس، بسفایج، نیلوفر، هلیله، آمله هر یک سه درهم مویز پانزده درهم ورق گل چهار درهم هلیله زرد و کابلی ایتیمون هر یک هفت درهم شاهتره و سه و اگر نیابند سه درهم تخم آن تربد دو درهم عناب ده عدد سپستان سی عدد ترنجبین مغز خیارشنب هر یک پانزده درهم بعد از دو سه روز به مطبوخ ایتیمون یا حب آن تناول کنند زیرا که این ماده به یک مسهل زائل نشود و اما آنچه از احتراق صفرا بود جلابی از بیخ مهک و گاوزبان و تخم کاسنی و اجاص و نبات تناول کنند و بعد از نضج تلین کنند به این مطبوخ صفت آن سنا هفت درهم بنفشه نیلوفر کاسنی هر یک چهار درهم پوست هلیله زرد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۳۳

پنج درهم مویز پانزده درهم ترنجبین خیارشنب هر یک ده درهم بالنکو گاوزبان هر یک چهار درهم بجوشانند و صافی کنند و معجون نجاح پنج مثقال در آن حل کنند و بیاشامند و با این حب بلع کنند صفت آن پوست هلیله کابلی، بسفایج، اسطوخودوس، ایتیمون، ورق گل سرخ هر یک درمی نمک هندی کتیرا هر یک دانگی مصطکی نیم درم کتیرا را به آب حل کنند باقی ادویه بکوبند و به آن بسرشند و حب سازند علاج آن آنچه از احتراق بلغم باشد جلابی از بیخ مهک و رازیانه و تخم کاسنی و گلکند تناول کنند و غذا نخود آب با شیر خسک دانه خورند و تلین طبیعت به آن مطبوخ کنند صفت آن سنا مکی، هلیله کابلی و سیاه ایتیمون هر یک هفت درهم تربد ده درهم رازیانه، تخم کاسنی، تخم کشوث، افسنتین، اسطوخودوس، بسفایج هر یک سه درهم بانگو،

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۳۴

گاوزبان هر یک چهار درهم مویز طائفی دو درهم خیارشنب پانزده درم، شکر ده درهم و در تب ربع طریقه آن است که در روز نوبت امساک کنند و هیچ نخورند یا چنان سازند که وقت نوبت معده خالی باشد و اسهال به روز راحت کنند و طبیعت را محتبس نگذارند و اگر شود به سناو شکر سرخ و ترنجبین و اجاص و بنفشه و مویز طائفی تلین کنند ماء الجین سکنجبین مفید بود و خروس نیز با نخود اندکی بسفایج پخته کنند و مرق آن تناول کنند و احیانا مژودیطوس و تریاق کبیر بخورند و این معجون نافع بود صفت آن سنبل چهار درهم و ج پنج درهم فلفل زنجبیل حلتیت هر یک درمی نانخواه سلیخه هر یک چهار درهم بکوبند به عسل

بسرشد و مثقالی تناول کنند و رعایت حال طحال و کبد کنند و به قرص زرشک و ماء الاصول و سکنجین بزوری و باید دانست

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۳۵

که این تب مرضی بی خطر است اگر چه دراز می کشد و امان است از جدام و مالیخولیا و برص اسود و جرب و صرع و تشنج و سکنه و فالج اما این تب دراز می شکند تا دو از ده سال نیز باشد حمی ربع لازمه تبی سوداوی که ماده آن در عروق متعفن شده باشد و با آن نافض و قشعیره عرق نباشد و نوبت ربع اشتداد کند در باقی از مان فاتر بود علاج آن همچون علاج ربع باشد و در او فصد ضروری افتد استعمال مسخنات و ادویه قویه نباید کرد و اعتدال لازم باشد حمی خمس و سدس و سبع حمی خمس آن باشد که یک روز آید و سه روز نه و سدس آن است که یک روز آید و چهار روز نه و سبع آن است که یک روزی آید و پنج روز نه این تبها از مواد غلیظه متولد شود و شبیه به ربع باشد علاج آن تلطیف اخلاط و اسهال سودا بود چنانچه در ربع گفته شد و در روز نوبت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۳۶

تخم شبت و ترب هر یک سه درهم و کنکرزد ده درهم برگ و بیخ ترب بجوشانند و نمک یک درهم عسل ده درهم در آن حل کرده بیاشامند و به آن قی کنند و باقی علاج آن همچون علاج ربع باشد حمی انقیالوس:

تبی باشد که در آن احساس برودتی عظیم کند در باطن و ملمس گرم باشد و به آن تشنگی و هلیب نباشد و ماده این تب بلغم زجاجی بود علاج آن هر روز جلابی از بالنکو و رازیانه و تخم کرفس و گلگند تناول کنند و غذا نخودآب با شیر خسک دانه خورند و بعد از نضح تنقیه کنند به این حب صفت آن صبر سقوطری تربد سفید هر یک درهمی غاریقون نیم درهم مقل دانگی بکوبند و به آب رازیانه بسرشد و حب سازند و بعد از دو روز قرص ورد مثقالی با سکنجین بزوری ده مثقال تناول کنند و باقی علاج آن همچون علاج حمی بلغمی بود.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۳۷

حمی لیفوریا: تبی باشد که در باطن حرارتی شدید محسوس شود و در ظاهر حرارتی نباشد بلکه برودت باشد و به آن تشنگی و هیب و اضطراب عظیم بود و ماده این تب بلغم لرج باشد علاج آن هر روز جلابی از بالنکو نیلوفر، رازیانه و بیخ مهک و گلگند تناول کنند و بعد از نضح تلین به مطبوخ خیارشبر کنند یا به این مطبوخ صفت آن سنا هفت درهم بنفشه چهار درهم ورق گل پنج درهم، تخم کاسنی سه درهم تربد یک درهم، اسطوخودوس سه درهم عناب و آلو سیاه و کیلی هر یک ده درهم رازیانه بالنکو گاوزبان هر یک ده درهم مغز خیارشبر و ترنجبین هر یک ده درهم مویز طائفی ده درهم شکر سرخ پنج درهم و بعد از تنقه گلگند و انیسون تناول کنند رازیانه تخم کرفس انیسون هر یک دو درهم بجوشانند و با ده درهم گلگند بیاشامند حمیات مرکبه بدان که حمیات

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۳۸

مرکبه و فنون تراکیب بسیار است چنانچه ترکیب دائره با لازمه و دائره و لازمه با لازمه و ترکیب بداخله بود چنانچه تبی باشد و تبی دیگر بر سر آن آید و با مبادله باشد چنانچه تبی در عقب تبی نیاید یا مشارک باشد چنانچه دو تب با هم آیند و با هم زائل شوند و بیشتر ترکیب از حمیات صفرا و بلغم بود و بسیار باشد که آن را قنون و ترتیبی باشد و اما آنچه نامی نهاده‌اند و قانون معیون دارد شطر الغب است و غب غیر خالص و ترکیب آن بر چهار گونه است زیرا یا مرکب از غب دائره و بلغمی لازمه باشد یا غب دائره و بلغمی دائره از محتربه و بلغمی دائره یا محرقه و بلغمی لازمه و علامات آن ممتزج باشد از علامات صفرا و بلغم و در این حمیات اعتماد بر دور نوبت تب نباید کرد بلکه استدلال ما عراض و علامات کنند و فرق میان و تمیز میان نوبت هر یک توان کرد و روز نوبت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۳۹

صفرا نبض سریع باشد و قلق و اضطراب و تشنگی سخت باشد و نافض و سرما اندک بود و زمان تب درازتر بود و روز نوبه بلغم سرما نافض سخت نباشد و حرارت و تشنگی کمتر بود و در غیر خالص صفرا و بلغم ممتزج باشد و متحد و فرق میان نوبه هر یک نتوان کرد و هر روز تب آید و زمان او دو از ده ساعت زائد بود و این تب عسر البثر باشد و از معالجه آن ملون باید شد و مسهلات قویه نباید داد زیرا که صفرا رقیق زود مستفرغ شود و بلغم غلیظ باقی ماند پس در این تب‌ها اگر علامات صفرا غالب باشد هر روز جلابی از تخم کاسنی و بیخ مهک نیلوفر هر یک سه درهم اجاص ده عدد نبات ده درهم تناول کنند غذا جو نخود خورند و بعد از نضح تلین به این مطبوخ کنند صفت آن سنا مکی هلیله زرد کابلی هر یک پنج درهم بنفشه نیلوفر تخم کاسنی رازیانه بیخ مهک هر یک سه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۴۰

درهم اسطوخودوس بسفایج هر یک چهار درهم مویز ده درهم اجاص آلو کیلی عناب هر یک ده عدد مغز خیارشنب پانزده درهم ترنجبین ده درهم و بعد از دو روز تحریک به این قرص کنند. صفت آن: بنفشه دو درهم تربد هلیله زرد هر یک سه درهم رب السوس نیم درهم سقمونیا نیم دانگ مجموع کوفته به آب بسرشد و با جلابی از نبات تناول کنند و از علامات بلغم غالب بود هر روز جلابی از بیخ مهک و رازیانه و گلقد تناول کنند و غذا جو و نخود خورند پس اگر اخلاط کبد مائل شود علامت آن ثفل سرایش بود مدرات مثل انیسون و تخم کرفس و نانخواه با جلاب ضم کنند و اگر به مقرر کبد مائل شود علامت آن ثفل معده و قی و غثیان بود پس به مسهلات بلغم تلین طبیعت کنند و بعد از تنقیه سکنجین بزوری یا ساده گلقد تناول کنند و قرص ورد نیز نافع بود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۴۱

صفت آن ورق گل ده درهم سنبل بیخ مهک هر یک پنج درهم تخم خیارین کاسنی هر یک چهار درهم بکوبند و به آب رازیانه بسرشد و یک مثقال با سکنجین تناول کنند و اگر متمادی شود به فرص غاٹ تحریک کنند و معالجه که در بلغمی ذائره ذکر رفت بکار دارند حمی مختلطه چنان باشد که آن را دوری و نوبتی معین نباشد علامت آقء مختلط باشد و در این تب‌ها طریقه آن است که به تخمین و حدس معرفت ترکیب خلط و غلبه یکی بر دیگری و تعفن، در خارج عروق داخل آن حاصل کنند علاج آن چنانچه که گاهی استفراغ ماده کنند مسهلات لینه و خفیفه و گاهی تسکین و تقویت مشغول شوند و ماده که خطر آن بیشتر باشد اول استفراغ آن کنند چنانچه در تبی که از صفرا و بلغم مرکب بود و صفرا غالب باشد اگر اول به فع بلغم مشغول شوند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۴۲

و موجب خطر باشد پس اول صفرا دفع کنند و اگر متساوی باشد معالجه مرکب کنند و در تقویت طبیعت کوشند. حمی غشیه: تبی باشد که چون ابتدا غشی حادث شود و این تب بیشتر از مده بلغم متولد گردد و حدوث غشی به سبب آن باشد که مواد خام در بدن متفرق قاشد و چون به فم معده رسد به واسطه شدت حس آن و مجاورت قلب موجب غشی گردد و علامت او آن باشد که بیشتر اوقات به دور بلغمی آید و تهیج وجه علامت بلغم ظاهر بود علاج آن در حالت غشی گلاب و آب سرد و بر روی زنند و اطراف بندند و شکم برفق بمالند و سکنجین به آب گرم بدهند شاید که قی کند و هر روز جلابی از تخم کاسنی و رازیانه و او زبان و گلقد تناول کنند و با تخم کرفس سه درهم بجوشانند و با سکنجین ساده بیاشامند و غذا جو آب با

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۴۳

قند خورند و تلین طبیعت کنند به این حقنه. صفت آن: سنا هفت درهم قنطوریون باریک بنفشه نیلوفر بیخ مهک هر یک سه درهم ورق چغندر دسته سبوس کفی خیارشنب پانزده درهم ترنجبین شکر سرخ هر یک ده درهم روغن زیت آب کامه هر یک ده درهم نمک بوره ارمنی هر یک نیم درهم و اگر این تب از ماده صفراوی کرائی یا زنجاری حادث شود علامت آن عطش و کرب و

اضطراب بود و به دور غب آید علاج آن هر روز آب انارین یا تمر هندی یا نبات خورند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه یا نقوع فواکه کنند و صندل گلاب و کافور و عرق بید و اقاویا بر سینه طلا کنند و در استفراغ خلط مبالغه نمایند بلکه به تدریج دفع کنند تا به سبب ضعف غشی زیاد نشود.

حمی ليله و نهاریه: حمی لیلیه آن باشد که به شب آید و روز رها

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۴۴

کند و نهاریه آن که به روز آید و به شب رها کند و این بدتر باشد و غالب آن که بدق کشد علاج آن سکنجین ساده و گلقد تناول کنند یا جلابی از تخم کاسنی و بیخ مهک و نبات غذا جو با نخود خورند و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه و معجون خیارشنبه کنند و در نهاری غذا به شب خورند اما باید که ممتلی نخسپند بلکه بی‌خوابی مناسب بود و در لیلی غذا به روز خورند و چنان کنند که وقت نوبت معده خالی باشد.

؟؟؟؟ حمی وبائیه: تبی باشد که در وبا حادث شود و سبب او آن باشد که هوا متعفن شود و فساد و مزاج روح گردد و موجب تعفن رطوبات شود از آن حمی تولد کند علامت وبا آن است که هوا مکدر شود و باران کم آید

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۴۵

و حیوانات زکیه الحسن مثل لق و هد هد و خطاف بگریزند و صفادع و حشرات زیر زمین مثل و موش و مار بر وی زمین آیند و علامت این تب کرب و تواتر نفس و تشنگی و خشکی دهن و قی و سقوط اشتها و غثیان و وجع معده و عظم طحال و غشی عرق و براز متن بود علاج آن فصد کنند و هر روز شربتی از تمر هندی و نبات یا سکنجین با گلاب و آب سرد تشریب کنند و شراب غوره و زرشک و ریباس و صندل و لیمون و حماض مفید بود و غذا سماق و زرشک و انار بافروج خورند و تنقل به حموضات و مسهلات کنند و اگر رطوبات بدن بسیار بود تسکین و تبرید مفید نیفتد تلین طبیعت کنند و استفراغ اخلاطی که در بدن بود اما تسکین به هر حال بهتر از تحریک بود و مضمومات و نخودآب استعمال کنند چنانچه در تبرید فصل گفته شد حمی حصبه و جدری بدان که ماده آبله

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۴۶

خون است و به سبب غلیان او حادث شود و بهترین او آن است که سفید رنگ باشد و انبوه نباشد و بدترین آن است که سیاه و سبز و انبوه باشد و علامت ظهور جدری درد پشت و خارش بینی و نخس اعضا و حموت علین و اضطراب و تشنگی و درد سینه و حلق و ضیق بود و ماده حصبه صفرا باشد و او کوچک‌تر از جدری بود و آن را نتوی نباشد و بزرک نبود و بلکه با پوست راست باشد و اسلم او آن است که سرخ بود و آنچه بنفش و سبز باشد بغایت بد بود و علامت آن قریب است به علامت جدری علاج آن پیش از بیرون آمدن حصبه و آبله اگر سن مقتضی باشد فصد کنند اما چون ابتداء بروز باشد نشاید و تحریک و تلین طبیعت نباید کرد و هر روز شراب عناب و نیلوفر یا شفتراک تناول کنند غذا جو با عدس و عناب خورند و خود را گرم دارند و آب سرد نخورند و شفتراک

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۴۷

در فراش بریزند تا تمام بیرون آید و بعد از آن خود را گرم داشتن احتیاج نباشد بلکه استنشاق جهت تروج قلب باشد و اگر دیرتر بیرون آید انجیر و مویز طائفی و عدس بجوشانند و بیاشامند و خود را گرم دارند و به چوب انار و انجیر زرد دود کنند و آبله چون تمام بیرون آید گاورس در فراش ریزند و یا کیسه بزرگ بدوزند و گاورس در آن کنند و به روی آن خفتند و چوب گز دود کنند یا چوب کز بجوشانند و یا گلاب بیامیزند و در ظرفی کنند و بر اعضا ریزند یا ورق گل سحوق کنند و بر اعضا مالند و عصاره شحم رمان و آب گشنیز تر و سماق در چشم چکانند و در عین الھر نظر کنند و اگر طبیعت نرم باشد قرص طباشیر با شراب صندل بخورند اگر سرفه باشد شراب خشخاش و بنفشه و در حصبه قطع تحریک نباید کرد غذا شعیر با مغز بادام و گاورس بریان کرده یا

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۴۸

خشخاش بریان کرده تناول کنند و قرص کافور با شراب سیب یا شراب به استعمال کنند و اگر یبوستی بر طبیعت غالب شود شراب بنفشه و نیلوفر به آب گرم حل کرده بیاشامند و سپستان و بنفشه در خواب اندازند و پیش از این تصرف کنند و در تبرید و تطفیه دم سعی نمایند اگر سرفه نباشد شراب ریاس و غروه و لیمون و شراب گاوزبان مفید افتد تدبیر ناچه چون نقاهت حالی است میان صحت و مرض تدابیر او مشترک باشد میان تدبیر اصحا و تدبیر مرضی پس باید که تفقد حال ناچه کند و احوال و اعراض که او را حادث شود متفحص باشند پس اگر در نبض سرعت و قاروره غلظ و صیغ باشد و صداع و ثقل سر و خست نفس و قلت نشاط بود دلالت بر آن کند که بقیتی از موا دباقی است که به حسن تدبیر که ناچه از آن به تنگ نیاید مشغول شوند و به ملینات تلین کنند و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۴۹

قرص طباشیر نرم با سکنجبین مفید افتد چون چهار روز از زوال تب بگذرد و فروج سده به تدریج عادت به آن کنند و چون دو سه روز بگذرد و مزوره که مناسب مزاج بود و گوشت‌های سبک تناول کنند و از امتلاء جوع و تناول مسخحات احتراز نمایند و چون قوت بگیرند استحمام مناسب بود و در بیرون آمدن از حمام محافظت دانند تا از هوا ضرری نرسد و در مسلح زمانی توقف نمایند تا اثر بخار حمام زائل شود و به تدریج زمانی با مسکن روند و از عوارض نفسانی و بدنی اجتناب نمایند و اگر هضم نباشد و معده ضعیف معلوم شود که غذا بسیار می‌خورد هر آینه تقلیل کنند و تقویت معده به سکنجبین سفرجلی و غذا زیرباج یا انار دانه یا سماق خورند و گوارش مصطکی تناول کنند تا بدن را قوت تمام شود و جماع نکنند و چون قوت گیرند در ماهی یک بار زیان ندارد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۵۰

و به تدریج در غذاهای غلیظ تصرف کنند تا معده فاسد نشود.

[مقاله چهارم: در امراضی که بدن را حادث شود مشتمل بر هفت باب]

اشاره

مقاله چهارم: در امراضی که بدن را حادث شود مشتمل بر هفت باب:

[باب اول: در اورام]

باب اول: در اورام و بثور ورم غلظی و انتفاخی بود که به سبب انصباب ماده که بر اعضا ظاهر شود و این ماده یا اخلاط اربعه باشد یا مائیه یا ریخ ایاورم که ماده او دم باشد آن را فلغمونی گویند آنچه صفراوی بود حمرت و آنچه مرکب از صفرا و خون بود جمره فلغمونی گویند آن را که غلب باشند مقدم دارند اما ورم بلغمی اگر مخالط عضو باشد رخو گویند و اگر متمیز بود سلعه و ورم سوداوی یا گر داخل عضو باشد مولم بود سرطان گویند و اگر مولم نباشد خنازیر و اگر خارج عضو باشد اگر ظاهر بود سلعه و صلابه گویند و اگر ظاهر نباشد غدد آنچه از مائیه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۵۱

باشد اگر عام باشد استسقا زقی و اگر خاص بود قیام مائی و آنچه از ریخی بود اگر مخالط عضو باشد لین بود تهیج گویند اگر

مجتمع و صلب بود و نفخه گویند و بیان هر یک گفته شد ورم فلغمونی از مده ورم حادث شود و علامت آن تمدد و ضربان و تشنگی و تب بود و رنگ ورم سرخ باشد و به کبوت و مائل بود علاج آن در ابتدا فصد کنند از عرقی که مناسب بود چنانچه ورم گرد را عالی بدن باشد قیفال را بگشاید و اگر در اسافل باشد باسلیق و شراب بنفشه و نیلوفر و عناب تناول کنند یا آب انارین و نبات با شیه تخم توزک و سکنجین و غذا جو آب خورن یا بنوماش و مغز بدام تلین طبیعت به مطبوخ فواکه یا نقوع آن کنند و گر ورم در مغابن بود لینی در مفرغه و اعضاء رئیسه مثل پس گوش و زیر بغل و بن ران در ابتدا بود که هنوز ماده تمام نه ریخته باشد استعمال مبردات و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۵۲

رادعات کنند مثل صندل و گلاب فوفل و اقاویا و گل ارمنی و مامیثا و آب گشنیز و کاهو و بستان افروز و در استعمال رادعات نیز مبالغه نمایند و بعد از سه و چهار روز که مواد به ریزد محلات مثل بابونه و خطمی و روباه تربک و حله با رادعات بیامیزند و چون ماده ریخته باشد محلات استعمال کنند و اگر ماده جمع شود محلات با منضجات مثل بزرگ مرداسنگ و لبه و انجیر به شیر استعمال کنند علامات جمع شدن اشتداد و وجع باشد و چون نضج یابد متفجر گردانند به آهن یا به ادویه و علامت نضج سکون وجع باشد و چون دست بر او نهند فرو نرود و بعد از آن که متفجر گردد تا ماده به کلی مستفرغ نشود و مرهمای مندمله استعمال نمایند اما اگر ورم در مفرغه اعضاء رئیسه حادث شود یا ورم به سبب ضربه و سقطه باشد بعد از فصد و تقیه مرخیات مثل موم روغن یا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۵۳

محلات استعمال کنند و قطع استعمال مبردات و رادعات نکنند و صنفی او فلغمونی که آن را اشقافلوس گویند و او آن است که ورم منحظ نشود و به تحلیل رود و به جمع شود و اگر آن فساد جوهر عضو پیدا شود عضو را بمیراند علاج آن قطع عضو باشد تا دیگر اعضا سالم بمانند و اگر فساد تمام نباشد حجامت کنند و نشترهای عمیق فرو برند تا مده متفرغ شود و بعد از آن کرسنه با گلاب طلا کنند حمزه ورمی باشد که ماده آن صفراوی بود علامت او آن است که مائل به سطح جلد بود و لون آن سرخ و روشن باشد چون دست بر او نهند سرخی برود و چون دست بردارند معاودت کند علاج آن همچون علاج فلغمونی باشد لیکن در او تبرید بیشتر باید کرد و در فلغمونی تجفیف بیتشر ورم رخو آن را ذو یما نیز گویند او از ماده بلغمی حدث شود و آن ورمی سفید باشد و به آن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۵۴

حرارت و الم نباشد و آن انگشت بر او نهند فرو و زمانی همچنان غائر بماند علاج آن هر روز جلابی از بیخ مهک و رازیانه و کنگلین تناول کنند و غذا نخود آب به شیره خسک دانه خورند و بعد از نضج تلین کنند به حب ایاره و معجون خیارشیر و مسهلات بلغم و بره ارمنی و نم کو زیت و سرکه بر ورم طلا کنند و کف دریا در سرکه خیسانیده ضماد سازند یا افستین و صبر یا سرکه طلا کنند و سعد و زعفران مازو نیز مفید باشد سلعه ورم غلیظ بود که آن را غلابی باشد و از عضو خارج بود مقدار از نخودی تا بیخی باشد علاج آن تقیه بدن باشد به حب ایاره و ایاره لوغادیا و استعمال مرهم داخلین و اگر به تحلیل نرود بشکافند و با ادویه مفرحه مثل فلدفیون و دیگ بر دیگ نهند و چون منفجر شود کیسه غلاف او است بصناره بیرون آرند و مرهمای مدمله بکار برند سرطان

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۵۵

ورمی سوداوی باشد علامت او آن است که در ابتدا کوچک بود و هر روز که آید بزرگتر شود و صلب باشد و اندک حرارتی در ملمس آن محسوس شود و در عروق سبز و سرخ مثل دست و پای سرطان ظاهر شود علاج آن در ابتدا فصد اکحل یا باسلیق کنند و

تنقیه بدن از سودا به مطبوخ افتیمون و غاریقون و این حب نیز مفید بود. صفت آن: افتیمون یک درهم بسفاج اسطوخودوس هر یک درهمی و نیم هلیله سیاه و کابلی هر یک درهمی نمک نفطی دانگی غاریقون نیم درهم مجموع کوفته با تب کرفس بسرشد و حب سازند و در اول حدوث این ورم راوعات استعمال کنند و بعد از تنقیه محلات مثل روغن گل و خیری یا توتیا مغسول و مرهم داخلین و اگر صلب باشد و ادویه در آن اثر نکنند طمع از آن قطع کنند و اگر متقیح شود توتیا شسته و طین مختوم و ورق گل و گل ارمنی متساوی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۵۶

بکوند و یا روغن گل بر آن نهند یا سرطان نهری بکوبند و بشکافند و بنهند یا سرطان بسوزانند و یا روغن گل استعمال کنند و اگر این ورم زنی را حادث شود در ادرار حیض سعی نمایند خنازیر: در همیت مشابه سلع اما او با گوشت آمیخته باشد و متعدد و صلب تر از سلع بود بیشتر در گردن و این ران واقع شود علاج آن تنقیه بدن بود از بلغم و سودا و اجتناب از اغذیه غلیظه و ادویه محله استعمال کنند مثل مرهم داخلین یا آرد جو ترمس یا بول کودکان یا آرد باقلا و آرد جو هر یک بیست درهم ایرسا و زفت و شمع و پیه بط هر یک که درهم ضماد سازند بعد از آن ادویه ملحکه بکار دارند ضماد اشنه کرسنه هر یک هفت درهم قثاء الحمار ورق غار بارزد هر یک سه درهم علك البطم چهار درهم بکوبند و با بول کودک استعمال کنند ضماد آخر پیه خوک راتینج

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۵۷

بول شتر ضماد سازند و نوعی از خنازیر است که بر پوست بنگ ظاهر نباشد و این بدترین خنازیر بود علاج آن قطع باشد اما باید که به احتیاط قطع کنند و عرق شرائین منقطع نشود و بعد از قطع اگر بقیتی بماند فلدفیون استعمال کنند و بعد از آن ملحمه بکار دارند.

ورم صلب: آن را سیقروس خوانند و از ماده سودا یا بلغمی حادث شود یا از ورمی حار که استعمال مبردات به افراط کرده باشند ماده متحجر شده باشد علامت آن صلابت و عدم وجع باشد و لون آن همچون لون بدن باشد اما آنچه از ماده سودا بود لون او همچون اسرب باشد علاج آن تنقیه بدن باشد از بلغم سوا و استعمال ادویه محله مثل پیه بط و مرغ و خروس و مقل و اشنه و ورق بابونه و خیری ضماد آخر بزرگ مرو رشک خطمی هر یک ده درهم حله پنج درهم انجیر بیست

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۵۸

عدد با هم بکوبند؟؟؟ ضماد آخر مقل اشق جاوشیر؟؟؟ و روباه تربک با هم بکوبند و استعمال کنند.

غدد: آن را شید گویند فرق میان او و سلع آن است که او در میان عضو باشد و آن را غلافی نباشد و بزرگ نشود و اگر ماده دیگر به او منصب شود غددی دیگر در جنب او پیدا شود علاج آن تنقیه بدن باشد از بلغم و سودا و مرهم داخلین استعمال کنند و بعضی، را بکوبند و قطع اسرب بر آن بندند و اگر کوچک باشد بیفشارند تا آنچه در او باشد بیرون آید پس قطع اسرب بر آن بندند اگر در پس گوش باشد آن را فوجیلا گویند و آن را به خاکستر حلزون و پیه نمک طلا کنند طاعون ورمی باشد که در اعضا غددی مثل خصیه و ثدی و بغل و بن ران واقع شود حدوث آن از ماده سمی باشد که عضو را فاسد کند و رگ او متغیر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۵۹

گردد و باشد که از آن صدید ورم مترشح شود علامت آن قی و غثیان و غشی و خفقان بود و هر چه رنگ آن سیاه سبز باشد قتال بود و در این و در این ورم فصد بکنند و تقویت قلب مثل شراب حماض و لیمو و صندل و سیب و انار ضرری بود غذا سرکه خورند و در حوالی آن برف و یخ و برگ و بید و بنفشه و گل بستان افروز نهند و در موضع بارده ساکن شوند و صندل و گلاب کافور ببینند و بر سینه طلا کنند و بر ورم بیخ طلا نکنند اما اگر آن مواضع را حجامت کنند ماده جذب کنند و بعد از آن به آب گرم بشویند نفخه ورمی ریخی علامت او آن است که همچو خیکی پر باد چون انگشت بر او نهند فرو رود و در حال بحال خود زود

محسوس گردد که در او مده نیست و اگر بزرگ شود چون دست بر او نهند آواز کند علاج آن جلابی از تخم کاسنی و سداب و رازیانه گلکند با

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۶۰

نبات تناول کنند غذا نخود آب با شیر خسک دانه خورند و توایل در آن کنند و محجمه بر موضع نهند بی شرط و روغن بابونه و سداب در آن بمالند یا تخم کرفس و انیسون نانخواه هر یک دو درهم به آب بجوشانند و صافی کنند و روغن بابونه و سداب در آن بمالند یا تخم کرفس انیسون نانخواه هر یک دو درهم به آن بجوشانند و صافی کنند و روغن زیت بر سر آن کنند و جوشانند تا روغن باقی ماند استعمال کنند و دیبله و خراج دیبله ورمی بزرگ بود و لون آن همچون لون بدن باشد و صلب بود و به آن وجعی نباشد و در آن مواد خبیثه جمع شده باشد و خراج آن است که در مده جمع شده باشد از اورام و به آن حرقت و حرارت باشد. علاج آن تلین طبیعت کنند و استفراغ خلطی که غالب باشد و منضجات بر ورم نهند بعد از آن مرهم‌های مدمله بکار دارند و گویند اگر بیخ نرگس با

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۶۱

عسل طلا کنند با مرهم داخلون با لعاب خردل منفجر گردانند.

[باب دوم در بثور]

باب دوم در بثور بثرها نیز همچو اورام بود بعضی دموی بود، همچو بثرهای دمل بعضی صفراوی بود و همچو نمله و بعضی همچو بثرها بلغمی و بعضی سوداوی همچو چرب و ثلول دمل بثره بزرگ باشد و ماده آن دمی باشد که به آن رطوبتی فاسد آمیخته باشد و او از سوء هضم و کثرت تناول گوشت و شیرینی متولد شود و بدترین او آن است که در غور بشد علاج آن فصد کنند و تنقیه بدن به مطبوخ فواکه یا مطبوخ هلیله از گوشت و شیرینی احتراز نمایند و علاج آن همچون علاج اورام کنند.

شری: بثوری پهن باشد که مائل به حمرت بود و حکاک و کرب باشد و دفعهٔ حادث شود سبب آن بخار باشد که از دم مراری یا بلغم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۶۲

بورقی برخیزد و آنچه دموی باشد سرخ تر و گرم تر باشد و در روز اشتداد کند و آنچه بلغمی بود و در شب حادث شود و در شب اشتداد کند علاج دموی فصد باسلیق باشد و تلین طبیعت به مطبوخ فواکه یا سقمونیا اکتفاد کنند و فصد نکنند و بدن را به آب گرم و سبوس و سرکه و گلاب بشویند.

نبات اکلیل: بثوری چند باشد که در شب حادث شود و به آن خارش عظیم باشد علاج آن فصد کنند و به حمام روند و اندام بسبوس و تخم خربزه بشویند اگر احتیاج باشد تلین کنند.

نمله و جاورسیه: نمله بثوری چند صفراوی باشد و به تدریج پهن شود و به یکدیگر متصل گردد و مائل باشد به صفرتاما جاورسیه بثوری چند باشد به گاورس اصل آن سرخ و سر آن سفید و به آن خارش و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۶۳

سوزشی عظیم بود علاج آن هر دو تنقیه کنند از صفرا و روباه تربک و حضض و عدس و افاقیا و صندل و آب کاسنی با آب روباه تربک طلا کنند و اگر متفرح گردد و متمادی شود قرص اندر خون طلا کنند. صفت آن باز و کند شب یمانی هریک سه درهم قلع‌دیس در میزر آوند ده درهم بکوبند و به شراب سیب بسرشند و قرص سازند و خشک کنند و به وقت احتیاج به گلاب

بسایند و طلا کنند.

مرهمی سفید: مازو و سبز مرداسنج زردچوبه گلنار زرآوردند قنبیل بکوبند و با موم روغن بیامیزند و استعمال کنند.
 حمزه: بئوری چند پهن باشد که بغایت سرخ باشد و به آن سوزشی و المی عظیم بود و ماده آن صفرا بود و با دمی رقیق آمیخته
 باشد علاج آن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۶۴

تنقیه بدن کنند از صفرا و محجمه بر موضع نهند با شرط عمیق تا مواد مستفرغ شود باقی علاج آن همچون علاج نمره باشد.
 نار فارسی: بثره چند باشد که حادث شود زود خشک‌ریشه گردد و به آن حکه و حرفت باشد و اندرون آن آبی تنگ بود و در ابتدا
 ظهور آن خطهای سرخ و سائسی مانند زبانه آتش باشد علاج آن حضض کافور با لعاب بنکو ضماد کنند و مازو و فوفل با سرکه
 مفید بود و از حلاوت گوشت احتراز کنند.

نفاخات: آبله چند باشد و اندرون آن خون به آب تنگ باشد و از غلیان دم حادث شود علاج آن فسد کنند و تنقیه بدن و دم را
 تسکین کنند به شراب عناب و اغذیه بارده مثل عدس و سرکه و تمر هندی و انار خورند و لفظ را منفرج گردانند تا آنچه در او
 باشد بیرون آید و مرهم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۶۵

اسفیداج نهند و اگر دیر خشک شود مرهم قلقطاء استعمال کنند.

عرق مدنی: بشره باشد که حادث شود و شکافته گردد و از آن همچو رسیدگی بیرون آید و گاه باشد که به آن احساس حرکتی
 همچو حرکت کرم کند و بعضی گویند که آن خود کرمی باشد و به تدریج دراز گردد بکشند بگسلد و آن بغایت بد باشد و بیشتر
 در ساق و ساعد پیدا شود و این مرض در مدینه و مصر و خراسان و حبس بسیار بود و سبب آن فضلاتی باشد که در عروق گردد و
 به واسطه حرارت منعقد گردد و طبیعت آن را به این طریق دفع کند و علاج آن فصد باسلیق یا صافن کنند و تنقیه بدن به مطبوخ
 افیمون و حب قوقایا کنند بعد از تنقیه تناول اطریفیل و کثرت استحمام مفید بود و در ابتدا به صندل و کافور و صبر طلا کنند و
 چون بیرون آید به قطعه اسرب ببندند هر چند دراز می‌شود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۶۶

و بر پاره اسرب می‌پیچند و احتیاط کنند تا قطع نشود و در آن زمان به آب گرم و روغن نرگس و بنفشه و لعاب بنکو طلا کنند تا به
 آسانی بیرون آید و خاکستر نی سه درهم و مردارسنج پنج درهم با موم روغن بیامیزند و بمالند و اگر بگسلد بشکافند و آنچه باقی
 باشد بیرون آید و بعد از آن مرهم مدمله بکار دارند صعغه قرحه باشد که در روی سر حادث و در ابتدا بثرات متفرقه باشد که
 متقرح گردد و خشک‌ریشه شود و اگر صبیان را واقع شود و آنچه از آن صدید آید آن را شیر بیخ گویند علاج آن اگر سن و مزاج
 مقتضی باشد فصد قیفال و عرقو یا فوق مناسب بو و الا حجامت کنند از پس سر و تنقیه بدن به مطبوخ هلیله و شاهتره و از گوشت و
 شیرینی احتراز نمایند و بادام تلخ و زردچوبه هر یک بیست درهم بکوبند و پنج درهم مقل در خل خمر حل کنند و همه با هم
 بسایند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۶۷

و بیامیزند و قرص سازند و در وقت حاجت به آب کاسنی و روغن گل بسایند و طلا کنند یا مازو و زراوند طویل و گلنار و راتینج و
 اقاچیا بکوبند و با خل خمر و روغن گل طلا کنند و عروق و پوست انار و مرداسنگ و حنا نیز مفید بود و آنچه خشک باشد و بر آن
 همچو پوستی سفید از ماده سودا باشد روغن بنفشه و کدو و شیر زنان در بینی کشند و آن را به روغن کدو و اسفناخ بمالند و اگر
 غلیظ و صلب باشد به استره بخرانند و علق بیر آن کنند و صبر و مرداسنج با روغن گل و سرکه بسایند و طلا کنند یا فلدفیون با

سرکه طلا کنند و نوعی از سعفه است که آن را شهدی گویند و در آن سوراخ‌ها باشد که در آن چیزی همچون شهد ظاهر شود علاج آن تنقیه بدن کنند و برنجاسف عسل طلا کنند و نوعی دیگر هست که از آن رطوبتی همچو غساله که گوشت آید علاج آن است که محجمه بر آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۶۸

نهند تا آنچه در او باشد همه بیرون آید و گل ارمنی و قسط و مرداسنگ در روغن گل و سرکه طلا کنند و نوعی دیگر که بغایت سرخ باشد به حدی که به سیاهی زند علاج آن کاغذ سوخته و اسرب و انزروت هر یک سه درهم کرنب یک درهم بکوبند و با خل خمر طلا کنند و سعفه که در وی حادث شود گل ارمنی کافور و زعفران با گلاب و خل خمر لا کنند ثلث بثره صغیر است که بغایت صلب باشد و سبب آن خلطی غلیظ بود از بلغم یا سودا علاج آن تنقیه بدن کنند به مطبوخ اف تیمون یا غاریقون و پشک بز یا سرکه طلا کنند و یا شیر انجیر خام یا پنجنگشت با سرکه و آن را به آهن قطع نکنند اگر خواهند که قطع کنند فلدفیون و دیگر بر دیگر نهند یا از اشنان سبز و زرهه گاو و شحم حنظل و زنجار و نوشادر و آهک آب نادیده بسایند و به آب اشنان طلا کنند و نوعی است که آن را عدسی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۶۹

گویند و رنگ آن سرخ باشد و اکثر در روی و پیشانی ظاهر شود و آن را بوق مروود و آب شونیز طلا کنند یا صمغ بطم یا صمغ آلود کندش کرنب بوره با سرکه طلا کنند بلخیه بثره باشد که متقرح گردد و خشک‌ریشه شود و از آن صدید آید علاج آن تنقیه بدن کنند و آن را به گل ارمنی و سرکه طلا کنند یا مقل و زراوند و زنجار و خردل و مویزج و رایتانج مساوی بکوبند و با سعل و زیت سرکه طلا کنند. قوبا بثره خشن باشد که در اعضا شود و پهن گردد و رنگ آن سیاه باشد یا سرخی تیره و بر روی پوستی همچو فلوس ماهی باشد علاج آن در ابتدا فصل کنند و تنقیه بدن از سودا و اخلاط بکنند و آن را به هلیله زرد صمغ آلود و صبر و سرکه و روغن گل طلا کنند یا علك البطم و صمغ آلود و کبریت با روغن زیت و شمع مرهم سازند و بمالند یا پیه بط و مرغ و بز به روغن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۷۰

بنفشه مالند یا مورد و مغاث با سرکه طلا کنند در ابتدا چرک دندان صائم و روغن گندم مفید بود و چون فرمن شود قردمانا مویزج هر یک ده درهم ایرسا و کبریت زر دهر یک پنج درهم نخود پشک بز هر یک شش درهم بکوبند و با سرکه طلا کنند و از مواد سودا و از اطعمه غلیظه احتراز نمایند.

توئی بثره: پهن باشد که از اخلاط محترقه حادث شود و اکثر در روی بود علاج آن تنقیه بدن کنند و از اشیاء حاده حریفه احتراز نمایند و مرهم زنجار طلا کنند یا به آهن بخراشند تا از آن خون بیاید پس مرهم ملحمه نهند جرب بثراتی باشد که به آن حکه و سوزش بود و آن از سودا و بلغم مالح و اخلاط محترقه حجاجت شود و بعضی خشک بود و امتداد نمایند و بعضی تر بود و از آن صدید آید علاج آن فصد کنند و هر روز

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۷۱

جلابی از عناب و سپستان و بنفشه و تخم کاسنی و بیخ مهک نبات تناول کنند و غذا بنوماش و نخود نمغز بادام خورند و بعد از نضح تام مطبوخ هلیله یا صبر و تربد بیاشامند یا به این مطبوخ صفت آن سنا هفت درهم پوست هلیله زرد پنج درهم مویز طائفی ده درهم شاهتره دسته بنفشه نیلوفر هر یک سه درهم افسنتین یک درهم آلو سیاه و کیلی هر یک بیست عدد عناب ده عدد سپستان سی عدد بجوشانند چون دقت فرو گرفتن شود اف تیمون هفت درهم در خرقة کتان بسته در آن اندازند تا بجوشند پس صافی کنند و بیست درهم خیارشبر پانزده درهم ترنجبین بر سر آن کنند و بیاشامند با هلیله زرد و ماء الجبن یا اف تیمون مر این مرض را مفید افتد و

حب شاهتره بغایت نافع است و صفت آن هلیه سیاه و زرد و کابلی و تخم شاهتره، صبر سقوطری هر یک درهمی سقمونیا بریان کرده نیم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۷۲

درهم مقل دانگی بکوبند و به آب شاهتره حب سازند و بعد از تنقیه جرب را به ادویه مجففه طلا کنند دوائی کبریت زرنیخ هر یک پنج درهم مویزج قردمانا هر یک ده درهم بکوبند و با سرکه طلا کنند نافع بود آر زیبق مقتول و خربزه و قسط و اقلیمیا فضه کندش متساوی بکوبند و با روغن گل سرکه طلا کنند آخر بوره مغسول کبریت کندش خر زهره قسط و اقلیمیا فضه کندش متساوی بکوبند و با روغن گل سرکه طلا کنند آخر بوره مغسول کبریت کندش خر زهره قسط و اقلیمیا فضه کندش متساوی بکوبند و با روغن گل سرکه طلا کنند در حمام و بعد از آن آبی که در آن ورق مورد و سوسن جوشانیده باشند بشویند و بعد از آن صندل و ماست و سرکه طلا کنند در حمام و بعد از آن آبی که در آن ورق مورد و سوسن جوشانیده باشند بشویند و بعد از آن صندل و ماست و سرکه طلا کنند و اگر جرب خشک باشد هر روز استحمام کنند و تدهین به روغن بنفشه و کدو کنند و بادام تلخ و مرو سنا و مرداسنگ هر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۷۳

یک سه درهم کنجد پنج درهم بکوبند و به روغن گل و خل خمر طلا کنند حکه اعضاء به سبب بخارات حاره اخلاط مراری لذاعه حادث شود علاج آن فصد کنند و نقوع فواکه یا تمر هندی و ترنجبین و نبات خورند و روغن بنفشه و کدو در اعضا بمالند و گلاب و خل خمر و آب سلق و خبازی در اعضا بمالند و هر روز شربتیی از تمر هندی یا آب انار و نبات و بید مشک به آب سرد خورند تلین به این مطبوخ فواکه یا نقوع آن مناسب بود و از ریاضت و تعب و آفات احتراز نمایند و شب یمانی بجوشانند و خموض را به آن بشویند صندل و ورق سوسن و مرداسنگ بکوبند و در آن بمالند یا مرداسنگ و اندکی کافور و گلاب بسایند و طلا کنند ورق گل نوشادر سعد سنبل بسایند و بمالند یا توتیاء کرمانی چهار درهم قرنفل یک درهم بکوبند و به گلاب بسرشند و قرص سازند و در

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۷۴

وقت حاجت بسایند و در آن بمالند اگر رائحه مغابن و انگشتان پای به سبب فربهی متغیر شود و فصد باسلیق کنند و به مطبوخ هلیل تنقیه نمایند و از اطعمه حریفه و شیرین احتراز کنند و در آب سرد نشینند اگر وقت و سن مقتضی باشد گل ارمنی مرداسنج و تویتا و حنا بکوبند و بر آن افشانند و اگر آن موضع متقرح شود به سبب عرق به سرکه و گلاب بشویند و شب یمانی و کزمازج بکوبند و بر آن افشانند یا به آب سرد طلا کنند یا مرهم زرد به بمالند اگر به سبب اخلاط باشد اسهال طبیعت کنند و اگر بخارات باشد که تحت جلد متعفن شود علامت آن نتن رائحه بدن بود و در این نوع استحمام به آب دریا و آب شور مفید بود و بول کودکان در اندام مالدن نافع بود و مغز بادام و خشخاش بکوبند و با سرکه بمالند و مشائخ را به واسطه ضعف و بلغم مالح حادث علاج او آن است مداومت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۷۵

حمام و تدهین باشد.

[باب سوم در جراحات و قروح]

باب سوم در جراحات و قروح: جراحات تفرق استالی باشد که لحم را حادث شود علا آن که آن را از غبار و روغن و موی و امثال آن نگاه دارند تا چیزی در آن نیفتد که مانع التحام شود و آن را چنان ببندند که به یکدیگر متصل گردد و اگر متصل نشود بیاید

دوختن و اگر جراحی غائر باشد ذوررات مجلیه و مجففه استعمال نمین مثل کندر صبر اندروت و زراوند و ایرسا و توتیا و اگر در این چرک و وسخ بسیار باشد این ادویه را به غسل بسرشند و استعمال کنند و پنبه کهنه در آن کنند تا از چرک پاک شود آن گاه ذورها و مرهم‌های پنبه استعمال کنند مرهمی که گوشت برویاند کندر انزروت و ایرسا هر یک ده درهم مرداسنگ سه درهم بکوبند و با موم و روغن زیت مرهم سازند و ذورور خون سیاوشان

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۷۶

انزروت زعفران متساوی بکوبند و در آن ریزند و جراحی مرکب آن است که با او کسر و درهم و قطع عرق و عصب و الم و امثال آن باشد علاج آن فصد باسلیق باشد و تناول شیرینی با تمر هندی یا آب انارین یا نقوع فواکه اگر با آن کسر استخوان باشد ضماد صبر استعمال کنند و اگر با ورم باد حوالی آن با آب گشنیز تر و روباه ترکب و سرکه طلا کنند اگر گوشت فاسد شده باشد فرفیون استعمال کنند یا مرهک زنگار بر آن نهند جراحی عصب جراحی که بر عصب واقع شود اگر بطون باشد اسمل بود علاج او آن است که از هوای سرد و آب سرد خود را نگاه دارند و آن را به روغن زیت بمالند و به بندند و تا دو سه روز بگذرد و از حدوث ورم ایمن شود بعد از آن فرفیون و زیت و شمع مرهم سازند و نهند و اگر متورم شده باشد قلع‌دیس یک درهم زاج نیم درهم توایل مس ده درهم و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۷۷

پنج درهم قشور کنند هشت درهم زفت سی درهم با یک رطل سرکه سحق کنند و سی ردم شمع به آن ضم کنند و در دیگ سنگین مرهم سازند و استعمال کنند و ادویه بارده بکار برند و اگر این جراحی موجب تشنج شود عصب را قطع کنند تا به دماغ متاذی نشود و به روغن داغ کنند و فقرات را به روغن بنفشه و پیه مرغ و مغز ساق گاو بمالند و اگر بر سر جراحی شود و به نواحی غشاء دماغ رسد علاج او آن است که صوف را به رزیت بیالایند و بر آن نهند و سه روز بگذارند تا از ورم اینم شود بعد از آن ذوررات استعمال کنند.

جراحات عروق: جراحی که بر شریان و ورید واقع شود علاجش آن است که خرقة به سرکه و گلاب بیالایند و در جراحی آن کنند و اطراف جراحی به مبردات قویه طلا کنند و مارد بسوزانند و بخل خمر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۷۸

آتش آن را بنشانند و بسایند و بر جراحی افشانند سا سنگ کج که آن را جین گویند و غبار آسیا با سفیده بیضه بیامیزند و پشم خرگوش به آن الوده کنند و بر آن نهند و به بندند قروح به سبب جراحی حادث شود و چیزی که از قرینه آید اگر تنک بود آن را صدید گویند اگر غلیظ بود آن را وسخ گویند علاج او آن است که اگر وسخ قیح بسیار بود تلین طبیعت کنند به حسب خلط و قوت و حاجت و از کثرت غذا و اطعمه مرطبه احتراز نمایند و ادویه مجففه مجلیه مثل مرداسنگ و زردچوب ورق مهک پوست انار گلنار و مرو و بدور مرهم استعمال کنند و اگر قرحه در اعضا صلب باشد با ذوروری از صبر کندر خون سیاوشان استعمال کنند و مرهم مرداسنج بکار برند و اگر دهن قرحه تنگ باشد به فتیله مرهم به او رسانند ناصور قرحه باشد که کهنه شود و اندمال نپذیرد و آن را غوری

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۷۹

باشد و قعر آن فراخ بود و گوشت آن سفید و سخت باشد و دائما از آن رطوبت روان باشد علاج او آن است که پنبه کهنه به شراب تر کنند و بدور را صفرا بیالایند و در آن کنند یا به گلاب و خاکستر زر بشویند اگر مفید نیفتد بشکافند و گوشت‌های روی را جدا کنند به آهن یا داروی مادکال یا داغ کنند.

[باب چهارم: در کسر و خلع و خرق و مانند آن]

باب چهارم: در کسر و خلع و خرق و مانند آن کسر تفرق اتصال بود که عظم را حادث شود علاج آن اولاً فقصد و تلین طبیعت کنند و عظم را محکم ببندند و اگر از بستن خارش پیدا شود بکشایند و آب گرم بر آن ریزند و عصابه به سرکه و گلاب تر کنند و بر آن نهند و ببندند و چون دو سه روز بگذرد ورم نباشد مغات مورد و گل ارمنی و اقاچیا بر آن طلا کنند و اغذیه لزجه مثل هریسه و پارچه و تخم مرغ خورند و اگر با کسر ورمی باشد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۸۰

صندل و آب گشنیز و آب کاسنی طلا کنند و به بندند و اگر از آن خون آید کندر مرو خون سیاوشان بکوبند و بر آن نهند و ببندند و اگر استخوان پاره شده از گوشت جدا باشد بیرون آرند و اگر متصل گوشت باشد نیک به جای خود نهند و ببندند و معالجات جراحت به جار آرند خلع آن است که مفصل از جای خود بیرون آید علامت او آن است که مفصل از رهیات خود بگردد و حرکتی که او را میسر بود نتواند کرد علاج او آن است که مفصل از جای خود برود اما بیرون نیاید و مانع جمیع حرکات نباشد بلکه بعضی حرکات توانگرد و من المیت که عارض عظم شود به آن که تفرق اتصال حادث شود علاج همه آن است که عضو را به رفق بمالند و اگر فته باشد باز به جای خود نهند مورد مغاث و خطمی سحق کنند و با زرده تخم مرغ طلا کنند یا ورق گز و مرو و گل ارمنی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۸۱

طلا کنند و اگر به آن ورمی باشد فصد کنند و ماش و مغاث و گلنار و اقاچیا و فوفل با بیضه طلا کنند.

ضربه و سقطه: اگر به آن تفرق نباشد به ماش و مغاث و صبر طلا کنند و اگر ورمی باشد فصد کنند و نیم درهم مومیائی به آب گرم بخورند یا روناس طین مختوم و لک هر یک پنج درهم بر سر نخود آب کنند و بخورند و اگر ضربه و سقطه بر سر واقع شود البته فصد کنند و تلین کنند و سرکه و گلاب و روغن گل بر سر بمالند یا ورق مورد گلنار و پوست انار در سرکه و گلاب بجوشانند اندکی شکر مشک و عود طلا کنند و اگر بر سینه و شکم واقع شود از آن نرف الدم حادث شود قرص کهربا با رب به تناول کنند یا گلنار گل ارمنی خون سیاوشان هر یک درمی بکوبند و با رب سیب تناول کنند و اگر بر عضل واقع شود بابونه اکلیل الملک

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۸۲

بجوشانند و آب و سقل آن استعمال کنند و اگر بر عصب واقع شود روغن زنبق و نسرين و ناردین بمالند و اگر از آن التواء عصب حادث شود مقل خطمی با زیت طلا کنند یا داخلون بنهند اگر کسی را به تازیانه زده باشند پوست گوسفندی که فی الحال پاره کرده باشند و هنوز گرم باشد بر موضع ضربه نهند یا خرقة کتان به گلاب و آب سرد تر کنند و بر آن نهند و اعضاء آن را تیک و لک کنند.

نشوب شوک و نصل: اگر پیکان در عضوی رود آن را به کلیتین بیرون آرند و صبر و انزروت و کندر و مر در آن کنند و اگر خار یا آب گینه در اعضاء رود بیرون نتوان آورد و زراوند مدحرج و اشق و کندر و بیخ نی و زفت و زرنیخ مجموع یا بعضی به سعل طلا کنند سحوج جلد اگر به سبب مالاقت جزیهای درشت و کشیدن رسیمان پوست خراشیده و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۸۳

فصد کنند و خرقة به گلاب تر کنند و بر آن نهند گل ارمنی مرداسن با گلاب و روغن گل طلا کنند یا روغن گل بمالند و مورد و گل سحق کنند و بر آن افشانند یا مرهم مرداسنج و اسفیداج با روغن گل و بنفشه و اندکی کافور بر آن نهند و اگر به سبب عرق

حار در حالین و عانه و اطراف انشین حادث شود روغن خاوران بمالند و اسفیداج و مرداسنگ و ورق بید و گل و بنفشه بکوبند و بر آن افشانند و از گوشت و شیرینی احتراز نمایند.

حرق اعضاء عضو که به آتش بسوزد علاج آن است که در حال سفیده تخم مرغ بر آن ریزند و خرقة کتان به گلاب تر کنند و بر اندازند و عدس بجوشانند و بر آن طلا کنند یا گل ارمنی به سرکه و گلاب بمالند و اگر به سبب آب گرم و روغن گرم سوخته شود پیش از آن که آبله کند آب زیتون شو کرده و خاکستر و گلاب سرد کنند و بر آن نهند اگر آبله کند

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۸۴

مرهم اسفیداج یا بوره بمالند یا جو با سفیده بیضه و اگر عضو به واسطه بلادر بسوزد آب خیار کدو با شیره تخم توزک تناول کنند و اغذیه حامضه و اسفناخ خورند و موضع را حجامت کنند و مرهم خل طلا کنند.

فساد اطراف: اگر به سبب برودت سرما سخت چون به عضو رسد و پوست سخت کند و مسام به بندند و حرارت دوم و بخارات محتقن گردانند موجب تعفن اعضا باشد پس اگر سرما رسد و عضو متورم نشود اعضا را به پیوستن و نمد گرم گردانند و به حمام گرم روند و خود را گرم دارند و نخود آب با کبک و تیهو کنجشک با شیره خشک دانه و توایل خورند اما اگر عضو متورم گردد و بابونه و گندم و شبت و سبوس و شحم کرنب و مرزنجوش برنجاسف و حلبه بجوشانند و عضو متورم را در آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۸۵

نهند و اگر سیاه یا سبز شود نشر عمیق زند و در آب گرم نهند تا خون از آن روان شود و بعد از آن گل ارمنی با سرکه و گلاب طلا کنند و بعد از شبانه روزی به آب گرم و سرکه بشویند و اگر متعفن شود چنانکه نزدیک باشد که انگشت‌های بیفتند اطراف سلق و کرنب و روغن بجوشانند و بر آن نهند و ببندند تا آنچه متعفن شده باشد بیفتد آن گاه روباه تربک و ورق خطمی خبازی بکوبند یا روغن بنفشه بر آن نهند بعد از آن به علاج مشغول شوند.

انتفاخ اصابع: به سبب بزرگ شدن و خاریدن انگشتان احتقان فضلات و بخارات بود به واسطه برودت هوا علاج او آن است که گلکند و سکنجبین بزوری تناول کنند و نک و سبوس و سلق بجوشانند و انگشتان به آن بشویند و بابونه و اکیل الملک و شلغم و کرنب و عدس و انجیر در

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۸۶

شراب بجوشانند و ضماد کنند اگر رنگ انگشتان تیره شود نشتر زند تا خون بیاید و عدس وزیت بجوشانند و طلا کنند آكله تعفن و فساد که در اعضا ظاهر شود به سبب ضعف روی حیوانی یا سده که مانع آن شود یا به سبب سموم یا اورام ردیه که ماده آن سمی باشد پس اگر ببیند که رنگ عضو متغیر می‌شود و نضارت او زائل می‌گردد و در ابتدا تعفن باشد آن را به فوفل اقاویا و ورق گل و گل ارمنی و صندل و سرکه طلا کنند و فصد عروقی کنند که در مقابل آن عضود بود یا حجامت و ارسال علق کنند و اگر تابستان بود در مواضع بارده ساکن شود خیار کدو و برگ بید پیش خود به نهند و کاهو کاسنی و خیار و کدو تناول کنند و علامت تعفن آن است که عضو سیاه شود و مسترخی گردد و آن زمان ادویه آکاله استعمال کنند تا گوشت متعفن زائل شود و پاک گردد و آن زمان مرهمی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۸۷

که گوشت برویاند استعمال کنند اگر تعفن زائل نشود داغ کنند و اگر نه به هیچ معالجه به نشود و آن عضود را قطع کنند تا دیگر اعضا سالم مانند.

باب پنجم در جذام و امراض جلد: جذام علتی به دست از آن جهت جناب سالتما ب فرموده‌اند که امن المجذوم کما تفروا من الاسد و این مرض را داء الاسد نیز گویند و آن از غلبه و کثرت خون از احتراق سودا حادث شود و مزاج و هیأت اعضا را متغیر گرداند و باشد که فساد آن به مرتبه رسد که اعضا را از هم فرو ریزد و باشد که متفرح شود این علت چون مستحکم شود بر آن متمکن نباشد و سبب فاعلی این علت حرارت مفرط و سوء المزاج کبد باشد و سبب مادی آن اغذیه سوداوی بود علامت ابتدا جذام حمرت بدن خصوص روی که مائل به سیاهی بود و ضیق نفس و بچه صوت و باریک شدن موی و ریختن آن و نتن عرق و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۸۸

خبث نفس و خواب هائله و سطر شدن لب‌ها و ظهور غدد در اعضا و ترقیدن ناخن بود علاج آن در ابتدا فسد و اجین و اکحل و رگ پس گوش بکشایند و خون بسیار بیرون کنند و هر روز جلابی از نیلوفر و تخم کاسنی و بالنکو هر یک سه درهم با نابت و ترنجبین تناول کنند غذا نخود آب و نوماش با شیره مغز بادام خروند و بعد از نضح تام به مطبوخ هلیله یا تربد ایتیمون یا غرایقون یا ایاره و شحم حنظل تلین طبیعت کنند و بعد از هفته که از تنقیه گذرد و ماء الجین به این سفوف بیاشامند. صفت آن هلیله سیاه و کابلی هر یک پنج درهم غرایقون سه درهم بسفایج و ایتیمون و گاوزبان هر یک چهار درهم نمک نفتی و لا-جورد هر یک درهمی و نیم بکوبند و سه درهم از آن شربتی باشد و بعد از تنقیه مکرر استحمام کنند و بابونه و شبت و بنفشه بجوشانند و اندام به آن بشویند و روغن بنفشه و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۸۹

کدو و بادام بمالند و پیه روباه و خروس و بط و مغز ساق گاو نیز مفید و اغذیه مرطبه مثل گوشت بزغاله و مرغ پاچه و سر ماهی تازه خورند و حسو از نشاسته و روغن بادام نیز مناسب افتد و تریاق فاروق و تریاق اربعه احیانا تناول کنند و گوشت افعی و خرمی که در آن افعی مرده باشد و شیر بزی که جوان و سرخ بود عظیم مفید و از بقول کاهو کاسنی خیار مناسب باشد و دور موضع حاره حله مسکن سازند و از جماع و از مساکن بارده یابسه احتراز کنند اما این علقه چون مستحکم شود علاج آن مداومت فصد و اسهال بود و قی در هفته دو نوبت و بدن را به این ادویه طلا- کنند. صفت آن کبریت قسط هر یک ده درهم و ورق صنوبر حب الغار هر یک بیست درهم به آب ورق جوز طلا کنند آخر مازو سوخته مویزج هیله سیاه سوخته هلیله متساوی بکوبند و با سرکه طلا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۹۰

کنند و علامت به شدت آن باشد که سبوس از بدن آن جدا شود برص سفیدی که در بدن پیدا شود به سبب ضعف قوت مغیره و غلبه بلغم و سوء المزاج بارد که آن عضو را حادث علامت او باشد که نرم و براق و سفید بود و مئی که بر آن رسته باشد آن هم سفید بود و آن موضع از دیگر بشره فروتر باشد اگر سوزن در آن فرو برند به جای خون رطوبتی سفید مصطکی هر یک دانگی ملح نفتی و دانگی و نیم حب النیل نیم درهم مجموع بکوبند و به آب کرفس بسرشند و حب سازند و فرو برند شربتی گرم از شکر بیاشامند بعد از تنقیه اطرینفل کبیر و مثرودیطوس تناول کنند و زرنیخ و اشق و خردل و شونیز و بوره و شیطرج و کبریت و پوست بیخ کبر با سرکه طلا کنند ذریت و قط و زفت و نطف سفید و خربق سیاه و سفید و مویزج و تخم ترب و بصل الفار نیز مفید بود به ادویه مفرحه مثل

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۹۱

ذرا ریخ و عسل بلادر و ثافسیا و تخم ترب و سرگین کبوتر و مازریون با سرکه طلا کنند و اگر مفید نیفتد سفیداب مکرر طلا کنند پس آب زاج بعد از آن خبث الحدید و مرورات پوست انار بجوشانند و طلا کنند تا رنگ آن زائل شود و یا روناس و نیل هر یک درمی بوره و کبریت هر یک چهار درهم با سرکه طلا کنند.

بهق سفید: سفیدی باشد که به سبب رطوبت محرقه طبیعت آن را دفع کند و بهق زائل شود به خلاف برص علامت او آن است چون زوسن در او فرو برند خون بر آید و موی آن موضع سیاه بود و اکثر شکل آن مدور بود علاج آن هر روز جلابی از رازیانه و بالنکو و گلکند تناول کنند و بعد از نضج اسهال به مطبوخ تربد و غاریقون کنند و قی کردن نیز مفید بود و بعد از تنقیه ادویه که در برص ذکر رفت طلا کنند و بعد از آن شحم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۹۲
حنظل قنطورین طلا کنند.

بهق اسود: نشان‌های سیاه باشد که در بدن ظاهر شود به سبب صفرا محترقه و این مقدمه جذام باشد علامت آن است که چون آن را بمالند چیزی همچون سبوس از آنجا جدا شود و رنگ آن مائل به حمرت بود علاج آن در ابتدا فصد کنند و به مطبوخ ایتیمون و حب آن کنند و استحمام و ترطیب بدن کنند و پوست بیخ کبر و حرمل و خربق و شیطرح و زاج و کبریت و زرنیخ طلا کنند کلف نشانی بود که بر روی افتد مائل به سیاهی باشد و آن به سبب سودا و احتراق اخلاط بود علاج آن فصد کنند و تلین به مطبوخ ایتیمون و غاریقون حب ایاره بعد از تنقیه تخم خربزه و جرجیر هر یک درمی کندش سه درهم بکوبند و قسط و بوره و فلفل و بادام تلخ به آب صفرا طلا کنند یا بیخ نی و تخم ترب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۹۳

و جرجیر هر یک درمی و کندش سه درهم بکوبند و با سرکه یا آرد باقلا و عدس و پوست تخم مرغ و شیخ سوخته و اشنان بکوبند و به آب گرم طلا کنند و اگر مستحکم شود فلفل قسط بوره بیخ سوسن هر یک سه درهم تخم ترب پنج درهم بکوبند و با سرکه طلا کنند و شبی رها کنند و روز دیگر به آبی که در آن سبوس پرسیاوشان جوشانیده باشند بشویند با زنبق به حنا بکشند یا بادام تلخ بسایند و به سرکه طلا کنند.

خیلان و برش و نمش: خیلان خال‌های سیاه باشد و برش نقطه‌های خرد و سیاه بود که بر روی افتد و نمش قطعه سیاه و مستدیر باشد و گاه باشد که همچو کلف پهن شود و سبب خیلان دم و محترق که از فوهات عروق بیرون آیند و سبب برش و نمش دم سوداوی بود علاج آن فصد و اسهال طبیعت بود و بعد از تنقیه ادویه که در کلف ذکر رفت طلا کنند.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۹۴

بادشنام: حمرتی قییح باشد شبیه به لون مجذوم که در روی ظاهر شود به سبب احتباس بخارات که از دم متصاعد شود علاج آن فصد کند و ارسال علق و تلین طبیعت به مطبوخ هلیله و تربد و آن را به آب گرم و سبوس بشویند و اگر مزمن باشد به صابون طلا کنند و به آب گرم و سبوس بشویند و آب سرد نرسانند و از مسکن بارده احتراز نمایند.

آثار قروح آبله: اثری که از قروح و آبله بر بدن بماند و مرداسنج به روغن گل پرورده آرد نخود و برنج و بیخ نی و استخوان بوسیده و قسط و تخم خربزه به آب باقلا طلا کنند با مرداسنج و اسفیداج با سرکه و زهره گاو طلا کنند اما حضرت و سیاهی که به سبب ضربه و سقطه حادث شود بعد از سکون الم و حرارت باقیماند فصد کنند و بوره ارمنی با سرکه طلا کنند یا آب بوره بشویند و مرداسنج به روغن گل پرورده و آرد نخود و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۵۹۵

برنج و بیخ نی طلا کند و اگر خون در زیر پوست بسته شود بشکافند و خون بیرون کنند پس بوره طلا کنند اما وشم که به نیل و مداد و امثال آن کرده باشد و خواهند که زائل شود به آب گرم و سبوس و بوره بسیار بمالند و علك البطم با غسل طلا کنند و هفته رها کنند پس به آب گرم و نمک و سرکه بشویند باز طلا کنند با بوره و کندش و صمغ آلو با سرکه طلا کنند یا سوزن بزنند تا خون از آن بیاید و نمک سده بمالند و بعد از آن بوره و علك البطم طلا کنند یا مرهم زنگار یا دیگ بر دیگ نهند تا موضع

مجروح شود پس مرهم‌های مدمله نهند.

تشنج جلد رأس: اگر پوست سر متشنج شود و در آن جویا پیدا شود به سبب ملاقات آفتاب یا استفراغ بسیار از دماغ یا داغستان به آب شور و بشی علاج آن اغذیه اشربه مرطبه تناول کنند و روغن بنفشه و کدو و شیر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۹۶

زنان در بینی کشند و بر سر مالند و سر به آن بشویند و به لعاب بنکو و خطمی طلا کنند و اگر به آن حمرت و خارش بود سبب آن امتلاء دماغ باشد علاج آن تنقیه دماغ کنند به حب ایاره و حب بنفشه و امثال آن بعد از تنقیه ادویه مذکوره استعمال کنند.

تقشر جلد: اگر پوست بشره بغایت خشک شود از آن چیزی همچو سبوس جدا شود و سبب آن خلطی سوداوی بود علاج آن هر روز جلابی از بنفشه و نیلوفر و گاوزبان و بیخ مهک و ترنجبین تناول کنند و غذا بنوماش و نخود با شیر بادام بخورند و بعد از نضح اسهال طبیعت کنند به این مطبوخ صفت آن هلیله زرد و کابلی و سیاه هر یک پنج درهم سنا پنج درهم بسفایج تربد ورق گل نیلوفر تخم کاسنی و بیخ مهک هر یک هر یک سه درهم اسطوخودوس چهار درهم آلو سیاه سپستان هر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۹۷

یک بیست عدد عناب ده عدد و مغیر خیارشبر و ترنجبین هر یک پانزده درهم و بعد از تنقیه ترطیب بدن به ماء الجبن و کثرت استحمام و تدهین به روغن بنفشه و کدو و پیه مرغ و مغز ساق گاو کنند و اغذیه غلیظه و مولدات سودا احتراز کنند و در این مرض اهمال نمایند تا بجدام نه انجامد.

[باب ششم: در امراض که تعلق به مو دارد]

باب ششم: در امراض که تعلق به مو دارد و خراز سبوسه باشد که در سر حادث شود به سبب بخارات که از مواد بلغمی یا سودای شود علاج آن تنقیه بدن کنند از اخلاط و بعد از تنقیه هر روز به آب خطمی سفید و برگ چغندر و آرد جو و باقلا و کنجد و اندکی بوره بسایند یا سر تراشند و روغن گل و اندکی بوره با سرکه بمالند یا زهره گاو و طین قیمولیا با سرکه طلا کنند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۹۸

داء الثعلب: علتی است که مو بریزد و اگر پوست نیز با مو جدا شود و آن را داء الحیه گویند و حدوث این مرض از ماده ردیه باشد که در منابت شعر استقرار یابد و غذا از موی منع کند و این ماده اگر دم محترق باشد علامت آن حمرت لون و عظم و سرعت نبض و غلط قاروره بود علاج آن فصد کنند و شراب عناب و آب رمانین تناول کنند و موضع را به آب زوفا بخرقه درشت بمالند یا پیاز عنصل و سیر و خردل بکوبند و با سرکه طلا کنند علاج آن تنقیه بدن به حب ایاره و قوقایا و مطبوخ تربد و غرایقون کنند و غرغره به خردل و سکنجین عنصلی مفید بود و اگر از ماده سودا بود تلین طبیعت کنند به مطبوخ ایتیمون و اسطوخودوس و موضع را به سیر و پیاز بمالند و کبریت زرد و خردل و فرفیون و بیخ نی و خاکستر سم بز و برنجاسف سوخته با روغن زنبق و ناردین طلا کنند و اگر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۵۹۹

از ماده صفرا بود علامت آن صفرت موضت و یبوست و قشف جلد آن بود و به آن تلخی دهن و تشنگی بود علاج آن هر روز به آب سلق و برگ یید و سبوس موضع را بشویند و نمقیه به مطبوخ فواکه کنند و بعد از تنقیه موضع را به خرقه درشت بمالند تا سرخ شود و سیر بکوبند و با سرکه طلا کنند یا شیخ سوخته و حضض و جو سوخته و کف دریا بکوبند و به روغن زنبق بمالند و اگر پیه شیر و خرس و گرگ و به سرکه بسایند و طلا کنند یا سر مگس در آن موضع بمالند موی برویاند و داء الحیه در همین علاج بود و

تدهین به روغن بنفشه و کدو مناسب بود اما اگر ریختن موی به سبب ضیق مسام باشد روغن استعمال کنند و بوره و زهره گاو و عکر و شیخ سوخته و قیصوم بمالند یا بیخ نی و استه خرما و وسمه مجموع سوخته با روغن زنبق نه طلا کنند انتشار شعر گاه باشد که کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۰۰

موی به سبب قلت غذا و نقصان بخارات دخانی بریزد و چنانچه در نقاهت سل و دق علامت آن تقدم اسباب محلله و مفاست امراض بود علاج آن تناول اغذیه جید اکلیموس و کثیر الغذا بود و استحمام و شستن مو بخطمی و برگ بید و مروشک تدهین به روغن بنفشه و اگر به سبب ضیق مسام بود یا به واسطه بیس و کثافت جلد علامت آن حجودت و غلظ شعر بود و موی را بر توان کند علاج آن مداومت استحمام و تدهین به روغن بنفشه و بادام و بابونه کنند و بادام شیخ سوخته با زیت بیامیزند و طلا کنند اگر ضیق مسام بود علامت آن رقت مو سرعت انتشار بود چون موی بگیرند بی آن که وقت جدا شود علاج آن کثرت استحمام و دلک موضع بخرقه درست و بعد از دلک بر نجاسف و شیخ و بادام بسوزانند یا زهره گاو بوره طلا کنند و از اغذیه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۰۱

مرطبه احتراز کنند و توابل در طعام کنند به سبب تخلخل بدن دست مسام موی ریزد زیرا که بخاری که ماده مو است متفرق شود و صلح آن باشد که موی سر زائل شود و اگر آن در پیری بود علاج پذیر نباشد و اگر در آوان جوانی بود اسباب و علاج آن همچنان باشد که ذکر رفت.

شیب سفید شدن مو به سبب حرارت غریزی و کثرت بلغم باشد و وقت و وقت آن بعد از چهل سال بود و اگر پیش از آن سفید بود تنقیه بدن کنند از بلغم و هر هفته قی کنند و از اغذیه بلغمی احتراز نمایند و قلا یا متوبله و گوشت برشته مفید بود و احیانا اطرفل و بلیله مربی تناول کنند اما چون سفیدی تمام شود خضابات استعمال کنند تشق شعر اگ رموی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۰۲

شکافته شود به سبب یبوست کثرت استحمام مفید بود و روغن بنفشه و کدو لعاب بنکو به دانه و مرواشک طلا کنند و اگر به افراط باشد تنقیه بدناز سودا باید کرد.

[باب هفتم: آنچه تعلق به زینت دارد]

باب هفتم: آنچه تعلق به زینت دارد و حفظ شعر اگر خواهند که موی دراز شود از بورق کنجد و کو بشویند و روغن مورد و روغن غبار بمالند و مورد و گل سرخ و آمله بکوبند و بر موی ریزند و اگر موی ریش و ابور کم باشد یا دیر بر آید حب الغار و حب الخضرا و مغز بادام تلخ بسوزانند و بمالند یا غالیه با پیه گرگ و خرس و شونیز سوخته بمالند و اگر خواهند که موی عانه و بغل بر نیاید به خون سلحفات یا مرغ و خایه مورچه طلا کنند یا افیون و بیخ و آب کاهو بمالند و اگر خواهند که؟؟؟

موی بسرتند آهک سفید آب زرده رطلی زرنیخ خاکستر از هر یک

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۰۳

بیست درهم گل خطمی ده درهم بکوبند و به آب گرم طلا کنند اما باید که پیش از آن که آن را طلا کنند بعد از آن موضع را به روغن گل بمالند تا آهک پانزده درهم و زرنیخ سه درهم به شیره جو نیک سحق کنند و طلا کنند و بعد از آن باقلا بشویند و اگر خواهند که موجد جعد شوند مرداسنگ ده درهم مازو آمله هر یک پنج درهم به آب مورد طلا کنند یا حله و آمله هر یک پنج درهم بکوبند و به آب مورد طلا کنند و یا حله و آمله و کرمزاج بکوبند و به آب مرود و بر مو بمالند و اگر خواهند که مو باریک شود به آرد جو باقلا و تخم خربزه بشویند و اگر خواهند که مو سیاه شود و سمه چهل درهم حنا پنج درهم بسایند و به روغن چرب

کنند و به آب گرم بسرشند و رها کنند تا خمیر بر آرد و شب در موی بمالند و بامداد به آب مورد بشویند آخر شقایق و گل باقلا سحق کنند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۰۴

روغن شیره بر سر آن کنند و در آفتاب نهند و هر روز نوبت بسایند تا ده روز بگذرد و بعد از آن در موی بمالند و با مداد به آب مورد بشویند آخر پنج درهم لادم در بیست درهم روغن مورد باندازند و بشانه روزی بگذارند پس به آتش نرم بجوشانند و در موی بمالند آخر ابهل بهار جوز مقل یهد بسایند و یا به روغن زیت در موی بمالند آخر جوز سرد در سرکه خیسانیده دو از ده درهم مازو و زیت خیسانیده و پرسیاوشان و شب یمانی افاقیا و آمله هر یک شش درهم مس و سخته جوز تربک د درهم بکوبند و به آب بسرشند و بمالند و اگر موی چنان بشد که هیئت و نبت آن دستار و کلاه را چرکین کند به قی عادت باید کرد و بعد از قی اطریفل تناول کنند و سر به آب دریا و آب نمک و پودینه بشویند یا سبوس و نوشادر و مورد و بلوط و جوز سرد در آب بجوشانند و سر به

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۰۵

آن بشویند حفظ بشره اگر خواهند که روی پاک و سفید گردد هر بامداد سکنجین به شراب سیب یا گلاب تناول کنند و گوشت‌های سبک با پیاز خورند و از اغذیه غلیظه و حریفه احتراز نمایند و آرد باقلا و نخود و جوز و ترمس و مغز بادام تلخ هر یک ده درهم کتیرا پنج درهم بکوبند و به شیر بسرشند و در روی بمالند یا بیخ نی و تخم خربزه و پوست عدس و اشنان در اندرون خیار کدو پرورده متساوی بکوبند و به آب طلا کنند و اگر خواهند که رنگ روی سرخ شود گوشت بره و شیر بز و پیاز و سیر و جو و امثال آن خورند و استحمام کنند و روی به آبگرم بمالند فساد لون اگر به سبب کثرت تناول چیزی که موجب فساد لون بود چنانچه از کثرت اکل بادنجان کرب سودا لون حادث شود از تناول فاده حاره صفرت لون و از آب‌های بد و اکل طین همچین لون متغیر شود علاج او

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۰۶

آن است که از اشیائی که موجب آن تغییر است اجتناب نمایند و اصلاح غذا و استعمال حمام کنند و از ادویه مجلیه مثل تخم خربزه و سبوس و آرد و باقلا در روی بمالند و اگر به سبب کثرت صوم و جماع مرض و شدت گرما بود اغذیه جید الکیموس تناول کنند مثل گوشت بره و بزغاله و مرغ و ماهی تازه و زرده تخم مرغ و انگور و انجیر رسیده و اطریفل و هلیله پرورده تناول کنند.

فساد رائحه ابط: و آن فساد رائحه مغابن و نتن عرق است و سبب عفونت وحدت اخلاط و معین بر این حرکات مشوشه مر اخلاط را همچون حرکت جماع و تأخیر غسل جنابت و تناول چیزی که او را خاصیت باشد در تحریک مواد ردیه به ظاهر بدن همچون سیر و پیاز بر توزه و خردل و حلبه و حلتیت و آنچه مشابه این باشد علاج او آن است

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۰۷

که هر روز شربتی از نبات تمر هندی به آب انارین و نبات و عرق گل و بید به آب سرد تناول کنند و تلین به مطبوخ فواکه‌ی انواع آن مناسب بود از ریاضت و آفتاب احتراز نمایند و مورد و شب یمانی بجوشانند و موضع را به آن بشویند و صندل و ورق سوسن بکوبند و بمالند یا مرداسنگ دانگی و اندکی کافور به گلاب بسایند و طلا کنند یا ورق گل و توتیا و سعد و سنبل بسایند و بمالند یا توتیای کرمانی چهار درهم قرنفل یک درهم بکوبند و به گلاب بسرشند و قرص سازند و در وقت حاجت پاره بسایند و در آن بمالند و کنکر و نفع و زرد آل بوی عرق خوش کند و اگر رائحه مغابن و انگشتان پای به سبب فربهی متغیر شود فصد کنند و به مطبوخ هلیله تنقیه کنند و از اطعمه خریفه و شیرینی احتراز نمایند و در آب سرد نشینند اگر وقت و سن مقتضی بود گل ارمی و مرداسنگ و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۰۸

گلنار و توتیا و حنا سوخته و پوست انار متساوی بکوبند و بر آن افشانند و اگر آن موضع متقرح شود به سبب عرق تیز به سرکه و گلاب بشویند و شب یمانی و کرم‌زج بکوبند و بر آن فاشانند یا آب مورد طلا کنند یا مرهم زردچوبه بمالند و اگر بوی سر ناخوش و نمقیه بده به حب ایاره قرص بنفشه کنند و توتیا و ورق سرو و مورد و مرداسنگ و وز سرد و سوخته و کندر بکوبند و به آب مرود بسرشد و طلا کنند نافع بود

[مقاله پنجم در ذکر حیوانات زهر دار و دفع ضرر آن مشتمل بر چهار باب]

اشاره

مقاله پنجم در ذکر حیوانات زهر دار و دفع ضرر آن مشتمل بر چهار باب.

[باب اول: در زهر و علاج انواع زهرها لادغه و مشرور]

باب اول: در زهر و علاج انواع زهرها لادغه و مشرور: همچنان که معرفت افع لازم است تا استعمال کنند معرفت صاره نیز واجب است تا از آن احتراز نمایند پس کسی که خائف

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۰۹

باشد از آن که او را زهر دهند باید که طعام و شراب از دست هر کس نخورد و بر گرسنگی و تشنگی در جائی که محل توهم بوده حاضر نشود و چه اثر زهر در این حال بیشتر و زود تر بشد و باید دانست که زهر در شیرینی‌ها و ترشی‌ها و چیزی که بوی آن تیز باشد دهند و کسی را که در این توهم باشد تریاق کبیر و اربعه با خود داشته باشد و احیانا بخورند و باید که هر روز دو سه دانه انجیر خشک بخرد و مشرودیطوس و همه مردم را باید که با چیزی شناسند نخورند و نبینند و بدست نگیرند و در زیر درختای بزرگ و در میان گیاه و نزدیک آشیانه لقلق و کلاغ نخسپند و در میان آب و چیزهای روان مثل روغن و عسل و دوشاب و سرکه و شراب احتیاط کنند پس نخورند و بدان که تأثیر زهر به یک هفته بود یا به جوهر آن چه کیفیت بود آکال بود همچو زنجار و یا مسخن و ملهب همچو

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۱۰

فرفیون یا مخدر و مبرد و همچو افیون یا مسدد همچون مرداسنگ و آنچه به جوهر تأثیر کند، همچون بیس و مرارات بود و کسی را که زهر داده باشند باید که قطعا خواب نکند و قی کند و معده را پاک گرداند و شیر نمک و مسکه بخورند و سعی کند که معلوم شود که چه زهر بوده تا علاج آن کند و به بوی دهن و قی استدلال توان کرد و اگر بعینه معلوم نشود و اگر در معده و امعا حرقه و لذع و التهاب خشکی دهن باشد دلیل آن است که زهر جار بوده است علاج آن قی کنند در روغن گل و بنفشه و نقوع فواکه و لعاب بنکو و شیر و روغن بادام و دوغ گاو و قرص کافور هر کدام که باشد برف سرد کرده بیاشامند و خیار و کاسنی و کاهو و کدو و شفتالو خورند و صندل و کافور و گلاب بر جگر طلا کنند.

تریاق طین مختوم: حب الغار و طین مختوم هر یک سه درهم و ایرسا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۱۱

دو درهم بکوبند و به زیت و مثقالی از آن خورند و این حقنه بکار برند.

صفت آن بنفشه و نیلوفر هر یک سه درهم عناب ده عدد سپستان بیست عدد سبوس جو نیم کوفته هر یک کفی روغن بنفشه بیست درهم و اگر چنانچه سبات و ثقل و جمود اعضا و لکنت زبان محسوس شود بداند که زهر بارده بوده است. علاج آن شراب کهنه با سیر و سداب بیاشامند و تریاق اربعه و یا مثرودیطوس مثقالی بخورند و ادویه که با سموم مقاومت کند شکوفه باقلا و ابهل و برنجاسف و گوشت راسو خشک کرده سرگین خرگوش و تخم شلغم و پرسیاوشان خبازی و دارچینی مغز خرگوش و آب ورق و گل ارمنی و بدان که زهر یا معدنی بوده، همچو زیبق و مرداسنگ و اسفیداج و زنجفر مرگ موش و زنجار و براده آهن و زرنیخ و آهک و زاج و شب یمانی یا حیوانی بود چون ذراریح و ارنب بحری و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۱۲

وزغ و صفدع و زهره افعی و پلنگ و ماهی سرد و شاء مغموم یا نباتی سیاه بود همچون بیش و قرون سنبل و البان و يتوعات و ماذریون و سقمونیا و بلادر و خرزهره و خربق و پوست ترن و تربد و غاریقون سیاه و افتیون و بیخ جوز مائل و شوکران و کماه و کندش و مغزهای گره گرفته.

معدنیات: و از آن جمله زیبق آنچه مصعد باشد قاتل بود و از شرب آن در شکم و امعاء و اسهال دم و ثقل و لسان حادث شود علاج او آن است که تخم شبت و ترب بجوشانند و با اندکی بوره و عسل بیاشامند و قی مکرر کنند اگر به آن سحج باشد سفوف ملین با روغن گل و شیر داغ کرده بخورند اما زیبق نگشته قاتل نباشد لیکن درد شکم آرد علاج آن قی و شراب کهنه بشد و اگر زیبق در گوش کسی ریزند موجب تشنج و اختلاط عقل و وجع شدید بود و تدبیر او آن است که به یک پای بایستد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۱۳

و سر را میل دهند و بر میجهند و روغن گرم در گوش چکانند و به کندش عطسه آرند و اگر بدینها بیرون نیاید میلی از رصاص در گوش کنند و می گردانند تا به آن متعلق شود بیرون آید اگر زنجفر و سک و مرگ موش باشد اعراض آن همچو زنبق مصعد و سک بود علاجش همان است مرداسنگ از شراب آن قولنج و عسر بول و ثقل زبان و معده و امعاء و ورم بدن حادث شود علاج آن تخم کرفس و شبت هر یک دو درهم بجوشانند و بره نیم درهم و عسل ده درهم در آن حل کنند و بیاشامند و قی کنند و جوارش سفرجلی مسهل فلافلی و شهریاران و زنجبیل هر کدام که باشد بخورند و غذا اسفیداج بگوش بزغاله چرب خورند علامت آن اسهال طبیعت و ادرار بول بود.

حسین: نوعی از سنگ چ باشد و از شراب آن خنق و قولنج حادث

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۱۴

شود علاج آن ماء العسل لعاب بنکو و به دانه تناول کنند اگر طبیعت محتبس باشد سقمونیا نیم درهم با شکر ده درهم بیاشامند اسفیداج از شرب آن فواق و معال و الم معده و خشکی دهن و تمدد و مراق حادث شود و زبان سفید گردد و بول سیاه شود یا سرخ علاج آن به طیبخ شبت قی کنند و دانگی سقمونیا با ماء العسل تناول کنند یا تخم کرفس و انیسون و رازیانه بجوشانند و بیاشامند یا کنجد تازه بخورند و شراب را سر آن آشامند اگر مفید نیفتد حقنه کنند زنجار و زرنیخ از خوردن آن پیچیدن شکم و قروح امعاء حادث شود نوره یعنی آهک وجع معده و خشکی دهن و عسر بول و اسهال دم و خنق و برودت اطراف حادث شود اگر بول کنند آهک با بول بیرون آید علاج مجموع بزرگ و خبازی و جرجیر بجوشانند و با عسل بیاشامند و قی کنند و شیر و لعاب بزرگ و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۱۵

مرو رشک خورند و مرقهای چرب با خبازی خورند براده آهن از خوردن آن وجع شکم و لهیب و صداع و خشکی دهن حادث شود علاج آن حسو چرب و شیر و روغن خورند و روغن گل و بنفشه با سرکه در سر مالند و اگر طبیعت بسته شود مسهلات مزلفه دهند زاج و شب از شرب آن سعال شدید حادث شود. علاج آن شرب شیر و مسکه و روغن باشد از آن جمله بیش بدترین زهرها

است و از شراب آن و ورم لہب و زبان دوار و غشی حادث شود علاج آن تخم شلغم بجوشانند و با روغن کهنه بیاشامند بعد از تریاق کبیر خورند و فادزهر بسایند و اندکی مشک بخورند.

فرون سنبل: از شرب آن سواد زبان و اعراض سرسام و بول دم حادث شود علاج آن قی کنند و بعد از آن قرص کافور با گلاب و دوغ

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۱۶

بخورند و آب خیار کده با شیر جو و لعاب بنکو و به دانه با روغن بادام یا برف سرد کنند و بخورند و ماست ترش نیز مفید بود. فرقیون: از آن اسهال مفرط و کرب و اضطراب و لذع معده و فوالم حادث شود یتوعات نباتی بود که آن را شیری باشد همچون شیر انجیر و چون پختند از او شیرینی ظاهر شود و از یتوعات آنچه مشهور است هفت است شیر مومادریون و عشر و لاغیه و عرطنیثا و ماهو دانه و خمسه الاوراق و از این المان اگر قدری تناول کنند اسهال مفرد پیدا شود تدبیر آن در ابتدا به شرب و رغن و مسکه کنند و بعد از آن قابضات مثل طباشیر و قرص کهربا یا رب به و سیب بدهند و گویند که دو درهم شیر شبرم قاتل باشد و در شرب آن آب برف بر بد نباید ریخت و سه درهم شیر عشر قاتل باشد و شارب آن نادر خلاص سقمونیا.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۱۷

سقمونیا: دو درهم قاتل باشد و کسر غائله و به دوغ و برف کنند و رب سیب و به و ریاس تناول کنند. ماذریون: دو درم قاتل باشد و از شرب آن قی و اسهال دم و لذع احشا و فواق و الم جمیع بدن حادث شود علاج آن شیر و روغن بسیار خورند اگر مفید نیفتد تریاق کبیر یا طین مختوم تناول کنند و بعد از سکون قی و اسهال آب کاسنی و غذا زرشک باشد و قلی خرزهره است بسیار از آن مهلک باشد و اندکی از آن موجب کرب و لهیب و انتفاخ بطن باشد و علاج آن قی کنند و بعد از آن لعاب بنکو و به دانه با روغن گل تناول کنند و پنجنگشت بجوشانند و بیاشامند و شیرینی‌ها و چربی‌ها خورند. بلادر اگر چه بعضی مردم می‌خورند و مضرت آن نمی‌دانند لیکن بعضی را از آن التهاب و حرقت فم معده و لذع امعا و بثور و آبله‌ها

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۱۸

در دهن و لب حادث شود گویند فادزهر مغز جوز است. علاج او آن است که به روغن کنجد و آب گرم قی کند بعد از آن با روغن بادام خورند و بنوماش با کدو اسفاناخ با مغز بادام تناول کنند و روغن بنفشه در بینی کشند و نقوع فوکه و ایار بیاشامند و در آب سرد نشینند و کندش شراب آن موجب غثیان و خناق بوز و خربق و غاریقون موجب تشنج و عرق سرد بود و خربق سیاه موجب اسهال و خناق و تشنج و خفقان و حرقت زبان جشا و نفخ بود و تربد زرد و سیاه همچنین باشد علاج مجموع قی و تناول شیر و روغن و اسهال را به ربوب و اقراص بارده علاج کنند.

لیوب: آنچه از تناول مغز باگره گرفته مثل مغز جوز و فندق و غثیان و غشی حادث شود.

افیون: موجب سبات و خدر و دوار و فواق بود و ثفل زبان و تاریکی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۱۹

چشم از آن حادث شود دو درهم از آن قاتل باشد خصوص که با شراب خورند علاج آن قی کنند حلتیت جنبدیستر و فلفل و ابله همه متساوی بکوبند و دو مثقال با شراب ریحانی بخورند و بدن را به روغن قسط و ناردین بمالند اگر طبیعت بسته شد حقه بکار دارند جنبدیستر اگر گنده شود زهر قاتل باشد و از آن اعراض سرسام حادث شود علاج آن قی باشد بعد از آن تناول حموضات مثل ترنج و لیمو و سرکه دوغ گاو با برف.

بزر الانجره و عنصل: از تناول هر دو مغص و قروح امعاء سعال علاج آن قی کنند و بعد از آن شراب بنفشه و خشخاش و لعاب بنکو به دانه تناول کنند جوز مائل یک درهم زهر قاتل باشد و اعراض آن دوار و سبات سکر و حمرات عین عرق سرد باشد و علاج آن

قی باشد به آب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۰
گرم و بوره و روغن کنجد و بعد از آن شراب ریحانی تناول کنند.

بیروج صنم: اعراض او همچو جزو مائل باشد علاج او آن است که نگذارند که به خواب رود دموی سرش بر می‌کنند تا بنه شود و در روغن کنجد و عسل و نمک و با آب گرم بیاشامند تا قی کنند و روغن گل و سرکه در سر بمالند شوکران از شرب آن خنقا و برد اطراف و ثقل بدن و تاریکی چشم حادث علاج آن قی کنند و شراب با فلفل بیاشامند و روغن گاو به افستین تناول کنند.
عنب الثعلب: روباه تربک سیاه و حب کمودت و خدر و خشکی زبان و فواق و قی الدم و سحج بود علاج آن قی کنند و بعد از آن شیر خرما با شیر بز بیاشامند با عسل و بادام تلخ نیز مفید بود و نخود آب با مغر خورند. کشتیر تر هر که بسیار خورند او را دوار و سدر و اختلاط

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۱

عقل و تچه صوت غثیان و سکرو غشی حادث شود بزرقطونا هر که بسیار بخورند و نبض و قوت او ساقط شود و بدن سرد گردد و ضیق نفس و خلق و خدر و غشی حادث شود علاج هر دو قی کنند به طیبخ ترب و شبت و عسل و بوره بعد از آن زرده بیضه فلفل و نمک و حرق مرغ فربه خوند و افستین فلفل و دارچینی با شراب مفید بود.

کماه: آنچه سیاه و طاوسی باشد و رائحه آن بگریهه بود قاتل باشد و اعراض آن خناق و ضیق و قولنج و غشی و عرق بود علاج آن قی کنند به آب ترب و فودنه و سکنجین و بوره و بعد از آن شراب صرف یا آبکامه نجاری بیاشامند و تریاق اربع و سنجرنیا و جوارش فلافلی و کمون با شراب خورند. کسب خره کنجد چون بغایت فشرده باشد و سرد نشده باشد از آن بیضه شود قال باشد علاج آن قی و تنقیه معده باشد.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۲

حیوانات ذراریح یک درهم قاتل باشد و از آن وجع مثانه و ورم قضیب و عانه و پیچیدن شکم حادث شود و بول نیاید و اگر آید خون باشد و گاه بود که سحج و غثیان و اختلاط عقل نیز حادث شود علاج آن قی باشد به روغن کنجد و آب گرم و بعد از آن قی شیر با لعاب به دانه بنکو یا آب توزک یا مسکه تناول کنند و به مرقه‌های چرب و روغن بادام و پیه بط و زرده بیضه و عسل مفید بود و رغن گل با سفیده تخم مرغ بزنند و در احلیل چکانند و ذرغه و حر با از تناول آن قی و در او دل حادث شود تدبیر آن قی باشد به طیبخ شبت و روغن کنجد و استعمال معالجات ذراریح ضفادع از کل آن خناق و اریکی چشمو کموت لون و دوار و حرقت حلق و اختلاط عقل و غشی و تشنج حادث شود علاج آن قی کنند به آب گرم و زیت و بعد از آن به حمام گرم روند و عرق

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۳

کشند و بدن به روغن قسط و ناردین و زنبق بمالند.

شواء مغموم: چون گوشت بریان کنند باید که سر دیگ بپوشند تا هوا به آن وزد که اگر پوشیده دارند از اکل آن بیضه و اسهال شود. علاج آن قی کنند و بعد از آن رب سیب و به باطین مختوم بخورند و معالجات هیضه به جا آورند و در آن روز از حمام و خواب احتراز نمایند. سمک بار و از خون ماهی سرد که در جای نمناک نهاده باشند قولنج و ضیق و غشی و عرق سرد حادث شود علاج آن قی باشد و بعد از قی تریاق اربعه و سنجرنیا و فلافلی و شراب مفید باشد مراره افعی زهر قاتل است معالج در آن مفید نیفتد اما فی الجمله قی متواتر بکنند به شیر و روغن و آب گرم بعد از آن تریاق کبیر و مشرودیطوس و فادزهر و دواء المسک بخورند مراره نمر زهره پلنگ قاتل است اما اگر از تناول آن سه ساعت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۴

بگذرد امید بر او می‌توان داشت و اعراض آن قی کراشی و یرثان بود و بوی صبر از دهن و بینی شارت آید علاج آن قی متواتر باشد و بعد از آن قی طین مختوم پنج درهم حب الغار پنج درهم پنیر مایه آهو بیشت درهم تخم سداب و مر هر یک درمی بکوبند و به عصل بسرشند و دو مثقال تناول کنند.

مراره سگ آبی: مقدار عدسی قاتل باشد علاج آن روغن گاو با دارچینی و حنطیانا رومی هر یک مثقالی و پز مایه خرگوش نیم مثقال بخورند. طرف ذنب ایل: سر دنبال گاو کوهی زهر است و از آن غشی و کرب حادث شود و علاج آن قی کنند بعد از آن فندق و فستق تناول کنند دم ثور اگر کسی خون کاو تازه بخورند او را اختناق و غشی حادث شود علاج آن به حقه و مسله باید کرد و قی کردن در این نشاید و ادویه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۵

که در بسته شدن خون در معده مفید باشد تناول کنند مثل انجیر خام و تخم کرنب و حلتیت و بوره و خاکستر چوب انجیر و شیر انجیر و فلفل و بیخ انجدان و پنیر مایه خرگوش یا سرکه و شیر بز نیز مفید بود عرق دواب از شرب عرق چهارپایان خصوص اسب خضرت و تورم روی و زبان و سیلان عرق متنن از بغل حادث شود علاج آن قی کنند به آب گرم و روغن کنجد و بعد از آن تریاق طین مختوم تناول کنند و شراب و روغن گل نیز مفید بود و لبن فاسد شیری که متغیر شده باشد اگر کسی بخورند او را دواز و هیضه و پیچیدن شکم گیرد علاج آن قی کنند روغن ناردین گرم کرده بر معده بمالند و اگر شیر در معده بسته شود علامت آن غشی و عرق سرد و نافض بود علاج آن مثقال پنیر مایه خرگوش با سرکه کهنه بیاشامند با فودنه پنج درهم یا حرف یا سرکه بیاشامند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۶

[باب دوم در گزیدن حشرات]

باب دوم در گزیدن حشرات اگر کسی را چیز بگزد و نداند که آن چه بوده است باید که بالا موضع گرنده را محکم ببندند و محل زخم را بکنند و بعد از آن مضمضه به سرکه و روغن کرده باشد با محجمه بکنند و اگر وجع بغایت باشد حجامت و ارسال علق کنند و سرگین باز و کبوتر و فودنه و کبریت و خاکستر چوب انجیر با بول و سرکه بر آن موضع طلا کنند و زیت و نمک و بوره ارمنی و سیر صحرائی و پشک بز و مشک طرامشع و حلتیت نیز مفید بود و تریاق کبیر و اربعه تناول کنند و با عراضی که ظاهر شود اگر نتوان دانست که کدام نوع بوده است استدلال کنند و به علاج که خاص به آن باشد استعمال کنند.

لذع حیات: مار به انواع است و بدترین آن افعی باشد علامت گزیدن او آن است که از موضع گزیدن خون بیرون آمد و بعد از خون صدید و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۷

متورم شود و رنگ سبز گردد و خشکی دهن و التهاب و عرق سرد و تواتر نفس و غشی و رعشه فواق و سر بول علاج او آن است که سر جراحت را بیشتر فراق کنند و محجمه بر آن نهند و مضمضه به شراب ریحانی بکنند بعد از آن به روغن گل و آبکامه مس کنند و بعد از آن ادویه حاره مثل سیر و پیاز و بوره ارمنی و زفت و چاو شیر و فرفیون بر آن موضع نهند اگر خروسی بریان کرده همچنان گرم بشگافند و بر آن موضع نهند مفید بود و اگر آن عضو را قطع توان کرد تا دیگر اعضا سالم بمانند و تریاق کبیر و مژودیطوس و تریاق افعی تناول کنند و سیر و پیاز و گندنا و حرمل با شراب کهنه بخورند و انیسون و تخم کشوٹ و تخم فلفل هر یک ده درهم زراوند جنیدستر هر یک پنج درم بکوبند و با عسل بسرشند و سه درهم با شراب تناول کنند و روغن کهنه و

گوشت را

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۸

سوشور کرده خشک شده مقدار سه درهم و سرطان بریان کرده نیز مفید باشد که قطعا به خواب نروند و در میان شیر نشینند و اگر جمیع بدن متساوی شده باشد تریاقات استعمال کنند و ادویه اطلیه و اضمده بکار دارند و گویند اگر پیازی بحری بخایند و آب او فرو برند و ثقل او بر موضع زخم نهند مفید افتد و سداب و مرزنجوش و حلتیت با شراب مفید بود و بول آدمی نیز آورده‌اند معجون نافع حب الغار ایرسا زنجبیل زراوند هر یک پنج درهم سداب بر وی کند هر یک چهار درهم کرسنه سه درهم بکوبند و به شراب بسرشد و مثقالی با شراب بخورند و گویند اگر مهره مار بر خود بیاویزند بسایند و لعق کنند.

لذع و عقارب: عقرب ماده بزرگتر بوده و گزیدن آن سخت باشد و از گزیدن عقرب خفقان و استرخاء بدن و برودت اطراف حادث شود و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۲۹

گاهی احساس سرما کند و گاهی احساس لهیب علاج او آن است که الا موضع را ببندند و آن را بکنند و عقرب بکوبند و بر آن نهند یا حلتیت و سیر و عاقرقرا با مغز فندق بزرگ و کرب و نمک و بر آن طلا کنند و گویند اگر موش یا ضفدع زنده بگیرند و نیم کنند و بر آن نهند مفید بود و انجیر خام و لعاب بزرگ و خطمی با نمک و عصاره سداب و باردوج و بیخ حنظل و عصاره خندقوی نیز مفید بود کبر و افسنتین و زراوند و کاسنی بروی بکوبند به عسل بسرشد صبی را دو دانگ و دیگران را چهار دانگ بدهند یا آنکه سیر و جوز هر یک ده درهم سداب حلتیت مر هر یک پنج درهم بکوبند و به انجیر بسرشد و سه درهم بخورند و از ادویه مفتحه احتراز نمایند و گفته‌اند اگر کسی کرفس خورده باشد او را عقرب بگزد و خلاص نیابد و اگر ترب و بادروج خورده باشد مضرت به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۳۰

او نرسد و نوعی از عقرب هست که آن را جراره می‌گویند و آن خرد باشد و دنبال بر زمین کشد زهر آن گرم باشد و آن در نواحی اهواز و خوزستان و عسکر باشد و کسی را بگزد بعد از یک روز یا دو روز اثر کند و از آن نادر خلاص یابد و اطبا آنجا معالجه آن به فصد کنند و فی الحال شیر بیاشامند و موضع را محجمه مص کنند و جندبیدستر و فرفیون طلا کنند و این تریاق و دهند و صفت آن کاسنی بری خشک برگ کبیر جنطایان افسنتین کشنیز خشک متساوی کوبند و به آب سیب بسرشد و دو درهم از آن با شراب سیب ترش بدهند و اگر از آن التهاب شدید حادث شود شراب فواکه با برف نهند اگر خفقان عارض شود شراب سیب و قرص کافور و اگر طبیعت محتبس باشد حقه کنند اگر زبان متورم شود و فصد عرق زیر زبان کنند و به آن کاسنی غرغره کنند و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۳۱

غذا غوره و انار خورند و من مجربات الحفره النبوه فی لذع العقرب مخلصه در آن بجوشانند و موضع به لذوغ در آب نهند یا فاذزهر حیوانی به عرق گاوزبان بسایند و بر آن موضع نهند و شرا بحماض به عرق گل با شربت بخورند و غذا نخودآب و مرغ و تریاق اربعه نیم مثقال فرو برند نهش رتیلا و عنکبوت رتیلا نوعی از عنکبوت باشد بر وی نقطه‌های سیاه باشند و نزدیک دهن او دو شاخ باشد و به آن بگزد و او را اصناف هست بدرین آن مهمری و آن شیشه است به پروانه علاج گزیدن رتیلا- آن است که موضع را بکنند و به حمام روند و آب گرم بر آن ریزند و موضع زخم را به مرو نمک و خاکستر چوب انجیر و اقلیمیا و آهک تمضید کنند و شونیز و تخم کرفس بخورند و این تریاق تناول کنند صفت آن فلفل زراوند ایرسا ناردین عاقرقرا دوقو زیره کرمانی بوره ارمنی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۳۲

مایه خرگوش دارچینی میوحب بلسان سرطان نهری عصاره خشخاش متساوی بکوبند و به آب کبر بسرشند دو درهم تناول کنند و اگر از گزیدن عنکبوت ریاح و قراقر شکم و قشعریره و بوردت اطراف و انتشار قضیب حاث شود علاج او آن است که به حمام روند و عرق بکشند و شونیز و سداب و سعد هر یک پنج درهم با شراب صرف بخورند و نوعی از عنکبوت است که آن را عنذب گویند سیاه و پای کوتاه بود و از گزیدن آن حکه زهر او جاذب بود به خلاف دیگر علاج آن فصد کنند و تمر هندی و نبات به آب خیار و کدو و سکنجین تناول کنند و تلین به مطبوخ فواکه یا نقوع فواکه و اگر آن موضع متقرح شود تدبیر قرحه کنند و اگر متعفن شود به آهن جدا کنند و نوعی دیگر است که آن را فهد گویند و آن عنکبوتی سفید بود بر او نقطه‌های سیاه بود و دست و پای او بغایت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۳۳

کوتاه باشد همچون یوز بر جهت و مگش گیرد و از گزیدن آن حکاک حادث شود آن را به حضض و روغن گل طلا کنند و بیخ کرفس و سرکه بجوشانند و بر آن ریزند و نوعی دیگر است که قدم او بسیار است و دراز بود و از گزیدن آن وجع معده قی و عسر بول و قولنج حادث شود و علاج لذع آن همچون علاج رتیلا باشد قمله النثر هامة الیت، همچو قرادی خرده و از گزیدن آن رعاف و بول و نفت دم حادث شود علاج آن رب سیب و به و ب برف تناول کنند و شیر تخم توزک و آب کاهو و کاسنی و خیار و کدو بیاشامند و طین مختوم و جدوار با شیر مفید بود و موضع را به آب کاهو و کاسنی و صندل صرخ و فادزهر طلا کنند زنبور زنبور به انواع است بعضی بزرگ و سر او سیاه باشد بعضی سفید به لون باز باشد و این دو صنف بدترین زنبور است و بعضی کوچک باشد علاج آن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۳۴

است که موضع لسع را به شیر ستر یا سوزن فراخ کنند و مص نمایند و شراب ریاس و غوره و لیمو با عرق گل و بید با هم تناول کنند و آب رمانین و آب خیار و کدو بیاشامند و موضع را به آب خبازی و بادروج و روباه تربک طلا کنند یا آب سک یا انجیر و سرکه به آب غوره و گل با سرگین گاو یا ورق کنجد طلا کنند و گزیدن نحل که مگس انگین است و زنبورهای خرد اسلم باشد و نحل انیش در عضو رها کند. عصابه چون بگزد دندان‌ها خرد و باریک سیاه در موضع گزیده رها کند تدبیر او آن است که آن دندان‌ها بیرون آید و موضع را مص کنند و در آب گرم نهند تریاکی که در گزیدن رتیلا ذکر رفت بخورند سام ابرص نوعی از وزغه است و او کوچک باشد بر او نقطه‌های سیاه باشد او نیز چون بگزد دندان‌ها در عضو بگذارند بعد از آن برفق جدا کنند تا دندان بیرون آید و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۳۵

باقی علاج او همچو گزیدن مار باشد سالامند را هامة ای است شبیه به عصابه چهار پا دارد گویند اگر در آتش افتد آتش را بمیراند و نسوزد و از گزیدن او حرقت شدید و التهاب ورم زبان حادث شود علاج او آن است که موضع را محجمه مکرر مص کنند و شیر با لعاب بنکو و به دانه با شیر تخم توزک با روغن گل و بنفشه تناول کنند و مسکه و مرقه‌های چرب خورند عسل و راتینج نیز مفید بود و گوشت ضفدع و خایه سلحفات بر موضع نهند الاربعه و الاربعین هزارپای باشد به گزیدن او سرکه و نمک طلا کنند و نوعی از او است که او را دو نیش باشد چون فرو در عضو بگذارند و خود نیفتد و حرکت بکند علاج او آن است که او را بکوبند و بر آن موضع نهند و زراون جنطیانا و پوست بیخ با شراب بخورند ضفادع آنچه بری باشد گزیدن او سهل باشد علاج آن چون علاج زهرهای سرد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۳۶

باشد اما آنچه بحری بود از گزیدن آن ورمی عظیم ظاهر شود و گویند بر جهت و به مردم افتد و اگر نتواند رسید نفخه بدهد و مضرت رساند علاج آن تریاق کبیر و مشرودیطوس خورند و معالجه گزیدن رتیلا استعمال کنند.

[باب سوم در گزیدن آدمی و چهارپایان]

باب سوم در گزیدن آدمی و چهارپایان. آدمی اگر محرومی مزاج باشد و گرسنه بود گزیدن او بد باشد علاج او آن است که زیت را بر آن موضع بمالند و آرد باقلا و سرکه و یا بیخ رازیانه و عسل با پیاز و عسل با خاکستر و استخوان گوساله و سرکه طلا کنند و اگر متورم شود مرداسنگ و قنه زیت و پیه و شمع مرهم سازند و بمالند عض شیر و پلنگ بر گزیدن و جراحت چنگال حیوانات راوند و ایرسا و عسل طلا کنند بعد از آن به سرکه بشویند و مرهمی از ایسا و زنجار و چرک نقره و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۳۷

توبال مس در شمع و زیت بمالند عض یوز را و لاپیاز و خاکستر زرد بادام تلخ و سرکه طلا کنند مرداسنگ بیخ رازیانه و عسل بر آن نهند

عفص گرک و سگ: در آن موضع سرکه بمالند و بوره ارمنی با سرکه طلا کنند با پیاز و نمک و سداب و بادام تلخ و باقلا بکوبند و با عسل طلا کنند یا ورق خیار و فودنه با سرکه و نمک با شراب یا آبکامه به آن نهند.

عض کلب: کلب سگ دیوانه باشد از گزیدن آن وسواس و افکار فاسده و اختلاط عقل و فواق و تشنگی و خشکی زبان و تشنج اصابع حادث شود و از مردم و جای‌های روشن گریزد و اعضا خصوص روی سرخ شود و در روی تفرح پیدا شود و آواز بگیرد و از تشنگی فریاد کند و چون آب ببیند بترسد و دور شود و باشد که آواز سگ کند و خواهد که مردم را بگذرد و هر چه ببیند تصور سگ کند حتی که اگر خود را در آئینه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۳۸

ببیند پندارد که سگ است و باشد که منی از ایشان روان شود و اکثر تشنج ذکر و عرق سرد و غشی شود دلیل موت باشد چون کسی را بگذرد یا کسی از فضلش آب و طعام بخورند او را همین حالات شود و بعضی را این عوارض بعد از شش روز و بعضی را بعد از شش ماه حادث شود و بعد از هفت سال نیز گفته‌اند و سگ در خریف و ربیع دیوانه شود علامت سگ دیوانه آن است که گرسنه و تشنه باشد و طعام و شراب نخورند و از آب گریزد و چشم او سرخ بود و گوشت‌ها آویخته و زبان به در افتاده و از بینی و دهان لعاب آید و پشت او بر آمده و کج شده باشد و خائف باشد و از آب بترسد و باشد که چون با ببیند از ترس بمیرد و چون مستانه به راه رود و آواز گرفته باشد و چون شخصی را به ببیند حمله کند و سگان از وی گریزند و کلب را حالی جذام شود و گرگ و شغال و روباه را شونیز

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۳۹

دیوانه شوند و کسی را که سگ بگذرد باید که نیک تحقیق کند که این سگ دیوانه بود یا نه و تجربه به آن کند که پاره نان بخونی که از آن موضع آید بیالایند و پیش سگان اندازند اگر بخورد و بمیرد سگ دیوانه بوده است یا شاه‌بلوط و جوز بکوبند و شبی بر آن موضع نهند و پیش مرغ اندازند اگر بخورد و بمیرد سگ دیوانه بوده است علاج او آن است که جراحت را بگذرانند که ملتحم نشود بخلاف جراحتی که از گزیدن کلبی شود که دیوانه نباشد و باید که سر جراحت باز کنند و محجمه مکرر مص کنند تا خون بسیار بیاید و ادویه محرقة و مفرحه مثل خردل و جاوشیر و جوز و فلدفیون نمک و بول آدمی با خاکستر رز و نمک و پیاز و جرحیر با سرکه بر آن نهند و یا نمک و زنگار هر یک سه درهم و نوشادر دو درهم قلع‌دیش هشت درهم اسقیل بریان شانزده درهم سداب

چهار درهم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۰

نحاس سوخته چهار درهم بکوبند و با پیاز عنصل و سره بسرشند و طلا کند یا داغ کنند و این تدبیرها در ابتدا باید کرد و تا جذب سم بکند بخارج اما چون هفته بگذرد و تنقیه به مطبوخ هلیله و اف تیمون کنند و این حب نیز مفید بود صفت آن سنا پنج درهم هلیله کابلی هفت درهم اف تیمون مثقال و نیم نمک هندی نیم درهم غاریقون نیم درهم بسفایج و حجر ارمنی هر یک مثقال بکوبند و به آب بالنکو بسرشند و دو مثقال و ماء الجبن نیز با اف تیمون مفید بود و غذاهای چرب و گوشت مرغ و کبک و دراج فربه خورند و شیر و شراب کهنه بیاشامند و آبی که خورند باید که چند نوبت آهن سرخ گردانیده در آن اندازند و باید که حلیتی کنند تا آب بخورند و الا بیم هلاک باشد و گویند اگر از پوست کفتار و سگ دیوانه آب خورند نافع بود یا انای که از زر خالص ساخته باشد یا از چوب یا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۱

از پوست و اگر جگر سگ دیوانه بر موضع گزیده نهند یا بریان کنند و بخورند مفید بود جنطیانا و چشم سرطان حضض حلتیت طین مختوم با شراب بخورند و ضماد سازند و تریاق کبیر و اربعه تناول کنند از سرما و حمام اجتناب نمایند صفت دوان الصرطان سرطان نهری زنده در دیگ مسی نهند و به هزیم آتش کنند تا بسوزد و ده درهم از آن با ده درهم جنطیانا و پنج درهم کندر بکوبند و روز اول مثقالی و روز دوم دو مثقال و روز سوم سه مثقال با روغن بخورند و دواء الذراریح نیز مفید بود صفت آن ذراریح بزرگ سرو قدم جدا کرده یک مثقال عدس مقشر یک مثقال زعفران سنبل قرنفل دارچینی هر یک پنج درهم بکوبند و به آب بسرشند و قرص سازند و یک درهم از آن به آب گرم بخورند و از سرما و حمام احتراز نمایند و عض تمساح و سگ آبی و ماهی سیاه موضع

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۲

گردن آن را به عسل و بوره ارمنی طلا- کنند و نمک و سرکه در آن بمالند بعد از آن که پاک شود و پیه مرغابی و مرغ و گاو کوهی نهند و اگر پیه تمساح به دست آید بهتر باشد باقی علاج او همچون علاج عض کلب و کلب غیر کلب بود. عض سنور را اگر گزیدن گر به وجعی حادث شود و پیاز و پودنه یا شونیز و کنجد ضماد سازند و ببندند نافع بود عض راسو اگر کسی را بگزد و سیر و پیاز بجوشانند و ضماد کنند یا کرسنه و انجیر خام ضماد سازند و شراب صرف بیاشامند و اگر پوست بکشند و بر آن موضع نهند وجع را سکن کند.

[باب چهارم در دفع هوام و طیر و حشرات و بهائم]

باب چهارم در دفع هوام و طیر و حشرات و بهائم اگر؟؟؟ و فودنه و پنجنگشت در خانه و نزدیک مرقد نهند هوام بگریزد و تبخیر به چوب زرد انار و بیخ مهک و قنه و فودنه و مقل و سکنجین و حلتیت حب الغار

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۳

و اشنه و قرون و اضلاف و جوافر حیوانات همین خاصیت دارد نگه داشتن لقلق و حاس و مرغابی و خارپشت و گاو کوهی و کوسپند و راسو گربه و در خانه‌ها مفید بود و اگر ریسمانی به قطران آلوده کنند و گرد مرقد بگردانند هیچ گزینده نزدیک نیاید و اگر چراغی دور از مرقد ببند حشرات پیش چراغ گردند و پیش مرقد نیایند طرد حیات از دود کردن شاخ گاو کوهی و سم بز و موی آدمی ذرفت ماران بگریزند و اگر موضع را به آب نوشادر و خردل زنند مار بمیرد و آب دهن روزه‌دار خصوص که نوشادر

در دهن گیرند چون در دهن مار اندازند فی الحال بمیرد و مار نزدیک نوشادر نگردهد. طرد عقارب از شاخ گاو کوهی و آب تربد بادروج عقرب بگریزد و دود کردن به عقرب و کبریت و سم جزو زرنیخ و پیه بز به روغن گاو و آب حلتیت در خانه ریختن خاصیت دارد اگر میعه ذرنیخ و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۴

پشک گوسفند و پیه گاوز با هم بیامیزند و بر سوراخ عقرب به آن دود کنند عقرب بیرون آید اگر بیخ ترب پاره کنند و بر در سوراخ عقرب نهند بیرون نیاید طرد براغیث اگر حنظل دو سداب بجوشانند و در خانه بریزند کیک بگریزد طرد پشه اگر به چوب و ورق سرد و برگ جوز و شونیز مورد و سرگین گاو کبریت و حرمل دود کنند پشه بگریزد اگر افستین و حرمل بجوشانند و در خانه بریزند و اگر بدن به روغن ترب مبالند پشه بر آن نشیند و طرونمل مورچه از مقناطیس و زفت و حلتیت و زهر گاو و دود کبریت و قطران بگریزد و طرد ذباب اگر زرنیخ در شیر گاو حل کنند و بنهند تا مگس بخورد و بمیرد و همچنین از بوی کندش بگریزد زنبور اگر سیر و کبریت دود کند زنبور بگریزد و اگر بدن به آب خطمی و خبازی و زیت بیالایند زنبور بر آن نشیند.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۵

طرد ارضه: اگر پر هدهد و کلنگ و گشنیز خشک و فودنه بسوزانند زشمیر بگریزد و اگر بورق و خیار دود کند فنافس بگریزد و اگر افستین و فودنه و پوست ترنج در میان جامه ریزند سوس در آن نیفتد طرد و قتل موش اگر مرداسنگ و خریق و بزر البنج و بیخ کرنب و بصل الفاره و مرگ موش و خبث آهن و زعفران هر کدام که باشد در چیزی کنند که موش خورده و بمیرد اگر موش را در خانه بکشند یا پوست بکشند یا گوش و دم ببرند و رها کنند دیگر موشان بگریزند طرد را سو از بوی سداب راسو بگریزد طرد بهائم و قتل آن ورق آزاد درخت و خرزهره جمع بهائم را بکشد اگر سگ و گرگ و خوک و خرق سیاه بخورند بمیرند خائق النمر گیاهی بود که پلنگ را بکشد و خائق الذئب گیاهی است که گرگ را بکشد و بادام تلخ و زهره روباه را بکشد و گرگ از جائی که عنصل باشد بگریزد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۶

و از آنجا نفرت گیرد و الله اعلم

[فن دوم در ادویه و اغذیه و اشربه]

اشاره

فن دوم در ادویه و اغذیه و اشربه مشتمل بر دو مقاله

[مقاله اول در ذکر بعضی از ادویه مفرده و اغذیه مشتمل بر هفت باب]

اشاره

مقاله اول در ذکر بعضی از ادویه مفرده و اغذیه مشتمل بر هفت باب.

[باب اول در طبائع ادویه و تأثیر آن]

باب اول در طبائع ادویه و تأثیر آن: بدان که هر چیزی که آن را در بدن تأثیر از کیفیات باشد چون وارد بدن شود از حرارت غریزی

او متأثر گردد و اگر در بدن تأثیر زیاده از کیفیت که بدن را حاصل شود نکند آن چیز را معتدل گویند اگر در کیفیتی زیاده تأثیر کند اگر آن تأثیر محسوس نشود به آن کیفیت رجه اول و اگر مخصوص شود اما مضر نباشد درجه ثانیه بود و اگر مضرت رساند لیکن مهلك نباشد آن در وجه ثالث و اگر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۷

اضرار آن به هلاکت رسد درجه رابع بود چنانچه ادویه مسیه باید دانست که تأثیر که در خارج باشد و در داخل نه همچون پیاز که ضمد آن مفرح و اکل آن نه بالعکس این همچون اسفیداج که اکل آن قاتل بود و ضمد آن نشاید که تأثیر خارجی دوا مضاد تأثیر داخل بود همچو گشنیز که در داخل تغلیظ و و تبرید کند و در خارج تحلیل و بدان که بعضی ادویه را قوای مختلفه باشد و شاید که آن فوت او چنان مستحکم باشد که آتش آن را به تحلیل نبرد و همچون شب شاید که آتش آن را به تحلیل برد اما به طبخ به تحلیل نرود و همچو بابونه که در وقت قابضه محله است و به طبخ به تحلیل نرود و هیچ کدام زائل نشود و شاید که طبخ آن را به تحلیل برد لیکن بغسل زائل نشود همچو عدس که به طبخ قوت محله و به تحلیل برو دو قوت قابضه باقی ماند و شاید که قوت او نه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۸

چنان ضعیف بود که به غسل زائل شود همچو کاسنی که مفتوح و مبرد است و شستم قوت تفتیح و تلطیف او به تحلیل برود و تبرید باقیمانده چون ادویه مفرده بسیار است و معرفت کیفیت و خاصیت آن را قوانین است و ذکر آن به تطویل انجامد بذکر بعضی ادویه که احتیاج به استعمال آن بیشتر است اکتفا می نماید ادویه که در درجه اول از حرارت مشترکند بوره اذخر ایرسا یاسمین حله اظفار الطیب جوز هزارچشان فراسیون کندر سلیخه نمام صبر عنبر خندقوقی شبت و آنچه در درجه سوم از او مشترکند شونیز اسقیل برنجاسف سیر رازیانه راسن شیخ حب بلسان قرنفل صعتر فودنه فرنجمشک سعد قطر قردمانا مرزنجوش اقحوان مشک طرامشع سگ اسارون تلخ ابهل کرویا مرماحوز انیسون حرمل زرنباد افتیمون کرفس رومی زوفا خشک حماما زراوند؟؟؟ زنجبیل کبر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۴۹

زعفران کبری، پنجنگشت، جندیدستر، وج، دارچینی، دارفلفل، پیاز، حاشا و آنچه در درجه چهار مشترکند حرف کندش مویزج مامیران فلفل خردل ادویه که در درجه اول از برودت مشترکند هلیله آمله بوط خیارشنب اسفاناخ بسد بنفشه گل سرخ و آنچه در درجه دوم از او مشترکند گلنار زرشک به زرد آلود بنکو لسان الحمل، دم‌ال‌خوین، حماض، مرو و آنچه در درجه سوم از او مشترکند کاهو کشنیز حماض توزک زعرور کماه مازو صندل کافور و آنچه در درجه چهارم از او مشترکند جوز مائل بنگ سیاه ادویه که درجه اول از رسوبت مشترکند آلو نخود اسفاناخ گاوزبان مغاث خیارشنب و آنچه در درجه دوم از او مشترکند آلو نخود اسفاناخ گاوزبان مغاث خیارشنب و آنچه در درجه دوم از روست مشترکند ترنجبین توزک بنفشه بنکو زردآلود زوفا و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۵۰

آنچه در درجه سوم از او مشترک کاهو فطر ادویه که در درجه اول از بیوست مشترک اذخر و فنقد حله زعفران اشنه بابونه بحه الخضرا اسفند پرسیاوشان و آنچه در درجه ثانی از او مشترکند مرحاشا کمادریوس گلنار صندل حماض کندر سوسن گل سرخ زنجبیل دارفلفل هزارچشان درونج جعه حب بلسان ایرسا دم‌ال‌خوین سارون بوره ثمد آبنوس برنجاسف بسد پنجنگشت اقحوان جنطیانا ابخره، حب البان، هلیله، آمله، افسنتین و آنچه در درجه سوم از او مشترکند ابهل، سقمونیا، سیر، شونیز، افاقیا، راسن، انیسون، قرنفل، افتیمون، بلوط، جندیدستر، دارچینی، قسط زعرور صبر قردمانا، وج صعتر، زوفا فودنه، زراوند، فراسیون، فرنجمشک، سماق زرنباد، حماما زیره نانخواه سعد کبریت، مرزنجوش نمک مشک طرامشع و آنچه در درجه چهارم از او مشترکند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۵۱

آهن کندش مویزج مامیران خردل فلفل سداب بری مسهلات صفرا هلیله زرد تمر هندی ترنجبین بنفشه افسنتین سقمونیا لبلاب اجاص شاهتره صبر گل سرخ غیر خشت مسهلات بلغم شحم حنظل قنطوریون با هیزهرج غاریقون حب النیل تربد بسفائح حرمل مسهلات سودا هلیله کابلی بالنکو افیتیمون اسطوخودوس حجر لاجوز بسفایج غاریقون کشوث حب النیل سنا آمله مقیات تخم ترب کندش کنگرزد خربق مویزج تخم شبت پوست تخم جریر، تخم خربزه، نمک، لوبیاء سرخ، آب کدو و ماء العسل تخم ماذریون بوره سکنجبین مفتحات ادویه که سده بگشاید ترمس اذخر شاهتره غاریقون رازیانه انیسون قنطوریون افسنتین صعتر قردمانا اسطوخودوس عود فاوانیا افیتیمون جنطیانا فراسیون زیره کرمانی ایرسا نانخواه حماما هلیون دارچینی زعفران کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۵۲

مرزنجوش کرفس کبابه، کرسنه، حاشا، کشوث، حرمل ملطفات ابهل اسقیلی، حماض، سرکه، اقحوان اسطوخودوس حب البان انجره بوره جندیدستر خردل قرطم سیر اذخر پنجنگشت بابونه، دارچینی، جعده، وج، زوفا، قسط، صعتر، قردمانا فودنه زراوند حرف، حاشا، حرمل، کماذریوس، مشک طرامشیع، ایرسا نام، سداب نانخواه، سکنجبین، عاقرقرا. مدرات ادویه که ادرار بول و حیض کند ابهل اقحوان ترمس شونیز انیسون رازیانه انجدان قنطوریون برنجاسف قردمانا بابونه پرسیاوشان قسط کبابه جندیدستر فراسیون عروق عود فاوانیا جنطیانا نانخواه بابونه قسط جاوشیر تخم کدو و دارچینی جعده سداب سعد میعه سلیخه نام حبه الخضرا مفتتات ادویه که حصات را بریزاند اسارون برناسف صغ آلو کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۵۳

تخم خربزه خشک سیواوشان نخود سیاه حجر الیهود بادام تلخ رمد سکنجبین رازیانه قابضات ادویه که طبیعت را ببندد بلوط رتنج بسد باقلا- جوز سرو گاورس اذخر، تخم گل، مورد و عنبر گلنار، دم الاخوین، زعرور، نخود، ورق و طباشیر مصطکی کهربا، طین مختوم، شاهسفرم، بارتنگ، محلات ادویه که غلظ و صلابات راه به تحلیل برد کماذریوس کبر حاشا، زرآون، اکلیل، وج، خرزهره، هزارچشان، جعده، جاوشیر، اشق برنجاسف، پرسیاوشان، اسقیل بابونه، روباه تربک، اذخر، باقلا، اسارون، اقحوان خطمی، زفت صمغ بطم لادن، نام، سوسن، ترمس ققاء الحمار، غارقنه مرزنجوش، فودنه خردع، ملینات ادویه که صلابات را نرم کند اصطرک بزرگ راتینج مقل سعد روغن خروج دنبه پیه بط پیه مرغ مغز ساق گاو زفت صمغ بطم منضجات ادویه که اورام و صلابت کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۵۴

را نضج دهد اکلیل الملک بزرگ زعفران ایرسا کرنب صمغ بطم لادن مریمه انجیر موم خطمی زرشک مفشیات ادویه که نفخ و ریح را بکشند و به تحلیل برد انیسون بسباسه افیتیمون بنجنگشت جاوشیر تخم کدو و زنجبیل، قردمانا، مقرحات ادویه که عضو را ریش کند و بسوزاند اسقیل زرنیخ یتوعات سرگین کبورت آهک قسط سنباده فرفیون صابون سداب فودنه راسن ذراریع ادویه که تسکین وجع کند افیون پیه بط توزک سفیده تخم مرغ بیخ بیروج کتیرا نشاسته صمغ اسفیداج ادویه که سر گران کند و خواب آرد کاهو شبت اقحوان زعفران حماما تفاع مر شقائت اصطرک شاهسفرم ادویه که کرم شکم و گوش بکشد برنج کابلی افسنتین جعده زوفا کرویو حرف فودنه قبیل شونیز شیخ ورق شفتاول ترمس ادویه که منع رعاف و نفث و اسهال دم کند اثمذ زرشک باردوج بلوط دم الاخوین

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۵۵
 بسد گلنار تخم حضض گل ارمنی گهربا کافور کندر لسان الحمل زیره مصطکی نعناع نشاسته به مازو و قنطورین بزر البنج ریوند شادنه جوز سرو گشنیز ادویه که قروح را مندمل کند گلنار شمد صمغ آلو انزروت اسفنج ورق بلوط دم الاخوین زفت زراوند لسان الحمل زیره ایرسا صبر طین مختوم ادویه که قروح و نحه را پاک کند ابهل و زفت نمک آبکا ایرسا راتینج عسل حب بلسان ادویه که گوشت زیاده از قروح زائل کند انزروت اشنان نمک مرداسنج توبال مس صدف زنگار ادویه که قروح را خشک کند توتیا صبر

صدف سوخته انزروت اشنه خرما سوخته آهک شسته ادویه قلبیه مقویات دل یاقوت کهربا کافور گاوزبان به سیب امروز گشنیز خشک طباشیر طین مختوم زرنباد زعفران دارچینی گل سرخ درونج هلیله، بسد بالنکو، بادروج، تمر هندی، انار شیرین، صندلین، کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۵۶

ریباس شقاق، قاقله، خرفه، فستق زر نقره، عنبر عود نعناع، سوسن، سنبل سعد سلیخه، فرنجمشک عود فاوانیا نمام نیلوفر مورد اسطوخودوس اترج ابریشم بهمین بسفایج جدوار نارمشک نارنج پوست ترنج ادویه که مقوی معده باشد پوست ترنج آمله هلیله بالنکو جوزبوا دارچینی گل سرخ زرنباد طباشیر کندر کرد یا سعد مصطکی مشک طرامشیع نعناع سلیخه سماق سفرجل، قرنفل قرفه قاقلا- اذخر ساذج هندی ادویه مقوی کبد اشنه اظفار؟؟؟ حب الزلم، باقلا، نخود، لویا قرفه، خولنجان، دارچین، بسباسه، چلغوزه، فندق، فستق، کتیرا، حلتیت، قسط زرنباد، خصیه الثعلب، شقاق، زنجبیل، سورنجان، سفقورن بیضه کبوتر، گنجشک نر، کبک، بره، پنیر مایه شتر، شیر میش، انگور، انجیر، رطب، نارجیل، مغز بادام، مغز جوز.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۵۷

[باب دوم در حبوب]

باب دوم در حبوب گندم گرم: تربد درجه اول و نان او بهترین نان‌ها بود و غذا تمام و نیکو دهد و نان تنگ غذا کمتر دهد و دیر گوار بخلاف کرده و نان با روغن غذا تمام دهد و دیر گوارد کلیچه فربه کند اما سده آورد معده را مضر باشد جو سرد و خشک است به درجه اول و غذا کمتر از گندم دهد و زود گوارد و او را با زعفران و روغن پزند یا با شیرینی و شیر بز خورند.

گاورس و ذرت: بارد و یابس است غذا اندک دهند و قابض باشند و مصلح آن شیر و روغن است عدس بارد یابس است تسکین و تغلیظ خون کند و دیر گوارد و سوداوی بود و خواب‌های آشفته آرد و آب مطلق جرم آن قابض بود آن را با چغندر خورند باقلا بارد و یابس بود غذا اندک دهد و آب او لطیف بود و ریه و حلق و امراض سینه را مفید بود اما نفاخ باشد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۵۸

مصلح آن نمک و صعتر باشد نخود حار رطب است، غذا بسیار دهد و تقویت باه و ادرار و تفتیح کند و صفاء لون و تسمین بدن پدید آرد و آنچه سیاه و سرخ بود گرم و تر باشد او را آن بیشتر لویا قریب استبه نخود او را ربول را مقوی بود بنوماش بارد و رطب است و کیموس او محمود بود و بت‌های گرم و سرفه را مفید بود و دندان را مضر باشد و مصلح آن مغز بادام کنجد حار رطب است و دیر گوارد افساد غذا کند و معده رازیان دارد اما دفع پوست کند و فربهی آرد و قوت باه دهد و مصلح آن شیرینی است خشخاش بارد رطب است سعال و خشوت حلق و نزله و سر و ضعف باه را نافع بود آنچه سیاه باشد مخدر بود و هیأت آرد بزرگ حار رطب نزله و سعال را مفید بود قوت باه بدهد شاهدانه حار یابس است و مجفف و مصدع بود و شهوت جماع ضیف کند سلس البول را مفید بود

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۵۹

مصلح آن شیرینی باشد قرطم خشک دانه حار یابس است و مسهل باشد و بادها بکشند تخم ریحان یابس است مفرح و مقوی قلب و دور رعاف باز دارد.

[باب سوم در لحوم و البان]

باب سوم در لحوم و البان: بهترین از معلوف و گشوت گوسفند حار رطب ست و گوشت بره را رطوبت بیش بود و گوشت میش را

حرارت و رطوبت کمتر بود و گوشت بزغاله سردتر باشد و گوشت بز سرد و خشک باشد بهترین بز ماده یک ساله بود و گوشت کبش بغایت بد باشد و گوشت گاو سرد و خشک باشد و غلیظ و گوشت گوساله معتدل بود زود هضم شود و گوشت شتر گرم و خشک بود و بهترین آن جزو راست و گوشت گوسفندان کوهی گرم و خشک است لقوه و فالج را مفید بود و گوشت اسب گرم و خشک هر دو را به ترشی باید پخت و گوشت گورخر گرم و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۶۰

تر بود و غلیظ باشد از بالواهل بخورند و گوشت خرگوش سرد و خشک است و قابض بود و گوشت گاو کوهی سرد و خشک بود غلیظ و اولی آن است که از آن اجتناب نمایند و گوشت مرغ جوان معتدل بود در حرارت و رطوبت و خروس را رطوبت کمتر باشد و گوشت کبوتر گرم و باشد و دیر گوارد مقوی باه بود و گشت کبک و گنجشک و فاخته و کنلگ و دراج گرم و خشک باشد و مقوی باه بود و بط و مرغابی گرم و تر باشد و گوشت ماهی تازه سرد و تر باشد دیر گوارد و ماهی شور گرم و خشک و ثقیل بود شیر هر حیوانی مناسب مزاج آن حیوان باشد بلکه ارطب و شیر گاو چرب تر و غلیظ تر بود و شیر شتر و اسب بعکس این و شیر بز معتدل شیر میش چرب تر از او مسکه حار رطب تلین کند و فربه گرداند و سعال و خشونت را مفید بود. روغن گرم تر از او باشد پنیر تر سرد و تر باشد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۶۱

ترطيب بدن و تسمین کند پنیر خشک گرم و خشک و قابض بود و مصلح آن جوز و مغز بادام کشک معده را قوت دهد و قابض بود ماست سردتر باشد و تسکین حرارت کند و معده و دماغ را مضر بود و مصلح آن نمک و نعناع بود اما آنچه شیرین باشد سینه و ریه را مفید بود و ترطيب بدن کند دوغ تبرید کند و قابض بود غذا نیک دهد بیضها خایه هر مرغی مناسب مزاج بود و بهترین از خایه مرغ خانگی خصوص زرده نیم برشت که غذا تمام دهد و تقویت باه کند و سفیده بیضه غلیظ و مولد اخلاط باشد.

[باب چهارم در فواکه و شیرینی]

باب چهارم در فواکه و شیرینی انگور: حار رطب خون نیک از او حاصل شود و فربه کند و قوت باه بدهد و بهترین آن انگور سفید که پوست آن نیک باشد و آنچه دو سه روز از چیدن آن گذشته باشد نفخ آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۶۲

کمتر بود و دانه انگور گرم و خشک باشد و پوست سرد و خشم مویز به یبوست مائل باشد معده و جگر را مفید و کشمش از او لطیف تر غوره سرد و خشک است تسکین صفرا و حبس طبیعت کند انجیر گرم و تر بود غذا بسیرا دهد و مجاری پاک کند و تلطیف بلغم و تقطیع اخلاط و ادرار بول کند و سپس پیدا آورد و مصلح آن جوز و بادام و انجیر خشک را رطوبت کمتر بوده و ثمر نخل و بسر و قسب گرم و خشک و مقوی معده و کبد و قابض بود رطب گرم و تر بد و تقویت باه و معده و دماغ و تسمین بدن کند و غذا بسیار دهد و مصلح آن بادام و خشخاش بود و خرما گرم و خشک باشد و مقطع بلغم و مقوی باه و مانع برودت بود و خون غلیظ و سودا تولد کند مصلح آن سکنجبین باشد با ثمر هندی سرد و خشک باشد و تسکین صفرا و تلین طبیعت و دفع خمار و صداع کند انار شیرین

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۶۳

گرم و تر باشد مقوی قلب معده و مفرح بود و دفع سعال کند مجاری پاک گرداند انار ترش سرد و خشک باشد مقوی معده و مسکن صفرا و دافع عطش بو و اگر با شحم بیفشارند مسهل صفرا بود و سیب و ترش بارد است مفرح و مقوی معده و گرده و دافع خمار و قابض بود و تولید قولنج کند و آنچه شیرین باشد اعتدال آن اقرب بود سیب شیرین معتدل باشد و مفرح قلب و معده و

مفرح دماغ عفوت بود و به سموم مقاومت کند و آنچه ترش باشد دفع تشنگی کند و قابض باشد و سرد و خشک لود امروز بارد و یابس است و از سیب و به غذا بیشتر دهد و او را کند و تقویت دل و معده و تسکین عطش و قی و غشیان کند شفتالو بارد رطب است دفع حرارت و تشنگی کند و دیر گوار و مولد حمیات عفنه و بلغم زرد آلود بارد رطب دفع حرارت و بخار و تلین طبیعت و صرفا کند اما در

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۶۴

معده فاسد شود و خونی بداند و تولد گردد آلو بارد رطب است و تلین کند و معده را مضر باشد قراسیا آن آلو را گویند بارد یابس بود و آنچه شیرین بود تلین طبیعت کند و آنچه شیرین بود معده را سفید بود ترنج مفرح است و پوست آن حار یابس مقوی معده و قلب مفرح بود و بوی دهن خوش کند و پوست آن حار رطب بود و غذا بسیار دهد و دیر گوار و حماض آن بارد یابس بود و تقویت معده و دل و دفع خفقان و غصی و غلیان صرفا کند و تخم آن حار رطب است و مقاومت با جمیع سموم کند و بوی ترنج دفع مضر فو با کند توت بارد رطب است تسکین عطش خون و دفع خمار کند و در معده فاسد شود و معده را مضر بود نارنج لطیف تر بود و خواص آن همین باشد و پست آن اگر در پیشانی مالند فع صداع خمار کند لیمو در طبیعت و خاصیت همچون ترنج بود زیتون

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۶۵

آنچه نارسیده باشد بارد و یابس بود و مقوی معده و آنچه رسیده باشد به حررات مائل بود و اعصاب و اوجاع مفاصل را مفید بود جوز گرم و خشک و مقوی باه و صداع و مولد اخلاط و مفسد معده باشد و آنچه تر باشد حار رطب باشد جوز هندی نارجیل حار یابس است لیکن حرارت آن بیشتر از یبوست بود و آنچه تر باشد حار رطب بود و مقوی باه و دافع برودت و آنچه کهنه باشد کرم شکم بشکند. فندق حار رطب است غذا اندک دهد و تقویت باد و دفع مضرت زهرها کند بادام حار رطب است و غذا بسیار دهد و منی را بیفزاید و سینه مجاری پاک کند و مصلح او شیرینی و آنچه تلخ باشد به یبوست مائل بود فستق گرم و خشک است و مقوی باه بود و سعال بلغمی و گزیدن هوام را نیز مفید باشد و پوست آن مقوی معده و دافع غشیان بود و بن گرم و خشک بود مقوی باه و گزیدن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۶۶

هوام را نیز مفید باشد و پوست آن مقوی معده و دافع غشیان بود و بن گرم و خشک بود مقوی باه و گرده بود و طحال را مضر بود و بخر آورد و غیرا میوه باشد که آن را سنجد گویند بارد یابس و مانع اسهال و قی بود نبق کنار است طبع او بارد یابس فائده او تبرید و قبض باشد عناب بقولی معتدل است در کیفیات اربعه بقولی بارد است به درجه اول و معتدل و رطوبت یبوست و غلیظ است و سینه و ریه و غلیان دم را مفید بود حبس و تغلیظ دم کند سپستان بارد رطب بود و تلین حلق و سینه و مسهل سودا بود زرک شارد یابس است قویت کبد و قلب و معده کند و تسکین عطش و منع قی و اسهال کند و سده بگشاید عزرور بارد و یابس است مقوی معده و مانع قی و مسکن صرفا بود خربزه آنچه شیرین باشد گرم و تر بود و از سرعت انحدرار و تقیت باه کند و آنچه شیرین نباشد بارد و رطب بود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۶۷

و تولید رطوبت فضلی کند مصلح خربزه سکنجین است خیار و خیارزه بارد رطب بوئیدن آن تقویت قلب و دماغ کند و تخم آن مدر باشد و معده را مضر بود و به دانه بارد رطب است تب محرق و جگر گرم را نافع بود و معده را مضر بود نیشکر حار رطب است حلق و سینه و سعال را مفید بود و ادرار و تقطیع بلغم کند و اگر به آن قی کنند دفع بلغم کند قند سیاه حار رطب است تنقیه آلات سینه و مثانه و مجاری کند و مولد صرفا بود و تشنگی آرد فانیذ مقوی باه بود و بارد و بلغم را مفید بود نبات ز همه لطیف تر

بود ترنجبین معتدل است در حرارت و برودت و رطب به رجه دوم سعالو خشونت حلق و امراض ریه و آلات تنفس را مفید بود شیرخشت در حرارت از ترنجبین کمتر است انگبین حار رطب است و مقوی معده مقطع بلغم باشد غسل حار یابس بود و بهترین آن غسل سفید و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۶۸

خوشبو و فائده آن جلا و تقطیع بلغم و منع برودت بود و مضرت آن احداث سخوت و تولید صفرا بود خشک انگبین حار یابس است فائده آن همچو فائده غسل است بلکه اقوی در کسر ریاح و انفتاح قولنج نافع بود

[باب پنجم در بقول]

باب پنجم در بقول کاهو بارد رطب است تشنگی بنشانند و زود هضم شود و خون نیک از او متولد گردد خواب آورد و دفع نزله کند و چشم را مضر بود کاسنی بارد بود و مائل به بیوست و دفع تشنگی و تسکین صفرا و کسر حرارت جگر کند و ناشسته مفتاح کرب حار یابس است آب آن مسهل و مدرت و تلین آلات صدر و مانع خمار جرم و آن قابض و مفسد و مولد خون بد بود و مصلح آن گوشت فربه باشد سرمق بارد رطب است تفتیح سده و تلین و منع یرقان کند بقله الحمقا توزک باشد و آن را بقله مبارک نیز گویند بارد رطب دافع تشنگی و حرارت بود و التهاب و تب

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۶۹

محرقه را مفید باشد و معده و باه را مضر بود مرزنجوش حار یابس ضماد آن گزیدن عقرب را مفید بود بالنکو حار یابس و مقوی قلب و مفرح و مانع خفقان و مالیحولیا و رافع سودا بود بوی دهن خوش کند و معده را پاک گرداند تره خراسانی نوعی از او مقوی معده و دافع بلغم نعناع حار یابس است مقوی معده مانع قی و اسهال بود و کرم بکشد و تقویت باه کند طرخون حار یابس است نشف رطوبات کند و آلات صدر و سینه را مضر بود و حس ذوق را باطل کند سپندان حار یابس است و ادرار بول را بول و طمٹ کند و معده را مضر بود کرفس حار یابس مفتاح و مدر و مقوی معده و صرع را مضر بود گشنیز تر بارد یابس است و تقویت دماغ و منع بخارات کند و خفقان و معده گرم را مفید بود و مضر باد باشد گندنا حار یابس است مقوی هضم و مقطع بلغم و صداع آورد سداب و صعتر و شبت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۷۰

گرم و خشک تقویت معده کند و بادها بشکند شلغم حار رطب مقوی باه و بصر بود و آلات صدر و مفاصل و نقرص را مفید بود و غذا نیکو دهد ترب حار رطب است آب آن مقطع و ملطف بلغم بود و مفتاح مقوی اشتها و جرم آن دیر گوارد زود متعفن شود و مقی بود گز حار و رطب است و غذا بسیار دهد و مقوی باه مقطع بلغم بود و ادرار بول کند و سینه و حلق را مفید بود اما دیر گوارد روی الکیموس بود چغندر در طبع او اختلاف کرده اند کبد و طحال را مفید بود محلل و ملین و مفتاح بود و به واسطه بور رقیتی که در او است اما ردی الکیموس بود پیاز حار رطب است و مقطع بلغم بود و آلات صدر پاک کند و مقوی باه باشد و دفع ضرر اختلاف آب و هوا بی نظیر بود سیر حار یابس است باوها بشکند و او را بول و تلین طبیعت کند و مقطع بلغم و محسن لون و مقاومت و با ضرر سموم کند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۷۱

چشم را مضر بود کنکر حار رطب است تقویت باه و تنقیه بدن کند و مجاری آلات صدر و بول و تقطیع بلغم کند و بوی دهن خوش گرداند ریاس حار و یابس است تسکین صفرا و حرارت و تشنگی و منع غثیان و بخارات و اسهال کند و مقوی معده و قلب باشد کدو بارد رطب ترطیب بدن و دماغ کند و طبیعت را نرم کند و معده را زیان دارد و بادنجان مختلف الاجزا است که آب آن

حار یابس و جرم آن بارد و یابس و قابض و مقوی معده بود مضرت آن فساد لون و احداث امراض سوداوی بود و جگر و طحال را زیان دارد کبر حار یابس است محلل بود و طحال و عرق النسا را مفید بود و ادرار طمٹ کند و شکم کرم را بکشد و تریاق سموم باشد و آنچه محلل باشد سده طحال بکشد و بلغم از معده برود و اشتها آورد.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۷۲

[باب ششم در توابل]

باب ششم در توابل نمک حار یابس بود به تحلیل و تجفیف رطوبات و منع عفونت و تقویت هضم کند و کثرت استعمال مضعف باه و بصر بود سرکه بارد یابس بود قمع صفرا و منع عفونت و تطفیه حرارت و تسکین دم و دفع تشنگی کند و اعصاب مبرد را مضر بود و فلفل حار یابس و بلغم رطوبات را زائل کند و دفع ضرر رسموم کند و جگر و معده را تقویت کند و بادها بشکند زنجبیل حار یابس بادها بشکند بلغم و رطوبات زائل کند معده را مفید بود دفع ضرر سموم کند دارچینی حار یابس است تجفیف و تلطیف اخلاط و تقویت معده تفتیح مسام کند زیره و کرویای حار یابس است بادها بشکند و بلغم زائل کند و مقوی معده باشد نانخواه حار یابس است رطوبات معده کم کند جگر و گرده و مجاری

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۷۳

بول را مفید بود و ادرار بول کند زعفران حار یابس است تقویت دل و جگر و تفریح و اشراق لون کند و معده و دماغ را ضرر دهد مصلح آن انیسون ست شونیز حار یابس است قطع بلغم و کسر ریاح کند و حصات زائل گرداند گشنیز خشک بارد یابس بود قابض و مانع بخار و صداع بود و جشا حامض را مفید بود رازیانه حار یابس است بادها بشکند و سده بکشد مقوی بصر بود.

[باب هفتم در ریاحین و طیوب]

باب هفتم در ریاحین و طیوب: گل سرخ سرد و خشک است و مقوی اعشاء باطن و بوی آن مقوی قلب و دماغ بود سونس و نسرین حار یابس اند صرع و لقوع و فالج را مفید باشد. شاهسفرم گرم و خشک و بوی آن خواب خوش آورد و دل و دماغ را قوت دهد نرگس معتدل است و مائل به حرارت صداع بارده و سده دماغ را مفید بود و چشم را روشن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۷۴

کند بنفشه و نیلوفر بارد رطب اند صداع گرم را مفید بوند مورد بارد یابس روغن آن موی را سیاه کند.

بستان افروز: بارد یابس بود صداع را مفید بود و صفرا و تشنگی بنشانند و گزیدن عنکبوت را مفید بود مشک حار یابس بود و مقوی دماغ و مفرح و قموی قلب و تریاق زهرها بود و ذهن تیز کند و خفقان باز دارد عنبر گرم بود در رطوبت و بیوست معتدل و مقوی دماغ و حواس و مفرح بود. عود حار یابس مفتاح سده و مقوی قلب و دماغ و مفرح بود و خائیدن آن بوی دهن خوش کند و خورد آن رطوبت معده کم کند و قابض باشد غالیه مفرح و بودن آن مسکوت و مصروع و صداع بارد را مفید بود و مضاد آن اورام صلب را نرم کند و احتقان به آن اوجاع رحم را مفید و بودن آن مسکوت را مصروع و صداع بارد را مفید بود و ضماد آن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۷۵

اورام صلب را نرم کند و احتقان به آن اوجاع رحم را مفید بود صندل بارد یابس است خفقان و حمیات حاره و جگر گرم و صداع گرم را مفید بود سنبل حار یابس است مقوی معده و دماغ باشد و مفتاح سده و اوجاع طحال و یرقان را مفید بولد لادن حار یابس است و موی برویاند چون بخورند ادرار بول کند و چنین میت را بیرون آورد و بلغم زائل کند زرنباد گرم است به درجه سوم و در

رطوبت و یبوست معتدل باشد.

[مقاله دوم در ادویه مرکبه و کیفیت ترکیب و آن مشتمل است بر بیست باب]

اشاره

مقاله دوم در ادویه مرکبه و کیفیت ترکیب و آن مشتمل است بر بیست باب.

[باب اول در بیان و ترکیب کیفیت ادویه]

باب اول در بیان و ترکیب کیفیت ادویه و قوت و امتحان تریاق بدان که کسی که ترکیب ادویه می‌کند باید که ادویه نیک تازه حاصل کند و آن را از خاشاک و غبار پاک کند و ادویه که آن را نباید کوفت جدا جدا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۷۶

بکوبند تا قوت آن ضعیف بنمود چون بکوبند و به پزند و وزن درست گردانند و همه را در هاون با هم سحق کنند تا با هم آمیخته شود اگر به عسل معجون سازند عسل خوش طعم و خوشبو آب نادیده را کف بگیرند و ادویه در آن ریزند و نیک بهم زنند و در ظرف ریزند و باید که ظرف مملو نباشد و سر ظرف بپوشانند تا سرد شود و تا هفته هر روز یک بار و زمانی سر ظرف بردارند تا بخارات برود و از فساد غلیان ایمن شود و اگر قرص سازند و اگر در آن صمغ باشد بخیسانند و ادویه در آن بسرشند و الا به آبی اندک چندان که ادویه به هم؟؟؟ شود بسرشند و قرص سازند و در سایه خشک کنند تا خشک شدن هر روز آن را باز گردانند تا گره بگیرد و اگر مطبوخ ترکیب کنند مثل عناب و آلو را بشویند و گیاهها و تخمها پاک کنند اول جرمها و بیخها نیم کوفته در دیگ

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۷۷

بریزند و بعد از آن تخمها و فواکه و در عقب آن گیاهها و تخمها پاک کنند اول جرمها و بیخها نیم کوفته در دیگ بریزند و بعد از آن تخمها و فواکه و در عقب آن گیاهها بریزند و بنفشه و نیلوفر و پرسیاوشان و شکوفه در وقت پختگی باید ریخت تا دو سه جوش زند و اگر افیمون در مطبوخی کنند و آن را در خرفه کتان ببندند و در وقت فرو گرفتن در دیگ اندازند پس جوش بزنند پس بیفشانند و ترنجبین و شیرخشت و خیارشبر بخیسانند و به آب گرم حل کنند و بعد از آن که مطبوخ فرو گیرند صافی کنند بر سر آن ریزند اگر مطبوخ مثل ایاره صبر و تربد و سورنجان و سقمونیا آن را بکوبند و بسرشند و حب سازند و فرو برند و در عقب آن مطبوخ بیاشامند یا کفچه را از آن مطبوخ بردارند و سرو اروج کوفته در آن ریزند و بیاشامند پس در عقب آن مطبوخ بیاشامند و اگر تخم چند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۷۸

بریان کنند در ظرف نو بریان کنند اما ماده را نیک گرم کند و از آتش فرود دارند و تخمها در آن ریزند و در هم میزنند چندان که بوی آن بدهد پس فرو گیرند و ادویه حجری مثل توتیا و کحل و حجر اللاجورد و نوشادر و امثال آن در هاون بکوبند و به آب سحق کنند پس رها کنند تا فرو نشیند پس آب از او بریزند و خشک کنند و غسل ادویه حجری را مل اقلیمیا و خبث حدید به این طریق بشویند و ادویه که نباید سوخت مثل سرطان و بسد کهربا در کوزه آب نارسیده کنند در گل گیرند و در تنور نهند و سرطان را دست و پا جدا کنند و شکم بشکافند و به آب نمک و خاکستر رز بشویند بعد از آن به آب خالص بشویند استعمال کنند و اگر در جوی آب پزند بکوبند و در دیگ اندازند و اگر خواهند که آبگینه بسوزانند در کوزه نهند تا گرم شود چنانکه به گداختن

نزدیک بود پس بردارند و آب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۷۹

قلیه اندازند بعد از آن بسایند و صدف و شیخ را چون بسوزانند در گل بگیرند و در تنو نهند و عقرب را که بسوزانند زنده بگیرند و در ظرف مسی نهند و سر آن به خمیر محکم کنند و در تنور نهند و اگر مس بسوزانند آن را تنگ سازند و هلیله بلیله آمله بجوشانند صافی کنند و آن آب در دیگ مس بجوشانند و آن مس را گرم کنند و در آب اندازند تا بیست و یک بار آنچه را سب شده باشد بردارند و باز بر سر آتش نهند قدری بول گاو بر آن ریزند و بیست و یک بار دیگر آن صفائح را گرم کنند و در آن اندازند و رسوب این را به آب رسوب ضم کنند و بسایند و فولاد را همچنین سوزانند اما سوخته نقره چنان بود که نقره را به سوهان بسایند و بعد از آن در آب نمک بجوشانند در کفچه آهنی تا محرق شود و اگر نسوزد و اندکی کبریت زرد در آن ریزند که سوخته شود و سرب را نیز

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۰

چنین سوزند و اگر زر بسوزانند آن را به سوهان بسایند و پاره سرب نیز به آن با هم بسایند پس رها کنند تا سرد شود باز بسایند و پاره دیگر سرب به آن بسایند و نمک در کفچه آهنی کنند و بجوشانند تا آب نیست شود پس در هاون کنند و بسایند اما مقدار زمان بقاء قوت ادویه مرکبه و وقت استعمال آن بدان که تریاق کبیر بعد از پنج سال استعمال کنند زیرا که تأثیر قوت این مرکبه بلا مضرب بعد مدت به ظهور رسد تا سی سال قوت آن در تزاید بود و او را راسن طفولیت و ترعرع و شباب و شیخوخت و موت اعتبار کنند تا شش ماه گویند که طفل است بعد از این در تزاید و ترعرع باشد تا ده سالگی در بلاد حار و بیست سال در بلاد بارد و بعد از آن او راسن شباب باشد تا ده سال دیگر تا سی سال به این ترتیب باشد بعد از آن در انحطاط باشد تا چهل سال و بعد از آن بمیرد یعنی تا سی سال

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۱

قوت او در تزاید بود و بعد از آن نقصان پذیر باشد تا شصت سال رسد آن گاه چنین معاجین کبار باشد اما تریاق نو بغایت قوی باشد و استعمال آن در سموم و ادویه قاتله و نهش هوام و افاعی کنند و تریاق غرغره و مثرودیطوس بعد از شش ماه استعمال کنند قوت آن تا هفت سال باقی ماند و قرص افاعی عنصل بعد از دو ماه استعمال کنند و تا دو سال مایثر باشد و فلونیا رومی و فارسی و برشعنا بعد از شش ماه استعمال کنند و دوا المکس و فنجنوش و ماده و اطریفلات از دو ماه تا دو سال نیکو بود و حبوب و معاجین و جوارشات مثل خیارشبر و شهریاران و سفرجلی فی الحال ترکیب کنند توان کرد تا دو ماه نیک بود و قوت سفوف تا دو ماه نیک بود و قوت قرصها تا شش ماه مرهم همچنین بود در روغن‌ها استعمال تواند کرد لیکن چون بوی متغیر شود هیچ کار نباید الا روغن

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۲

بلسان و مومیائی که هر چند کهنه تر باشد بهتر بود و اما اشربه در همان روز که بسایند استعمال توان کرد و قوت آن تا چهار سال ماند مطبوخ فی الحال که بجوشانند استعمال کنند چون ده ساعت بگذرد و ضعیف بود اما امتحان تریاق بدانند اگر کسی دوای مسهل قوی مثل سقمونیا و شحم حنظل بخورد بعد از آن نیم درهم تریاق بخورد و اگر اسهال بعد از آن که ابتدا کرده باشد منقطع شود تریاق نیک و تا نیم درهم بخوردن خروس دهند و مار افعی با یکی از هوام قاقله بر او مسلط کنند اگر خروس تمیر و تریاق بقوت است و الا ضعیف یا مغشوش و تا قوت تریاق و قوی و ضعف آن ندانند استعمال نباید کرد اما مقدار از تناول در گزیدن افعی و کلب کلب یک مثقال و گزیدن عقرب نیم درهم و در گزیدن زنبور دانگی و نیم به سرکه و کسی که دوی همی خورده باشد نیم مثقال تا یک مثقال

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۳

بخورد و کسی را که درد سینه سعال مزمنباش دیا درد معده و امعا و احشا و شهوت کلی و نافض بی تب بود و دو دانگ بخورد و کسی را که صرع و سکت و فالج و لقوه بود نیم مثقال تا یک مثقال بخورد با تب سداب و کسی را که قولنج باشد نیم درهم بخورد و در استسقا مثقالی و در اسهال و قروح امعا نیم درهم به آب سماق و در ضیق نفس دانگی و نیم با سکنجبین عنصلی و در جذام مثقالی به آب افیمون و گاوزبان و در حصاه و کلیه و مثانه نیم مثقال به آب کرفس و در هیضه دانگی و نیم با شراب و در ضعف شهوت و شهوت کلبی یک مثقال با شراب طمٹ یک مثقال با طبیخ مشک طرامشیع خورند.

[باب دوم در تریاقها]

باب دوم در تریاقها تریاق کبیر آن را تریاق فاروق گویند تریاق جلیل القد عظیم المنفعت باشد و مقاومت با زهرها و ادویهها قتال کن دو

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۴

مقوی قلب و دماغ و کبد و رحات و عناکب و در کب کلب و جمیع امراضهای بلغمی و سوداوی و بواسیر و صرع فالج و قولنج و برص و بهق و لقوه و سواس و مغص و جذام و خفقان و تشنج قلب و جمودت و ادرار بول و طمٹ و درد معده و حسن بلو و اوجاع کلیه و مثانه و؟؟؟

حصاه و صلبت کبد و طحال بود و قرح امعاء و اسهال و نفث دم و سوء هضم و استسقا کرم شکم و صداع و هضم و ضعف بصر و اوجاع مفاصل را دفع کند و اگر بر نهش هوام طلا کنند مفید افتد صفت آن اقراص عنصل چهل و هشت مثقال قرص افاعی و قرص آن در خون هر یک بیست و چهار مثقال افیون دارفلفل هر کدام بیست و چهار مثقال تخم شلغم بری سیر بری دارچینی ورق گل سرخ غاریقون ایرسارب السوس روغن بلسان هریک دو از ده مثقال زعفران زنجبیل ریوند فطر سالیون

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۵

قنطاریون فودنه جبلی فراسیون قسط مر السطوخودوس فلفل ایض فلفل اسود کندر مشک طرامشیع فقاح اذخر صمغ بطم سنبل الطیب سلیخه جعده هر یک شش مثقال میعه سائله تخم کرفس سیالیوس حرف بابلی کماذریوس نانخواه عصاره لویه التیس کمافیطوس سنبل رومی ناردین اقلیطی شیخ جبلی ورق ساذج جنطیانا رازیانه هوفاریقون طین مختوم زاج محرق حماما و ج حب بلسان فوه صمغ عربی قردمانا انیسون اقاویا هر یک چهار مثقال دو قوقنه جاوشیر مقل الیهود حجر الیهود سکینج جندیدستر باد آورد قنطروین باریک زراوند مدحرج هر یک دو مثقال عسل کف گرفته ده رطل شراب ریحانی عتیق بی غش سه رطل و نیم آنچه کوفتنی باشد بکوبند و صمغ عصاره در شراب جهودی بخیسانند و ادویه کوفته به روغن بلسان ملوٹ گردانند و در

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۶

عسل و شراب بسرشند و در ظرف نقره یا چینی کنند و ظرف مملون سازند و هر روز سر آن بر می داند و بعد از سالی استعمالی کنند و بعضی بعد از پنج سال گفته اند و بعضی ده سال و بعضی دو از ده سال.

قرص اسقیل: آن را عنصلی نیز گویند طریق او آن است که عنصل تازه در زمان خریف که ورق او خشک شده باشد با در خمیر گیرند و بریان کنند پس آن خمیر از عنصل بدر کنند و لب آن اسحق نمایند و با هم چندان دقیق کرسنه بیامیزند و به شراب بسرشند دست به روغن گل بمالند و آن را قرص سازند.

قرص اندروخون و مصطکی: دارشیشعان قصب الذریره سلیخه فوه اسارون عود بلسان قسط جعده هر یک شش مثقال فقاح اذخر زعفران ریوند سلیخه دارچینی هر یک دو از ده مثقال اقحوان بیست مثقال

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۷

بکوبند و به حریر بپزند و به شراب ریحانی یا نیبذ مویزی بسرشند و دست به روغن بلسان چرب سازند و آن را قرص سازند قرص افعی افعی جوان ماده اشقر سر پهن حاصل کنند و ماده را به آن بدانند که او را چهار نیش بود و نر را دو نیش بود و جوان را به آن بدانند که متحرک بغایت باشد و سر برداشته و چشم او سرخ بود باید که در بهار صید کنند و از مواضع که از آب دور باشد از کنار جوی‌ها و زمین شور و نزدیک آب صید نکنند و آنچه که اسود و ارقم باشد احتراز کنند و در نوروز صید کنند و از سرو دنبال مقدار چهار انگشت یک دفعه جدا کنند و بیندازند و باقی را پوست بکشند و بشکافند و پاک بشویند و در دیگری کوزه نهند و آب در او بریزند و نک و شاخ‌های شبت در آن اندازند و بجوشانند تا مهرا شود و گوشت و استخوان از هم جدا کنند گوشت خالص در هاون

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۸

سگنگین به دسته چوبین نیک بکوند و با ربع آن کعک بیامیزند و با هم بسایند و به آن عرق بسرشند و دست به روغن بلسان چرب کنند و قرص سازند و در سایه خشک کنند و باید که شعاع آفتاب بر او نتابد و در آوند بماند و در ظرف آبگینه کنند و نگاه دارند. تریاق غرغره قائم مقام تریاق کبیر باشد. صفت آن: حماما سنبل هندی ساذج لک مامیثا قرنفل دارچینی ریوند قیمولیا قسط مرجطیانا هر یک دو از ده مثقال فقاح اذخر عصاره لویه التیس مقل ازرق هر یک هشت مثقال عاقرقرا رازیانه کبریت خام تخم شبت اسارون قرد مانا فرفیون افیون ناردین شکوفته رز گل باقلا تخم کرفس کوهی فطراسالیون دوقوا افیومون سنبل الطیب هر یک سه مثقال کتیرا خشخاش سفید فلفل سیاه سی مثقال بزر البنج بیست و هشت مثقال سلیخه ورق گل قرص

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۸۹

آن در خون هر یک نه مثقال تخم سداب یک مثقال دانه ترنج سماق سامی هر یک دو مثقال روغن بلسان بیست و چهار مثقال و نیم عصاره قیصوم، هشت مثقال ورق ترنج سیزده مثقال آنچه کوفتنی باشد بکوبند و صمغ‌ها در شراب حل کنند با سه چندان عسل ادویه بسرشند و نیم مثقال تا یک مثقال تناول کنند تریاق اربعه زهرها و بادهای غلیظ و صرع و لقوه و یرقان را مفید بود صفت آن: جنطیانا زرآوند حب الغار مر متساوی بکوبند و تا سه چندان عسل بسرشند شربتی مثقال باشد. تریاق الانفع ی: صفت آن فلفل ابیض فرنجمشک فاشرا هر یک ده درهم مر افیون حب الغار هر یک هفت درهم جنطیانا زراوند طویل زعفران جدوار عنصل هر یک چهار درهم ناردین عاقرقرا فرفیون هر یک دو درهم جندبیدستر یک درم بکوبند و با سه چندان عسل بسرشند بعد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۹۰

از شش ماه استعمال کنند قولنج و فالج و لقوه و استرخا و اختلاف اخلاط را مفید بود و اشتها و دو درد سر زائل کند و جنین را از اسقاط نگاه دارد و چشم روشن کند. مژودیطوس: از تریاق‌ها بزرگ است منافع بی‌شمار دارد و سده کبر و اورام و رطوبات بطن و نفخ و وجع معده و امعاء را مفید بود و مقوی باه و رفع مضرت زهر و نهش هوام و کلب کلب را مفید بود. صفت آن سلیخه قرنفل سفید سورنجان جعه سیر بری دوقا اکلیل الملک جنطیانا روغن بلسان حب بلسان بوزیدان فرفیون مقل هر یک هفت درهم اسارون سقنقور انیسون وج سکنجبین چهار درهم و نیم سنبل کندر خردل سفید حرف بابلی عود بلسان اسطوخودوس اذخر قسط اسپالیوس کمافیطوس قنه علك بطم مرود فلفل عصاره لویه التیس جندبیدستر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۹۱

جاوشیر ساذج میعه هر یک هشت درهم تخم سداب زعفران، غاریقون، زنجبیل، دارچینی، کتیرا هر یک ده درم فستق ناردین طین

مختوم صمغ عربی قردمانا فطراسالیون افیون بزر البنج ورق گل مشک طرامشیع تخم رازیانه هر یک پنج درهم ادویه بکوبند و صمغ‌ها در شراب حل کنند بعد از آن سه چندان ادویه عسل بسرشد و مثقال بعد از شش ماه بخورند.

بزرگ دارو شبیه است به تریاق به جای فلونیا در قولنج نافع باشد و منافع بسیار دارد. صفت آن: زعفران بزر البنج سفید هر یک چهار درهم فلفل سفید دو درهم افیون فریون هر یک بیست درهم سنبل میعه سائله هر یک دوازده درهم ساذج قرنفل هر یک چهار درهم لولو ناسفته نوشادر کافور تخم سداب بری مشک قافله دارچینی سلیخه هر یک درمی تخم سپندان غاریقون روغن بلسان قسط هر یک بیست درهم چنانچه گفته شد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۹۲

ترتیب کنند و بعد از شش ماه مثقالی بخورند.

تریاقی که دفع ضرر زهر کند. صفت آن: شیره انجیر خشک پنجاه درهم ورق سداب خشک سی درهم سیر بری بیست درهم نمک ده درهم همه بکوبند و با انجیر بیامیزند و سه درهم تناول کنند آخر زراوند مدحرج درمی و نیم افیون مر سپن آن زیره هر یک درمی شونیز پنج درهم و جنطیانا سه درهم و سداب دو درهم بکوبند و به عسل آب جرجیر بسرشد و مثقالی تناول کنند.

[باب سوم: در مفرحات]

باب سوم: در مفرحات مفرح معتدل لولوناسفته بسد عود خام گاوزبان هر یک ده درهم کبر با تخم کاسنی گشنیز هر یک پنج درهم صندلین شاهتره هر یک هشت درهم فرنجمشک اقیمون ورق گل سرخ هر یک شش درهم درونج زعفران عنبر هر یک دو درهم ساذج هندی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۹۳

زرنباد بالنکو خشخاش بنفشه هر یک چهار درهم کافور یک درهم مشک نیم درهم بکوبند و به شراب سعیب بسرشد و یک مثقال تناول کنند.

مفرح یاقوتی: لالاناسفه هشت درهم بسد چهار درهم یاقوت رمانی دو درهم صندل سرخ بالنکو بهمن سفید گل مختوم ریوند چینی هر یک دو درهم ورق زر مثقالی حجر لاجورد دو نیم مثقال عقیق کهربا نیلوفر زرشک کشنیز تخم گل عود پوست ترنج گاوزبان بهمن سرخ تخم کاسنی کافور عنبر اشهب سه درهم طباشیر گل سرخ هر یک پنج درهم ساذج زرنباد درونج هر یک درمی و نیم مشک نیم مثقال ابریشم سوخته یک درهم آمله هلیله کابلی هر یک بیست درهم گلاب و قند هر یک نیم شراب سیب و به و آب انارین هر یک بیست درهم.

مفرح حار: قرفه قرنفل دارچینی سنبل فرنجمشک درونج هر یک

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۹۴

نیمی شراب سیب و به و آب انارین هر یک پنج درهم نارمشک عود اشنه ساذج سه درهم زعفران مصطکی هر یک مثقالی عنبر اشهب درمی مشک نیم مثقال ورق زر نیم درهم ابلج در آب موز جوشانیده خشک کرده پانزده درهم کوفته بیخته به عسل بسرشد.

مفرح بارد: ورق گل طباشیر بهمن سفید گاوزبان هر یک درمی گشنیز خشک صندل هر یک نیم درهم تخم توزک مغز تخم خیارین هر یک دو درهم زرشک دانه سه درهم لولو ناسفته کهربا بسد هر یک دانگی بکوبند و به شیر قند بسرشد آخر خفقان گرم را مفید بود بسد لولو ناسفته کهربا گاوزبان گل ارمنی هر یک درمی گشنیز خشم صندل پنج درهم تخم توزک تخم خیارین و کدو هر یک دو درهم مشک نیم درم قند ده درهم بکوبند و به شراب سیب بسرشد آخر خفقان سرد را نافع بود گاوزبان درونج هر یک شش درهم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۹۵

زرنباد سه درهم بکوبند و به عسل بسرشد آخر ضعف قلب و خفقان را غشی را مفید بود مصطکی دارچینی دارفلفل، نام، فرنجمشک، بادروج پنج درهم گشنیز خشک سنبل سه درهم کهربا لولو طباشیر هر یک دو درم و نیم بالنکو هشت درهم مشک یک درهم زعفران نیم درهم بکوبند و به عسل بسرشد دواء المسک خفقان و امراض سوداوی و ضعف قلب را مفید بود زرنباد درونج بهمن سازج سنبل قاقله قرفه قرنفل جنبدیدستر اشنه امراض سوداوی و ضعف قلب را مفید بود زرنباد درونج بهمن سازج سنبل قاقله قرفه قرنفل جنبدیدستر اشنه هر یک درمی لولو کهربا بسد ابریشم خام به مقراض چیده هر یک درمی و نیم زنجبیل دارفلفل هر یک نیم درهم مشک دانگی بکوبند و به عسل با شیر قند بسرشد.

دواء المسک: مر خفقان سوداوی و سوء المزاج قلب را مفید بود و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۹۶

ریاح حاره و صرع صبیان در رطوبت معده و آماس حنجره را نافع افتد و صفت آن: سنبل مر مشک سازج هر یک دو درهم زعفران نانخواه تخم کرفس هر یک چهار درهم صبر سقوطری افستین رومی هر یک بیست درهم ریوند چینی شش درهم جنبدیدستر درمی و نیم مردار آب گرم حل کرده به عسل خام سه وزن بسرشد انوش دارو مقوی قلب و معده و کبد و مفرح و مقوی نفس و بدن بود و بوی دهن و رنگ روی نیکو گرداند.

صفت آن: ورق گل سرخ شش درهم سعد بنج درهم زعفران قرفه دارچینی زرنباد قاقله؟؟؟ جوزبوا بسباسه هر یک دو درهم مصطکی قرنفل اسارون هر یک سه درهم بکوبند و بیزند و آمله یک رطل در نه رطل آب بجوشانند تا با ثلثی آید پس صافی کنند و با دو رطل قند به قوام آورند و ادویه کوفته در آن ریزند و بهچوب بیدنرند.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۹۷

فلونیای رومی: قولنج و خفقان و اوجاع کبد و سعال مفید بود.

صفت آن: زعفران پنج درهم فلفل سفید بزر البنج هر یک بیست درهم افیون ده درهم فطراسالیون سنبل هر یک چهار درهم کرفس سه درهم سازج سلیخه عاقرقرحا حب بلسان ریون هر یک درمی بکوبند و به روغن بلسان ملوث گردانند و به عسل سه چندان ادویه بسرشد و بعد از شش ماه درمی بخورند.

فلونیای فارسی: خفقان و قولنج اوجاع رحم و کثرت اسقاط را مانع بود فلفل سفید بزر البنج هر یک بست درهم افیون ده درهم زعفران پنج درهم سنبل مر عاقرقرحا، فریون دو درهم جنبدیدستر زرنباد درونج هر یک نیم درهم لولو مشک هر یک نیم مثقال کافور بکوبند و به عسل سه وزن بسرشد و بعد از شش ماه استعمال نمایند.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۶۹۸

[باب چهارم در معاجین و اطریفلات] [۲]

کفایه منصوری، رساله چوب چینی ؛ ص ۶۹۸

ب چهارم در معاجین و اطریفلات معجون نجاح مسهل سودا و اخلاط غلیظ باشد صفت آن هلیله سیاه بلیله آمله هر یک ده درهم بسفایج افتمون اسطوخودوس تربد هر یک پنج درهم بکوبند و به عسل بسرشد شربتی پنج مثقال باشد معجون تربد قولنج بکشاید و در او پشت و بادها را مفید بود. صفت آن: سقمونیا یک مثقال تربد ده مثقال خیربودا قاقله زنجبیل دارچینی قرفه نارمشک قرنفل هر یک درمی شکر ده مثقال بکوبند و به عسل بسرشد شربتی پنج درهم باشد.

معجون سورنجان: صعتر فلفل نمک هندی ورق گل گشنیز خشک هر یک درمی و نیم سورنجاه سه درهم تربد سفید پانزده درهم روغن بادام هفت درهم سقمونیا سه درهم عسل صد و پنجاه درهم بسرشد شربتی یک درم تا پنج درهم بیاشامند. معجون خیارشبر تربد بیست

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۶۹۹

درهم بنفشه ده درهم نمک هفت درهم رازیانه انیسون مصطکی پنج درهم رب السوس هفت درهم عسل خیارشبر صد درهم فانید پنجاه درهم روغن بادام بیست درهم بکوبند و به عسل فانید بسرشد معجون حجر الیهود کلیه و مثانه را پاک گرداند و ادرار بول کند. صفت آن: تخم خربزه و خیارین و کدو مجموع مقشر حب کاکنج هر یک پنج درهم حجر الیهود پنج درهم بکوبند و به عسل بسرشد شربتی یک مثقال بود.

معجون عقرب کلیه و مثانه را از حصات و رمل پاک گرداند عقرب سوخته درهم و نیم حنطیانا یک و نیم زنجبیل یک درهم فلفل دارفلفل هر یک دو درهم بیخ کاکنج هر یک پنج جندبیدستر چهار درهم بکوبند و به عسل بسرشد شربتی دانگی باشد. معجون حلتیت تب ربع و گزیدن عقرب و رتیلا مفید بود. صفت آن:

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۰۰

حلتیت فلفل مر ورق سداب متساوی بکوبند و به عسل بسرشد شربتی یک مثقال باشد.

معجون کاکنج: قروح کلیه و مثانه را مفید بود صفت آن: بزر النب تخم کرفس رازیانه هر یک هفت درهم مغز تخم خیارین تخم حماض افیون مغز جلغوزه، مغز بادام، مغز فندق بریان کرده، زعفران هر یک سه درهم حب کاکنج بیست عدد کتیرا چهار درهم بکوبند و به عسل آمیخته بسرشد شربتی یک مثقال.

معجون شهریاران: قولنج و پیچش و نفخ معده و امعا را مفید بود.

صفت آن: نجیل، قرفه، دارچینی، جوزبوا، مصطکی، قرنفل، سلیخه، قاقله، حب بلسان هر یک چهار درهم و نیم سقمونیا سه درهم تربد حب النیل هر یک هشت درهم شکر سفید هفتاد درهم بکوبند و با سه چندان

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۰۱

ادویه عسل بیامیزند شربتی دو مثقال معجون فلاسفه آن را ماده الحیوه نیز گویند مقوی قلب و آلامتی باشد و بلغم و ریاح و اوجاع پشت و مفاصل و سلس البول و دفع کند و رنگ روی و بوی دهن خوش گرداند و عقل بیفزاید و اشتها آرد. صفت آن فلفل دارفلفل، زنجبیل، دارچینی، هلیله، آمله شیطرچ، زراوند اصل بابونه چلغوزه جوز هندی خصیه الثعلب هر یک ده درهم مویز سه درهم مجموع کوفته به عسل سه چندان بسرشد.

معجون برشعشاء: اوجاع قولنج و رمدها و اسنان را مفید بود فلفل سفید و سیاه هر یک بیست درهم بزر البنج افیون هر یک ده درهم زعفران پنج درهم فریون سنبل عاقرقرا هر یک مثقالی بکوبند و با صد و پنجاه درهم عسل بسرشد و در ظرف آبگینه کنند و بعد از چهار ماه مثقالی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۰۲

بخورند معجون سگ وجع و برودت کبد را مفید بود و سده بکشد:

صفت آن سگ سلیخه سنبل ساذج لک، ریوند، جطنیانا، هر یک دو درهم زعفران نانخواه کرفس مصطکی هر یک سه درهم عود قرنفل هر یک پنج درهم بکوبند و سه چندان ادویه عسل بسرشد شربتی یک درهم باشد.

معجون ورد: اورامصلب کبد را مفید بود صفت آن ورق گل چهار درهم سوسن آسمانجونی هفت درم، ریوند چینی لک مغسول سه درهم و نیم زعفران مر نیم درهم کوفته بیخته به عسل بسرشد شربتی یک مثقال ..

معجون راحت: درد پشت و ریاح را مفید بود و قولنج بکشاید صفت آن: مصطکی فلفل، دارفلفل، قرنفل، زنجبیل، جوزبوا، سقمونیا، کمون،

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۰۳

سداب، خولنجان، قرفه متساوی بکوبند و به عسل با شیر قند بسرشند شربت‌ی یک مثقال معجون وج و معه و سیلان اشک را مفید بود. صفت آن:

وج حلتیت زنجبیل رازیانه متساوی بکوبند و به عسل به شیر قند بسرشند شربت‌ی یک مثقال.

معجون لبوب: منی بیفزاید و قوت باه دهد و کلیه و مثانه و دماغ را تقویت کند و رنگ روی نیکو گرداند. صفت آن: مغز بادام و جوز چلغوزه و حب زلم فندق فستق نارجیل خشخاش تودری سرخ و سفید کنجد تخم گزر و جرجیر و پیاز و شلغم و شبت و بهمین زنجبیل دارفلفل کبابه قرفه دارچینی و تخم هلیون شقاقل خولنجان با عسل سه چندان ادویه بیامیزند از مثقال تا دو مثقال.

معجون ثبادریطوس: مزاج سرد و اوجاع معده و کبد و کلیه و طحال

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۰۴

و رحم را مفید بود و قولنج و حیض بکشاید و تنقیه بدن کند از اخلاط غلیظه و بادبا شکند سده و ضیق نفس و اوجاع سینه و صداع و سرع و جذام را مفید بود.

صفت آن: صبر پانزده درهم غاریقون بیست درهم زعفران دارچینی وج مصطکی حب بلسان فریون، فلفل، دارفلفل، جنطیانا، مر، فقاح اذخر، حماما، هر یک دو درهم قسط، کامادریوس، افیتمون هر یک چهار درهم اسارون سلیخه سقمونیا شش درهم بکوبند و به عسل سه چندان ادویه بسرشند و بعد از شش ماه چهار مثقال تناول کنند.

معجون سورنجان: اوجاع نقرص و مفاصل و عرق النساء را مفید بود صفت آن سورنجان شش درهم بوزیدان ماهی زهره بیخ کبر زیره

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۰۵

کرمانی شیطرح هر یک دو درهم پوست هلیله زرد هفت درهم تخم کرفس رازیانه ورق حنا زید البحر فلفل سفید گشنیز خشک نمک هندی صعتر هر یک درمی و نیم ورق گل محموده زنجبیل هر یک سه درهم تربید پنج درهم روغن بادام هفت درهم عسل صد و پنجاه درهم شربت‌ی یک درهم تا پنج درهم باشد.

معجون بلادری: رعشه و فالج و سکنه و لقوه و جمیع امراض بارده را مفید بود. صفت آن: زنجبیل، عاقرقرا، شونیز، قسط، فلفل، وج هر یک ده درهم ورق سداب حلتیت جنطیانا، رازیانه حب الغار جندیدستر شیطرح هر یک پنج درهم عسل بلادری پنج مثقال ادویه بکوبند و به روغن جوز یا بادام ملوث و به عسل بسرشند شربت‌ی مثقال باشد.

سنجریا: جمیع امراض کبد و ریاح غلیظ و سوء هضم و سوء

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۰۶

الاستمرار و قولنج و عسر بول و اوجاع اسنان را مفید بود. صفت آن:

جندیدستر افیون دارچینی اسارون دو هر یک درمی فلفل، دارفلفل، قسط قنه هر یک شش درهم زعفران نیم درهم بکوبند و به عسل بسرشند و بعد از شش ماه نیم مثقال تناول کنند.

اطریفل کبیر: ریاح و بواسیر و برودت معده را مفید بود و رنگ روی نیکو گردد و باه بیفزاید صفت آن سیاه هلیله و کابلی بلیله آمله فلفل، دارفلفل هر یک سه درهم زنجبیل بوزیدان بسباسه شیطرح شقاقل تودری سرخ و سفید لسان العصافیر کنجد خشخاش بهمین هر یک درمی بکوبند و به روغن بادام ملوث گردانند و به عسل بسرشند و مثقالی بخورند اطفیفل کشیتز صداع و بخارات معده را

مفید بود هلیله زرد هلیله کابلی، بلبله، آمله، گشنیز، خشک متساوی بکوبند و به عسل

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۰۷

بسرشد.

اطریفل ایتیمون: امراض سوداوی را مفید بود و موی را سیاه گرداند صفت آن هلیله کابلی ده درهم سنا مکی ایتیمون تربد هر یک پنج درهم شیطرح سه درهم بسفایح درمی انیسون نمک هندی هر یک دو درهم بکوبند و به مقل شش درهم در آب حل کنند و با عسل بیامیزند و ادویه به آن بسرشد.

اطریفل صغیر: هلیله کابلی، بلبله، آمله متساوی بکوبند و به روغن بادام ملوث گردانند و به عسل بسرشد و ممتقالی بخورند اطفیل که برص و امراض بلغمی را مفید بد صفت آن هلیله کابلی بیست درهم بلبله آمله هر یک ده درهم برنج کابلی پانزده درهم شیطرح سعد سازج زنجبیل پنج درهم بسفایح اسطوخودوس هفت درهم قسط سه درهم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۰۸

غاریقون شش درهم انیسون قرنفل خیربوا جوزبوا، هر یک ده درهم فلفل، دارفلفل، نارمشک هر یک چهار درهم بکوبند و به عسل بسرشد و چهار درهم تناول کنند آخر کرم دراز و کدو و دانه را بشکنند صفت آن:

برنج کابلی، مقشر ده درهم تربد، قسط، حب النیل هر یک پنج درهم قنبیل ترمس شیخ افسنتین ایتیمون هر یک سه درهم بکوبند و به عسل بسرشد شربتیه سه مئقال باشد.

[باب پنجم در اشربه و لعوقات و مریات و ربوبات و سکنجینات]

باب پنجم در اشربه و لعوقات و مریات و ربوبات و سکنجینات:

شراب بنفشه تب صفراوی و سعال و ذات الجنب و ذات الصدر را مفید بود و تلین و ادرا بول کند و سینه را نرم سازد. صفت آن: سر بنفشه تازه یک من در چهار من آب بجوشانند و صافی کنند هر یک منی را دو من قند بنهند و به قوام آرند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۰۹

شراب نیلوفر: ورم رطبه و سعال گرم را مفید بود صفت آن: همچو شراب بنفشه است شراب عناب غلبه دم و ماشرا و حصبه و جدری را نافع بود. صفت آن عناب یک رطل در چهار رطل آب بجوشانند و صافی کند با قند به قوام آرند شراب به مقوی قلب و معده صفت آن: به ترش رسیده دو پاره کنند و دانه از آن بیرون آرند در هاون سنگین بکوبند و بجوشانند و صاف کنند و با قند بقوام آرند.

شراب سیب: مقوی قلب و معده قابض و مفرح و قی و اسهال باز دارد و تشنگی بنشانند آن را مانند به ترتیب دهند شراب انار صداع و تشنگی و قی صفراوی را مفید بود و مقوی معده باشد. صفت آن: آب انار مر بگیرند و با قند چندان که مذاق را خوش آید به قوام آرند.

شراب ورد: حمیات صفراوی را مفید بود و تسکین عطش و تلین

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۰

طبع کند صفت آن ورق گل سرخ تازه چهار من در خمیر کنند ده من آب گرم بر آن ریزند و شبانه روزی بگذارند پس نیک بدست بمالند و در دیگ کنند و می جوشانند تا طعم و بوی گل به آب دهد پس صاف کنند و هر یک من آب را دو من قند نهند و به قوام آرند بعد از آن که صافی کنند چهار من دیگر وق گل در آن آب ریزند و بجوشانند و صافی کنند پس با قند به قوام آرند و آن را شراب ورد مکرر گویند در اسهال فائده او بیش بود.

شراب فواکه: مقوی قلب و معده و احشا بود و قی صفاوی را مفید صفت آن: به و سیب ترش و امرود و سماق و انار ترش و زرشک و زعرور دنبق متساوی بکوبند و آب آن بگیرند و با قند به قوام آرند.

شراب ریاس: اسهال صفاوی و حمیات ماده تشنگی را مفید بود و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۱

مقوی معده باشد. صفت آن: ریاس بکوبند و آب آن بگیرند و با قند به قوام آرند.

شراب توت: اوجاع حلق را مفید و آن را همچنین سازد که گفته شد شراب خشخاش: سعال و نزله و قروح و سینه و ریه و سهر را مفید بود.

صفت آن: خشخاش بکوبند و در خرقة کتان بندند و در دیگ بجوشانند و هر دم بیرون آرند و به دست مالند تا شیره آن بیرون آید پس با قند به قوام آرند.

شراب لیمو: مقوی قلب و معده بود و صفرا تشنگی بنشانند. صفت آن: قند را جلاب سازند و به قام آرند و به زبان فر گرفتن آب لیمو چندان که احتیاج باشد بر آن ریزند و بزند و فرو گیرند و شراب حماض و نارنج نیز چنین سازند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۲

شراب صندل: صندل سفید به سوهان بسایند و پنجاه درهم از آن در یک من گلاب شبانه روزی بخیسانند پس به آتش نرم بجوشانند و به دست مالند تا به نیمه آید صافی کنند و با یک من قند به قوام آرند.

شراب نعناع: غثیان و قی و فواق را مفید بود. صفت آن: یک رطل نعناع تازه در سه رطل آب بجوشانند تا به نیمه آید با دو رطل قند به قوام آرند.

شراب زوفا: ضیق نفس و ربو و سعال را مفید بود و سینه را از اخلاط پاک کند انجیر بیست عدد مویز طائفی پنجاه عدد و بنفشه چهار درهم پرسیاوشان هفت درهم تخم خطمی پنج درهم بیخ مهک زوفا هر یک هفت درهم مجموع را در دو من آب بجوشانند تا به نیمه آید پس صافی کنند و با یک من قند به قوام آرند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۳

شراب دینار: شرابی بسیار خوب است سده بگشاید و یرقان و حرارت کبد را مفید بود و ادرار بول و تلین طبع کند. صفت آن: پوست بیخ کاسنی پانزده درهم پوست بیخ کرفس پنج درهم، پوست بیخ رازیانه ده درهم، تخم کشوت پنج درهم، تخم کاسنی پانزده درهم، ورق گل ده درهم رویند چینی سه درهم مجموع نیم کوفته و در دو من آب بجوشانند و ریوند کوفته در خرقة کتان بندند در دیگ اندازند تا به چهار دانگ آید پس به دو من قند به قوام آرند و اگر بعد از آن که به قوام آید ریوند کوفته بر آن ریزند و بزند اقوی بود.

شراب بزوری: پوست بیخ کاسنی بیست درهم، پوست بیخ رازیانه ده درهم پوست بیخ کرفس پنج درهم تخم کاسنی هفت درهم، تخم رازیانه پنج درهم، سه تخم ده درهم مجموع نیم کوفته در دو من آب بجوشانند تا

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۴

به یک من آید و با یک من قند به قوام آرند.

شراب انجبار: اسهال دموی و نفث و نرف دم را مفید بود و کبد و معده را قوت دهد. صفت آن: انجبار هفت مثقال قرط پنج مثقال صندل سفید و سرخ هر یک چهار مثقال صندل به سوهان بسایند و باقی ادویه بکوبند و بجوشانند با یک من قند بقوام آرند.

شراب اسطوخودوس: امراض سوداوی و بلغمی را مفید بود و صفت آن: اسطوخودوس، پرسیاوشان هر یک ده درهم غناب بیخ مهک، گاوزبان، رازیانه، تخم کرفس، تخم خطمی هر یک پنج درهم سپستان سی عدد مویز بیست درهم بنفشه ورق گل هر یک هفت

درهم در شش رطل آب بجوشانند تا به ثلثی آید با سه رطل قند به قوام آرند. آخر صم و سده دماغ را مفید بود صفت آن اسطوخودوس ده درم بسفایج پنج درم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۵

بالنکو گاوزبان پنج درم همچنین قند با عسل بجوشانند تا به رطلی آید صافی کنند و به خمیر گیرند و بریان کنند و آب آن بگیرند ثلث رطل و شراب عسل نصف رطل مجموع با هم ضم کنند و به قوام آرند.

شراب پخته چوش: جهت ضعف معده و کبد و باه و درد پشت مفاصل و فالج و لقوه و کسر ریاح و ادرار بول نافع باشد. صفت آن: آب انگور صد من گوشت بز فربه پخته بیست من در دیگ کنند و بجوشانند عود ده درم زعفران مصطکی خولنجان، جوزبوا هر یک پنج درم قرنفل بسباسه، هیل کبابه زرنباد سعد هر یک سه درم سلیخه زنجبیل، دارچینی دارفلفل، عاقرقرا، قاقله سنبل هر یک درمی مجموع نیم کوفته در کیسه را به دست می‌مالند و فشارند بعد از آن فرو گیرند و صافی کنند و مشک دو دانگ و عنبر یک مثقال در رطلی گلاب حل کنند و بر آن ریزند

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۶

و پنج من قند با عسل به قوام آرند.

میبه: ضعف کبد و قی و تشنگی را مفید بود صفت آن به رسیده پاره کنند و از دانه پاک کرده در هاون چوبین و سنگین بکوبند و بیست من آب از آن بگیرند و ده من شراب صافی بستانند و ثقل به شبانه روی در آن خیسانیده صافی کنند و آن ثفل را به آب بشویند چنانچه هیچ در آن طعمی نمایند و بریزند و آن آب‌ها با همدیگر در دیگ سنگین بجوشانند تا به نیمه آید پس دیگر بار بیالایند و با پنج من قند با عسل در دیگ کنند و قرنفل دو درم قاقله سگار و کبار و زعفران دارچینی هر یک هس درهم زنجبیل مصطکی هر یک درمی و نیم بلغوز سازند و در کیسه کنند و در دیگ اندازند و هر دم بدست می‌مالند تا قوت به آب دهد پس بیرون آرند و به قوام آرند و یک درم مشک در گلاب حل کنند دوران ریزند اما

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۷

ربوب فواکه چنان باشد که آب آن بگیرند و بشربتی بقام آرند رب اجاس التهاب حمیات و بیوست و طبع و عطش را مفید بود. صفت آن: آلو سیه در آب بجوشانند و صافی کنند و آن صافی بجوشانند تا به قوام آید و بیشتر ربوب مدین بدین طریق گیرند. سکنجین سادج: حمیات حاد و تشنگی و سده را مفید بود و قطع بلغم و صفرا کند. صفت آن: سرکه سید رطلی با نیم رطل آب با یک من قند با عسل به قوام آرند.

سکنجین بزوری: استسقا سوء القنیه و حمیات حاده را مفید بود.

صفت آن: تخم کاسنی پنج درم سه تخم پانزده درم پوست بیخ کاسنی ده درم پوست بیخ رازیانه پنج درم نیم کوفته در سه رطل آب و رطلی سرکه بخیسانند شبانه روزی بعد از آن بجوشانند و ثفل بدست می‌مالند و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۸

صافی کنند و با یک من قند به قوام آرند

سکنجین بزوری حار: سده بگشاید و ادرار بول کند و عده را از فضلات پاک کند صفت آن: تخم کرفس رازیانه کاسی انیسون هر یک پنج درم پوست بیخ رازیانه و کرفس و کبر هر یک هفت درم ریوند غاٹ هر یک سه درم چنانچه گفته شد بسازند.

سکنجین بزوری معتدل: تخم کاسنی رازیانه، کرفس هر یک سه درم سه تخم پانزده درم پوست بیخ کاسنی هفت درم پوست بیخ رازیانه پنج درم.

سکنجین سفرجلی: تقویت معده، کبد کند و اشتها آورد و سده بگشاید و ناقه را مفید بود صفت آن آب به یک من قند و سرکه

رطلی با کمتر به حب ارادات بقوام آرند سکنجبین عنصلی ربو و سعال بلغمی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۱۹

وسده کبد و طحال و فالج و لقوه و امراض بلغمی را مفید باشد صفت آن:

سرکه دو من ضراب صافی دو من عسل سه من در ظرفی کنند و انیسون زنجبیل رازیانه حلتیت عاقرقرا فودنه سداب فلفل هر یک ده درم تخم کرفس کمون قردمانا پنج درم نیم کوفته و در میان آن ریزند و هفته در آفتاب نهند بور آنان صافی کنند و نگاه دارند.

سرکه عنصلی: عنصل را به کارد چوبین بشکافند و خارج و داخل آن آب پاک کنند و از آن یک من با ده من سرکه شصت روز در آفتاب نهند سکنجبین رمانی حمیات محرقه معده و کبد را مفید بود. صفت آن آب انار پنج من آب زرشک با غوره یا ریاس یا سرکه به حب ارادات یک من گلاب سی درم با هم بیامیزند و هر یک من از آن را یک مهن قند نهند و بقوام آرند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۲۰

سکنجبین ریوند: اوجاع وسده کبد را مفید بود و طبیعت نرم کند.

صفت آن: ریوند چهار درم غاریقون تربد بسفایج تخم کاسنی هر یک هفت درم زنجبیل یک دام نیم کوفته در چهار رطل آب بجوشانند تا به دو رطل آید با چهار رطل قند بقوام آرند.

لعقو سپستان: سعال و خشونت حلق و ریه را مفید بود و طبیعت را نرم کند. صفت آن: سپستان دویست عدد مویز طائفی دانه بیرون کرده چهار درهم مغز خیارشبر پانزده درم در سه من آب بجوشانند تا به یک من آید یا رطلی شکر به قوام آرند.

لوق زوفا: بو و سعال مزمن را مفید باشد و سینه و ریه را پاک کند صفت آن: زوفا ایرسا هر یک بیست درم در سه رطل آب بجوشانند تا به رطلی آید با رطلی قند به قوام آرند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۲۱

لعوق سپندان: سعال بلغمی را مفید بود و قطع بلغم کند. صفت آن:

حب الرشاد ده درم بیخ مهک چهار درم رازیانه انیسون هر یک سه درم نیم کوفته در دو رطل آب بجوشانند تا به رطلی آید و با رطلی عسل به قوام آرند لعوق طباشیر سل و قرحه را مفید بود صفت آن صمغ عربی قاقله هر یک شش درم نشاسته کتیرا دو درم طباشیر چهار درم چلغوزه هفت درم تخم خیار هفت درم قند شصت درم بکوبند و با رطلی عسل و بیست درم روغن بادام بیامیزند و به قوام آورند.

لعوق حله: سعال و خشونت حلق و حنجره را مفید بود. صفت آن:

صمغ عربی نشاسته کتیرا رب السوس هر یک ده درم مغز تخم کدو مغز بادام مقشر هر یک پنج درم حله چهار درم قند بیست درم بکوبند رطلی شیر قند به قوام آرند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۲۲

لعوق عنصل: سعال رطب را مفید بود. صفت آن: عنسل را بریان کرده سه درم ایرسا دو درم فراسیون زوفا هر یک درمی بکوبند و در میان رطلی عسل کنند.

لعوق چلغوزه: قروح ریه و نفث و سعال را مفید بود چلغوزه مقش کتیرا ایرسا صمغ عربی هر یک ده درم بزرگ بریان کرده و خرما دانه بیرون کرده هفتاد درهم با هم بسایند و به روغن گاو چرب کنند در میان عسل گرم ریزند.

لعوق رب السوس: سعال مزمن را مفید بود رب السوس کتیرا قند مغز بادام تخم رازیانه متساوی بکوبند و در میان عسلی ریزند.

ماء الاصول: فالج و لوقه صرع و استسقا را مفید بود. صفت آن:

پوست بیخ کرفس و رازیانه هر یک دو درم بیخ اذخر پنج درم انیسون

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۲۳

چهار درم سنبل فقاح اذخر بلسان اسارون جنطیانا هر یک دو درم عود بلسان بوزیدان هر یک سه درم سپندان سلیخه هر یک سه درم مویز طائفی دانه بیرون کرده بیست درم در سه من آب بجوشانند تا به یک من آید با یک من قند به قوام آرند آخر احتناق رحم را مفید بود و طمٹ بگشاید صفت آن: بیخ کرفس و کبر هر یک هفت درم بیخ رازیانه ده درم تخم کرفس رازیانه انیسون زراوند قنطورین عود فاوانیا حب الرشاد هر یک سه درم مویز طائفی پانزده درم آخر حصاه کلیه و مثانه را مفید بود صفت آن بیخ: کرفس و کبر هر یک پنج درم ماش هندی تخم خیار هر یک هفت درم پرسیاوشان پیاز دشتی هر یک سه درم مویز ده درم انجیر ده عدد در سه رطل آب بجوشانند تا به ثلثی آید با رطلی قند به قوام آرند و پنج درم حجر البهود بکوبند و به آن بیامیزند آخر سده و برودت و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۲۴

کبد و طحال و برودت معده و استسقا و حمیات بلغمی را مفید بود صفت آن: پوست بیخ کرفس و رازیانه هر یک هفت درم بیخ اذخر فقاح هر یک پنج درم مصطکی سنبل هر یک درمی و نیم لک عود بلسان هر یک دو درم باد آورد غافث پوست بیخ کبر افسنتین ورق گل هر یک سه درم مویز بیست درم انجیر ده عدد در دو من آب بجوشانند تا یک من آید تا یک من قند به قوام آرند گلکند مقوی و رافع بلغم و صفت آن: ورق گل سرخ یک من در دست بمالند تا مژده شود و یک من قند و جلاب سازند و بر سر آن ریزند و در آفتاب نهند هر گاه کم شود باز قند می ریزند و در آفتاب نهند سبب مری سبب شیرین پنجاه عدد و پوست باز کنند و در دیگ با شیره قند به آتش نرم بجوشانند و به مرب نیز چنین سازند اما آن را پاره کنند و اندرون پاک سازند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۲۵

بادام مری سرفه و باه را مفید بود مغز بادام مقشر در دوشاب بخیسانند و سه روز رها کنند پس بیرون آرند و در عسل بجوشانند و سه روز رها کنند و پس بیرون آرند و در عسل بجوشانند و در ظرف کنند هلیله پرورده معده را قوت دهد و کبد را نفع نماید و ریاح و بواسیر و تقویت بصر کند و دهن تیز گرداند و امراض سوداوی را مفید بود صفت آن: هلیله کابلی صد عدد در ظرفی کنند و آب خاکستر زر بر سر آن ریزند و هر سه روز آب و خاکستر تازه کنند بعد از ده روز بشویند و در دیگ باکفی جو نیم کوفته می جوشانند تا پخته شود آن گاه هلیله بیرون آرند و در او به مثلث سوراخها کنند و در ظرفی نهند و عسل کف گرفته با شیره قند بر سر آن ریزند و بگذارند بعد از بیست روز در آب بخیسانند و آن گاه پاره کنند در آب و عسل بجوشانند تا آب متفی شود و در ظرفی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۲۶

کنند. شقاق مری: باه را بیفزاید و کلیه و مثانه را مفید بود شقاق ده روز در آب خیسانند پس بیرون آرند و به عسل بجوشانند و در ظرفی ریزند.

ترنج مری: مقوی معده و مفرح باشد. صفت آن ترنج را پاره کنند و ترشی بیرون آرند و بعضی پوست آن نیز باز کنند اما اگر باشد بهتر بود و در دیگ سنگین به آب و عسل بجوشانند تا مائیت او نیست شود آن گاه در ظرفی کنند و عسل بر سر آن ریزند جوز مری مقوی باه بود صفت آن:

تازه جوز که هنوز خشک نشده باشد بستانند و پوست خارج داخل آن باز کنند و در عسل بجوشانند و در ظرفی قی کنند:

باب ششم: در جوارشات، جوارش عنبر خفقان: و سوء هضم و اوجاع رحم را مفید بود صفت آن قاقله کبار کبابه بسبابه دارچینی هر یک

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۲۷

چهار درم زنجبل دارفلفل قرفه قرنفل زعفران هر یک ده درم اشنه عنبر مصطکی هر یک دو درم جوزبوا پنج درم مشک یک درم بکوبند و بپزند و به عسل بسرشند و در میان قند به قوام آورده بر سر تخته پهن کنند شربتتی یک مثقال جوارش سفرجی مسهل مقوی معده بود و قولنج بکشاید. صفت آن: به رسیده یک رطل پاره کنند و در دو منخل خمر با شراب بجوشانند بعد از آن بکوبند و بیفشارند و صافی کنند و با دو رطل عسل به قوام آرند آن گاه زنجبیل و دارچینی و دارفلفل هر یک دو درم هیل قاقله زعفران هر یک سه درم مصطکی پنج درم سقمونیا ده درم تربد سی درم بکوبند و در آن ریزند تا با هم آمیخته شود آن گاه فرو گیرند و بر سر سنگی یا تخته که برای این کار باشد پهن کنند و بعد از آن که آن را چرب کرده باشند بگذارند تا خشک شود پس بکارد پاره کنند شربتتی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۲۸

پنج مثقال آخر به را در خمیر گیرند و در میان آتش نهند تا بریان شود آن گاه چهار درم از آن با یک درم سقمونیا نیم درم فلفل و نیم درم زنجبیل بکوبند و بسرشند شربتتی یک درم باشد جوارش سفرجی قابض ضعف معده و قی و اسهال را مفید بود، صفت آن به رسیده من کوفته در خلل خمر بجوشانند چنانچه مهرا شود پس صافی کنند و با یک من قند به قوام آرند زنجبیل فلفل و دارفلفل هر یک چهار درم نانخواه تخم کرفس درمی زعفران دو درم بکوبند و با آن بیامیزند شربتتی یک مثقال باشد جوارش تمری قولنج و اوجاع معده را مفید بود صفت آن بوره ارمنی زیره کرمانی فطراسالیون زنجبیل فلفل هر یک ده درم و نیم سقمونیا بریان کرده پنج درم مغز بادام برگ سداب دو درم بکوبند و خرما نیک دانه بیرون کرده بیست درم شبانه روز در خلل خمر خیسانیده حل شود و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۲۹

بیالیند و با عسل بیامیزند و ادویه به آن بسرشند و شربت پنج مثقال باشد.

جوارش کافور: ضعف معده و سوء استمرا و بلغم غلیظ را مفید بود. صفت آن فلفل جوزبوا زنجبیل، دارچینی، بسباسه، قرفه، نارمشک، فرنجمشک، قرنفل، فلفلیمویه، کافور زعفران متساوی بکوبند و به عسل بسرشند شربتتی یک مثقال جوارش عود تقویت معده و ازاله رطوبت و بلغم کند. صفت آن قاقله صغار و کبار قرنفل دارچینی زنجبیل دارفلفل، زعفران، رومی عود فلفل پنج درم بکوبند و شیره قند با عسل بیامیزند شربتتی یک مثقال باشد.

جوارش سنبل: سنبل تخم کرفس انیسون مصطکی هر یک درمی عود و سه درم بسباسه قرفه هلیله کابلی قرنفل فرنجمشک هر یک ده درم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۳۰

و نیم جوزبوا یک درم مرماحوز سه درم ورق گل قصب لذریه هر یک دو درم و نیم.

جوارش مصطکی: بروت معده و کبد و سوء هضم و ریاح و سیلان لعاب را مفید بود. صفت آن: مصطکی هفت درم بکوبند و با طلی به قوام آرند.

جوارش کمونی: حمیات بلغمی و سوداوی و برودت معده و فواق بلغمی را مفید بود صفت آن: زیره کرمانی شبا روز میدر سرکه خیسانند و خشک کرده بریان کنند چهل درم از آن با ورق سداب و فلفل و زنجبیل هر یک سی درم بوره ارمنی ده درم بکوبند و با سه چندان عسل با قند بسرشند شربتتی یک مثقال باشد.

جوارش بلادر: ذهن و فکر صافی کند و رنگ رو نیکو گرداند و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳۱

برودت و او جاع معده و نسیان را مفید بود. صفت آن: فلفل، دارفلفل، هلیله کابلی، بلبله، آمله، جندبیدستر هر یک چهار درم قسط حب الغار طبرزد هر یک دو از ده درم بکوبند با عسل بلادر و روغن گاو هر یک پانزده درم بیامیزند و به عسل بسرشند و بعد از شش ماه دو درم بخورند.

جوارش اترج: هضم طعام کند و رنگ روی و بوی دهن خوش کند صفت آن پوست ترنج سی درم و قرنفل جوزبوا دارفلفل خیربوا زنجبیل دارچینی خلونجان هر یک درمی مشک دانگی بکوبند و به عسل بسرشند.

جوارش مقلیئا: بواسیر و مغص و زحیر را مفید بود. صفت آن:

حرف بریان کرده زیره در سرکه خیسانیده و بر این کرده هر یک درمی مصطکی سه درم پوست هلیله کابلی به روغن گاو بریان کرده نیم درم به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳۲

گلاب بسرشند.

جوارش سماق: اسهال باز دارد صفت آن: سماق ده درم دانه مورد پنج درم انار دانه ترش و شیرین سه درم صمغ عربی، گلنار هر یک سه درم بکوبند و به گلاب بسرشند.

جوارش مشک: خفقان و ضعف قلب و معده را مفید بود صفت آن مشک نیم مثقال قاقله خیربوا قرنفل زنجبیل عود هر یک ده درم دارچینی سه درم زعفران دو درم قند مثل جمیع بکوبند و به عسل بسرشند جوارش سقنقور مقوی باه و کلیه بود. صفت آن تخم هلیون و پیاز و شلغم و شبت و گندنا تخم گزر و جرجیر و انجیر و ترب هر یک سه درم حبه الخضرالسان العصافیر کنجد چلغوزه حب الرشاد امقیل بریان سه درم زنجبیل شقال خلونجان دارفلفل پنج درم جوزبوا بهمنین دارچینی هر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳۳

یک دو درم سقنقور پنج درم فانید به وزن جمیع ادویه بکوبند و به عسل بسرشند شربت سی درم جوارش مسمن بواسیر و هضم طعام را مفید و قوت باه بدهد. صفت آن: زنجبیل فلفل هر یک ده درم دارفلفل سی درم فانید یک من و نیم جوز کنجد هر یک پنجاه درم بکوبند و به عسل بسرشند شربت سی مثقال بود.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳۴

جوارش شهریاران: برودت معده و کبد را مفید بود و قولنج بگشاید و طبع نرم کند و صفت آن: شیطرج زنجبیل نارمشک فلفل قرفه قاقله صغار و کبار قرنفل ساذج بسابه مصطکی دارچینی سنبل تخم کرفس رازیانه انیسون هر یک شش درهم اقیمون تربد هر یک دو از ده درم سقمونیا ده درم جندبیدستر شش درم قند بیست درم بکوبند و به عسل بسرشند شربت سی مثقال باشد. جوارش کندر وجع برودت و ضعف معده را مفید بود صفت آن:

فلفل دارفلفل، جوزبوا هر یک سه درم کندر پانزده درهم و زنجبیل خلونجان هر یک دو از ده درهم شکر سفید مثل جمیع بکوبند و به عسل بسرشند آخر کندر شصت درم فلفل دارفلفل هر یک دو از ده درهم زنجبیل خلونجان دوازده درهم جوزبوا قرنفل پنج درم مشک نیم درم با

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳۵

هم ضم کنند برودت معده و عدم اشتها و اسهال معدی و سلسل البول را مفید بود آخر کند فلفل سنبل فودنه کاشم نانخواه انیسون هلیله سیاه چهار درم شونیز دو درم عسل سه وزن ادویه شبهتی سه درهم.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳۶

جوارش قاقلی: برودت اوجاع معده و سوء اشتها و وسواس و جشای حامض و شهوت کلبی و ریاح غلیظ را مفید بود. صفت آن فلفل سفید و سیاه دارفلفل هر یک بیست درم عود بلسان ده درم حمامه و سنبل هر یک چهار درم زنجیل تخم کرفس سلیخه اسارون سیالیوس راسن هر یک درمی بکوبند و به عسل بسرشدن شربتی دو درم باشد.

[باب هفتم: در سفوفات]

باب هفتم: در سفوفات. سفوف اناردانه: ضعف معده و امعا و تشنگی و قی و اسهال را مفید بود صفت آن: انار دانه بریان کرده پانزده درهم زیره کرمانی در سرکه خیسانیده بریان کرده خرنوب سماق دانه مورد سنجد پست کنار شاه بلوط گشنیز بریان کرده قرط هر یک پنج درم بکوبند و با هم بیامیزند آخر انار دانه ده درم بلوط سماق دانه مورد و زیره پست کنار گشنیز بریان

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳۷

خرنوب هر یک پنج درم سک رامک دو درم و نیم سفوف مقلیئا اسهال و مغص و زحیر و ضعف معده و بواسیر مفید بود صفت آن حرف بریان کرده سی درم زیر موصوف ده درم بزرگ تخم گندنا با هلیله سیاه در آب خیسانیده هر یک پنج درم مصطکی دو درم بکوبند و مثقالی به آب سرد بخورند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳۸

سفوف نشاسته: اسهال و سحج را مفید بود صفت آن: بنکو مرو زرشک تخم شاهسفرم مجموع بریان کرده نشاسته صمغ عربی گل ارمنی ده درم بکوبند و به روغن بادام بریان کرده یا به روغن گل چرب کنند و پنج درهم با گلاب بخورند. سفوف سماق: اسهال و تشنگی را مفید بود. صفت آن: سماق انار دانه زرشک هر یک بر این کرده ده درم مورد و پنج درم خرنوب سی درم گلنار صمغ عربی درمی بکوبند و مثقالی بخورند.

سفوف زرشک: مقوی معده بود. صفت آن: زرشک، سماق انار انهریان نانخواه زنجیل آرد و سنجد هر یک ده درم بکوبند با بیست مثقال قند بیامیزند.

سفوف بزوری: بادها بشکند. صفت آن نانخواه کرویاء، تخم کرفس

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۳۹

انیسون هر یک دو درم قرنفل قاقله صغار زنجیل فلفل هر هر یک نیم درم قند بیست مثقال آخر اشتها آرد و رنگ روی نیکو کند و زنان آبستن را مفید بود صفت آن زرنباد و تخم کرفس هر یک درمی نانخواه کند هر یک سه درم جندبیدستر نیم درم زیره کرمانی دو درم کنجد ده درم قند بیست درم آخر سرعت خروج منی را که از حرارت بود مفید باشد. صفت آن:

بنگو دو درم تخم توزک سه درم گشنیز یک درم بکوبند و مثقالی بخورند آخر لذع عقارب را مفید بود صفت آن: ریوند چینی زراوند طویل بیخ کبر عاقرقرحا هر یک ده درم بکوبند شربتی سه درم باشد آخر نفرس و وجع مفاصل را مفید بود صفت آن سورنجان دو درم سقمونیا یک درم کبابه سه درم قند سی درم شربتی سه درم باشد آخر اوجاع مفاصل و ضعف معده را نافع باشد صفت آن نعنای قاقله سنبل مرو جوز سعد هر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۴۰

یک دو درم مصطکی تخم کرفس ورق گل کهربا هر یک سه درم سک اذخر هر یک درمی بکوبند و سه درم بخورند آخر سده و صلابت طحال را مفید بود صفت آن تخم کاسنی کرمزاج پنج درم پنجنگشت یک درم و نیم بکوبند و درهم بیامیزند و دو درم بخورند آخر فواق که از امتلاء لود زائل کند و صفت آن فطراسالیون سعد کمون هر یک سه درم.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۴۱

[باب هشتم در قرص‌های مسهله و غیره]

باب هشتم در قرص‌های مسهله و غیره. قرص طباشیر: طبیعت را نرم کند و حمیات محرقه و سعال و تشنگی را مفید بود. صفت آن: طباشیر دو درهم ترنجبین مغز تخم خیارین و کدو هر یک درمی و نیم نشاسته صمغ عربی خشخاش کتیر هر یک نیم درهم بکوبند و به لعاب بالنکو بسرشدن شربتی یک مثقال باشد آخر ورق گل سرخ و ترنجبین هر یک شش درهم طباشیر کتیرا ده درهم نشاسته سه درهم بکوبند و به آب ترنجبین بسرشدن.

قرص طباشیر: معتدل حمیات حاده و لهیب و عطش را مفید صفت آن طباشیر زرشک ورق گل سرخ هر یک درمی و نیم مغز تخم خیارین و کدو کاهو کاسنی و توزک صندل هر یک نیم درهم کافور نیم دانگ بکوبند و به لعاب بالنکو بسرشدن.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۴۲

قرص طباشیر پست: ورق گل پنج درهم حماض شش درهم طباشیر چهار درهم نشاسته صمغ عربی سه درهم بکوبند و به گلاب بسرشدن آخر صمغ عربی تخم حماض بریان نشاسته هر یک دو درهم ورق گل سه درهم طباشیر سماق زطرشک گل ارمنی درمی و نیم بکوبند و به لعاب بالنکو بسرشدن و قرص سازند.

قرص زرشک کبیر: حمیات بلغمی و اورام کبد و معده را مفید بود.

صفت آن: عصاره زرشک مغز سه تخم سه درهم ورق گل ترنجبین هر یک شش درهم تخم کشوث رب السوس طباشیر تخم کاسنی سنبل غافث روناس لک ریوند چینی هر یک دو درهم زعفران یک درهم بکوبند و به آب ترنجبین بسرشدن آخر زرشک دانه بیرو کرده پانزده درهم تخم کاسنی تخم خیارین هر یک سه درهم ورق گل پنج درهم ریوند چینی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۴۳

سنبل هر یک درمی بکوبند و با سکنجبین بسرشدن.

قرص کهربا: نفث و نرف دم را مفید بود و صفت آن: خشخاش مصطکی کهربا هر یک ده درهم زعفران ده درهم بکوبند و به آب بسرشدن

قرص گلنار: اسهال و نرف دم را مفید بود. صفت آن پنجنگشت، تخم کاسنی، و توزک، مغز تخم کدو متساوی بکوبند و به سکنجبین بسرشدن.

قرص افسنتین: سده و کبد و طحال و عسر البول و امراض بلغمی را مفید بود. صفت آن: افسنتین تخم کرفس انیسون اسارون بادام متساوی بکوبند.

قرص ورد: حمیات بلغمی و صفاوی را مفید بود. صفت آن: ورق گل هفت درهم غافث طباشیر سنبل رب السوس هر یک درمی بکوبند و به

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۴۴

آب بسرشدن.

قرص ورد کبیر: اوجاع معده و سوء هضم و استسقا و حمیات بلغمی را مفید بود. صفت آن: ورد عود سنبل مصطکی اذخر سلیخه فقاح دارچینی افسنتین مثقالی بسرشدن آخر اوجاع معده و حمیات بلغمی را مفید بود. صفت آن: ریوند شش درهم روناس لک سه درهم تخم کرفس انیسون غافث هر یک دو درهم بکوبند و به آب بسرشدن.

قرص کافور: حمیات حاده و دق را مفید بود صفت آن: ورق گل شش درهم صمغ عربی طباشیر هر یک چهار درهم مغز تخم خیار،

کدو توزک، بیخ مهک، ترنجبین هشت درم نشاسته سه درم زعفران دو درم کافور نیم درم بکوبند و به لعاب بنکو بسرشد. قرص بنفشه: مسهل صفرا و بلغم بود و صداع و رمد را مفید بود.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۴۵

صفت آن فقاح اذخر سلیخه ورد و ریوند هر یک سه درم زعفران انیسون قسط یک درم مصطکی مقل کند هر یک دو درم اشق نیم درم.

قرص کاکنج: قروح کلیه و مثانه را مفید بود و صفت آن: شهدانه تخم کرفس هر یک شش درم رازیانه دو درم زعفران حب الصنوبر تخم حماض مغز بادام افیون هر یک سه درم حب کاکنج بیست و پنج عدد تخم خیارین مقشر هشت درم بکوبند و به آب رازیانه بسرشد قرص خشخاش قروح سینه و وجع آن را مفید بود ورق گل صمغ عربی چهار درم نشاسته کتیرا بیخ مهک دو درم زعفران دودانگ خشخاش سه درم طباشیر پنج درم.

قرص گل ارمنی: که سل و نفث دم را نافع بود. صفت آن: گل ارمنی نشاسته گل سرخ هر یک شش درم، سرطان سوخته ده درم کتیرا

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۴۶

طباشیر شادنج نیم درم بیخ مهک سه درم بکوبند و به آب گاوزبان بسرشد آخر تخم خیارین مقشر پنج درم تخم توزک بیخ مهک چهار درم طباشیر سرطان سوخته هر یک دو درم نشاسته کتیرا هر یک درمی.

[باب نهم: در حب‌های مسهله و غیره]

باب نهم: در حب‌های مسهله و غیره. حب ایاره: تنقیه دماغ کنند از بلغم و اخلاط و صرع و سکت و سبل و غشاوه را مفید بود. صفت آن ایاره تربد سفید، حب النیل هر یک درمی غاریقون، انیسون هر یک نیم درم شحم حنظل و نمک هندی هر یک دانگی و نیم بکوبند و به آب رازیانه بسرشد.

حب ذهب: اوجاع معده و امراض دماغ و ظلمت عین را نافع بود وصف آن: صبر بیست درم پوست هلیله زرده ده درم گل سرخ پنج درم کتیرا مصطکی سقمونیا زعفران هر یک سه درم بکوبند و به آب بسرشد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۴۷

شربت دو مثقال باشد وقت خواب حب قوقایا صبر مصطکی عصاره افسنتین هر یک دو درم سقمونیا شحم حنظل هر یک درمی بکوبند به آب کرفس بسرشد و شربتی یک مثقال.

حب صبر: اوجاع نقرص و مفاصل و فالج و لقوه را مفید بود تنقیه دماغ و معده کند از بلغم. صفت آن: صبر سقوطری مثقالی تربد یک درم حب النیل، غالیقون، انیسون هر یک نیم درم شحم حنظل نمک هندی هر یک دانگی و نیم مقل کتیرا هر یک دانگی بکوبند و به آب کرفس بسرشد و حب سازند.

حب سورنجان: مفاصل و عرق النساء را مفید بود صفت آن: صبر تربد سفید، ماهی زهره هر یک درمی سورنجان یک مثقال کتیرا شحم حنظل هر یک دانگی حب انلیل غاریقون هر یک نیم درم ملح هندی

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۴۸

دانگی و نیم بکوبند و به آب کرفس بسرشد این شربتی باشد.

حب بنفشه: تنقیه دماغ از صفرا و بلغم کند و ضعف بصره و معده را مفید بود. صفت آن: بنفشه دو درم تربد یک درم رب السوس هلیله زرد هر یک نیم درم انیسون دانگی سقمونیا بریان نیم دانگ بکوبند و به آب قراح بسرشد و این شربتی باشد.

حب السطوخودوس: صرع و مالیخولیا و امراض بلغمی و سوداوی را مفید بود. صفت آن: هلیله زرد و کابلی هر یک پنج درم تربد هفت درم صبر شش درم اسطوخودوس افتیمون بسفایج غاریقون هر یک سه درم شحم حنظل یک درم و نیم قرنفل فودنه هر یک درمی بکوبند و به آب بسرشد و حب سازند.

حب مقل: بواسیر و اوجاع مقعد را مفید بود صفت آن هلیله سیاه

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۴۹

بلبله، آمله هر یک دو درم بکوبند و مقل شش درم در آب حل کنند و ادویه به آن بسرشد.

حب غاٹ: حمیات بلغمیه و سوداویه را مفید بود صفت آن صبر هلیله زرد و عصاره غاٹ متساوی بکوبند و به آب بسرشد.

حب سکینج: قولنج و اوجاع امعا و بواسیر را مفید بود. صفت آن:

سکینج تخم کرفس انزروت هلیله زرد هر یک پنج درم تربد هشت درم شحم حنظل سه درم بکوبند و به آب بسرشد شربتیه سه درم.

حب اصطمیخون: کبیر صداع بارد را مفید بود و تنقیه دماغ از بلغ کند. صفت آن هلیله کابلی شش درم آمله، افسنتین، غاریقون و سقمونیا سه درم افتیمون پنج درم ایاره فیرا تربد هر یک هفت درم قرنفل یک درم تخم کرفس اسارون انیسون هر یک دو دانگ بکوبند و به آب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۰

بسرشد شربتیه یک مثقال باشد.

آخر تربد دو درم صبر سقوطری حب النیل هر یک درمی شحم حنظل سقمونیا هر یک دودانگ بکوبند و به آب بسرشد شربتیه یک مثقال بود.

حب افتیمون: مسهل سودا بود. صفت آن: دو درم غاریقون تربد خراشیده به روغن بادام چرب کرده اسطوخودوس بسفایج هر یک درمی نمک هندی بکوبند و به آب رازیانه بسرشد.

حب افادیا: فالج بگشاید و باد با بشکند و طبیعت نرم کند. صفت آن:

زنجیل قرنفل دارچینی فلفل، دارفلفل، نارمشک هر یک درمی و نیم سقمونیا سه درم بکوبند و به شکر بسرشد و حب سازند مقدار نخودی و هر یک حب از آن نوبتی اسهال کند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۱

حب شیطرچ: اوجاع مفاصل و لقوه و فالج را مفید بود صفت آن تربد ده درم صبر بیست درم زنجیل قرنفل وج، خردل سفید شیطرچ هر یک دو درم فلفل و دارفلفل عاقرقرحا هر یک درمی فانیز چهار درم بکوبند و به آب گندنا بسرشد شربتیه سه درم باشد.

حب ایاره: اعلال سر و معده را مفید بود. صفت آن: ایاره شش درم هلیله زرد چهار درم نمک هندی دو درم و نیم بکوبند و به آب کرفس بسرشد شربتیه دو درم نیم باشد آخر تربد ایاره هر یک درمی نمک هندی نیم درم سقمونیا دانگی شحم حنظل دانگی و نیم بکوبند و به آب بسرشند و این شربتیه باشد.

؟؟؟؟

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۲

حب السعال: سعال را که از حرارت بود مفید افتد مغز بادام مقشر تخم خیارین بنفشه نشاسته صمغ عربی خشخاش هر یک درمی رب السوس دو درم باقلا سه درم بکوبند و به لعاب بنکو بسرشد و حب سازند و مقدار نخودی زیر زبان نهند آخر سعالی را که از

آن برودت بود مفید افتد مغز بادام تلخ پرسیاوشان رب السوس تخم کرفس بیخ رازیانه متساوی بکوبند و به لعاب بنکو بسرشد حبی که بوی دهن خوش کند.

صفت آن جوزبوا قافله قرنفل فوفل کافور دارچینی خولنجان هر یک درمی بکوبند مشک دانگی به گلاب حل کنند و ادویه به آن بسرشد آخر پوست ترن فرنجمشک سنبل قرنفل جوزبوا هیل نارمشک زنجبیل کبابه، بسابه و سعد هر یک ده درهم بکوبند و به آب بسرشد و حب سازند.

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۳

[باب دهم: در ایاره‌جات]

باب دهم: در ایاره‌جات. ایاره فیکرا: امراض سر و معده و قولنج و اوجاع مفاصل و فالج و لقوه را مفید بود صفت آن: مصطکی زعفران حب بلسان سنبل قرنفل اسارون سلیخه دارفلفل دارچینی عود بلسان هر یک دو درم صبر سقوطری مثل جمیع بکوبند و با هم بیامیزند و یک مثقال از آن استعمال کنند.

ایاره جالینوس: شحم حنظل، غاریقون بصل الفار بریان اشق، سقمونیا، خربه سیاه، فریون هر یک شانزده درهم بسفایج اف تیمون مقل کماذریوس سلیخه فراسیون هر یک هفت درهم سکینج زراوند فلفل سیاه و سفید، دارچینی جاوشیر، جندبیدستر، دارفلفل و فطراسالیون هر یک چهار درهم بکوبند و دو مثقال از آن شربت باشد و در نسخه دیگر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۴

مقل بسفایج اف تیمون کاذریوس سلیخه نیست و بعضی گفته‌اند که صبر زعفران هر یک چهار درهم شربت یک مثقال است.

ایاره لوغازیا: تنقیه بدن از فضلات غلیظه و لزجه کند و سخته فالج و لقوه و رعشه و صرع و صداع و جذام و داء الثعلب را مفید بود و اوجاع مفاصل و برص و بهق و صعفه و صمم و دوار و تغیر عقل و وسواس و جنون و امراض کلیه و مثانه و اورام بادره و سرطانات را مفید بود. صفت آن: شحم حنظل پنج درم بصل الفار بریان غاریقون، سقمونیا، حاشا، ساذج، خربق سیاه، سیر بری، فراسون، جعه، سلیخه، فلفل سفید و سیاه، دارفلفل، زعفران، دارچینی بسفایج، سکینج، جندبیدستر، مر، فطراسالیون، زراوند، عصاره افسنتین، فرهیون، سنبل، حماما، زنجبیل، جنطیانا و اسطوخودوس هر یک دو درم اف تیمون کماذریوس مقل صبر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۵

هر یک سه درم بکوبند و به عسل بسرشد. شربت یک چهار مثقال بود یا جلابی از اف تیمون و بسفایج هر یک سه درم زوفا سه درم پوست هلیله سه درم گاوزبان پنج مثقال اسطوخودوس سه مثقال.

ایاره روفس: داء الثعلب را مفید بود تنقیه بدن را از سودا و بلغم کند.

صفت آن: حنظل کماذریوس بست درم صبر پنج درم خولنجان ده درم سکینج، جاوشیر هر یک شش درم زراوند فطراسالیون دارفلفل سلیخه دارچینی زعفران زنجبیل جعه مر هر یک دو درم چنانچه گفته شد بسازند شربت دو مثقال.

ایاره اکاغانیس امراض مزمنه و دوار اوجاع و صداع و ابتدای آب و اوجاع حلق و عسر نفس و مفاصل و جرب و کلب و تشنج و قولنج را مفید بود. صفت آن ظحم حنظل بیست و دو درم فراسیون

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۶

اسطوخودوس سقمونیا، فلفل، دارفلفل، خربق سیاه، کماذریوس هر یک بیست درم بصل الفار بریان صبر فریون زعفران جنطیانا فطراسالیون اشق جاوشیر هر یک ده درم جعه دارچینی سکینج سنبل اذخر، فودنه، جبلی، زراوند مدحرج هر یک دو درم بکوبند و به عسل بسرشد شربت چهار مثقال باشد بعد از شش ماه اگر به جهت کلب تناول کنند پنج درم سرطان سوخته به ادویه ضم

کنند و اوجاع شکم و رحم را به آب سداب و وجع کلیه و کبد را به آب کرفس ایاره شیخ الرئیس خرب سیاه یک درهم شحم حنظل مثقالی صبر پنج درهم ملح هندی درمی و نیم غاریقون مثقالی حجر ارمنی نیم مثقال ورق گل درمی فلفل سفید مثقالی زنجبیل دو مثقال حماما اسارون، حاشا حب النیل صعتر تخم کرفس دوقو تخم گزر هر یک سه درم گاوزبان ده درم تخم کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۷

شاهسفرم، بالنکو، تخم فرنجمشک، تخم اترج، نعناع هر یک دو درهم افیوم درمی و نیم بکوبند و به عسل بسرشدن شربتتی یک مثقال باشد بعد از شش ماه ایاره که مقوی بصر باشد و صداع و علل معده و کبد و طحال را مفید بود. صفت آن: شحم حنظل دو درهم کاذریوس سلیخه فلفل سیاه و سفید هر یک دو درم صبر، مر، زعفران، هر یک درمی سقمونیا شش درهم عصاره افسنتین دو درهم بکوبند و به عسل بسرشدن شربتتی چهار درم.

[باب یازدهم مطبوخات و نقوعات و غیره]

باب یازدهم مطبوخات و نقوعات و غیره. مطبوخ فواکه: مسهل صفرا و اخلاط رقیقه بود و حمیات حاده را نافع بود صفت آن: سنا مکی هفت درم بنفشه پنج درم تخم کاسنی نیلوفر سه درهم عناب ده عدد سپستان آلو سیاه هر یک بیست عدد تمر هندی کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۸

ده درم ورق گل چهار درهم ترنجبین خیارشنب هر یک پانزده درهم. مطبوخ هلیله: مسهل صفرا بود. صفت آن: سنا پنج درم بیخ مهک سه درم هلیله زرد و کابلی هر یک هفت درم تخم کاسنی نیلوفر بنفشه هر یک سه درهم مویز طائفی ده درم عناب ده عدد سپستان آلو سیاه هر یک بیست عدد خیارشنب ترنجبین هر یک پانزده درم.

مطبوخ افتیمون: مسهل سودا و اخلاط سوخته باشد امراض سوداوی را نافع بود. صفت آن: سنا پوست هلیله کابلی، پوست هلیله زرد، ورق گل و افتیمون هر یک هفت درم بنفشه، نیلوفر، تخم کاسنی هر یک چهار درهم بالنکو گاوزبان، هلیله، آمله، اسطوخودوس، بسفایج، بیخ مهک تخم کشوث و شاهتره سه درهم تربد ده درم مویز طائفی ده درم مجموع غیر از افتیمون را در پنج رطل آب بجوشانند تا دو رطل آید در

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۵۹

وقت فرو گرفتن افتیمون در خرفه کتان بندند و در او اندازند تا سه جوش بزند پس ترنجبین پانزده درم خیارشنب بیست درم حل کنند.

مطبوخ غاریقون: مسهل سودا و بلغم غلیظ باشد و صفت آنکه هلیله زرد ده درم پوست هلیله کابلی و سیاه هفت درهم هلیله و آمله هر یک چهار درهم مویز طائفی ده درم آلو سیاه ده عدد گاوزبان، بالنکو، اسطوخودوس و غافث هر یک سه درم بسفایج نیم کوفته دو درم غاریقون یک درم افتیمون ده درم آخر پوست هلیله کابلی و سیاه تمر هندی هر یک ده درم بلبله آمله، غافث، افسنتین، گاوزبان بالنکو هر یک چهار درهم آلو سیاه بیست عدد مویز طائفی هر یک درمی تخم فرنجمشک دو درهم افتیمون هفت درم بجوشانند صافی کنند غاریقون صبر سقوطری هر یک درمی ملح نفتی حجر لاجورد دو دانگ شحم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۶۰

حنظل دانگی و نیم شکر ده درهم بر سر آن ریزند و بیاشامند.

مطبوخ خیارشنب: اخلاط رقیق و صفرا حاد دفع کند. صفت آن:

پوست هلیله زرد هفت درم تمر هندی مویز هر یک پانزده درم آلو سیاه و عناب هر یک ده عدد ورق گل پنج درم خیارشنب

پانزده درهم.

مطبوح زوفا: ذات الجنب و اوجاع صدر و سعال را مفید بود. صفت آن: سنا پنج درهم عناب ده عدد سپستان بیست عدد انجیر ده عدد مویز طائفی پانزده درهم بیخ مهک سه درهم پرسیاوشان تخم خطمی زوفا خبازی هر یک چهار درهم جو مقشر نیم کوفته شش درهم شکر ده درهم.

مطبوح سورنجان: اخلاط محرقه و بلغم لزج را رفع کند و اوجاع مفاصل را مفید بود. صفت آن: سنا هفت درهم بیخ مهک سورنجان روباه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۶۱

تربک هر یک پنج درهم تربد رازیانه تخم کاسنی بنفشه هر یک سه درهم انجیر عناب ده عدد سپستان بیست عدد گلکند خیارشبر ترنجبین هر یک ده درهم.

مطبوحی که حمیات محرقه و ذات الجنب را مفید بود صفت آن:

سنا مکی بنفشه هر یک پنج درهم نیلوفر چهار درهم عناب ده عدد سپستان بیست عدد تخم کاسنی خبازی سه درم شیرخشت ترنجبین هر یک پانزده درهم.

نقوع صبر: صداع سوداوی را مفید بود. صفت آن: افستین ده درهم صبر سقوطری شش درهم بکوبند و با سه رطل آب گرم در ظرفی کنند و روز در آفتاب نهند و شب در جای گرم و بعد از سه روز صافی کنند و بیست از آن با ده درهم روغن بادام بیاشامند.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۶۲

نقوع هلیله: مسهل صفرا بود و صداع گرم را مفید بود و صفت آن پوست هلیله زرد ده درم آلو سیاه عناب هر یک بیست عدد سپستان سی عدد تمر هندی بیست درم بنفشه تخم کاسنی کاهو هر یک سه درم خیارشبر ده درم ترنجبین ده درم در سه رطل آب گرم شبا روز بخیسانند و دو رطل از آن بنوشند.

نقوع فواکه: مسهل صفرا بود. صفت آن: آلو سیاه آلو گیلی هر یک بیست عدد عناب ده عدد تمر هندی بیست درم زردآلو خشک سی درم ترنجبین نبات هر یک ده درهم در یک من آب بخیسانند.

نقوعی که ادرار بول و طمث کند. صفت آن تخم خربزه کوفته هفت درهم، تخم کرفس انیسون رازیانه هر یک دو درم و نیم بکوبند و با سه رطل آب در ظرفی کنند و سه روز در آفتاب نهند و چهل درم از آن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۶۳

بیاشامند.

آخر بقایای امراض حاده را مقید بود و عرق را از فضول پاک کند و صفت آن: آلو سیاه سپستان هر یک سی دانه مویز طائفی بیست درهم تمر هندی سی درم تخم کاسنی کشوت گشنیز همه نیم کوفته هر یک سه درم در ظرفی کنند و آب گرم بر آن ریزند و روز در آفتاب نهند و شب بجای گرم نهند و بعد از سه روز چهل درم از آن با ده درم نبات با ترنجبین بیاشامند.

[باب دوازدهم: در حقن ها]

باب دوازدهم: در حقن ها. حقنه که در امراض حاده استعمال کنند. صفت آن: انجیر ده عدد عناب بیست عدد سپستان سی عدد و سنا هفت درهم جو نیم کوفته ده درهم سبوس خشک هر یک کفی بنفشه پنج درهم بجوشانند در سه

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۶۴

رطل آب تا به نیمه آید صافی کنند و شکر سرخ ده درم در آن حل کنند و آب کامه و روغن بنفشه با کنجد بر سر آن ریزند و

استعمال کنند حقه که وجع پشت و قولنج را مفید بود صفت آن: حله بزرگ هر یک ده درم عناب انجیر هر یک ده عدد سپستان بیست عدد خطمی خشک بابونه شبت هر یک کفی نانخواه رازیانه هر یک سه درم و در چهار رطل آب بجوشانند تا به ثلثی آید صافی کنند بوره یک درم نمک ده درم قل نیم درم عسل روغن کنجد هر یک ده درم به آن ضم کنند حقه که برودت اعضاء سفلی را مفید بود. صفت آن: مقل اشق سکینج هر یک پنج درم جاوشیر جندبیدستر هر یک درمی نانخواه رازیانه تخم کرفس سیالیوس هر یک دو درم حله خشک بابونه شبت هر یک هفت درم در سه رطل آب و سه رطل شیر بز بجوشانند تا به ثلثی آید صافی کنند و با روغن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۶۵

کنجد و روغن گاو و عسل هر یک ده درم بیامیزند و استعمال کنند.

حقه که حمیات حاده را نافع بود و صفت آن: مقشر نیم کوفته، خطمی بنفشه هر یک کفی عناب ده عدد سپستان مویز طائفی هر یک بیست دانه روغن کنجد بنفشه ترنجبین هر یک ده درم نمک و بوره هر یک نیم درم.

حقه که نقرص و مفاصل را مفید بود. صفت آن شاهتره قیصوم زراوند بیخ کبر قنطوریون ورق سپندان صعتر سورنجان حاشا هر یک ده درم شحم حنظل ماذریون هر یک نیم درم روغن کنجد بیست درم حقه که قولنج بلغمی را مفید بود. صفت آن: خشک بابونه اکیل الملک شبت هر یک کفی میه حرمل هفت درم گندم انجیر خشک دانه نیم کوفته هر یک ده درم رازیانه تخم کرفس هر یک درمی سبوس خطمی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۶۶

قنطوریون هر یک پنج درم انجیر ده عدد سداب ترسلق هر یک دسته عسل و روغن زنبق و خیری و آبکامه هر یکده درم بوره ارمنی یک مثقال سکینج یک درم جاوشیر نیم درم حقه که سحج و قروح امعا را مفید بود صفت آن بیست کنار بلوط هر یک ده درم گلنار مویز ورق گل پنج درم ورق مورد دو از ده درم بجوشانند و آب لسان الحمل پانزده درم زرده بیضه بریان کرده ده درم با ده درم روغن گل بزنند اقاویا یک درم بسد کاغذ سوخته درمی نشاسته بریان کرده دم‌الاکوین هر یک نیم درم عصاره لحطه التیس نیم درم بکوبند و به آن ضم کنند.

حقه که قولنج ریخی را بگشاید و صفت آن: شحم حنظل یک درم قنطوریون باریک پنج درم ورق سداب فودنه هر یک شش درم صعتر پنج درم بجوشانند و صافی کنند عسل ده درم جندبیدستر سکینج

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۶۷

جاوشیر هر یک پنج درم به آن ضم کنند.

حقه بابونه شبت هر یک ده درم سداب خشک دانه سبوس، زیره بید انجیر هر یک هفت درم سکینج سه دره مقل چهار درم شحم حنظل یک درم بوره نیم درم آبکامه ده درم روغن زیت پانزده درم.

حقه که در امراض حاره استعمال کنند. صفت آن: عناب ده عدد سپستان بیست عدد و بنفشه چهار درم انجیر ده عدد خطمی سبوس هر یک کفی بجوشانند و آب چغندر سی درم روغن کنجد بیست درم آبکامه ده درم به آن ضم کنند و استعمال نمایند.

[باب سیزدهم: در شیافها و فرزجهها]

باب سیزدهم: در شیافها و فرزجهها. شیافی که قولنج بگشاید. صفت آن: جندبیدستر زهره گاو و بوره قنار الحار اسپند متساوی بکوبند و شیاف سازند آخر بوره ارمنی نمک

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۶۸

هندی شحم حنظل متساوی بکوبند. آخر بوره زهره گاو قثاء الحمار هر یک دو درم بکوبند و به شکر سرخ بسرشته آخر محروری مزاج را نافع بود و در عقب مسهل که قاصر باشد بکار دارند. صفت آن: ترنجبین پنج درم بوره صابون خطمی نمک هندی هر یک دو درم بکوبند و به شکر معقود بسرشند. آخر قولنج بلغمی را مفید بود صفت آن: سکینج بوره مقل ظحم حنظل برابر کوبیده و با شکر بسرشند آخر در حمیات و امراض حاده بکار برند. صفت آن: نک بوره خطمی متساوی بکوبند و به شکر بسرشند. آخر زحیر و رفتن خون از مقعد باز دارد و صفت آن مرافیون کندر زعفران متساوی بکوبند و به آب گشنیز بسرشند. آخر مر، افاقیا بزر البنج صمغ عربی برنج بریان هر یک درمی بکوبند و به آب مرود بسرشند. فرزندج که حیض بگشاید و وجع رحم را که از برودت بود نافع

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۶۹

باشد. صفت آن: کندر قنه مقل هر یک دو درم جاوشیر اشق زعفران جنیدیدستر هر یک درمی میعه مصطکی روغن سوسن بابونه غاریقون پیه مرغ و بط هر یک سه درم؟؟؟ بخیسانند و پیه بگذارند و باقی بکوبند و به هم بیامیزند و به صوف بردارند و آخر اختناق رحم را مفید بود پیه مرغ و بط زعفران سنبل حماما مصطکی هر یک درمی روغن بلسان و سوسن هر یک سه درم شمع شصت درم آخر که رفتن خون را مفید بود صفت آن:

مراقیاقیا هر یک دو درم گلنار صدف سوخته نشاسته قرظ سوخته شب یمانی زعفران هر یک درمی افیمون نیم درم بکوبند و به آب بسرشند بردارند آخر مر افاقیا ریوند لادن زعفران کافور، گل ارمنی متساوی بکوبند و به آب لسان الحمل بیامیزند فرزندج ورق گل پوست انار مورد عوسج پوست طلح بجوشانند و با عصاره لویه التیس استعمال کنند

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۷۰

فرزجه که ضعف رحم را مفید بود. صفت آن: حب بلسان روغن ناردین هر یک سه درم قرنفل جوزبوا کتان سوخته هر یک درمی زیره دو درم جنیدیدستر نیم درم فرزجه که ریاح را مفید بوئد صفت آن شحم شبت و کرفس و سداب قنه سکینج مصطکی حماما قردمانا میعه سائله قسط سنبل علك البطم اشق جنیدیدستر متساوی بکوبند و با روغن شبت یا بابونه استعمال کنند آخر که دم طمٹ باز دارد صفت آن: شب یمانی نیم درم افیون بزر البنج هر یک دانگی آخر مرداسنگ گلنار زاج طین مختوم گل ارمنی سرمه بکوبند و شیاف سازند و بردارند.

فرزجه که فرج را گرم کند. صفت آن: کرم دانه بکوبند و به روغن زنبق بیامیزند و بردارند.

فرزجه که فرج را تنگ و خوشبو کند و صفت آن سک زعفران در

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۷۱

شراب بجوشانند و خرقة کتان در آن اندازند تا آب بخود بچکد خشک شود و آن را پاره کند به قوت حاجت پاره از بدراند پیش از جماع.

فرزجه که فرج را تنگ کند: صفت آن: فقاح اذخر یک درم مازو دو درم بکوبند و خرقة به شراب تر کنند و به آن بیالایند و خشک کنند و پاره از آن بکار برند فرزجه که رطوبت

فرزجه که رطوبت را باز دارد. صفت آن مازو تخم حماض هر یک دو درم سرمه خبث الحديد هر یک نیم درم بکوبند جفت بلوط گلنار بجوشانند و خرقة به آن تر کنند و به این ادویه بیالایند و استعمال کنند.

[باب چهاردهم: در روغن‌ها]

باب چهاردهم: در روغن‌ها روغن ناردین: منافع بسیار دارد و جمع امراض بارده و اوجاع اندرونی را مفید بود و شراب و ضماد آن

اوجاع رحم و احتقان رحم را و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۷۲

در احلیل چکانیدن و کلیه و مثانه را اسود دارد و صفت آن قصب الذریره ورق غار سعد ساذج عود بلسان اذخر راسن ابهل مورد قردمانا مرزنجوش هر یک بیست درم بکوبند و در دیگی کنند و با شراب و آب چندان که بر سر آید ایستد و پنج رطل روغن کنجد بر آن بریزند و به آتش بجوشانند پس صافی کنند و روغن گل و حماما و سلیخه و عصاره مورد تر و مر هر یک هشت درم به آب و روغن که اول صاف کرده‌اند شراب بجوشانند و صاف کنند و سرد نمایند و بعد از آن جوزبوا پنجاه درم سنبل رومی قرنفل میعه هر یک سی درم روغن بلسان شش درم ادویه نیم کوفته کنند و به آب و شراب این روغن صافی در آمیزند و بجوشانند تا آب برود و روغن بماند.

روغن قسط: مقوی عصب و اوجاع بارده را مفید بود. صفت آن:

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۷۳

قسط قرفه اشنه ایرسا میعه سنبل ساذج هر یک ده درم مر راسن عود بلسان سلیخه هر یک پنج درم نیم کوفته شبی در سر که خیسانند و در پنج رطل آب بجوشانند تا به نیمه آید و پنج رطل روغن کنجد بر سر آن ریزند و بجوشانند تا آب برود و روغن بماند آخر اوجاع برودت کبد و معده را مفید بود و تقویت عصب کند و موی برویاند. قسط ده درم سلیخه شش درم ورق مرمحوز شصت درم نیم کوفته شبی در آب خیسانند در رطلی و نیم روغن کنجد بر سر آن کنند و بجوشانند تا آب برود و روغن بماند پس صافی کنند. روغن مورد موی را برویاند و تقویت کند و استرخای مفاصل را مفید بود صفت آن ورق مورد تازه دو از ده من در آب بجوشانند روغن کنجد دو من و نیم بر سر آن ریزند بجوشانند تا روغن باقی ماند اگر عوض مورد عصاره مورد کنند اقوی بود آخر مورد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۷۴

بیست رطل بکوبند و در شراب بخیسانند بعد از آن بجوشانند و صافی کنند و چهار رطل روغن کنجد در آن ریزند روغن بابونه اوجاع کبد و ریاح را مفید بود. صفت آن: بابونه تازه بشویند و در سایه خشک کنند و یک رطل از آن در ده رطل روغن کنجد اندازند و در آفتاب نهند.

روغن افسنتین: همچنین بگیرند آخر بابونه تازه یک من در چهار من بجوشانند تا به یک من آید صافی کنند با یک من روغن کنجد بجوشانند روغن گل ورق گل تازه یک من بادام مقشر یا کنجد مقشر چهار من در کیسه کنند و در زیر فراش نهند تا ورق گل خشک شود آن گاه بادام را روغن بگشند این را روغن گل بادام گویند و بعضی رطلی ورق گل به دست بمالند و با یک من روغن کنجد در شیشه کنند به آفتاب بیاویزند.

روغن بنفشه: بنفشه تازه یک من با دو من بادام چنانکه گفته شد

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۷۵

بسازند و روغن نیلوفر و نرگش و شقافل نیز چنین سازند روغن کدو کدو را پوست بخرشاشد و مغز از آن بدر کنند و بکوبند و آب آن بگیرند و چهار من از آن آب در یک من روغن کنجد بجوشانند.

روغن مصطکی: ضعف معده و اورام معده را مفید بود صلابت نرم کند صفت آن: یک رطل مصطکی در سه رطل روغن کنجد و شش رطل آب بجوشانند تا آب برود و روغن بماند و بهتر آن است که مصطکی بکوبند و با روغن بجوشانند تا گداخته شود.

روغن بان: اعصاب نرم کند و دوی زائل نماید و تقویت اعصاب نماید صفت آن: مغز حب بان بکوبند و به آب بجوشانند تا روغن او بیرون آید.

روغن نارگیل: تقویت و تسمین باه کند او را نیز همچین سازند.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۷۶

روغن آمله: تقویت و تسوید شعر کند. صفت آن آمله پوست بیخ صنوبر مساوی نیم کوفته در آب بجوشانند و صافی کنند آن گاه با روغن کنجد بجوشانند.

روغن خشک: عسر بول و درد گرده را مفید بود. صفت آن: زنجبیل چهار درهم نمک ده درهم در رطلی آب بجوشانند تا به نیمه آید رطلی روغن کنجد بر آن ریزند و بجوشانند.

روغن زنبق: امراض بارده را مفید بود. صفت آن گل زنبق با روغن کنجد در شیشه کنند و در آفتاب نهند و روغن یاسمین و خیری و اذخر همچین بگیرند.

روغن سوسن: اورام را به تحلیل برود و صلابت نرم کند. صفت آن:

سلیخه قسط حب البان مصطکی هر یک ده درهم قرنفل قرفه پنج درهم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۷۷

زعفران سه درهم نیم کوفته با سی عدد گل آسمان جونی ورق گرده رطلی بجوشانند و در ظرفی کنند و در سایه نهند و بعد از دو از ده روز استعمال نمایند.

روغن سداب: پرودت کلیه و مثانه و رحم و استرخاء اعصاب را مفید بود. صفت آن: نیم من ورق سداب در چهار من روغن کنجد و چهار من آب ورق کنجد و چهار من آب بجوشانند تا روغن باقی ماند و روغن مرزنجوش همچین بگیرند روغنی که موی را سطر و دراز کند سازج هندی حماما مازو قسط سه درهم لان یک درهم زعفران یک درهم و نیم کوفته در رطلی آب بجوشانند تا به نیمه آید صافی کنند و با نیم رطل روغن زیت بجوشانند آخر دانه مورد برگ مورد تخم کرفس تخم چغندر گل شائق پوست جوز لادن پرسیاوشان متساوی بکوبند آخر بواسیر و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۷۸

امراض بارده را مفید بود صفت آن: مقل ده درهم اشق جاوشیر بسفایج حب بلسان مغز بادام هر یک پنج درهم نیم کوفته در چهار رطل آب بجوشانند تا به رطلی آید روغن کنجد بجوشانند.

[باب پانزدهم در سعوطات و عطوسات و غراغر و سنونات]

باب پانزدهم در سعوطات و عطوسات و غراغر و سنونات. سعوطی که سهر و دماغ گرم را مفید بود آب کاهو روغن بنفشه شیر زنان متساوی بکوبند و بیامیزند و در بینی کشند سعوطی که صداع گرم را مفید بود طباشیر دو درم نشاسته کافور نیم درم بکوبند و با روغن بنفشه برکشند آخر صداع بارد و لقوه را مفید بود. صفت آن: دارلفل مامیرانشیطر جهر یک درمی مشک طرامشیع پنجگشت هر یک سه درهم بکوبند و با روغن کنجد برکشند آخر که لقوه و فالج را مفید بود صفت آن شحم حنظل اسطوخودوس فلفل جندیدستر کندش

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۷۹

متساوی بکوبند و در خرقة تنگ ببندند و ببیند آخر شونیز جندیدستر بوره شحم حنظل هر یک درمی کندش صبر هر یک دو درم مرزنجوش سه درم آخر کندش فلفل زنجبیل عاقرقرا نوشادر بوره صبر دارچینی مشک مرزنجوش خربق سفید جندیدستر متساوی بکوبند آخر خربق سیاه مرزنجوش هر یک ده درهم شنان خردل کندش شونیز تخم گل هر یک پنج درهم مشک دانگی فلفل دارلفل هر یک سه درم غرغره که فضلات را از دماغ و سر فرود آورد. صفت آن: عاقرقرا زنجبیل دارلفل هر یک دو درم خردل

فلفل هر یک چهار درهم انار دانه پنج درهم بکوبند و با سکنجبین عسلی بیامیزند و به آن غرغره کنند نافع باشد غرغره که خناق ذویجه را مفید بود صفت آن: عدس کفی عناب ده عدد روباه تربک یک درهم بجوشانند و با ده درهم آب گشنیز بیامیزند در کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۸۰

توت ده درم در آن حل کنند غرغره که ذبحه و خناق را نضج دهد و مفرج گرداند. صفت آن سیر سی درهم و خمیر ترش ده درم مرورشک پنج درهم.

غرغره که سقوط لهات و اوجاع حلق را مفید بود. صفت آن گشنیز عدس هر یک دو درم طباشیر یک درم بکوبند و به آب گشنیز بیامیزند و به آن مضمضه کنند مضمضه که عفوت لیثه و دهن را مفید بود. صفت آن شب یمانی مازو هر یک دو درهم تخم گل چهار درهم بکوبند و با ماء العسل بیامیزند. مضمضه که ثقل زبان را مفید بود زنجبیل عاقرقرحا خردل متساوی بکوبند و به آب گرم و سرکه بیامیزند. مضمضه که درد دندان را مفید بود. صفت آنک حب الغار ورق غار در سرکه بجوشانند و به آن مضمضه کنند سنونی که دندان از چرک پاک کند صفت آن: شاخ گاو

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۸۱

کوهی سوخته زبد البحر هر یک پنج درهم نوشادر اذخر مصطکی هر یک دو درهم و نیم شادانه کی درهم عاقرقرحا سه درهم بکوبند و به مسواک دندان بمالند.

سنونی که دندان سیاه شده را پاک کند. صفت آن قنبیل دو درهم فلفل چهار درهم حماما سه درهم ساذج دو درهم مازو سوخته، هفت درهم سنونی صدف سوخته شاخ گاو سرطان مجموع سوخته زراوند مدحرج هر یک چهار درهم نمک اندرانی سوخته سه درهم بکوبند سنونی که بوی دهان خوش کند و لیثه را سخت گرداند و دندان را پاک کند. صفت آن شیخ جوب زردجو سوخته ملح اندرانی زبد البحر هر یک ده درم عاقرقرحا کبابه خمره گز هر یک پنج درهم شب یمانی دو درم قرنفل یک درم سماق چهار درهم سنونی که لثه را سخت گرداند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۸۲

رطوبات آن زائل کند و صفت آن: گلنار مورد فودنه نمک سوخته لک هر یک ده درهم نوشادر دو درهم مویزج سه درهم مازو یک درهم آخر که قروح لیثه و سیلان خون از آن باز دارد. صفت آن: ثمره کز و سک هر یک سه درهم لحيه التيس طین مختوم ابهل هر یک درهمی دارچینی نیم درم آخر فودنه ده درهم شب یمانی پنج درهم سنونی که دندان متحرک را سخت گرداند. صفت آن: شاخ گاو کوهی سوخته ده درم نمک سوخته زعفران مرسنبل مصطکی سداب هر یک دو درم سماق گلنار هر یک درمی سنونی که بن دندان سخت کند. صفت آن فحم عود کزمازج بوره ارمنی زبد البحر متساوی بکوبند سنونی که درد دندان را که از برودت بود مفید باشد: صفت آن: فلفل ده درهم بوره ارمنی شش درهم عاقرقرحا مویزج زنجبیل هر یک چهار درهم آخر سیر شونیز هر یک دو

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۸۳

درم نمک یک درم بکوبند و بر در آن نهند آخر مویزج بیخ ش شبت قسط دوائی که قلع اسنان کند. صفت آن: شب یمانی مر متساوی بکوبند و بر دندان نهند چنانکه بر دندان‌های دیگر نرسد و زمانی صبر کنند که بر آید آخر نشتر در اطراف دندان فرو برند زاج و مازو مویزج شب یمانی دارفلفل بسایند و به شمع و قطران برسند و بر دندان نهند آخر عاقرقرحا در سرکه بخیسانند چهل روز بعد از آن بسایند و نشتر در حوالی دندان فرو برند و این ادویه نهند.

باب شانزدهم در اطلیه و ضمادات و نطولات. طلائی که کف و نمش را مفید بود. صفت آن: پوست بیضه اشنان به آب خربزه پرورده آرد جو بیخ نی پوست عدس آرد باقلا فوفل زبد البحر مامیران نخود بادام تلخ متساوی بکوبند و به آب ترب و شیر کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۸۴

دختران بسرشدند و طلا- کنند آخر ترمس باقلا- جو نخود کوفته کرسنه تخم خربزه هر یک چهار درهم قسط بادام تلخ ایرسا حب بلسان زبد البحر زراوند مدحرج هر یک دو درهم فلفل تخم درمی شیطرج برنگ سرگین گنجشک انزروت هر یک درمی و نیمه بکوبند و به آب سبوس بسرشدند طلائی که بهق سفید را مفید بود صفت آن: زرنیخ ده درهم کندش شیطرج هر یک پنج درهم بکوبند و با روغن زرده بسرشدند و طلا کنند طلائی که برص را ببرد صفت آن شیطرج خریق سیاه پوست بیخ کبر تخم ترب روناس خردل متساوی بکوبند و با سرکه و آب مرود طلا کنند ضمادی که بهق سیاه و سفید را مفید بود صفت آن کندش خریق مویزج سقمونیا هر یک ده درم شقائق بیست درهم روناس شیطرج خردل مازریون تخم ترب شحم حنظل هشت درهم بکوبند و بسرکه بسرشدند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۸۵

طلائی که جرب را مفید افتد صفت آن کبریت فلفل مرداسنگ چرک نقره زراوند خرزهره متساوی بکوبند و زیق در بکشند و همه بیامیزند و طلا کنند و در آفتاب شیش ساعت رها کنند پس به آب اشنان بشویند طلائی که جرب و قوبا را مفید بود صفت آن زرنیخ اقلیمیای زر صبر مر اقاویا حضض سعد شیاف مامیثا زعفران گل ارمنی بکوبند و به آب گشنیز بسرشدند. ضمادی که اورام حاده کبد را مفید بود. صفت آن: صندلین بابونه اکلیل الملک هر یک سی درهم ورق گل فوفل بنفشه هر یک چهار درهم بکوبند و به روغن گل بسرشدند و بر آن نهند ضمادی که حرارت قلب و کبد را ساکن کند صفت آن سنبل مصطکی افستین صبر حضض قبل زهره لادن دو درهم عود چهار درهم بکوبند و شمع ده درم بگدازند و ادویه بر آن بسرشدند ضمادی که حرارت قلب و کبد را ساکن کند

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۸۶

صفت آن شمع سفید سی درهم روغن گل و بنفشه هر یک بیست درم با هم دیگر بگدازند و در هاون کنند و با گلاب و آب توزک و آب گشنیز و کاسنی و خل خمر و بستان افروز نیک بسایند و بر آن موضع نهند ضمادی که صلابت طحال را مفید بود صفت آن: مقل بیست درهم اشق ده درهم باقلا- ترمس کرسنه نخود اکلیل الملک حله بزرگ بابونه سنبل پنج درهم بکوبند و رطلی انجیر در سرکه خیسانند تا حل شود و این ادویه به آن بسرشدند و اندکی روغن شبت و بابونه به آن ضم کنند و طلا سازند و اگر اشق داخل خمر بگدازند و طلا کنند مفید بود آخر انجیر سیاه پنج عدد در سرکه خیسانیده قسط چهار درهم بادام تلخ ده درهم بیخ کبر سه درهم بکوبند و با روغن خیری و آن سرکه و انجیر بسرشدند و در خلل خلو معده طلا کنند ضمادی که نقرص و اوجاع مفاصل را مفید

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۸۷

بود صفت آن: بنفشه صندل سفید مغاث خطمی بنکو آرد جو سورنجان مساوی بکوبند و با روغن کنجد و سفیده بیضه و سرکه بسرشدند ضمادی که سلمویه اگر بر فم معده نهند قی آورد اگر بر ناف نهند اسهال و اگر بزهار نهند ادرار بول و طمٹ کند. صفت آن: برنج کابلی قثاء الحمار هر یک سه درهم خریق سفید مرداسنگ هر یک چهار درهم پیه بز پنج درهم و روی زیت ده درهم شمع پنج درهم بیامیزند و استعمال ضمادی که کسر خلع را مفید بود صفت آن: مغاث گل ارمنی هر یک بیست درهم مر خطمی هر یک ده درهم اقاویا پنج درهم بکوبند و با سفیده بسرشدند آخر ماش مغاث خطمی گل ارمنی صبر هر یک ده درم شب یمانی راسن کندر سک زعفران هر یک پنج درهم بکوبند به آب مورد بسرشدند آخر ماش بیست درم لادن گل ارمنی هر یک درم زعفران سه

درهم بکوبند و به

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۸۸

آب گرم و سرد و گلاب بسرشد آخر که پستان را به حال خود بگذارد تا بزرگ نشود و صفت آن آرد و جو دوغ سوخته متساوی بکوبند و به سرکه بسرشد و هر ماه سه روز پیایی طلا کنند ضمادی که شیر از پستان کم کند صفت آن در وی سرکه اکلیل الملک آرد و باقلا به آب فونه بسرشد ضمادی که ورم پستان را مفید بود صفت آن باقلا جو خطمی کعک هر یک ده درم زعفران نیم درم بکوبند و به سفیده تخم مرغ بسرشد ضمادی که صعفه را مفید بود صفت آن زنجار اشق زراوند مقل خردل زاج متساوی بکوبند و با روغن گندم و سرکه و عسل بسرشد. ضمادی که صعفه مزمنه را مفید بود صفت آن: نمک هندی سوخته زاج سوخته کبریت مازو زردچوبه مرداسنگ زراوند نطول که سهر و زکان گرم را مفید بود و صفت آن: بنفشه تخم کاهو پنج درم پوست خشخاش نیلوفر

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۸۹

ورق گل بابونه هر یک کفی بجوشانند و سر بر آن فرود آورند و بر سر آن ریزند نطول که صداع بارد را مفید باشد و صفت آن بابونه اکلیل الملک مرزنجوش شبت هر یک هفت درم نام ورق غرشح هر یک چهار درم آخر مالیخولیا را مفید بود و صفت آن: بنفشه نیلوفر خطمی ورق بید و کاهو خبازی روباه تربک تخم خشخاش گل خطمی بابونه پنج درم سپستان بیست عدد بجوشانند و سر به بخار آن بردارند و آب صافی آن با ده درم روغن بنفشه بر سر ریزند نطول که صداع ریخی را مفید بود و صفت آن بابونه اکلیل الملک مرزنجوش شبت هفت درم نام ورق غار شیخ هر یک چهار درم نطول مالیخولیا را مفید بود صفت آن بنفشه نیلوفر خطمی ورق بید ورق کاهو خبازی بابونه روباه تربک تخم خشخاش گل سفید هر یک پنج درم سپستان بیست عدد بجوشانند

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۹۰

و سر به بخار آن بدارند و آب صافی آن با ده درم روغن بنفشه بر سر ریزند ضمادی که صداع ریخی را مفید بود صفت آن بابونه اکلیل الملک مرزنجوش تخم کرفس رازیانه زیره صعتر سداب متساوی بجوشانند آبن که قولنج و عسر بول و ریاح بارده را نافع بود و صفت آن: خشک بابونه اکلیل الملک شبت حله روباه تربک خطمی رازیانه سبوس بنفشه پوست خشخاش کفی بجوشانند و در آن نشینند.

[باب هفدهم در ادویه عین]

باب هفدهم در ادویه عین. غریزی که ابتدای نزول انتشار و ضعف بصر و سلاق و غشاوه را نافع بود و مقوی بصر باشد و رطوبت زائل کند صفت آن: توتیا توبال مس سوخته لولو ناسفته ساذج اقلیمیا زر صبر سرطان زعفران سنبل هر یک دو درم مئانه مغسول شش درم فلفل دارفلفل نوشادر هر یک درمی و

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۷۹۱

نیم مشک کافور نیم دانگ آخر اقلیمیا زر توتیا صبر سرطان بحری مس سوخته توبال مس ائمد توبال نحاس ساذج نحاس محرق فلفل دارفلفل نوشادر هر یک درمی شادنه مغسول دو درم و نیم مشک دانگی باسلیقون کبیر جرب و سبل و ظفره و دمه و حکه عین را مفید بود صفت آن اقلیمیا نقره زبد البحر هر یک دو درم مس سوخته پانزده درم نمک اندرانی ساذج اسفیداج رصاص فلفل دارفلفل جنیدستر سنبل ائمد هر یک دو درم قرنفل یک درم صبر پنج درم نمک هندی هر یک درمی مامیران نوشادر زردچوبه هر یک سه درم پوست هلیله زرد چهار درم نمک بیست و دو درم قرنفل یک درم صبر پنج درم

اشنه نمک هندی هر یک درمی مامیران نوشادر زردچوبه هر یک سه درهم پوست هلیله زرد چهار درهم نمک بیست و دو درهم
عصاره مامیثا

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۹۲

پنج درهم سحق کنند تا همچو غبار شود باسلیقون صغیر اقلیمیا زر زبد البحر هر یک ده درم مس سوخته پنج درهم اسفیداج نمک
اندرانی نوشادر جعه ساذج فلفل دارفلفل هر یک دو درهم مشک شحم حنظل هر یک نیم درهم قرنفل اشنه هر یک درمی
روشنایی که سبل و ظفره و جرب و بیاض ظلمت و دمعه و غضا را مفید بود صفت آن شادنج مغسول مس سوخته اقلیمیا فضه بوره
ارمنی نمک زنجار دارفلفل هر یک چهار درهم فلفل زبد البحر زبد البحر هر یک هشت درهم صبر سنبل قرنفل هر یک چهار درهم
و نیم نیلج زنجبیل هر یک دو درم زعفران نوشادر هر یک درمی آخر مس سوخته شادنج هر یک پنج درهم فلفل دارفلفل زعفران
شحم حنظل هر یک نیم درم بخار صبر بوره هر یک درمی اقلیمیا زر دو درم کحل زعفران تاریکی و خاریدن و آب ریختن

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۹۳

چشم را مفید بود صفت آن زعفران سنبل دو درم فلفل دانگی و نیم دارفلفل یک درهم نوشادر نیم درهم مازو سه درم کافور نیم
دانگ کحل الجواهر مقوی بصر بود صفت آن اثمدهفت درهم توتیا مارقشیشا پنج درهم اقلیمیا زر مغسول بسد لولو ناسفته هر
یک سه درهم زعفران نیم درهم شادنج دو درم کحل ساذج تقویت عین کند و مژه بررویانند صفت آن سرکه شش درهم مارقشیشا
چهار درهم اقلیمیا ذهب دو درهم زعفران بسد نیم درم فرنجمشک قیراطی لولو دانگی و نیم کحل بنفسجی ظلمت و حکه و دمعه
را مفید بود. صفت آن: شادنه دو درهم خون سیاوشان قافله مشک هر یک دانگی مس سوخته مازو درمی ساذج دو دانگ سنبل
دارفلفل نیم درهم کافور نیم دانگ کحل توتیا بیاض را زائل کند زبد البحر اقلیمیا ذهب سرگین سوسمار مرجان مرقشیشا سرطان هر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۹۴

یک چهار دانگ اثمده پنج درهم شادنه لولو ناسفته هر یک نیم درهم توتیا سه درهم زنجار نوشادر فلفل سنبل قرنفل هر یک
دانگی و نیم مامیران نمک هندی هر یک دو دانگ کحل اعنبر جرب و قروح را مفید بود توتیا سه درهم اثمده سه درهم توبال مس
یک درهم نیم شیخ سوخته لولو اقلیمیا زر درمی کحل رمادی مقوی بصر و ناشف رطوبت بود و جرب و سبل را نافع بود صفت
آن اثمده توتیا هندی توبال مس شیخ سوخته هر یک چهار درهم مامیران کحل که سبل را مفید بود پوست هلیله زرد و زنجبیل هر
یک پنج درهم فلفل سفید دو درم نوشادر یک درهم شادنج مغسول دو درم برود حصرم جرب و سبل و سلاق و دمعه را مفید بود
صفت آن: توتیا کرمانی پوست هلیله زرد هر یک پنج درم زنجبیل دارفلفل سه درم ملح هندی مامیران هر یک دو درم بکوبند و به

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۹۵

آب غوره هفت روز بپورند و بعد از آن خشک کنند بسایند آخر توتیا زردچوبه هر یک ده درم هلیله زرد و زنجبیل هر یک دو
درم و نیم نمک هندی یک درهم برودی که حرارت عین را ساکن کند اقلیمیا و ذهب چهار درهم توتیا سرمه پنج درم بسایند و به
گلاب و خل خمر بسرشند و در خرقة کنند و بشویند و بمالند بعد از آن خشک نمایند با دو دانگ کافور سحق کنند برودی که
رمد را مفید بود ساذج سوخته افیون نشاسته هر یک هفت درم صمغ عربی سه درم اقلیمیا چهار درم اسفیداج شصت درم بسایند
برود اسود اوجاع چشم را مفید بود افیون ده درم کافور دو درم مشک یک درهم زعفران دو دانگ مر پنج درهم مس سوخته درمی
اقلیمیا پنج درم صمغ عربی چهل درهم توتیا قافله مرقشیشا هر یک درمی در سرمه بیست درم نبات دو دانگ حضض حله گنار
ساذج

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۹۶

دانگی بر روی که بیاض در مدر را مفید بود اقلیمیا شائزده درم اسفیداج دو از ده درم افیون کتیرا نشاسته هر یک دو درهم

انزروت هشت درم ذرور اصفر کبیر اوجاع عین را که از رطوبت بود مفید باشد صفت آن انزروت به شیر خر پرورده پنج درم مامیثا دو درم صبر تخم گل زعفران هر یک نیم درم افیون چهار دانگ ذرور ایض انزروت پنج درم نشاسته دو درم نبات و صمغ عربی هر یک درمی ذرور اصفر صغیر رمد صبیان در یاح را مفید بود صفت آن انزروت پرورده ده درم شیاف مامیثا دو درم نشاسته چهار درم ذرور کبیر سه درم با هم بساین ذروری که رمد کهنه را مفید بود. صفت آن: اسفیداج اقلیمیاء فضه هر یک ده درم شادانه مس سوخته هر یک سه درم و نیم کتیرا شش درم بسد درونج هر یک دو درم صمغ عربی چهار درم افیون نیم درم زبد البحر

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۹۷

نبات نشاسته هر یک چهار درم ذروری که دمعه و ظلمت و حکه را مفید بود صفت آن رازیانه پنجاه درم؟؟؟ کنگک و خروس کبک سه درم مشک و کافور نیم مثقال بسایند و در آب رازیانه پرورده کنند تا خشک شود پس سحق کنند ذروری که رمد را مفید بود صفت آن انزروت پرورده نشاسته نبات متساوی بسایند اکسیرین قروح عین را مفید بود صفت آن شادنج مغسول لولو بسد توبال رنج مس سوخته اقلیمیاء ذهب دو درم سرمه مرقشیشا زبد البحر هر یک درمی ذروری که قروح عین را مفید بود صفت آن شادانه شی سوخته هر یک ده درم پوست بیضه شتر مرغ نشاسته پنج درم ذروری که بیاض را مفید بود سرطان بحری اقلیمیاء ذهب سرگین سوسمار شیخ سوخته زبد البحر متساوی بسایند شیاف قیصری طرفه را مفید بود شادانه دوزده درم صمغ عربی

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۹۸

مس سوخته هری کشش درم قلقطار سوخته زنجار هر یک هشت درم افیون دو درم و نیم بکوبند و بسایند و به آب رازیانه بسرشند و شیاف سازند و در سایه خشک کنند شیاف دینار جون وجع و حرارت و ظفره را مفید بود. صفت آن اقلیمیاء ذهب اسفیداج هر یک ده درم کتیرا هر یک پنج درم بسد لولو خون سیاوشان هر یک چهار درم مس سوخته زعفران نشاسته هر یک دو درم زردچوبه یک درم زرنیخ سرخ نبات افیون اقاویا هر یک نیم درم بکوبند و به آب بسرشند و شیاف سازند. شیاف مرارا: ظلمت و ضعف عین را مفید بود انزروت صبر زعفران ده درم زهره کفتار و کبک روغن بلسان هر یک درمی بسایند و به آب سداب شیاف سازند آخر زهره کنگک سبوت و تیس و عقاب و باز و کبک و باشه و روباه و خروس در سایه خشک و متساوی بسایند و ده

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۷۹۹

درم با شحم حنظل و فریون هر یک درمی بسایند و به آب رازیانه بسرشند شیاف و یزج ظفره و سبل و بیاض را مفید بود کحل زنگار سازج هر یک درمی و نیم اقلیمیاء دو درم اشق سکینج دارفلل هر یک نیم اشق و سکینج بجوشانند و باقی را بکوبند و به آن بسرشند شیاف اسود اسفیداج چهار درم صمغ عربی کتیرا هر یک درمی اقاویا پنج درم سنبل افیون هر یک چهار دانگ و نیم شیافی که درم عین و رمد و مدعه را نافع باشد اقلیمیاء زر اسفیداج افیون مس سوخته صمغ عربی هر یک چهار درم مسر سنبل نشاسته هر یک درمی و نیم اقاویا مغسول بیست و چهار درم بکوبند به آب روباه تربک بسرشند شیاف ایض و حرقت و ابتدای رمد را مفید بود صمغ عربی نشاسته کتیرا هر یک دو درم اقلیمیاء فضه درمی اسفیداج شش درم بکوبند و به سفیده تخم مرغ

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۰۰

بسرشند شیاف احمر رمد را مفید بود صفت آن: شادانه مغسول شش درم مس سوخته چهار درم بسد لولو کهربا هر یک دو درم صمغ عربی کتیرا هر یک پنج درم خون سیاوشان زعفران هر یک نیم درم صمغ عربی بجوشانند باقی بسایند و به آن بسرشند آخر جرب و سلاق و سبل و استرخاء جفن را نافع بود صفت آن شادنج شانزده درم زنجار دو از ده درم قلقطار سوخته هشت درم مس سوخته چهار درم شب یمانی دو درم بسایند و به شراب بسایند. شیاف اخضر بیاض زائل کند صفت آن زنجار

درمی و نیم اسفیداج اشق نشاسته صمغ عربی هر یک درمی بکوبند و به آب بسرشد آخر جرب و سبل و بیاض و آثار قروح غشاوه را نافع بود اقلیمیا اقلیمون هر یک درمی اسفیداج صمغ عربی زنجار اشق دو درهم اشق بخیسانند و ادویه کوفته به آن بسرشد شیاف کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۰۱

اصغر غشاوه و ابتدای آب را نافع بود انزروت مامیثا هر یک هشت درهم مر بوره ارمنی فلفل هر یک چهار درهم زرنیخ سرخ دو درهم زعفران درمی و نیم آخر غشاوه و سلاق را نافع بود اقلیمیا زر افاقیا هر یک پنج درهم و سحج دو درهم افیون نیم درهم صمغ عربی زنجار هر یک چهار درهم اثمذ یک درهم.

[باب هیجدهم در مراهم و ذرورات]

باب هیجدهم در مراهم و ذرورات. مرهم داخلون: خنازیر و اورام صلب را به تحلیل برد صفت آن مرداسنج ده درهم بسایند و با بیست درهم روغن زیت بجوشانند پس لعاب حله و بزرگ و خطمی هر یک بیست درهم بر سر آن بجوشانند تا غلیظ گردد و پس فرو گیرند و بر هم زند تا آن را متانتی حاصل شود مرهم کافور گوشت برویاند و ریش خشک کند صفت آن شمع سفید کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۰۲

اسفیداج هر یک دو درهم روغن گل چهار درم کافور دانگی سفیده تخم مرغ درمی با هم بیامیزند.

مرهم باسلیقون: گوشت برویاند صفت آن زفت راتینج هر یک پنج درهم قنه چهار درهم با زیت بگدازند آخر مرداسنگ خون سیاوشان انزروت زراوند هر یک نیم درهم صبر زفت رومی راتینج شمع هر یک پنج درهم روغن کنجد پانزده درهم.

مرهم زنجفر خنازیر و سرطان را نافع بود صفت آن مرداسنج پنج درهم قنه اشق هر یک ده درم علك البطم شش درهم شمع ده درهم زنجفر چهار درم با زیت با روغن کنجد مرهم سازند مرهم خل قروح را خشک کند و گوشت برویاند صفت آن مرداسنگ ده درم با زیت و سرکه هر یک چهل درهم بسایند و دو درهم زردچوبه بسایند و به آن ضم کنند

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۰۳

و بزند مرهم زنجار گوشت زائل کند و قرحه را خشک گرداند صفت آن علك البطم راتینجهر یک پنج زنجار ده درم با روغن زیت بیامیزند مرهم نوره آکله حرقت آتش را مفید بود صفت آهک بشویند و با روغن زیت بیامیزند آخر آهک شسته چهل درهم تخم چغندر کربن شمع هر یک سی درهم روغن گل نیم رطل مرهم مرسل اورام صلب و خنازیر و سرطان و طاعون را نافع بود صفت آن شمع راتینج مقل ازرق مرداسنگ هر یک چهار درهم جاوشیر زنجار قنه هر یک ده درم اشق هفت درم زراوند میعه هر یک سه درم آنچه کوفتنی باشد بکوبند باقی را به زیت بگدازند و مرهم سازند.

مرهم اسفیداج گوشت برویاند صفت آن شمع ده درهم روغن گل پنج درهم بگدازند و اسفیداج ده درم به آن بیامیزند مرهم قلقطار قروح

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۰۴

مزمه و سرطان و اورام را نافع بود صفت آن پیه خوک و زیت هر یک رطلی مرداسنگ نیم رطل قلقطار چهل درم با هم بسایند مرهم شادنج هر جزو شقاق و قروح خروج و قضیب را نافع بود صفت آن روغن گل بنفشه هر یک بیست درهم شمع شش درهم اسفیداج عصاره لحيه التيس شادنه گل ارمنی دو درهم افیون پنج درهم آخر که گوشت برویاند قروح رطب را خشک کند صفت آن مرداسنگ شش درهم گلنار و سختج سرمه زردچوبه سیاوشان شیخ سوخته شب یمانی اقلیمیا فضه هر یک درمی و با شمع و زیت مرهم سازند آخر مرداسنگ ده درهم بسایند و با سی درهم زیت بجوشانند پس کندر قنه انزروت خون سیاوشان زفت هر یک دو درهم بسایند و با آن بیامیزند مرهمی که احتراق و قروح مقعد و گزیدن دواب را نافع بود صفت آن مرداسنگ یک درهم

اسفیداج پنج

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۰۵

درهم بسایند و با شمع و روغن گل بیامیزند و چون از آتش فرود گیرند سفیده تخم مرغ به آن بزنند مرهمی که بواسیر را نافع بود صفت آن شمع سفید کوهان شتر گداخته هر یک پنج درهم زفت دو درهم فطراسالیون درمی آب گندنا ده درهم مرهمی که به حرقت آتش مفید افتد. صفت آن:

خبث نقره اسفیداج قیمولیا بوره مغسول روغن گل سفیده بیضه با هم بیامیزند مرهمی که گوشت زائد ببرد و اورام منفجر کند صفت آن: اشق در آب خیسانیده و با هم چندان صابون در هاون بسایند و با ربع آن زردچوبه بیامیزند دیگ بر دیگ دواي اکال بود عفونت و آکله و گوشت زائد زائل کند و صفت آن: زرنیخ سرخ و زرد هر یک شش درهم مر دو درهم آهک آب نرده دو درهم با ده درهم زنجار بسایند و بخل خمر بسرشند و قرص سازند و خشک کنند ذروری که گوشت زائد بخورد

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۰۶

صفت آن: آهک آب نرده ده زرنیخ سرخ و زرد قلقطار هر یک دو درهم کندر اقلیمیا فضه خربق هر یک سه درم بسایند و نگهدارند آخر آهک پنج درهم زاج دو درهم قلقطار مس توبال مرداسنگ خبث رصاص هر یک مثقال. ذروری که بواسیر و قروح را مفید بود صفت آن: انزروت دم‌الاخوین مساوی بکوبند ذروری که گوشت برویاند و قروح خشک کند صفت آن: صبر ده درهم کندر گلنار پنج درم و ذروری که خون باز دارد و جراحات خشک کند و صفت آن: انزروت مر صبر دم‌الاخوین گلنار کند. ذروری که زخم شمشیر و کارد را نافع بود صفت آن: مر صبر انزروت دم‌الاخوین زنجار راتینج اشق متساوی ذروری که قروح را مندمل گرداند و صفت آن: صبر گلنار روستخج مغسول اقلیمیا متساوی ذروری صبر گلنار مر مازو زردچوبه.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۰۷

[باب نوزدهم: در حولات و مسمنات]

باب نوزدهم: در حولات و مسمنات. حلوائی که تقویت دماغ کند و فربه گرداند و ناقه را مفید بود صفت آن: قند یک من با چار یکی آب در دیگ کنند و بجوشانند تا منعقد گردد پس بردارند و یک اوقیه بادام مقشر کوفته در آن ریزند بر سر تخته پهن کنند تا خشک شود حلوائی که گرده و باه را تقویت دهد حل آن رطلی آرد سفید با یک من روغن گاو بریان کنند و سه رطل عسل و بیست درهم گلاب و یک درهم زعفران و رطلی آب بیامیزند بر آن ریزند و بریان کنند پس خشخاش و مغز فستق و ران ریزند و فرود آورند آخر آرد شسته یک من در سه رطل آب و ده درهم گلاب و یک رطل روغن کنجد بجوشانند پس دو من قند بر سر آن کنند و بزنند عصیده تمر مقوی باه بود صفت آن خرما چو به دانه بیرون کرده با دو من آب بجوشانند تا حل شود

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۰۸

پس فرو گیرند و به دست بمالند و بیالایند و با رطلی قند و رطلی عسل و یک درهم زعفران بجوشانند و کعک خرد کرده کوفته بیخته آن قدر که باید در آن ریزند با یک من روغن کنجد بریان کنند و جوز و بادام و فستق مقشر در آن میان کنند مسمن مغز بادام فندق فستق بن چلغوزه شهدانه بکوبند و به عسل بسرشند و هر روز مقدار بیست درهم بخورند سفوفی که فربه کند صفت آن بادام فندق بن مغز کنجد خشخاش هر یک بیست درهم کسیلا ده درهم فانید مثل مجموع بکوبند و هشت درهم تناول کنند مسمنی که محروری را مفید بود صفت آن: نخود شبانه روزی در شیر گاو خیسانند و سی درهم از آن با برنج سفید شسته و خشخاش و گندم و چو مقشر و قند هر یک سی درهم بادام مقشر پنجاه درهم بکوبند و هر روزی سی درهم از آن در شیر گاو بجوشانند بخورند و به

حمام

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۰۹

روند آخر نخود با قلا- حرف سفید نانخواه هر یک دو درهم گشنیز چهار درهم زیر کرمانی فلفل درمی بکوبند دو یا مثل آن آرد سفید بسرشد و ثانی بیزند و با شیر حسور سازند آخر مغاث جوز گندم بهمن زرنباد کتیرا خشخاش کهربا هر یک سه درهم بکوبند و با آرد گندم و شکر بیامیزند و هر روز بیست درهم از آن با شیر روغن حسو سازند مسمنی که هزال از اکل طین حاصل شود و باز دارد خشخشا کتیرا بهمن زرنباد بکوبند و با شیر و شکر حب سازند و بعد از آن به حمام روند مسمنه که فربه کند که میش فربه بستانند و بکوبند و نیم رطل دنبه و دو رطل شیر و نخود و برنج شسته و گندم هر یک دو رطل و نیم بکوبند و بجوشانند تا مجموع مهرا شود پنجاه درهم از آن آب صافی کرده با روغن بادام و جوز هر یک ده درم بیامیزند و استعمال کنند بعد از آنکه دفع براز کرده باشند و به خواب

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۱۰

روند در ماهی پنج نوبت همچین کنند.

[باب بیستم در متفرقات]

باب بیستم در متفرقات؟؟؟ کاغذ سوخته شاخ گاو کوهی سوخته انزروت گلنار خون سیاوشان کندر زاج قلقطار صبر اقاچیا مرمازو سوخته شب یمانی هر یک درمی کافور دانگی بکوبند و در بیتی دمنند آخر پوست بیضه سوخته اقاچیا پوست انار کاغذ سوخته هر یک دو درهم بکوبند و به آب مرود بسرشد و فتیله سازند و در بینی سوخته اقاچیا پوست انار کاغذ سوخته هر یک دو درهم بکوبند و به آب مورد بسرشد و فتیله سازند و در بینی دمنند آخر کاغذ سوخته شب یمانی کافور هر یک پنج درهم زاج رامک لسان الحمل مازو سوخته به سرکه باز نشانده هر یک ده درهم گشنیز خشک سوخته ده درم بکوبند و به آب لسان الحل بسرشد حاسبات قی ادویه که قی صفاوی باز دارد صفت

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۱۱

آن زرشک انار دانه سماق گلنار طباشیر دانه غوره هر یک درمی پوست فستق نیم درهم بکوبند و مثقالی از آن به آب سیب یا به بخورند آخر ورق گل چهار درهم زرشک سه درهم نعناع پوست فستق عود خام سنبل سعد قرنفل مر فرنجمشک زیره کرمانی در سرکه خیسانیده هر یک دو درهم بکوبند و دو درهم از آن به آب بخورند آخر قی و هیضه را نافع بود انار دانه ترش ده درهم مصطکی نعناع هر یک درمی در رطلی آب بجوشانند تا به نیمه آید صافی کنند عود مشک هر یک درمی بسایند بر سر آن ریزند و بخورند آخر مشک درمی قرنفل سعد هر یک ده درهم کزمازج پوست انار کندر هر یک پنج درهم افیون دانگی بکوبند و به آب بسرشد شربتی یک درم ادویه کاشتهاء گل خورند قطع کند زیره کرمانی نانخواه انیسون تخم کرفس هر یک ده درهم فلفل دو درهم

کفایه منصوره، رساله چوب چینی (کفایه منصوره)، ص: ۸۱۲

قرنفل پنج درهم بکوبند و مثقالی بخورند آخر مصطکی دو درهم عود خام درمی زیره کرمانی نیم درهم بکوبند و با ده درهم گلگین بیامیزند و به دو نوبت بخورند.

ادویه عرقیه: اگر بوره ارمنی به روغن بابونه حل کنند و در بدن بمالند عرق نیاید و آب نیشکر نیز چنین کند آخر عاقرقرا در روغن کنجد بجوشانند و بمالند آخر زنجبیل در آب سیر و پیاز و اگر مازو سوخته کوفته به روغن گل پرورده و در بدن بمالند عرق ببندد و آخر گل ارمنی مرداسنج به روغن گل پرورده بسایند و به آب مرود بدن بمالند حرق باز دارد آخر گلنار مورد مازو متساوی بکولند و به آب غوره بمالند ادویه جبل بهمن سرخ کتیراسقنقور زهره گاوز زرنباد درونج هر یک مثقالی لولو ناسفته خردل سفید

هر یک نیم مقل بکوبند و به عسل

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۱۳

بسرشند سه روز هر روز پیپی مقل بکوبند به عسل بسرشند و سه روز پیپی مقلی بخورند بعد از آن مجامعت کنند موجب حمل شود فرزجه مقل چهار درهم روغن بلسان دو درهم جاوشیر بیخ نرگس هر یک درهمی عسل سه درهم با هم بیامیزند و به صوف بردارند آخر پنیر مایه خرگوش و سرگین او سماق مر زعفران عود هر یک درهمی بکوبند و به عسل بسرشند و بردارند آخر زعفران حماما سنبل اکلیل هر یک سه درهم ساذج قردمانا هفت درهم پیه بط و مرغ شمع روغن سنبل هر یک دو درهم با سفیده بیضه ده درهم بیامیزند و بعد از ظهر بردارند. بخوری که نافع بود و سداب خون خرگوش دارشیشعان متساوی بکوبند و به روغن گاو تازه بسرشند و در مجمر آتش نهند و به زیر گیرند و دیگر زرنیخ جوز سر و میعه مروج مازو هر یک پنج درهم حب الغار هشت

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۱۴

درهم بکوبند و به شراب کهنه بسرشند و حب سازند و بعد از ظهر به آن تبخیر کنند دوائی که چون استعمال کنند جنین مسقط نشود صفت آن زرنباد درونج مازو و جندیدستر حلتیت طباشیر هر یک درهمی زنجبیل دو درهم قند دو از ده رهم سک نیم مقل بسایند و با عسل بسرشند دو درهم تا دو مقل بخورند فرزجه که در این باب نافع بود صفت آن:

فسطافلیون شیخ هر یک دو درهم افیون فلفل هر یک درهمی بکوبند دو به عسل بسرشند و پیش از مجامعت بردارند ادویه که در استعمال آن استدلال جویند بدان که زن آبستن خواهد شد یا نه کندر حب بلسان هر یک دو درهم میعه قرنفل دارچینی هر یک درهمی سنبل چهار درهم ساز نیم بکوبند بسرشند و حب سازند و در مجمر آتش نهند و در زیر گیرند اگر بوی بخار آن از دهن بیرون آید آبستن خواهد شد ادویه که

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۱۵

مسکر باشد گاه که جهت اخراج پیکانی یا داغی که در حالت هشیاری طاق نمی‌داد به آن محتاج شوند انیسون پنج درهم خشخاش دو درهم تخم کاهو بیست درهم در سه رطل آب بجوشانند تا به رطلی آید نیم رطل گندم پاک در آن بجوشانند تا آب تمام نیست شود پس خشک کنند و بکوبند و مقلی از آن هر که را بدهند بیخود شود آخر خشخاش تخم کاهو هر یک پنج مقل بزر النج دو مقل بجوشانند صافی کنند و با قند به قوام آورند مقلی از آن مسکر بود اگر اشنه در شراب بجوشانند و بدهند بخود کند چون خواهد که افاقه شود شبت بجوشند و بدهند یا رازیانه در شراب بجوشانند و اگر از آن متاذی شود تریاق کبیر بدهن اگر خواهد که مست زود هوشیار شود سرکه کهنه با گلاب بدهند با دوغ گاو و یا برف یا شربیت از شراب غوره برف سرد کرده اگر چهار روز به آن در

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۱۶

شراب خیسانیده و از آن شراب کسی را بدهند دشمن شراب گردد و اگر سکنجبین و مقل هر یک مقلی شب یمانی شیخ کعب خوک رازیانه هر یک مقلی سوخته با هم بسایند و به آب رازیانه بسرشند و بر احلیل طلا کنند و بگذارند تا خشک شود با هر که مجامعت کنند موجب دوستی و شد و عسل و زنجبیل بر قضیب بمالند همین کنند و اگر اسفیداج و مامیران و دندان پلنگ سوخته و سرگین کبوتر و زهره خرس و اشنان سوخته هر کدام باشند دانگی بسایند و زن بخورند بر دارد موجب دشمنی گردد و اگر بالنکو گاوزبان لایلامیران مرماخوز مرزنجوش صعتر خام بسد هر یک مقلی بکوبند و به شراب سیب مقلی به ناشتا کسی را که عاشق باشد بدهند عشق او زائل گردد اگر بهمن سرخ طالیسفر بستان آن روز تخم نماد کرنب پنجنگشت فلونیا فراسیون قیصوم کندش

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۱۷

هر یک مقلی بکوبند و به آب خبازی بسرشند و قرص سازند و نیم درهم از آن بسایند و کسی را دهند که عاشق نباشد عاشق

گردد و اگر علق و خراطین را بکوبند و با روغن کنجد بر ذکر طلا کنند بعد از آن که بسیار مالیده شود بزرگ گردد و اگر قضیب را به چیزی درشت بمالند بعد از آن زفت به روغن یاسمین طلا کن همچین بود اگر عاقرقرا دو درهم با ده درهم آب عنصل بسایند و بر ذکر طلا کنند همین کند و اگر سرکه ترش در آفتاب نهند تا گرم شود و خرقة در آن اندازند و بردارند و به ذکر نهند چون خشک شود یگر بردارند مکرر چنین کنند و اگر بزر عود و سعد و راسن مرقنفل و رامک هر یک درهمی مشک دانگی و صوف به شراب تر کنند و به این ادویه بیالایند بخود بر گیرد فرج را تنگ گرداند و اگر مشک و سک و زعفران ریمانی بجوشانند و خرقة به آن تر کنند و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (کفایه منصوری)، ص: ۸۱۸

بردارند فرج را گرم گرداند و اگر کبابه با حلتیت در دهن دارند و آب آن بر قضیب بمالند لذت حاصل شود و اگر فلفل زنجبیل و سقمونیا با عسل بر ذکر طلا کنند همین عمل کند.

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (رساله چوب چینی)، ص: ۸۲۰

[رساله چوب چینی]

بسم الله الرحمن الرحيم

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (رساله چوب چینی)، ص: ۸۲۱

چوب چینی، نزد قومی گرم و تر است در اول، حکیم عماد الدین محمد را هم اعتقاد همین است و گروهی در حرارت، یابس معتدل دانسته‌اند و گروهی سرد در اول مرتبه اول و خشک در اول مرتبه دوم گرمان کرده‌اند و متراج به آب موجب مزید سردی وی است و تنقیص پیش او نزد جمیع رطوبت فضلیه بسیار دارند لهذا مقوی باه است و بزودی متقلب می‌گردد و در امزجه رطوبی اثر سوراخ و از زیاده است بنا بر زوال رطوبت و بعضی گرم و خشک دانسته‌اند لیکن به سبب مجاورت آب بیوست و حرارت ضعیف می‌شود و نزد محققین مرکب القوی لیکن در زاد بودن اختلاف است چوب چینی مقوی حرارت غریزی و اعضا ریشه و باه و اعضاء تناسل و معده مجفف رطوبت غریبه ملطف و سریع النفوذ در عمق بدن و مفتح شده و محلل مواد غلیظه و

کفایه منصوری، رساله چوب چینی (رساله چوب چینی)، ص: ۸۲۲

مدر بول و عرق است و منفی روح از کثافات خون و ملین صلابات و تعقدات و قاع قروح و جروح مزمنه متعسر العلاج و آتشک و آکله اورام و بثور و جمیع علل سوداویه مثل جرب و حکه و جذام و مالیخولیا و جنون و ربع و نواصیر و اکثر امراض بلغمی مانند نزله و زکان و استسقا و امثال آن و جهت تسخین لون و تنویم و تسمین بدن و امراض خصیه و رفع سمت خلط و قطع افیون بی نظیر و انواع بواسیر را در غایه انفع و آن که در بعضی امزجه مضر دانسته‌اند از عدم مراعات امزجه است چه نحیف محرر را تعریق استعمال شیرین‌ها و ادویه حاره مفرد و مبرود را در تبرید و کثرت آب با قلت قدر چوب چینی و صاحب سده و احشا جرم آن که مسدد قولی است لهذا در اکثر مواد استعمال جوشانده او است و مربای او ضعیف الاثر است از طبیخ او مگر در ضعف معده و دماغ و باید دانست که خوبی چوب چینی آن است که در وی و کم گره غرقی باشد و بعضی گفته‌اند که نیم عرقی یعنی هر گاه در آب بیندازند در میان بایستد و ته نشین نگردد و چه غرقی دلیل افراط ثقل وی و دلیل فجاجت و بوسیده و گرم خورده و کهنه و سخت که از کار و به دشواری بایستد و ته نشین نگردد و چه غرقی دلیل افراط ثقل وی و دلیل فجاجت و بوسیده کرم خورده و کهنه و سخت که از کار و به دشواری بریده شود نباشد و میانه باشد در خروی و بزرگی اگر جامع صفات حسنه باشد بزرگی بد نیست که هر چند بزرگتر بهتر تر و اگر جامع صفات نباشد کوچکتر بهتر است دیگر آن که مثل کمان بسیار کج نباشد و سطح ظاهر وی مخالف باطن نبود بلکه اندکی سرخ تر باشد و در لین و صلابت و لون مستوی اجزا بود زیرا که استواء دلیل استواء نضج در جمیع

اجزا است نضج در جمیع اجزا است و طعمی بر او غالب نباشد و به قید غیر محسوس مائل به شیرینی بود و طعم غالب دلیل است بر آنکه؟؟؟ طمی نموده و بی‌رایحه بود که دلیل است بر بودن این بر طبیعت خود و عدم اختلاط به چیزهای ذی رائحه دیگر آن که از م؟؟؟ و؟؟؟ مثل مبادرت کافور و فرفیون و جندیبستر و آهک و مسک و امثال آن و رسیدن نمی باران و آب دریان گرمی آفتاب محفوظ باشد و نگاه داشتن آن در عسل و شکر مانع افتادن کرم است دیگر آن که ریشه‌دار نباشد و هر گاه قصد خوردن کنند باید که اول تنقیه به حب حاجت فصد و مسهل افتد و گاهی بر یکی اکتفا نموده می‌شود و گاهی به شرط عدم حاجت هر دو ترک نموده می‌آید و آب ترک نمایند شرابا و غسلا و بر عرهای مناسبه اکتفا ورزند و ادانی مدت ترک آب یک هفته است و قبل شروع نمودن این هیچ عادت به کم خوردن نمک نمایند تا آن که وقت شروع نمودن قلیلی از نمک باقی باشد و برای مزاج گرم خریف و برای مزاج بارد بریغ مناسب است در گرما گرم و در سرما سرد استعمال ممنوع و بدن ضرورت استعمال این دوا نباید کرد و در ایام خوردن اجتناب از آب سرد و حموضات و بقولات و فواکه رطبه و تناول نمک و اطعمه غلیظه و کثرت اکل و امتلاء معده و جماع حمام و حرکات مختلفه و جز آن آنچه منافی صحت باشد لازم دانند و از شیرینی‌های مفرط و ادویه بسیار گرم برهیزند اگر سن و مزاج مقتضی تبرید باشد شیره خرفه و امثال آن همراه بید مشک و دیگر اشربه استعمال باید کرد اگر عوارض مثل پیچش و جز آن دهد ادویه این مرض همراه چوب چینی با عرقیات استعمال باید نمود و تا مقد و راز غم و جز آن اجتناب نمایند و به فرحت و بهجت بگذرانند و چون از خوردن وی فراغ شود همان پرهیز که در میان خوردن آب بود تا چهل روز مرعی دارند و آهسته آهسته رجوع به عادت خود نمایند و به تدریج در عرصه بیست روز تمام نمک کنند و از حمام واجب تا دو اربعین پرهیز باید کرد اگر خواهش بسیار باشد بعد از بیست روز قصوری ندارد و بسا باشد که موجب مضرت می‌گردد و

ایام خوردن چوب چینی کهولت و ابتدای شیخوخت بود و در آخر شباب نیز مجوز است و ترکیب خوردن این دوا را به طریق صدور رساله مرقوم شده اما طوری که مخصوص این دودمان است انیست که بگیرند یک مثقال چوب چینی و از کار و ریزه ریزد پر کرده در دیگ سنگ یا نقره یا سفال یا مس بسیار قلعی دار انداخته عرق‌های مناسب که به وزن دو آثار باشد تا دو پهر شب تر نمایند بعد از آن که دو پهر بگذرد و بر آتش ملائم بپزند که چهار حصه بماند بس آهسته آهسته دهن ظرف وا کنند پنج درهم وقت صبح و پنج درهم وقت شام با قدری نبات شیرین کرده به طریق قهوه بخورند باقی به جای آب صرف نمایند غذا نان آرد گندم [۳]

[۱] ابن الیاس شیرازی، منصور بن محمد، کفایه منصوری، رساله چوب چینی، ۱ جلد، دانشگاه علوم پزشکی ایران - تهران، چاپ: اول، ۱۳۸۲ ه.ش.

[۲] ابن الیاس شیرازی، منصور بن محمد، کفایه منصوری، رساله چوب چینی، ۱ جلد، دانشگاه علوم پزشکی ایران - تهران، چاپ: اول، ۱۳۸۲ ه.ش.

[۳] ابن الیاس شیرازی، منصور بن محمد، کفایه منصوری، رساله چوب چینی، ۱ جلد، دانشگاه علوم پزشکی ایران - تهران، چاپ: اول، ۱۳۸۲ ه.ش.

جاهِدُوا بِأَمْوَالِكُمْ وَأَنْفُسِكُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ذَلِكُمْ خَيْرٌ لَّكُمْ إِنْ كُنْتُمْ تَعْلَمُونَ (سوره توبه آیه ۴۱)

با اموال و جانهای خود، در راه خدا جهاد نمایید؛ این برای شما بهتر است اگر بدانید حضرت رضا (علیه السلام): خدا رحم نماید بنده‌ای که امر ما را زنده (و برپا) دارد ... علوم و دانشهای ما را یاد گیرد و به مردم یاد دهد، زیرا مردم اگر سخنان نیکوی ما را (بی آنکه چیزی از آن کاسته و یا بر آن بیافزایند) بدانند هر آینه از ما پیروی (و طبق آن عمل) می کنند

بنادر البحار- ترجمه و شرح خلاصه دو جلد بحار الانوار ص ۱۵۹

بنیانگذار مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان شهید آیت الله شمس آبادی (ره) یکی از علمای برجسته شهر اصفهان بودند که در دلدادگی به اهل بیت (علیهم السلام) بخصوص حضرت علی بن موسی الرضا (علیه السلام) و امام عصر (عجل الله تعالی فرجه الشریف) شهره بوده و لذا با نظر و درایت خود در سال ۱۳۴۰ هجری شمسی بنیانگذار مرکز و راهی شد که هیچ وقت چراغ آن خاموش نشد و هر روز قوی تر و بهتر راهش را ادامه می دهند.

مرکز تحقیقات قائمیه اصفهان از سال ۱۳۸۵ هجری شمسی تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن امامی (قدس سره الشریف) و با فعالیت خالصانه و شبانه روزی تیمی مرکب از فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مختلف مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

اهداف: دفاع از حریم شیعه و بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل بیت علیهم السلام) تقویت انگیزه جوانان و عامه مردم نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی، جایگزین کردن مطالب سودمند به جای بلوتوث های بی محتوا در تلفن های همراه و رایانه ها ایجاد بستر جامع مطالعاتی بر اساس معارف قرآن کریم و اهل بیت علیهم السلام با انگیزه نشر معارف، سرویس دهی به محققین و طلاب، گسترش فرهنگ مطالعه و غنی کردن اوقات فراغت علاقمندان به نرم افزار های علوم اسلامی، در دسترس بودن منابع لازم جهت سهولت رفع ابهام و شبهات منتشره در جامعه عدالت اجتماعی: با استفاده از ابزار نو می توان بصورت تصاعدی در نشر و پخش آن همت گمارد و از طرفی عدالت اجتماعی در تزریق امکانات را در سطح کشور و باز از جهتی نشر فرهنگ اسلامی ایرانی را در سطح جهان سرعت بخشید.

از جمله فعالیتهای گسترده مرکز:

الف) چاپ و نشر ده ها عنوان کتاب، جزوه و ماهنامه همراه با برگزاری مسابقه کتابخوانی

ب) تولید صدها نرم افزار تحقیقاتی و کتابخانه ای قابل اجرا در رایانه و گوشی تلفن همراه

ج) تولید نمایشگاه های سه بعدی، پانوراما، انیمیشن، بازیهای رایانه ای و ... اماکن مذهبی، گردشگری و ...

د) ایجاد سایت اینترنتی قائمیه www.ghaemiyeh.com جهت دانلود رایگان نرم افزار های تلفن همراه و چندین سایت مذهبی

دیگر

ه) تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ... جهت نمایش در شبکه های ماهواره ای

و) راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی (خط ۲۳۵۰۵۲۴)

ز) طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...

ح) همکاری افتخاری با دهها مرکز حقیقی و حقوقی از جمله بیوت آیات عظام، حوزه های علمیه، دانشگاهها، اماکن مذهبی مانند مسجد جمکران و ...

ط) برگزاری همایش ها، و اجرای طرح مهد، ویژه کودکان و نوجوانان شرکت کننده در جلسه

ی) برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم و دوره های تربیت مربی (حضور و مجازی) در طول سال

دفتر مرکزی: اصفهان/خ مسجد سید/ حد فاصل خیابان پنج رمضان و چهارراه وفائی / مجتمع فرهنگی مذهبی قائمیه اصفهان

تاریخ تأسیس: ۱۳۸۵ شماره ثبت: ۲۳۷۳ شناسه ملی: ۱۰۸۶۰۱۵۲۰۲۶

وب سایت: www.ghaemiyeh.com ایمیل: Info@ghaemiyeh.com فروشگاه اینترنتی: www.eslamshop.com

تلفن ۲۵-۲۳۵۷۰۲۳-(۰۳۱۱) فکس ۲۳۵۷۰۲۲ (۰۳۱۱) دفتر تهران ۸۸۳۱۸۷۲۲ (۰۲۱) بازرگانی و فروش ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹ امور کاربران ۲۳۳۳۰۴۵ (۰۳۱۱)

نکته قابل توجه اینکه بودجه این مرکز؛ مردمی، غیر دولتی و غیر انتفاعی با همت عده ای خیر اندیش اداره و تامین گردیده و لی جوابگوی حجم رو به رشد و وسیع فعالیت مذهبی و علمی حاضر و طرح های توسعه ای فرهنگی نیست، از اینرو این مرکز به فضل و کرم صاحب اصلی این خانه (قائمیه) امید داشته و امیدواریم حضرت بقیه الله الاعظم عجل الله تعالی فرجه الشریف توفیق روزافزونی را شامل همگان بنماید تا در صورت امکان در این امر مهم ما را یاری نمایند انشاءالله.

شماره حساب ۶۲۱۰۶۰۹۵۳، شماره کارت: ۶۲۷۳-۵۳۳۱-۳۰۴۵-۱۹۷۳ و شماره حساب شبا: IR۹۰-۰۱۸۰-۰۰۰۰-۰۰۰۰-۰۶۲۱ به نام مرکز تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان نزد بانک تجارت شعبه اصفهان - خیابان مسجد سید ارزش کار فکری و عقیدتی

الاحتجاج - به سندش، از امام حسین علیه السلام: - هر کس عهده دار یتیمی از ما شود که محنت غیبت ما، او را از ما جدا کرده است و از علوم ما که به دستش رسیده، به او سهمی دهد تا ارشاد و هدایتش کند، خداوند به او می فرماید: «ای بنده بزرگوار شریک کننده برادرش! من در کرم کردن، از تو سزاوارترم. فرشتگان من! برای او در بهشت، به عدد هر حرفی که یاد داده است، هزار هزار، کاخ قرار دهید و از دیگر نعمت‌ها، آنچه را که لایق اوست، به آنها ضمیمه کنید».

التفسیر المنسوب إلى الإمام العسکری علیه السلام: امام حسین علیه السلام به مردی فرمود: «کدام یک را دوست تر می داری: مردی اراده کشتن بینوایی ضعیف را دارد و تو او را از دستش می رَهانی، یا مردی ناصبی اراده گمراه کردن مؤمنی بینوا و ضعیف از پیروان ما را دارد، اما تو دریچه‌ای [از علم] را بر او می گشایی که آن بینوا، خود را بدان، نگاه می دارد و با حجت‌های خدای متعال، خصم خویش را ساکت می سازد و او را می شکند؟».

[سپس] فرمود: «حتماً رهاندن این مؤمن بینوا از دست آن ناصبی. بی گمان، خدای متعال می فرماید: «و هر که او را زنده کند، گویی همه مردم را زنده کرده است»؛ یعنی هر که او را زنده کند و از کفر به ایمان، ارشاد کند، گویی همه مردم را زنده کرده است، پیش از آن که آنان را با شمشیرهای تیز بکشد».

مسند زید: امام حسین علیه السلام فرمود: «هر کس انسانی را از گمراهی به معرفت حق، فرا بخواند و او اجابت کند، اجری مانند آزاد کردن بنده دارد».

مرکز تحقیقات و ترجمه

اصفهان

گامگاه

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

